

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова
Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації
«Українська асоціація економістів-міжнародників»
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

**Матеріали XVI науково-практичної
конференції молодих вчених
2 квітня 2021 року**

Харків 2021

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних
економічних відносин імені Артура Голікова
(протокол № 13 від 24.03.2021)

Друкється за рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 11 від 25.03.2021)

Редакційна колегія:

Резніков В. В., канд. екон. наук, доцент, декан факультету
Казакова Н. А., канд. геогр. наук, доцент, зав. кафедри
Довгаль О. А., докт. екон. наук, професор
Матюшенко І. Ю., докт. екон. наук, професор
Ханова О. В., канд. геогр. наук, доцент
Касьян С. А., старший викладач

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
61022, Харків, пл. Свободи, 6, к. 378,
тел. (057) 707-51-60, e-mail: meo@karazin.ua

А437 **Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин.** Матеріали XVI науково-практичної конференції молодих вчених 2 квітня 2021 року. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. – 180 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)

ЗМІСТ

Секція 1

Проблеми розвитку світового господарства

та національних економік 6

Арнаутова А. С.

Розвиток транснаціонального бізнесу в Україні..... 6

Байда А. В.

Перспективи долара США в якості провідної резервної валюти 9

Булгакова О. О., Касьян С. А. Генна інженерія як шлях вирішення

продовольчої проблеми: перспективи та загрози..... 12

Гончар Д. Р. Аналіз монетарної політики центробанків

у відповідь на пандемію COVID-19 15

Григорова-Беренда Л. І., Багмут М. О.

Трансформація структури зовнішньої торгівлі України..... 19

Григорова-Беренда Л. І., Перепелиця Є. О.

Перспективи розвитку медичного туризму в Україні 23

Гузенко Е. С.

Торговельне співробітництво України та Китаю 26

Дзюбенко В. М.

Розвиток технологій в біоінженерії 28

Дресва Е. Г.

Сучасний стан українсько-польських зовнішньоторговельних відносин..... 32

Журавльова Є. О.

Торгівля комерційними послугами в умовах пандемії COVID-19 35

Іщенко М.О., Котова Д.В.

Вплив COVID-19 на працю мігрантів у містах Перської затоки..... 38

Каверіна К. О.

Чорний список податкових гаваней Європейського Союзу..... 40

Капарник М. / Kaparnyk M. Prospects for the development

of ukrainian-turkish international economic relations 43

Касьян С. А., Полуніна А. Л.

Сучасний стан нерівності доходів населення світу..... 44

Котов Д. А. Інституційні розриви як наслідок економічної інтеграції 48

Лисенко А. О. Тенденції розвитку світового ринку

сировинних товарів в умовах глобалізації..... 51

Литвиненко К. І. / Lytvynenko K. I.

Сучасний стан економічного розвитку Швейцарської Конфедерації /

The current state of economic development of the Swiss Confederation..... 54

Луцьова Д. В.

Торговельні війни в міжнародних економічних відносинах 57

Макарчук К. О.	
Сучасний стан торговельно-економічних відносин Індії	59
Мамедов Е.К. Сучасний стан торговельно-економічного співробітництва України та Азербайджану	62
Михайлюк В. Ю.	
Лібералізація та протекціонізм як форма зовнішньої політики	65
Недвиг І. В. Міжнародна конкурентоспроможність Франції: досягнення й загрози	68
Однопозова А.Ю.	
Участь України в процесах трудової міграції.....	72
Редько Н. С. / Redko N. S.	
Сучасна промислова політика країн ЄС і можливості її впровадження в Україні / Modern industrial policy of the EU countries and possibilities of its implementation in Ukraine.....	77
Романовський Я. Є.	
Сучасна міграційна криза та її наслідки в країнах ЄС	79
Саввін Д. В. Вплив економічних криз на фондові ринки	81
Сапаров О. М. Адаптація світової електронної роздрібної торгівлі до умов пандемії Covid-19	84
Сапота Є. О. Політика згуртування як інструмент вирівнювання економічного розвитку країн ЄС	87
Смаль К. В.	
Передумови виникнення сучасної світової економічної кризи	91
Сядристий В. К. Сучасний стан та вектори розвитку світових ринків товарів та послуг.....	93
Трофимченко К. С. / Trofymchenko K. Оцінка технологічної конкурентоспроможності України в умовах «цифрового» світу / Assessment of the technological competitiveness of Ukraine in the digital world.....	97
Шинкаренко О. С. Світовий досвід застосування нових технологій у сільському господарстві України.....	100
Шкарупа Т.С.	
Вплив шанхайської зони вільної торгівлі на економіку КНР	104

Секція 2

Глобалізація й регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин

Бабенко Д. С. Інформаційно-комунікаційні технології: застосування в умовах глобалізації.....	107
Буцхрікідзе Гурами. Інвестиційний клімат Грузії.....	109
Дергачов А. К., Черномаз П. О.	
Вплив інформаційних війн на міжнародні економічні відносини	112
Ізюм А. О. Особливості участі мігрантів на ринку праці Канади.....	116

Ковальова А. І.	
Місце ризик-контролінгу в управлінні підприємством.....	119
Кочерга М. О. Торгово-економічна інтеграція у межах АСЕАН як форма економічної дипломатії країн Південно-Східної Азії.....	123
Мажурна І. В. Міжнародні стратегії як важливий елемент діяльності підприємства в умовах глобалізації.....	126
Михалевська С. С. Особливості франчайзингових систем найбільших підприємств Німеччини і Франції.....	129
Оділов Шохрухбек Абдурахім Угли, Матюшенко І. Ю. ЄС на шляху до унітаризованої економічної політики в умовах цифровізації.....	132
Пивовар Д. О. Зовнішньоекономічні зв'язки Бразилії в контексті регіоналізації.....	136
Сліпченко Т.Є. Глобалізація як чинник розвитку електронної комерції.....	140
Узунова А. В. Світовий досвід ведення торговельних війн.....	143
Шаповал П. В. Європейський Союз як найбільший актор світового ринку капіталів.....	147
Секція 3	
Розвиток міжнародної логістики на сучасному етапі.....	151
Арабаджи А. О. Блокчейн-технології як інструмент підвищення ефективності ланцюжків поставок.....	151
Луценко Н. С. Проблеми реалізації транзитного потенціалу України.....	154
Майборода О. Є., Белова В. О. / Maiboroda O. Y., Bielova V. O. Information technologies in the logistics activity of the enterprise.....	156
Майборода О. Є., Кучерява В. В. Контролінг в системі управління підприємством.....	159
Майборода О. Є., Поплавська К. О. Розвиток експрес-доставки в логістиці України.....	163
Майборода О. Є., Терєбінська А. Ю. Ефективність функціонування складської логістичної системи.....	166
Носатенко О. Д. Цифрові технології у розвитку транспортної логістики в Україні.....	170
Опарій С. В. Світовий досвід в сфері логістичного аутсорсингу.....	172
Патлах І. С., Майборода О. Є. Дослідження протидії ефекту «Бичачого батоба» на прикладі моделювання ситуації у «Beergame».....	174
Трепітова О. О. Проблеми розвитку логістичних послуг в Україні.....	177

Проблеми розвитку світового господарства та національних економік

УДК 339.9

Арнаутова А. С.

РОЗВИТОК ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Бунін С. В.*

Сьогодні однією із особливостей світової економіки є активне зростання транснаціональних корпорацій із тенденцією до інтеграції національних економік. Безумовно, що основною рушійною силою виступають саме транснаціональні корпорації. За допомогою найбільших та найвпливовіших корпорацій у світі і визначається вектор розвитку міжнародної економіки. Стає очевидним, що в епоху зростання ролі транснаціональних корпорацій розвиток економічної складової в Україні просто неможливий без створення власних транснаціональних корпорацій, які б здійснювали вплив на розвиток української промислової зони. Таким чином, транснаціональні корпорації визначаються як структура міжнародних відносин, які надшвидко розвиваються, проте, з іншої сторони – це величезний механізм здійснення впливу на міжнародні економічні відносини.

Якщо проаналізувати тенденцію здійснення інвестиційної політики транснаціоналізації для економіки України, то перш за все маємо розуміти основні мотиви інвестування з боку транснаціональних корпорацій. Шляхом ухвалення рішень з питань інвестування транснаціональні корпорації звертають увагу на певні фактори держави. Слушно видається позиція Дж. Даннінга, який визначає, що компанія ухвалює рішення про здійснення прямих інвестицій за кордоном за наявності трьох таких умов: 1) специфічні конкурентні переваги (переваги власності) від створення власного виробництва мають переважати витрати на його розгортання за кордоном (ownership specific advantages); 2) країна-отримувач має приваблювати інвестора своїми перевагами розміщення (location specific variables); 3) перевага інтерналізації (internalization incentive advantages) – самостійна реалізація цих двох переваг має бути для інвестора більш вигідною, ніж їх використання через місцеві підприємства (наприклад, шляхом надання їм відповідних ліцензій) [4].

Частка залучення певної держави у транснаціоналізацію прямо залежить від участі зарубіжних транснаціональних корпорацій в економічній діяльності приймаючих країн та ролі регіональної участі транснаціональних корпорацій у світовій економічній діяльності. Наукова література визначає, що для отримання

кількісного показника залучення держав до транснаціоналізації слід використовувати індекс транснаціональності країн-реципієнтів, який розраховується як середня величина чотирьох показників: 1) питома вага прямих іноземних інвестицій у валовому капіталоутворенні країни; 2) частка кумулятивного обсягу прямих іноземних інвестицій у ВВП; 3) зайнятість в іноземних філіалах у відсотковому відношенні до загальної зайнятості у країні; 4) питома вага доданої вартості (що створена в іноземних філіалах) у ВВП [2].

Якщо проаналізувати основні стратегії розвитку транснаціональних корпорацій, то можна дійти до висновку, що основний підхід передбачає оптимізацію діяльності всіх ланок діяльності в одну єдину систему. За такою економічною формулою, здійснюючи вибір країни-одержувача інвестиційного потоку, корпорації здійснюють великий аналіз, зокрема оцінки умов інвестування, рівень конкуренції на ринку, логістичний потенціал забезпечення своєї діяльності, політична і економічна стабільність в державі і правові аспекти своєї діяльності. На жаль, слід констатувати про невисокий рівень інвестування в Україні. Основними причинами є недосконалість правової основи захисту інвесторів, недосконалість законодавства про транснаціональні корпорації, низький рівень платоспроможності, що тягне за собою питання рентабельності діяльності таких корпорацій і звичайно, що несприятливий інвестиційний клімат в Україні. У Господарському кодексі України існує поняття «територія сприятливого інвестиційного клімату», але правова невизначеність і застаріле з точки зору економічних тенденцій законодавство майже не дає у повній мірі реалізувати потенціал України. Маємо констатувати, що навіть сусідні держави мають більш привабливі умови діяльності транснаціональних корпорацій за допомогою кращого інвестиційного клімату. Тим не менш, з точки зору фіскально-податкової системи в Україні далеко не найвищі податки в Європі, але з корупційною складовою ситуація є негативною, тому лягає фінансовим ризиком для таких корпорацій, так як «правила гри» можуть бути змінені у будь-який момент. І це дійсно суттєво впливає на діяльність таких корпорацій, по суті, у результаті несприятливого інвестиційного клімату та високого рівня корупції, велике число іноземних інвесторів вийшли або виходять із українського ринку. Український ринок залишили більше тридцяти транснаціональних корпорацій, серед яких банки, страхові установи, металургійна компанія. Як показала практика, основними причинами виходу таких компаній з українського рівня є вагоме підвищення економічно-правового тиску на бізнес, корупційна складова, неможливість захисту прав в суді тощо [1].

Що стосується фінансового сектору світової економіки, то і ця сфера активно використовується транснаціональними корпораціями, зокрема, формується і активно зростає вплив транснаціональні банків. По суті, це великі фінансово-кредитні установи із широкою мережею зарубіжних представництв, філій та відділень, які є основними посередниками в міжнародному русі позичкового капіталу. Такі банки контролюють валютні і кредитні операції на світовому

ринку. Для їх діяльності характерна значна частка міжнародних операцій, глобальний характер діяльності, широкий спектр та універсальність послуг [4]. Щодо основних переваг діяльності корпорацій в Україні, то можна визначити наступні: імпорт ефективних технологій виробництва, що тягне за собою отримання якісних товарів та послуг, які виробляються в Україні за світовими стандартами, продукт якого, частіше за все, є якіснішим за національний, споживчу культуру вироблених товарів та отримання послуг.

Однак, існують і негативні аспекти діяльності таких корпорацій. З економічної точки зору головна мета діяльності таких корпорацій – це отримання продукту, саме тому, якщо місцевий ринок орієнтований на низьку якість продукту, то всі можливі технології зменшення собівартості продукту будуть використані, а отримання прибутку – збільшені. Саме для цього держава має тримати високу планку державних установ, які покликані встановлювати та контролювати якість вихідних продуктів на ринку. Нескладно припустити, що наступним етапом розвитку транснаціональних корпорацій в Україні стане активне розширення транснаціональної взаємовигоди, з точки зору розвитку і підтримання великого бізнесу. З однієї сторони, це обумовлюється фактичною неспроможністю національних структур здійснювати інвестиції у довготривалі програми, а в свою чергу, місцеві банки здійснюють роль «портфельного інвестора». Інші фінансові установи, зокрема фонди і компанії з інвестиційної діяльності лише розпочинають свій розвиток. З іншої сторони ж – іноземні транснаціональні корпорації мають можливість здійснювати вплив на модернізацію виробництв і зростанню якості загального рівня корпоративного управління. Більше того, за допомогою транснаціональних каналів збуту українські виробники мають більше можливостей для продажу власних товарів. Ще одним позитивним аспектом діяльності транснаціональних корпорацій в Україні є сприяння реструктуризації економіки. Особливість полягає у тому, що всі процеси діяльності корпорацій знаходяться у тісному взаємозв'язку з кон'юктурою світової економіки, яка у загальному прогнозі може передбачити рівень попиту і пропозиції на товари та послуги. Діяльність міжнародних корпорацій в Україні потягнула зміни у структурному відношенні видів економічної діяльності. В перші ряди вирвалися сектори харчування та тютюнового сегменту, торгівля, послуги з надання фінансів, енергетика та телекомунікаційна діяльність. Не можна не вказати і підвищення рівня інтернаціоналізації і глобалізації в Україні внаслідок діяльності корпорацій. За допомогою таких компаній, український ринок отримав можливість експортувати свої кінцеві продукти на іноземні ринки, що зобов'язує дотримуватися світової якості продукту.

Загалом, рівень транснаціонального бізнесу в Україні постійно зростає. Якщо ще десятиліття тому Україна могла лише у перспективі розглядати таку діяльність, то все сьогодні рівень таких корпорацій неминуче зростає, що в більший мірі позитивно впливає на українську економіку. Як вже зазначалось, існують і негативні аспекти такої діяльності, зокрема, транснаціональні

корпорації можуть впливати на державні інституції, відстоюючи власні комерційні інтереси, що може спричинити державну залежність від діяльності таких компаній.

Література: 1. Антоненко О.І. Деякі тенденції розвитку транснаціональних корпорацій в Україні [Електронний ресурс] / О.І. Антоненко, О.А. Чурилова. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/fkd/2011_1/part3/56.pdf. 2. Газізулін І. Експерти про транснаціональні корпорації в Україні. Вітчизняна економіка не уникає впливу ТНК, але уряд може регулювати рівень їхньої присутності [Електронний ресурс] / Ільдар Газізулін // Тиждень. – 2013. – 26 березня. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/74635>. 3. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку: монографія / П.О. Куцук, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин. – Львів: Видавництво ЛКА, 2015. – 594 с. 4. Dunning John H. The eclectic paradigm as an envelope for economic and business theories of MNEactivity [Electronic resource] / John H. Dunning; Reading University, UK and Rutgers University, USA // International Business Review. – 2000. – № 9. – P. 163–190. – Available from: www.elsevier.com/locate/ibusrev.

УДК 339.745:336.743(73)

Байда А. В.
ПЕРСПЕКТИВИ ДОЛАРА США В ЯКОСТІ ПРОВІДНОЇ
РЕЗЕРВНОЇ ВАЛЮТИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.

Резервною валютою є валюта, що зберігається центральними банками у значній кількості. Вона широко використовується для ведення міжнародної торгівлі та фінансових операцій.

Резервна валюта є ліквідною, для того щоб забезпечити ефективні міжнародні операції, її можна вільно обмінювати на інші валюти, вона утримується багатьма органами грошової влади та установами у значних розмірах [1, с. 3-4].

У світі є вісім основних резервних валют: долар США, євро, японська ена, фунт стерлінгів, китайський юань, швейцарський франк, австралійський долар та канадський долар [2].

Долар США отримав статус світової резервної валюти ще за часів Бреттон-Вудської системи. МВФ та міжнародне співтовариство усвідомлювали, що Бреттон-Вудська система, що базується на золотому стандарті та використовує долари як основну резервну валюту, має серйозний недолік. Повоєнний «доларовий розрив» за кордоном став «доларовим перенасиченням» до 1960 року.

У 1960 році, економіст Роберт Тріффін викрив фундаментальну проблему міжнародної валютної системи. Вона полягала у протиріччі, яке може виникнути, якщо для національних валютних резервів та для міжнародних розрахунків використовується валюта лише однієї держави. Для подолання цього протиріччя і виведення національної валюти за рамки держави Міжнародний валютний

фонд у 1969 році почав емітувати штучний платіжний засіб – спеціальні права запозичення (СДР). Ці одиниці не залежали від золота чи валют, але збільшили загальну ліквідність у світі. Створення такого нового резерву дозволило Сполученим Штатам зменшити дефіцит платіжного балансу, водночас дозволяючи глобальну економічну експансію [3].

Окрім очевидних переваг для США як емітента провідної резервної валюти, існують і певні недоліки. Підвищений зовнішній попит на облігації США підвищує курс долара, що, у свою чергу, знижує конкурентоспроможність експорту США. Це призводить до втрати робочих місць і торговельного дефіциту. Долар бере активну участь у великій кількості глобальних транзакцій. Через це Федеральна резервна система США змушена виступати в якості світового кредитора під час економічних криз, таких як, наприклад, криза викликана пандемією коронавірусу. Мег Лундсагер, колишній виконавчий директор МВФ США, стверджувала, що велика міжнародна роль національної валюти може призвести до втрати контролю над нею [4].

Надмірна роль долара у світовій торгівлі також може мати негативні наслідки для світової економіки. Для інших країн не є можливим експортувати свій товар через велику вартість долара, тож експорт їх товарів повинен стати дешевше та більш конкурентоспроможним, але наразі країни не завжди бачать в цьому вигоду, оскільки їх валюта, в даному випадку, знецінюється. Дану ситуацію, також, посилює пандемія коронавірусу, оскільки країни з ринком, що формується і країни, що розвиваються, не виграють від падіння курсу своїх валют.

Прогнозування щодо падіння долара після фінансової кризи 2008 року не збулися. Аналогічно, пандемія 2020 року не призведе до зміни статусу долара США як провідної резервної валюти світу. Це свідчить як про переваги долара, так і про відсутність надійних альтернатив.

Основними конкурентами долара США, на думку більшості експертів, є євро та спеціальні права запозичення МВФ. Однак ці альтернативи мають багато недоліків.

Європейський Союз змагається зі Сполученими Штатами за розмірами економіки, більш експортує і може похвалитися сильним центральним банком і надійним фінансовим ринком. Євро є другою за популярністю резервною валютою, на яку приходить близько 20% світових валютних резервів. Однак, відсутність спільного казначейства і єдиного європейського ринку облігацій обмежує його привілеї в якості резервної валюти.

Щодо системи, яка може бути заснована на спеціальних правах запозичення МВФ, прихильники стверджують, що вона буде більш стабільною, ніж та, яка заснована на національній валюті, емітент якої повинен реагувати як на внутрішні, так і на міжнародні потреби. СДР існує лише в безготівковій формі у вигляді записів на банківських рахунках. Цей платіжний засіб, можна обміняти на валютні резерви. Вартість СДР заснована на п'яти валютах: євро, фунтах стерлінгів, юанях, доларах США і єнах. Економісти, в тому числі Джозеф Стігліц,

також підтримали підвищення ролі СДР. Для того, щоб СДР набули широкого поширення, їм необхідно функціонувати як реальній валюті. МВФ також необхідно наділити повноваженнями контролювати поставку СДР, що, з огляду на фактичне право вето США в структурі голосування організації, було б складним завданням [5].

Деякі експерти розглядають криптовалюту в якості майбутньої резервної валюти, хоч і не в найближчій перспективі. Криптовалюта – різновид цифрової валюти, яка не має фізичного вираження. Багато людей, зокрема технічні спеціалісти, працюють над тим, щоб криптовалюта замінила валюту, що підтримується державою. Такі цифрові валюти «видобуваються» і передаються через децентралізовану мережу комп'ютерів без будь-якого органу-емітента. Прихильники стверджують, що така система не дозволить країнам друкувати гроші, оскільки пропозиція криптовалюти обмежена, як і золотий стандарт. Але це зменшить можливості уряду у виборі політики під час кризи. Крім того, вартість криптовалюти сильно коливається, що знижує її привабливість. Проте, деякі країни експериментують зі своїми власними цифровими валютами.

Економіст Бред В. Сетсер з Ради міжнародних відносин передбачає повільний перехід до світу з декількома резервними валютами та резервними активами. Він вважає, що за відсутності катастрофічної помилки в політиці США долар залишиться найважливішою резервною валютою протягом наступних кількох десятиліть [6].

Відносна стабільність долара є причиною, через яку держави утримують його в своїх валютних резервах. Країни купують валюту в рамках своїх міжнародних операцій. Вони також отримують її від місцевих підприємств і мандрівників, які обмінюють її на місцеву валюту.

Незважаючи на зовнішню заборгованість в трильйони доларів і постійний великий дефіцит бюджету, Сполучені Штати, як і раніше, зберігають глобальну довіру і впевненість у здатності платити за своїми зобов'язаннями. Отже, на думку більшості експертів, у перспективі долар США залишиться найсильнішою світовою валютою.

Література: 1. *Clarifying the Concept of Reserve Assets and Reserve Currency*. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2015/pdf/15-14.pdf>; 2. *Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves (COFER)*. URL: <https://data.imf.org/?sk=E6A5F467-C14B-4AA8-9F6D-5A09EC4E62A4>; 3. *Money Matters: An IMF Exhibit -- The Importance of Global Cooperation*. URL: https://www.imf.org/external/np/exr/center/mm/eng/mm_sc_03.htm; 4. *75 Years Ago The U.S. Dollar Became The World's Currency. Will That Last?* URL: <https://www.wrvo.org/post/75-years-ago-us-dollar-became-worlds-currency-will-last#stream/0>; 5. *Embracing the Global Public Amid COVID-19: A Conversation with Joseph E. Stiglitz*. URL: <https://www.bu.edu/gdp/2020/10/29/embracing-the-global-public-amid-covid-19-a-conversation-with-joseph-e-stiglitz/>; 6. *Weaker Dollar Means More Dollar Reserves*. URL: <https://www.cfr.org/blog/weaker-dollar-means-more-dollar-reserves>.

Булгакова О. О., Касьян С. А.

ГЕННА ІНЖЕНЕРІЯ ЯК ШЛЯХ ВИРІШЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОБЛЕМИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАГРОЗИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Сучасна економіка пропонує шляхи вирішення проблеми продовольчої безпеки за рахунок впровадження інноваційних технологій землеробства, з яких найбільш розвиненими на даний момент є технології, пов'язані з генетичною модифікацією біологічних організмів. Біотехнологія та генна інженерія є новітніми технологіями, які застосовуються в багатьох галузях, особливо в медицині, сільському господарстві, виробництві продуктів харчування та в сфері охорони навколишнього середовища. Молекулярна генетика істотно поглибила уявлення про еволюцію живої природи, сутність життя, структурно-функціональних механізмів регуляції індивідуального розвитку і зараз є фундаментом нових методів селекції, пізнання біологічних основ людини й сучасної теорії еволюції.

Головними цілями генної інженерії для вирішення продовольчої проблеми світу є: забезпечення зростання ефективності агровиробництва; стимулювання зростання врожайності агрокультур; зменшення виникнення й розповсюдження хвороб агрокультур, а також втрат від шкідників та несприятливих погодних умов; здешевлення собівартості генно-модифікованих товарів АПК; збільшення обсягів експорту ГМ-культур та продуктів тих країн, де вирощування такого виду культур заохочується і не є забороненим; усунення / запобігання проблеми світового голоду [4].

Перше місце з вирощування ГМ-культур посідають США, за ними слідують країни Південної Америки, Азії та Африки (рис. 1). З інших виробників слід виділити такі країни Європи, як Іспанія, Португалія, Румунія, Чехія та Словаччина, які продовжують вирощувати ГМ-кукурудзу, фактично йдучи наперекір переважній думці інших учасників Євросоюзу. Також до країн-лідерів з вирощування ГМ-культур багато років поспіль входить Австралія, площа посівів ГМ-ліній в якій наближається до 1 млн га.

Проблема генетичної модифікації зустрічає вкрай неоднозначне відношення не тільки споживачів, але й вчених та політиків. Використання генно-модифікованих організмів в продуктах харчування на сучасному етапі розвитку знань про них має знаходитися під невпинним контролем з боку державних структур, а споживачів необхідно інформувати про наявність ГМО в таких товарах. Продовольча безпека є надважливою складовою нашого життя, тобто має забезпечувати всіх людей економічною та фізичною доступністю до достатньої кількості безпечної та необхідної для повноцінного існування та розвитку їжі.

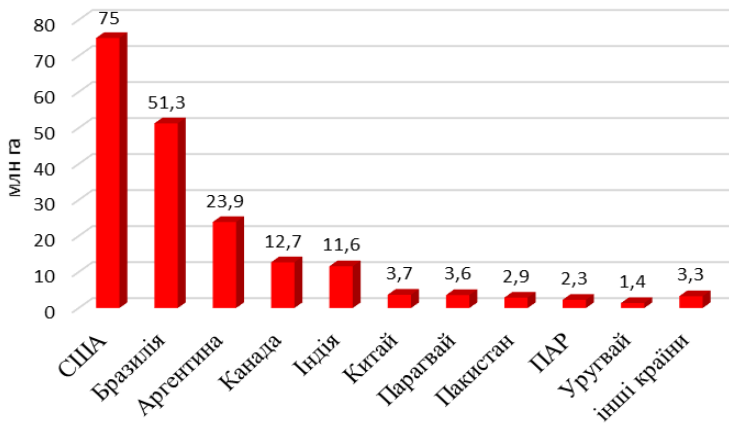

Рис. 1. Країни-лідери за величиною посівів ГМ-культур у світі у 2019 р.
Складено авторами за джерелом [1]

Для оцінки практичної цінності та безпеки впровадження таких технологій, що пов'язані з генетичною модифікацією біологічних організмів, необхідно зрозуміти, чи здатні вони в дійсності вплинути на вирішення проблеми продовольчої безпеки та позитивно відбитися на соціальній та економічній сферах у разі виникнення певних загроз.

По-перше, комбінація генів, отриманих методами генної інженерії, в деяких випадках настільки відрізняється від комбінації, отриманих більш традиційним методом, що їх вплив на динамічну взаємодію організму в природі до сих пір залишається невідомим. І саме через цю новизну, поширення ГМО і отриманих із них продуктів потребує ретельного контролю та дослідження.

По-друге, у реальності, ні проблеми продовольчої безпеки, ні бажання врятувати людство від прогнозованого голоду не є основними аргументами виробників ГМО. Головною рушійною силою є економічна вигода. Надприбуток отримують лише ті, хто «стоять» за створенням ГМО, адже створення кожного нового виду ГМ-організму, за експертними оцінками, коштує близько трьох мільярдів доларів, а загальна кількість генномодифікованих сортів становить уже більше тисячі. Подібне можуть зробити з природою тільки великі транснаціональні корпорації [1].

По-третє, деякі з ГМ-рослин, що є стійкими до комах-шкідників, можуть бути мутагенними і мати надзвичайно негативний вплив на людські ембріони. Ризик утворення пухлин існує і при використанні трансгенних рослин, для яких характерним є підвищений рівень родючості та врожайності за рахунок ряду імплантованих у них ферментів. У результаті внутрішньоклітинних процесів в деяких сучасних ГМ-сортах тютюну і рису накопичуються біологічно активні сполуки розпаду цих ферментів, здатні спровокувати розвиток онкологічних захворювань [2]. До того ж, деякі чужорідні гени можуть «вбудовуватися» у

кишкову мікрофлору людини. Не слід забувати і про те, що більшість ГМ-рослин містять так звані «гени стійкості» до антибіотиків. Використання таких продуктів харчування може привести до того, що традиційні методи лікування за допомогою антибіотиків будуть малоефективні.

Введення в харчовий ланцюжок людини мутагенної їжі також може призвести до поширення нових штамів хвороботворних бактерій, а також до збільшення числа людей, які страждають на харчові алергії. Окрім цього, вже давно доведеним і досі неспростованим є факт того, що введення чужорідних генів до клітин ссавців, зокрема людини, несе в собі загрозу виникнення штучних химер і гібридів.

Негативно впливають на здоров'я людей гербіциди. Гліфосат можна знайти в будь-якому продукті, що містить трансгенну сою, вирощену в США або Південній Америці [3]. Міжнародне агентство з вивчення раку (МАДР) офіційно заявило, що гліфосат може викликати рак у людини. Зважаючи на досліджену нами онкологічну статистику за 10-ма країнами-лідерами за величиною посівів ГМ-культур у світі, не можна не простежити сумного взаємозв'язку між чинниками споживання та вирощування продуктів даного типу та кількістю нових випадків захворювання на рак у населення цих держав (рис. 2).

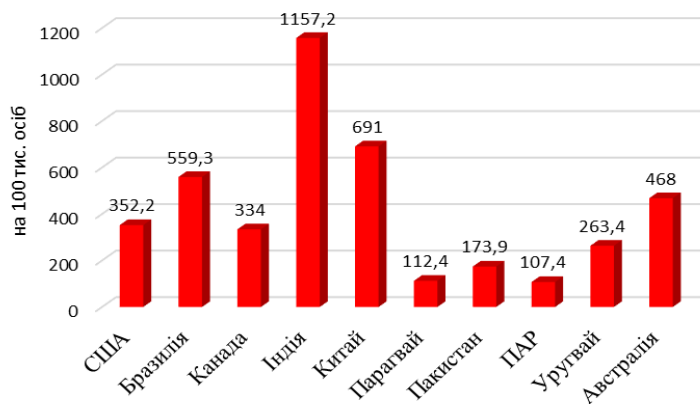

Рис. 2. Рівень захворюваності на рак для представників обох статей у країнах-лідерах за величиною посівів ГМ-культур у світі у 2018 р. (на 100 000 осіб)

Складено авторами за джерелами [3-8]

Наразі гліфосат є якщо не повністю забороненим по всій території США, то повсюдно обмеженим [6]. Євросоюз вже протягом останніх років обговорює можливість введення мораторію на його використання у всіх своїх країнах-членах. В Україні гліфосат використовує практично кожен дачник, адже цей хімікат цілком легально продається під такими марками як «Торнадо», «Файтер», «Тайфун», «Напалм» та десятком інших, а ціна на нього, відповідно, є цілком демократичною. Із зменшенням кількості гліфосфату на світовому ринку

остерігатиметься різке скорочення ГМО-продуктів та культур, виробництво та вирошування яких є прямо залежним від впливу або безпосередньої дії цього хімікату.

Іншим кроком, що є необхідним для захисту споживачів по всьому світові є, на думку авторів, створення відновлюваних стратегічних запасів продовольства на випадок стихійних лих, війн та інших надзвичайних обставин. Але цьому мають передувати виважена та збалансована політика природоохорони та природо-відновлення за так званою «інтелектуальною» схемою управління [1].

До перспектив дослідження генної інженерії як одного з шляхів вирішення продовольчої проблеми можна віднести подальше проведення комплексних аналізів економічного ефекту для держав і приватних фермерів, а також дослідження ступеня впливу повсюдного впровадження ГМО на вирішення проблеми голоду. Для виявлення всіх наслідків та безпечного впровадження в сільське господарство агробіотехнологій та генно-модифікованих організмів знадобиться ще не одне десятиліття.

Література: 1. Дудин М.Н. Трансгенные организмы (ГМО) в сельском хозяйстве: объективная необходимость в целях обеспечения глобальной продовольственной безопасности или способ увеличения прибыли ТНК АПК? / Том 7, №2 // 2020, С. 107-120; 2. ГМО есть или не есть? [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://cgon.rospotrebnadzor.ru/content/62/283/>; 3. Рак: основные цифры и факты [Електр. ресурс] – Режим доступу: <https://www.who.int/cancer/about/facts/ru/>; 4. Проблеми та перспективи генної інженерії [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/ reports/biolog/26531/>; 5. Global cancer data by country [Electronic resource] – Access mode: <https://www.wcrf.org/dietandcancer/cancer-trends/ data-cancer-frequency-country>; 6. Glyphosate Residues Discovered in Almond Milk, Bread and Veggie Burgers [Electronic resource] – Access mode: <https://sustainablepulse.com/2018/02/16/ glyphosate-residues-discovered-in-almond-milk-bread-and-veggie-burgers/#.X9Uua9gzZEE>; 7. IARC [Electronic resource] – Access mode: <https://www.iarc.fr/>; 8. Social and Economic Issues – Genetically Modified Food (GDI) [Electronic resource] – Access mode: <https://www.intechopen.com/books/food-industry/social-and-economic-issues-genetically-modified-food>.

УДК 336.02

Гончар Д. Р. АНАЛІЗ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ЦЕНТРОБАНКІВ У ВІДПОВІДЬ НА ПАНДЕМІЮ COVID-19

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Коваленко Р. С.*

Заходи щодо пом'якшення наслідків пандемії COVID 19 для домогосподарств та підприємств, прийняті урядами у 2020 році, мали серйозні негативні наслідки для світової економіки. Відбулося масштабне падіння виробництва та торгівлі, закриття підприємств та стагнація цілих галузей, різке зростання безробіття, зростання невизначеності та ризиків. Намагаючись уповільнити розвиток

економічного спаду, центральні банки вживали широкий спектр грошових заходів. Деякі з них були продовженням програм, започаткованих у період світової фінансової кризи 2007–2009 рр. Та адаптованих до поточної економічної ситуації, а інші представляли нові програми для придбання фінансових активів та надання кредитних коштів підприємствам та домогосподарствам. Ці дії, спрямовані насамперед на випуск додаткових кількостей грошей в обіг, відрізнялися дуже великими масштабами та високою швидкістю прийняття рішень. Проаналізувавши статистичні дані, ми дійшли до висновку, що грошово-кредитна політика під час пандемії COVID 19 допомогла стабілізувати фінансові ринки, зберегла діяльність частини малих та середніх підприємств та покращила зайнятість на ринку праці. Водночас масові операції «кількісного пом'якшення» збільшили ризик фінансової нестабільності та ймовірність появи важко контрольованої інфляційної спіралі в західних економіках. Щодо досягнення стратегічних цілей грошово-кредитної політики в макроекономічній сфері, успіх був набагато менш помітним через вплив багатьох немонетарних факторів на рівень зайнятості та темпи економічного зростання.

Саме на центробанки як на регуляторів покладається відповідальність за збереження макроекономічної стабільності шляхом проведення ефективної монетарної політики. Монетарна політика – це сукупність заходів, які застосовуються центральними регуляторами заради цілей відповідно до економічної ситуації в державі. Так, наприклад центральні органи фінансової системи можуть досягати або відсутності інфляції, або ж дозволяти помірну інфляцію, проводячи політику «таргетування інфляції».

Згідно з офіційним сайтом Національного Банку України, ключовим інструментом монетарної політики держави є облікова ставка. Пропонуємо розглянути динаміку облікової ставки НБУ (рис. 1).

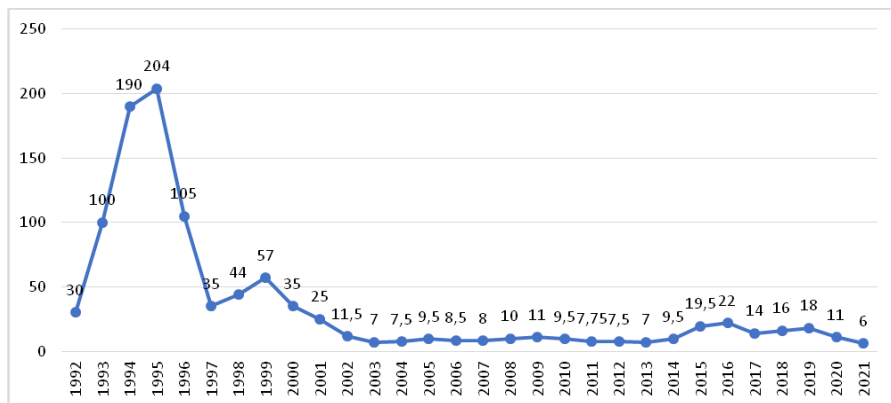

Рис. 1. Динаміка облікової ставки НБУ (1992-2021) [1]

З даної динаміки видно, що після часів нестабільності в період з 1992 по 2000 роки політика НБУ була націлена на збереження стійкої облікової ставки, і як наслідок макроекономічної стабільності в цілому. Облікова ставка – це ключовий інструмент грошово-кредитної політики НБУ. За обліковою ставкою проводяться операції, які найбільше впливають на вартість коштів на міжбанківському ринку. Це надає змогу утримувати ринкові ставки на близькому до облікової ставки рівні, тобто виконувати операційну ціль Національного банку, а вона полягає в утриманні гривневих міжбанківських ставок на рівні, близькому до рівня ключової ставки, у межах коридору процентних ставок за інструментами постійного доступу [1].

Звісно, відсоткова ставка НБУ є не єдиним інструментом в регулюванні державних фінансів. Національний Банк також проводить інтервенції на міжбанківський валютний ринок, купуючи чи продаючи валюту заради зниження ринкових коливань курсів або ж нарощування валютного резерву.

Криза, викликана пандемією, змусила центральних регуляторів усіх країн лібералізувати облікові ставки, бо в умовах сповільнення виробництва, зменшення обсягів зовнішньої торгівлі квартальні ВВП просідали близько 20% у поквартальному вираженні (США та Єврозона).

Світові фінансові ринки пильно стежили за заявами Джерома Пауела, Крістін Лагард та інших уповноважених осіб в очікуванні натяків на полегшення макроекономічного клімату та надій на швидке постпандемічне відновлення.

Пропонуємо окремо розглянути заходи ФРС, ЄЦБ та Банку Англії та порівняти ефективність введених мір.

Грошово-кредитна політика в США включає дії та засоби Федерального резерву для сприяння максимальній зайнятості, стабільним цінам та помірним довгостроковим процентним ставкам – економічним цілям, які Конгрес покладає на Федеральний резерв.

У світлі впливу COVID-19 на економічну діяльність та ризики для перспектив, Федеральний Резерв знизив цільовий діапазон ставки федеральних фондів. Зокрема, на двох засіданнях у березні FOMC знизив цільовий діапазон ставок федеральних фондів загалом на 1-1,5 відсоткові пункти, довівши його до нинішнього діапазону від 0 до 0,25%. Комітет розраховує підтримувати цей цільовий діапазон до тих пір, поки не буде впевнений, що економіка витримала останні події та не піде на шлях досягнення своїх цілей щодо максимальної зайнятості та стабільності цін. Комітет зазначив, що він буде продовжувати відслідковувати наслідки вхідної інформації для економічних перспектив, включаючи інформацію, що стосується громадського здоров'я, а також глобальні події та інфляційний тиск, і що він буде використовувати свої інструменти та діяти за необхідності для підтримки економіки. Таким чином, ставка з 1,25% знизилася на 100 базисних пунктів, що вселяє надію інвесторам і підтримує фінансові ринки [2].

Європейський Центральний Банк не так жорстко відреагував на кризу, викликану коронавірусною хворобою, як Федеральний Резерв. ЄЦБ декларує своєю ціллю підтримку стабільності цін заради благополуччя громадян, які проживають в Єврозоні. Європейський Центральний Банк підтримує ключові процентні ставки на історично низьких рівнях, тому витрати на позики залишаються низькими. Наші ставки впливають на те, скільки коштує взяти позику. Низькі ставки полегшують людям і компаніям позичати кошти, а також повинні підтримувати витрати та інвестиції. Було збільшено суму грошей, яку банки можуть позичити, і полегшили отримання позик тими, хто найбільше постраждав від поширення вірусу, включаючи малі та середні фірми. Одним із способів спростити запозичення є полегшення наших стандартів забезпечення, яке банки надають нам як вид страхування. Було тимчасово розширено перелік активів, які банки можуть використовувати як заставу [3].

Банк Англії також долучився до центральних регуляторів, які наблизили свою облікову ставку до 0%. Після засідання Ради центробанку було прийнято рішення про зниження облікової ставки на 15 базисних пунктів, що склало 0,1%. Вони пропонують банкам та будівельним товариствам довгострокове фінансування за процентними ставками або близько 0,1%. Це зменшить сплати за відсотками, які будуть нараховані. Більше фінансування буде надаватися банкам, які збільшують своє кредитування. І регулятор надає додаткову підтримку банкам, які пропонують більше кредитування малим та середнім компаніям. Також тісна співпраця з комерційними банками та не виплата дивідендів дозволила збільшити обсяги кредитування, оживляючи економіку [4].

Виходячи з результатів дослідження, ми дійшли до висновку, що усі регулятори пом'якшили грошову-кредитну політику, що дозволило збільшити кредитування, активізувати рух грошової маси та полегшити ведення бізнесу в умовах карантину та численних локдаунів, введених національними урядами. Економічна ситуація стабілізувалася і за результатами квартальних звітів досягала докризових рівнів. Безпрецедентно низькі облікові ставки в поєднанні з іншими урядовими стимулами дозволили зберегти більшу частину підприємств, а низькі ставки ще декілька років будуть акселераторами економічного розвитку.

Література: 1. Облікова ставка НБУ. НБУ: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/stages/archive-rish> (дата звернення: 2.03.2021). 2. Monetary Policy Report – June 2020. Fed: веб-сайт. URL: <https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/2020-06-mpr-summary.htm> (дата звернення: 2.03.2021). 3. Our response to the coronavirus pandemic. ECB: веб-сайт. URL: <https://www.ecb.europa.eu/home/search/coronavirus/html/index.en.html> (дата звернення: 2.03.2021). 4. Our response to Coronavirus. Bank of England: веб-сайт. URL: <https://www.bankofengland.co.uk/coronavirus> (дата звернення: 2.03.2021).

Григорова-Беренда Л. І., Багмут М. О.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Зовнішня торгівля України за останні десять років зазнала значних змін: світова криза 2008-2009 рр., війна на Сході країни, анексія Криму, зміна вектору зовнішньоекономічної стратегії країни призвели до диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності України й переорієнтації українських експортерів з ринків країн СНД на ринки європейських країн.

Українські експортери знаходяться між двома місткими ринками – ЄС та ЄАЕС, що дозволяє їм обирати між екстенсивним чи інтенсивним шляхами розвитку власної експортної стратегії (насамперед, між більш вимогливими та захищеними споживачами Заходу і більш консервативними «постсоціалістичними» споживачами країн СНД).

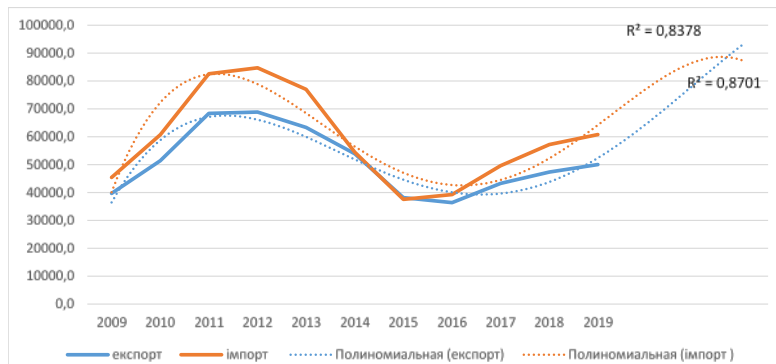

Рис. 1. Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі України товарами, млн. дол.

Побудовано за даними [1].

Впродовж 2009-2019 рр. Україна мала від'ємне сальдо в зовнішній торгівлі товарами (рис. 1). Після світової фінансової кризи в 2009 році спостерігаємо зростання вартісних обсягів зовнішньої торгівлі товарами, які досягли піку за досліджуваний період в 2012 році; надалі вплив зовнішніх та внутрішніх економіко-політичних факторів призводить до зниження й стагнації експорту та імпорту товарів, що триває до 2015 року, потім знову спостерігаємо повільне зростання обсягів торгівлі. Зазначимо, що період зростання вартісних обсягів торгівлі з 2015 року відбувається повільніше, ніж після кризи 2008-2009 років. За побудованим прогнозами в найближчі три роки обсяги зовнішньої торгівлі України мали би поступово нарощуватись, але через світову пандемію прогноз не справджується: так в 2020 році вартісні обсяги зовнішньої торгівлі України зменшились на 2%.

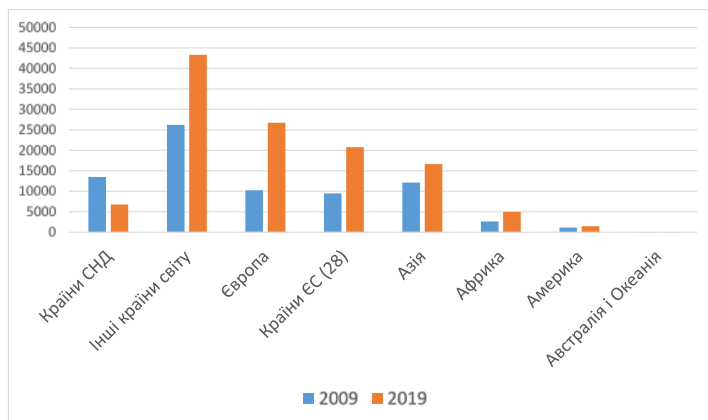

Рис. 2. Географічна структура експорту товарів з України, млн. дол.
Побудовано за даними [1].

Географічна структура зовнішньої торгівлі України за останні 10 років зазнала значних змін (рис. 2): відбулась переважна переорієнтація з ринків товарів країн СНД в 2009 році на європейський ринок та ринок ЄС в 2019 році. Відмовившись від ринку збуту дешевих товарів невисокої якості ми втратили значну частку ВВП країни. Але наразі українські експортери намагаються конкурувати на світових товарних ринках (доволі часто успішно), переходити на рівень європейської якості, переорієнтовуються на споживачів та ринки розвинених країн. Обсяги експорту товарів з України до країн європейського регіону виросли в 2,5 рази, експорт до країн ЄС – в два рази, частка азійського ринку зросла більше ніж на 30% та майже вдвічі знизився експорт до країн СНД.

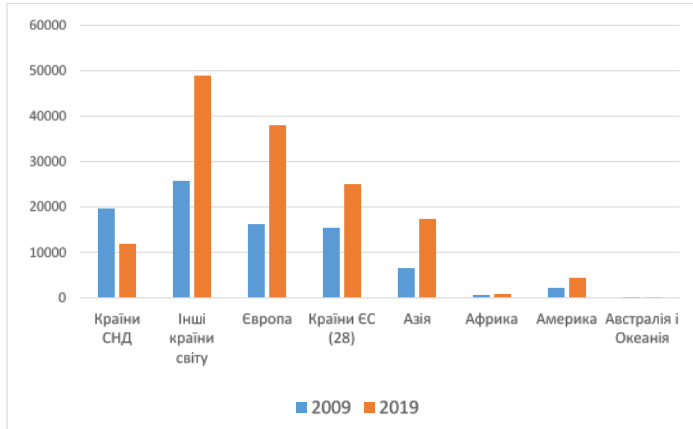

Рис. 3. Географічна структура імпорту товарів до України, млн. дол.
Побудовано за даними [1].

Порівнюючи вартісні обсяги імпорту товарів за 2009 р. та 2019 р. констатуємо його зростання в 2,5 рази з країн європейського регіону, на 2/3 – з країн ЄС, майже втричі – з країн Азії та його зниження майже вдвічі з країн СНД (рис. 3).

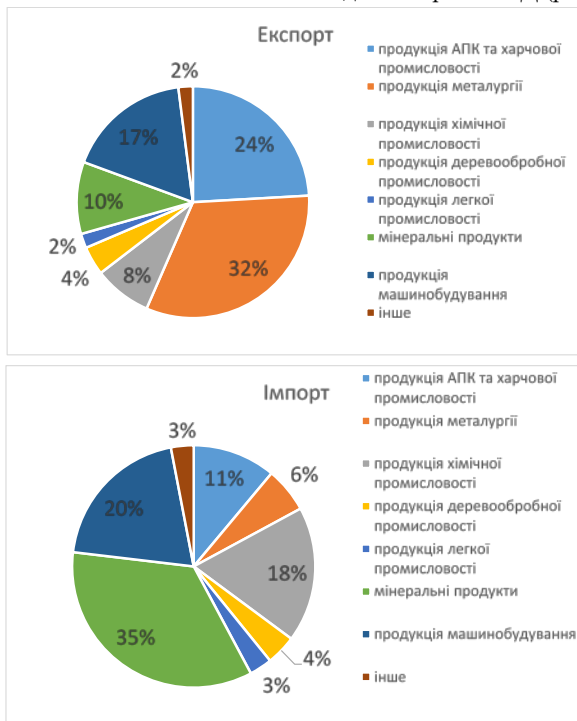

Рис. 4. Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами України за 2009 рік, %
Побудовано за даними [2].

В товарній структурі експорту України в 2009 році домінувала продукція чорної та кольорової металургії (32% вартісного обсягу товарного експорту), друга позиція належала продукції АПК та харчової промисловості (24%). В 2019 р. зазначені товарні групи залишилися лідерами, але збільшились вартісні обсяги й перше місце посіла продукція АПК та харчової промисловості (44%), а продукція чорної та кольорової металургії перемістилась на друге місце (21% експорту). Експорт продукції машинобудування в 2019 зменшився до 11% (рис. 4, 5).

В структурі імпорту до України в 2009 році переважна частка (35%) належала мінеральним продуктам, до складу яких входять енергоносії (вугілля, нафта, газ), друга та третя частка за вартісним обсягам належали продукції машинобудування та хімічної промисловості (20 та 18% відповідно). Через 10 десяти років найбільші частки в імпорті зайняли продукція машинобудування (34%), мінеральні продукти (21%) та продукція хімічної промисловості (18%).

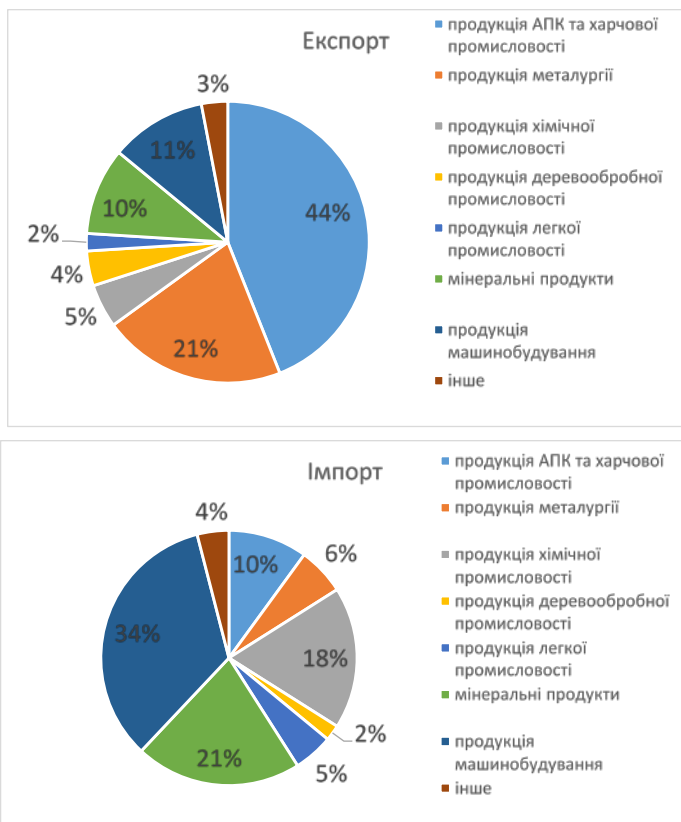

Рис. 5. Товарна структура зовнішньої торгівлі товарами України за 2019 рік, %
Побудовано за даними [3].

Отже, відзначаємо, що лідерами українського експорту залишаються виробники агропродукції та металургійні підприємства. В товарному експорті як і раніше переважає продукція з низьким ступенем переробки та енергоємні товари, а в імпорті – високотехнологічна продукція та енергоносії. В географічній структурі спостерігаємо переорієнтацію українських підприємств на європейські товарні ринки.

Література: 1. Динаміка географічної структури зовнішньої торгівлі товарами. Державна служба статистики України: [сайт]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/zd/zd_rik/zd_u/g_s_rik_u.html; 2. Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу за січень-грудень 2009 року. Державна служба статистики України: [сайт]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2009/zd/e_iomt/e_iomt_1209.htm; 3. Зовнішня торгівля окремими видами товарів за країнами світу за 2019 рік. Державна служба статистики України: [сайт]. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/zd/e_iomt/ei_12_2019.zip

Григорова-Беренда Л. І., Перепелиця Є. О.
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕДИЧНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Медичний туризм в Україні як складова її зовнішньоекономічної діяльності регламентується Законами України «Про туризм», «Про зовнішньоекономічну діяльність», директивами Міністерства охорони здоров'я, міжнародними договорами. Медичний туризм складається з двох зустрічних потоків – виїзного та в'їзного. В'їзний туризм – тимчасовий в'їзд нерезидентів до України для отримання медичних послуг чи проходження лікування [2].

Передумовою виникнення медичного туризму є бажання людини отримати найкращі медичні послуги з найменшими витратами. Терміни «відпочинок» і «оздоровлення» неможливо повноцінно розділити, тому з певною долею істини можна сказати, що медичний туризм зародився ще у стародавніх шумерів із їх храмовими комплексами, до складу яких входили гарячі джерела. Новим етапом розвитку медичного туризму стала епоха Ренесансу, де популярні природні оздоровчі джерела стали привертати увагу туристів, що шукали зміцнення власного здоров'я. З часів промислової революції, що сприяла розвитку медицини, медичний туризм вийшов на новий рівень: розвинені країни світу з високотехнологічною медичною стали приймати іноземних пацієнтів – еліту з менше розвинених країн [1].

Проте процеси взаємоосвіти (діяльність міжнародних освітніх, медичних організацій, форумів, освітніх програм), міграції досвідчених кадрів мали свій вплив на зародження нових напрямів в медичному туризмі. Так найновіші медичні технології мігрували до країн третього світу, країн, що розвивалися, постсоціалістичних країн. Причини такої міграції для кожної окремої країни і кожної галузі були різними, проте до спільних відносимо: міжнародні освітні програми (що забезпечили такий переїзд спеціалістами), рух капіталу, доступ до технологій, стрімкий розвиток окремих країн, специфіка законодавства (не обов'язково більш довершеного), що дало поштовх для розвитку галузі; інноваційний клімат; пільгове оподаткування, тощо.

1997 р. став переломним для потоків медичного туризму в світі: азійська економічна криза призвела до значного здешевлення медичних послуг в країнах Азії. Таким чином, наприклад, Тайланд, став центром медичного туризму в сфері пластичної хірургії. Тоді сталися перші випадки, коли з розвинених країн медичні туристи масово почали виїждати лікуватися до менш розвинених країн. До головних причин такого явища відносимо: нижчу ціну на послуги, що не забезпечуються медичною страховкою; незаконні послуги у власній країні (наприклад, аборти), менші загальні витрати, поєднання класичного туризму із медичною складовою, тощо [1].

Традиційно, медичний туризм є найбільш розвиненим в найбільш конкурентоспроможних сферах національної медицини. Перелік цих сфер надає Українська асоціація медичного туризму:

- лікування стовбуровими клітинами;
- стоматологічний туризм;
- лікування дітей з ДЦП;
- лікування безпліддя;
- лікування онкології;
- санаторно-курортне лікування;
- лікування алкоголізму, наркоманії.

Перелічені сфери національної медицини є конкурентоспроможними, здатними генерувати потік медичних туристів.

На прикладі першої ЕКЗ (екстракорпоральне запліднення – ефективна технологія лікування безпліддя) клініки України, клініки репродуктивної медицини ім. акад. В.І. Грищенка розглянемо стан привабливості для медичних туристів приватних медичних закладів в Україні. Рівень репродуктивної медицини в Україні відповідає (а й іноді перевищує) рівню провідних клінік Європи та США. Головними передумовами для цього є:

- лояльне законодавство України, яке не обмежує спеціалістів у використанні найновіших методик лікування;
- відсутність страхової медицини: кожен лікар є націленим на позитивний результат лікування за мінімальні кошти, бо кожен пацієнт платить власні гроші і другої «спроби» може просто не бути. Це забезпечує мотивованість лікарів (досвідчених фахівців з міжнародними сертифікатами, учасниками міжнародних організацій, профспілок, тощо) [1].

Клініка репродуктивної медицини академіка Грищенка виникла із лабораторії репродукції людини, що була заснована у 1983 р. при Інституті проблем кріобіології і кріомедицини НАН України. Таким чином, до передумов виникнення високотехнологічної медицини в Україні додається потужна матеріально-технічна база інститутів колишнього СРСР [4].

Зазначені медичні послуги характеризуються високою конкуренцією на ринку України: в сфері репродуктивної медицини і ЕКЗ в Україні надають свої послуги більше 20 установ. Така конкуренція забезпечує безперервний розвиток сегменту і гарантує потенційному медичному туристу вибір в межах українських медичних установ (частіше всього приватних).

Отже, основними перевагами в'їзного медичного туризму в Україні є:

- нижча ціна аналогічних послуг при відносно дешевому перебуванні;
- наявність високо результативних закладів;
- розчарування в страховій медицині власної країни;
- підготовлена інфраструктура (з боку закладів, організацій, перевізників, держави);

До факторів, що стримують розвиток візного медичного туризму в Україні віднесемо, насамперед, страхи пацієнта перед новою країною, новим закладом, пострадянською країною та нестабільне політичне становище й наявність військового конфлікту.

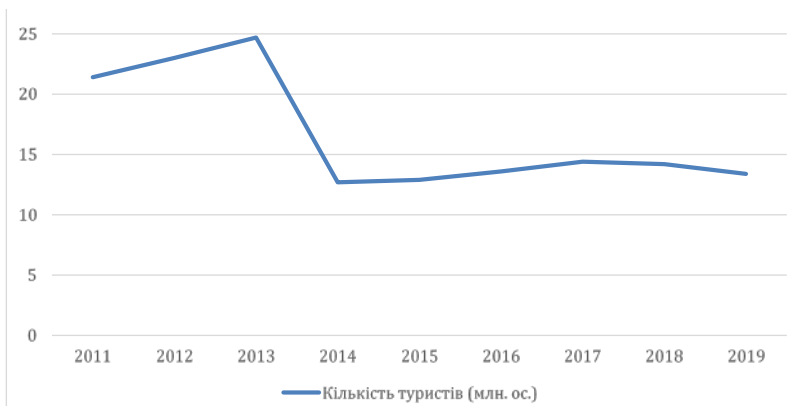

Рис. 1. Динаміка прибуваючих туристів до України, млн. осіб
Побудовано за матеріалами [5]

Динаміка до-ковідної ситуації демонструє відсутність зростання кількості туристів, що прибувають до України, в цілому. При цьому дані UNWTO за 2020 р. свідчать про загальносвітове 75% падіння, що дає можливість передбачити зниження туристичних потоків до України, як мінімум на 50%, що відповідним чином вплине й на медичний туризм.

За даними Української Асоціації Медичного Туризму (УАМТ), в 2018 р. 65 тис. іноземних туристів прибуло до України з метою оздоровлення [6].

За перші 9 місяців 2020 р. об'єми оздоровчого туризму в світі знизилися на 95% [6], що підкреслює більшу уразливість цього виду туризму від глобальних катаклізмів, до яких, безумовно, відноситься й пандемія.

Світова пандемія ускладнила потрапляння іноземних пацієнтів до України. Всі медичні заклади мінімізують контакти пацієнтів, їх перебування в країні: більш повними стають онлайн-консультації лікарів, їх кооперація з діагностичними центрами на місцях, за кордоном. Це має на меті максимально скоротити кількість візитів потенційного медичного туриста для надання йому медичної послуги в Україні, щоб запобігти ризиків, пов'язаних із місцевими карантинами, локдаунами, тощо. Головним завданням сфери медичного туризму наразі є підготовка до максимально швидкої, оперативної реакції на послаблення карантинних заходів будь-де і залучення медичних туристів до України.

Література: 1. Інтерв'ю директора Клініки академіка Грищенка проф. Грищенка М.Г. [Електронний ресурс] – Режим доступу <https://implant-ivf.com/ru/about-us/news/eko-v-ukrayini>; 2. Закон України «Про туризм» // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 31, ст.24 – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

show/324/95-%D0%B2%D1%80#Text; 3. Історія туризму: навчальний посібник: (для студентів спец. "Туризм") / Сергій Іванович Лиман, Анатолій Юрійович Парфіненко, Іван Сергійович Посохов; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна; гол. ред. В. І. Кочубей. – Суми: Університетська книга, 2018. – 371 с., [8] вкл. арк. іл.; 4. Клініка академіка Грищенка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://implant-ivf.com/about-us/history-clinic>; 5. World tourism organization [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.unwto.org/>; 6. Українська асоціація медичного туризму [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uamt.com.ua/>

УДК 339.56(477:510)

Гузенко Е. С.

ТОРГОВЕЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КИТАЮ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.*

Зовнішня торгівля – важлива складова української економіки. Для України надзвичайно важливо підтримувати належні торгово-економічні відносини з Китайською Народною Республікою (КНР), яка є країною-лідером за багатьма статтями українського експорту.

Китай відіграє надзвичайно важливу роль у світовій торгівлі, адже є основним торговим партнером провідних економік світу. Після реформування економіка КНР зберігає швидке зростання впродовж 30 років з середньорічним темпом економічного зростання близько 10%. Низка дослідників підтверджує центральне місце Китаю у світовій економіці у середньо- та довгостроковій перспективі. Досліджуючи позиції Китаю у світових рейтингах, можна відмітити, що країна займає гідні позиції, поступаючись лише США. Так, КНР посідає друге місце у світі за обсягом ВВП, який складає 15,2 трлн дол. США у 2020 році.

КНР займає друге місце за обсягом товарообігу України з країнами світу. Іншими словами, КНР є стратегічно важливим торговельним партнером для України. Окрім того, підтримка стабільних та передбачуваних економічних відносин з КНР виступає для України важливим елементом підтримки національної економічної безпеки. Взаємовигідні торгово-економічні відносини є запорукою формування привабливого поля для поглиблення двостороннього інвестиційного, інноваційного, науково-технічного, освітнього співробітництва. Тому дослідження торговельного співробітництва України та Китаю є актуальним.

Нині договірно-правова база двосторонніх відносин України та КНР налічує понад 300 документів, у тому числі 178 документів основного списку (угоди і договори). У 1992 р. між Урядом України і Урядом Китайської Народної Республіки укладено Угоду про торговельно-економічне співробітництво, відповідно до якої між сторонами встановлено режим найбільшого сприяння щодо стягнення митних зборів на експортні та імпорتنі товари обох країн, податків та інших внутрішніх зборів [4].

Торговельне співробітництво є найважливішою складовою українсько-китайських відносин. На сьогоднішній день торговельні відносини між Україною і КНР проходять складний етап структурної трансформації від торгівлі українськими товарами низького ступеню обробки і китайськими товарами широкого споживання переважно низької якості до торгівлі високотехнологічною і високоякісною продукцією [4].

При загальному спаді обсягу зовнішньоторговельного обороту республіки за 2020 рік на 12,8% в порівнянні з аналогічним періодом попереднього року, обсяг товарообігу між Україною та Китаєм за цей період склав 8,3 млрд доларів США. Зростання склало 19,75%, в тому числі обсяг експорту з України в Китай збільшився на 96,5% і склав 3,6 млрд доларів США [1;5].

Таблиця 1

Показники зовнішньої торгівлі України з Китаєм, млрд дол. США

Рік	Експорт	Імпорт	Сальдо
2008	0,5	5,6	-5,1
2010	1,3	4,7	-3,4
2012	1,8	7,9	-6,1
2014	2,7	5,4	-2,7
2016	1,8	4,7	-2,9
2017	2,0	5,6	-3,6
2018	2,2	7,6	-5,4
2019	3,5	9,1	-5,6
2020	3,6	8,3	-4,7

Джерело: складено автором за матеріалами [2]

Відзначається, що в поточному році Китай продовжує нарощувати обсяг імпорту сільгосппродукції з України. Вперше з України в КНР було експортовано м'ясо. У 2020 році значно виросло зростання експорту українських соєвих бобів в Китай, обсяги експорту залізної руди збільшилися на 107,8% [3].

З даних таблиці 1 можна побачити динаміку зростання обсягів експорту та імпорту між Китаєм та Україною. У 2012-2013 роках показники почали збільшуватися, саме в цих роках і було підписано Договір про дружбу та співробітництво.

Можна помітити прогрес в українсько-китайських відносинах. Поглиблення двостороннього політичного співробітництва полягає в збільшенні кількості зустрічей на рівні глав держав, урядів і в рамках міжнародних заходів, таких як Форум Азія-Європа (ASEM), Всесвітній економічний форум в Давосі і Саміт ядерної безпеки у Вашингтоні. Китай надає гуманітарну та технічну підтримку Україні у вигляді військового, медичного та інженерного обладнання, а також спільних навчальних тренінгів для фахівців різних галузей [4]. Про успіх економічного співробітництва між Україною та Китаєм свідчить збільшення товарообігу між країнами в 2016 році до 7 млрд дол. США. Найвища динаміка співробітництва спостерігається в сфері сільського господарства. У 2015 році

Україна стала найбільшим постачальником кукурудзи в Китай, випередивши США. До 2019 року обсяги експорту та імпорту продовжували зростати. Однак існують проблеми з реалізацією поглибленого співробітництва між державами. Стратегічне партнерство декларується чиновниками, але не здійснюється в повному обсязі в багатьох сферах через відсутність глобальних економічних проєктів [6]. Крім цього, китайський бізнес до сих пір недостатньо присутній в економіці України. Створення з українського боку необхідної інфраструктури для забезпечення розвитку українсько-китайського співробітництва, виконання ухвалених планів та реалізації домовленостей, досягнутих на найвищому рівні, набуло особливого значення на сучасному етапі. Залучення фахівців-китаєзнавців та молодих кадрів із знанням китайської мови до поточної роботи на китайському напрямку є актуальним завданням для центральних та місцевих органів державної влади України.

Таким чином, сучасний стан торговельного співробітництва України та Китаю характеризується позитивною динамікою та має тенденцію до подальшого зростання.

Література: 1. Из Украины в Кумай в первом полугодии 2020 экспортировано агропродукции на \$2,4 млрд. URL: <http://www.agriagency.com.ua/news/27821.html>. 2. Торговля України з Кумаєм. URL: <https://trendeconomy.ru/trade>. 3. Торговля України с Кумаєм URL: <https://zet.in.ua/statistika-2/eksport-import/torgovlya-ukrainy-s-kitaem/>. 4. Троян С. С. Сучасні відносини Україна – КНР: проблеми і перспективи. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2018. Вип. 1. С. 86-95. URL: https://www.researchgate.net/publication/327925434_SUCASNI_VIDNOSINI_UKRAINA_-_KNR_PROBLEMI_I_PERSPEKTIVI. 5. Экспорт с Украины в Китай с начала года вырос почти вдвое URL: <https://regnum.ru/news/3094275.html>. 6. Яценко О.М. Торговельно-економічне співробітництво України та Кумаю: можливості та загрози. Україна та Кумай. 2019. Вип. 15. URL: <https://sinologist.com.ua/yatsenko-ot-torgovelnno-ekonomichne-spirovitnytstvo-ukrayiny-ta-kytay-mozhlyvosti-ta-zagrozy/>.

УДК 330.341.1:608

Дзюбенко В. М. РОЗВИТОК ТЕХНОЛОГІЙ В БІОІНЖЕНЕРІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач Касьян С. А.

Інвестиції в медичні й біологічні розробки постійно зростають. За даними Industrial Research Institute, світові витрати на дослідження та розробки в царині наук про життя за останні десять років збільшилися втричі [2]. При цьому 85% ресурсів припадає на біофармацевтичний сектор. За витратами на дослідження та розробки медицина є лідером поряд з інформаційно-комунікаційними технологіями. Потенціал, який відкривають біотехнології для людини, великий не тільки у фундаментальній науці, а й в інших галузях знань і сферах діяльності. При використанні біотехнологічних методів стає можливим масове виробництво

всіх необхідних білків, спрощуються процеси отримання продуктів ферментації тощо. В майбутньому біотехнології дозволять покращувати тварин і рослин для використання їх у процесі людської діяльності. Вченими розглядаються варіанти боротьби зі спадковими хворобами за допомогою біоінженерії. Біоінженерія як основний напрямок в біотехнології значно прискорює вирішення проблеми продовольчих, аграрних, енергетичних, екологічних, а також економічних криз.

В давні часи біотехнологія розвивалася емпіричним шляхом. Люди століттями вели багатоговікові спостереження за різними мікробіологічними процесами: силосуванням кормів для худоби, випічкою хліба, виготовленням вина, сироварінням тощо.

Біоінженерія – це застосування понять і методів біології для вирішення актуальних проблем, пов'язаних з науками про живі організми або їх додатками, з використанням аналітичних і синтетичних методологій інженерної справи, а також її традиційної чутливості до вартості і практичності знайдених рішень [1]. У зв'язку з цим, в той час, як традиційна інженерна справа застосовує фізику і математику для аналізу, проектування і виготовлення неживих інструментів, структур і процесів, біологічна інженерія використовує для вивчення і розвитку застосування живих організмів, в основному, сферу молекулярної біології, що розвивається дуже стрімко. Сьогодні біологічна інженерія оформилася як відносно відокремлена галузь наукового знання, в межах якої відбувається «екстраполяція» – впровадження, інкорпорація сукупності інженерних принципів в медицину і біологію [1].

Швидкими темпами розвиваються такі галузі, як сучасні біологічні методи захисту культурних рослин, біоенергетика і біодеградуючі полімери, а також природоохоронні біотехнології. Ведуться наукові роботи щодо створення нових біополімерів, в майбутньому вони можуть замінити нині популярні й розповсюджені пластмаси. Біополімери мають велику перевагу в порівнянні з пластмасами, адже вони нетоксичні і можуть розкладатися після їх застосування, не забруднюючи при цьому навколишнє середовище. Конструювання необхідних генів дасть можливість управляти життєдіяльністю не тільки рослин, але і тварин, створювати нові організми з іншими властивостями [3].

Біоінженерія може відіграти одну з ключових ролей у формуванні нового шостого технологічного укладу.

Сучасна біотехнологія привертає увагу інвесторів не тільки в нашій країні, але й у всьому світі. Експерти та аналітики прогнозують, що біотехнології стануть найбільш динамічним і найприбутковішим бізнесом XXI століття [3].

За даними Labiotech.eu [4], на США припадає майже чверть інвестування в біоінженерію в 2019 році, а на Велику Британію – найбільша кількість вкладень в розвиток серед європейських країн (рис. 1).

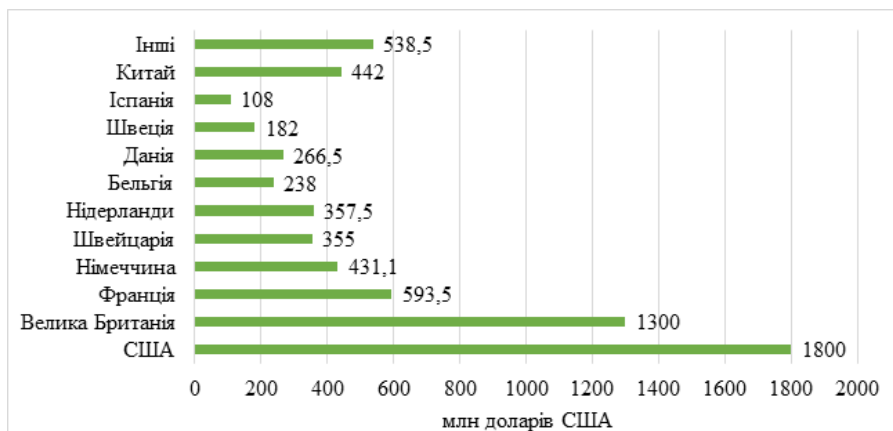

Рис. 1. Європейське фінансування біотехнологій країною-інвестором у 2019 р.
Побудовано автором за джерелом [4]

Біоінженерія розвивається в світі дуже нерівномірно. Існують так звані «полюси зростання», де ця галузь розвивається найшвидше. Це країни Європи, Північної Америки, а також Південно-Східної Азії. Частка інновацій в сфері біоінженерії, яка припадає на компанії країн-лідерів, подана на графіку (рис. 2).

Україна також, хоч і не так стрімко, але все ж таки починає впроваджувати біотехнології. Патентне забезпечення впровадження біоінженерії в нашій країні за роками показано на рис. 3.

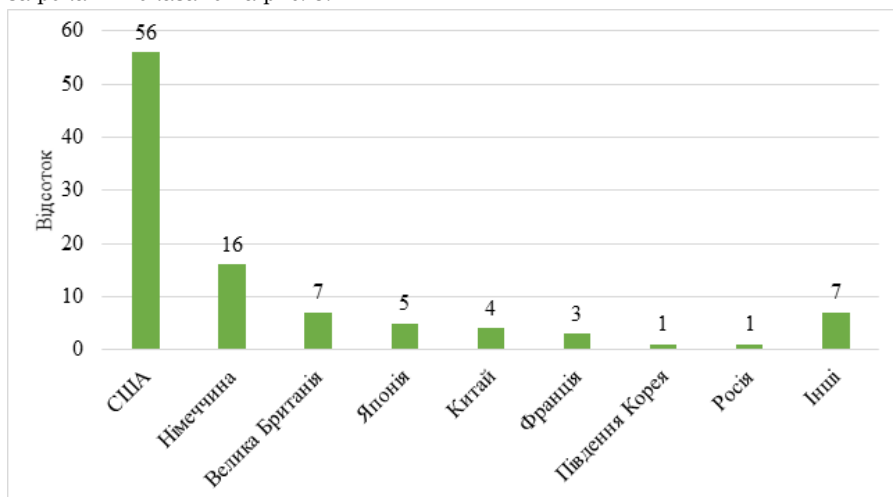

Рис. 2. Частка інновацій в сфері біоінженерії, яка припадає на компанії країн-лідерів.

Побудовано автором за джерелом [2]

Отже, підсумовуючи вище зазначене та аналізуючи інформацію, можна зробити висновок, що біоінженерія – напрям, який активно розвивається і буде розвиватися надалі, адже цікавість інвесторів до цієї галузі стрімко пробуджується.

Рис. 3. Патентне забезпечення впровадження біоінженерії в Україні у 2000-2017 рр.

Побудовано автором за джерелом [5]

Сучасні біотехнології відіграють важливу роль в якісному поліпшенні життя людини, розвитку економічного зростання країн. За допомогою біотехнологій є можливість отримати нові продукти харчування, засоби для діагностики, ліки, вакцини тощо. Все це є актуально, зважаючи на зростання чисельності населення нашої планети, а також епідеміологічні кризи, як, наприклад, через COVID-19. У деяких країнах, де значні обсяги біомаси не використовуються повністю, біотехнологія в доступному для огляду майбутньому перетворить їх в цінні продукти або в біологічні види палива. Біотехнологія все більше перестає бути прикладною наукою, вона активно входить у звичайне життя людей, допомагаючи вирішувати нагальні проблеми сучасного людства.

Література: 1. Industrial Research Institute. [Електронний ресурс]. URL <http://www.iri.org.lb/index.html> (дата звернення 23.02.2021). 2. Реджепова А., Намозов А.Б. Технологии в биоинженерии // Научно-практический электронный журнал Аллея Науки, 2018. №8(24). 3. Развитие биотехнологии. [Електронний ресурс]. URL <https://www.chemistry-expo.ru/ru/ui/17131/> (дата звернення 23.02.2021). 4. Labio-tech.eu. [Електронний ресурс]. URL <https://www.labio-tech.eu/> (дата звернення 23.02.2021). 5. Презентація до звіту з НДР "Перспективи впровадження біотехнологій в галузях економіки України " / НДЦ ІПР НАНУ. Харків, 2017. 20 с. URL: <https://ndc-ipr.org/media/posts/presentations/0115U007011.pdf>.

Дреева Е. Г.
СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.

Взаємна торгівля товарами та послугами є основною сферою економічних відносин між Україною та Польщею. Передумовами зовнішньоторговельних відносин України та Польщі є їх географічне положення. Ці країни мають спільний кордон протяжністю 542 кілометрів та 13 пунктів перетину кордону [1]. Даний чинник є важливим для розвитку міжнародної торгівлі України та Польщі. Суттєвий вплив на українсько-польські торговельні відносини мало набрання чинності Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом. Для українських підприємців це полегшило доступ на ринок ЄС, і навпаки, український ринок став більш відкритий для підприємств із країн-членів ЄС.

На наш погляд, перш ніж дослідити сучасний стан українсько-польських зовнішньоторговельних відносин, варто розглянути місце України та Польщі у світовій торгівлі. Проаналізувавши період з 2014 по 2020 роки (рис. 1), можна побачити, що в 2014 році експорт товарів та послуг України становив 64,8 млрд дол. США, але в 2015 році показник значно знизився та склав 47,8 млрд дол. США. Такому різкому падінню сприяли військові дії на сході України. Проте за три роки завдяки укріпленню гривні спостерігалась тенденція росту, та в 2019 році експорт товарів та послуг становив 63,6 млрд дол. США. Імпорт також знизився в 2015 році на 28,3% порівняно з 2014 роком та становив 50,3 млрд дол. США, але вже в 2019 році зріс до 75,4 млрд дол. США. Проте всесвітня пандемія завадила подальшому росту у 2020 році, тож експорт товарів та послуг становив 59,2 млрд дол. (- 6,8% в порівнянні з 2019 роком), а імпорт – 54,1 млрд дол. (-28,2% в порівнянні з 2019 роком) [2].

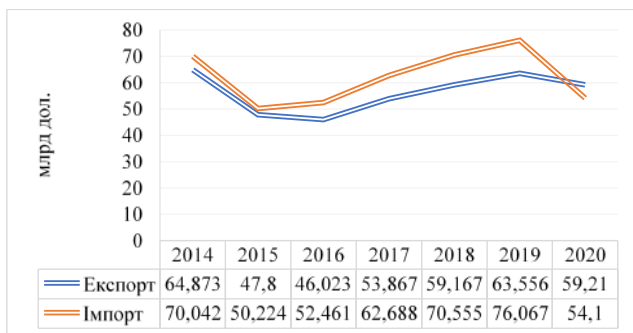

Рис. 1. Світовий експорт та імпорт товарів та послуг України.
Джерело: складено автором за матеріалами [2].

Основними експортними товарами є кукурудза, соняшникова олія, залізна руда, пшениця та напівфабрикати. Імпортує Україна в основному нафтопродукти, автомобілі, медикаменти, вугільні брикети та нафтовий газ [3].

Аналізуючи експорт товарів та послуг Республіки Польща в період з 2014 по 2020 рік (рис. 2), можемо спостерігати, що взагалі він має впевнену тенденцію росту до 2019 року. У 2014 році об'єм експорту товарів та послуг становив 256,2 млрд дол. США, а в 2019 році – 330,9 млрд дол. США. Показники імпорту також позитивні – в 2014 році імпорт товарів та послуг становив 250,9 млрд дол. США, а в 2019 році – 302,9 млрд дол. США. Зниження експорту та імпорту ми спостерігаємо в 2015 році (-8,96% експорту та -11,94% імпорту в порівнянні з 2014 роком), через експортні санкції проти Росії та економічну стагнацію Європейського союзу [4]. Проте 2015 рік став не єдиним роком зниження показників зовнішньої торгівлі. Пандемія також відобразилась на зовнішній торгівлі Республіки Польща, тож в 2020 році експорт становив 245,7 млрд дол. США (-25,8% в порівнянні з 2019 роком), а імпорт – 232,7 млрд дол. США (- 23,2% в порівнянні з 2019 роком) [5].

Зовнішньоторговельні відносини України та Польщі на сучасному етапі активізуються. Так, якщо у 2013-2015 рр. співробітництво цих країн відзначалося низкою проблем, сьогодні ситуація значно покращилася. Торговельні відносини України та Польщі за результатами 2020 року укріпились. Так Республіка Польща стала третім найбільшим світовим торговельним партнером України з обсягом двосторонньої торгівлі 7,36 млрд дол. (- 0,98% в порівнянні з 2019 роком) та другим за обсягом українського експорту товарів (3,3 млрд дол. США, – 0,7% в порівнянні з 2019 роком). У 2020 році Україна імпортувала з Польщі товарів на 4,1 млрд дол. США і це на 0,5% менше, ніж у попередньому році [6].

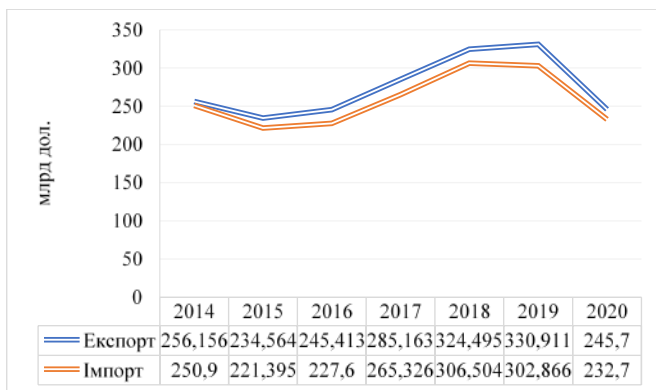

Рис. 2. Світовий експорт та імпорт товарів та послуг Польщі.

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Обсяг торгівлі послугами станом на 2020 рік склав 608,2 млн дол. США (-8,4% в порівнянні з 2019 роком). Імпортувала Польща з України на 417,9 млн дол. США, що менше лише на 0,7% в порівнянні з 2019 роком. Експорт Польщі в Україну склав 190,3 млн дол. США, що нижче на 21,5% відповідно. При таких умовах торговельне сальдо України в 2020 році нарешті позитивне і склало 227,6 млн дол. США, що більше за попередній рік на 27,6% [6].

Сучасний стан торговельного співробітництва України та Польщі має позитивну тенденцію. Важливою подією для двосторонніх торговельних відносин став візит 14 вересня 2020 року президента Польщі Анджея Дуди в Україну, де український президент Володимир Зеленський та президент Польщі підписали угоду про розвиток співпраці між Одеським та Гданським портами. Польський президент наголосив, що підписання договору про створення нових логістичних зв'язків сприятиме розвитку взаємної торгівлі [7]. В свою чергу Володимир Зеленський зазначив важливість меморандуму, так як транспортна галузь відкриває особливі перспективи для зовнішньої торгівлі. На нашу думку, це чудова можливість зміцнити торговельні відносини з Польщею та налагодити контакт щодо транспортних коридорів.

Одним із проблемних питань у розвитку зовнішньоторговельних відносин України та Польщі є недостатність дозволів на міжнародні вантажні автоперевезення для українських перевізників. Варто відзначити, що обмеження транзиту має негативний вплив не лише на торговельні зв'язки України з Польщею, а також позначається на торговельних відносинах України з іншими країнами-членами Європейського Союзу [8].

Польща та Україна виступають як стратегічні партнери, які мають однакове бачення на розвиток двосторонніх торговельних відносин. Отже, проаналізувавши показники імпорту та експорту України та її західного сусіда, можна зробити висновок, що торговельні відносини мають позитивну тенденцію до розвитку та співпраці.

Література: 1. Митні органи України та Республіки Польща посилюють співпрацю. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/print-356831.html>; 2. Export and import of goods and services of Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/country/ukraine>; 3. Product trade. URL: <https://oec.world/en/profile/country/ukr>; 4. Export and import of goods and services of Poland. URL: <https://data.worldbank.org/country/poland>; 5. Statistic Poland. URL: <https://stat.gov.pl/en/search/search.html>; 6. Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Польщею. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/229-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-polysheju>; 7. Офіційний візит Президента Республіки Польща Анджея Дуди в Україну. URL: <https://poland.mfa.gov.ua/news/oficijnij-vizit-prezidenta-respubliki-polshcha-andzheya-dudi-v-ukrayinu>; 8. Міністерство інфраструктури України. URL: <https://mtu.gov.ua/news/32389.html>

Журавльова Є. О.
ТОРГІВЛЯ КОМЕРЦІЙНИМИ ПОСЛУГАМИ
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Шолом А. С.

Поширення у світі гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом, призвело до суттєвих змін у світовій торгівлі. Провідні торговельні гравці були вимушені запровадити як протекціоністські, так, в окремих випадках, й лібералізаційні заходи задля збереження ситуації всередині країни. Така ситуація, а також обмеження в роботі морських портів, залізничних вокзалів та аеропортів суттєво ускладнили зовнішньоторговельні операції країн.

Поки важко визначити обсяги скорочення світової торгівлі, які уже були спричинені діями країн по захисту від коронавірусу, та перспективи загального скорочення протягом 2020 року через відсутність чіткої перспективи вирішення цієї проблеми, а отже цілком ймовірних ще більш жорстких заходів. Проте вже очевидні деякі довгострокові наслідки для світової торгівлі, які роблять вивчення торгівлі комерційними послугами в умовах пандемії COVID-19 надзвичайно актуальним.

Перш за все, необхідно приділити особливу увагу тому моменту, що існує різноманітна класифікація сегменту послуг. Наприклад, в країнах Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) міжнародні послуги підрозділяються на п'ять видів, а саме: фінансові послуги, інформаційні, професійні, туристичні та соціальні. У свою чергу, МВФ поділяє торгівлю послугами на взагалі інші чотири види – морські перевезення, інші види транспортувань, подорожні послуги та інші послуги. Та остання розглянута методика – методика COT, висвітлює всі послуги в якості комерційних та поділяє їх на транспортні, туристичні та інші комерційні послуги [1, с. 71].

Відповідно до звіту COT 2019 року, вже другий рік поспіль спостерігалася зростання у торгівлі комерційними послугами (майже на 8%). Інформаційно-комунікаційні технології, на чолі з комп'ютерними послугами зафіксували найвищий приріст експорту (15%) серед секторів послуг у 2018 році. Зростання експорту комерційних послуг був найвищим у Співдружності Незалежних Держав (12%) у 2018 році. Експерти частково пов'язують це частково з тим, що був проведений Чемпіонату світу з футболу в Росії. Китай був провідним експортером комерційних послуг (за вартістю) серед країн, що розвиваються, їх частка експорту збільшилася на 17%.

Загальне значення світової торгівлі комерційними послугами у світі становило майже 5,63 трильйонів доларів США. Якщо брати у розрізі країн, то пальму першості отримали Сполучені Штати Америки. Значного зростання у 2018 році отримав сегмент комп'ютерних послуг, який зріс майже на 17%.

Зростання експорту послуг найменш розвинених країн у 2018 році становило майже 16, 2% [2].

Експорт комерційних послуг уповільнився у 2019 році (зростання лише на 2%) порівняно з 2018 роком, зі загальмованим зростанням у всіх основних секторах та спадом у сегменті транспорту (рис. 1).

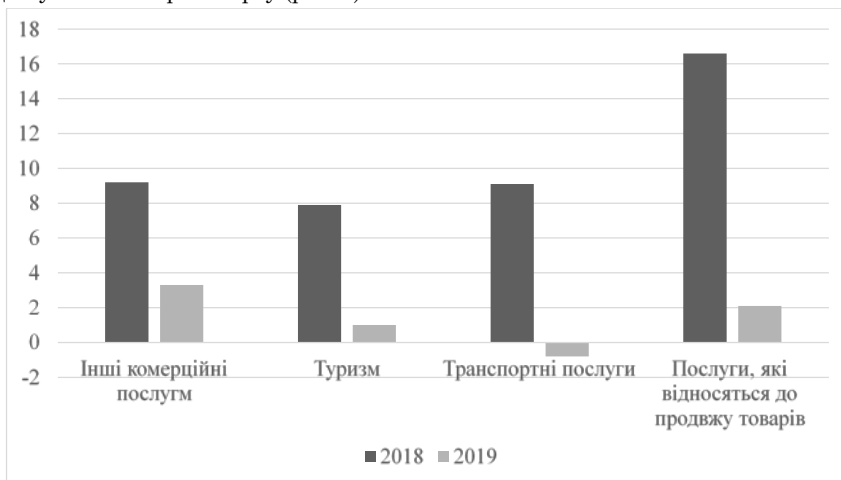

Рис. 1. Світовий експорт комерційних послуг за секторами, 2018 -2019 рр.
(річний відсоток змін)

Складено автором за [3]

Порівняно із 2018 роком, сектор комп'ютерних послуг у 2019 році продовжив зростання та збільшився на 11%. Загалом, значення експорту послуг у 2019 році склало майже 3, 358 млрд дол США. А у відсотковому значенні, експорт розподілився за такими сегментами (рис. 2):

На початку 2020 року по глобальній економіці вдарила коронавірусна хвороба. Пандемія призвела до найглибшого економічного спаду в житті. Обсяги виробництва обвалилися, а рівень безробіття виріс. Торгівля серйозно постраждала через шокові зміни попиту та пропозиції. Хоча перші випадки COVID-19 були зафіксовані ще наприкінці 2019 року, а сам вірус, ймовірно, виник навіть раніше, на минулорічний спад у торгівлі коронавірус не мав впливу. Але вже у першій половині 2020 року торгівля стрімко обвалилася саме через пандемію [4].

COT демонструє це індексом ділової активності Purchasing Managers' Indices (PMI). Базовий рівень індексу знаходиться на позначці 50, але у квітні він впав до 27,1. Тобто значно зменшилися нові експортні замовлення. У травні індекс трохи виріс, але все одно залишився набагато нижчим від звичайного рівня.

Другий яскравий показник – це кількість пасажирських і вантажних комерційних рейсів, яка зменшилася на 74% у січні-квітні через закриття кордонів навіть не у якості туристичних перевезень, а взагалі. Наприкінці весни

та на початку літа цей показник почав потроху збільшуватися, що свідчить про часткове відновлення авіап перевезень після пом'якшення карантинних заходів.

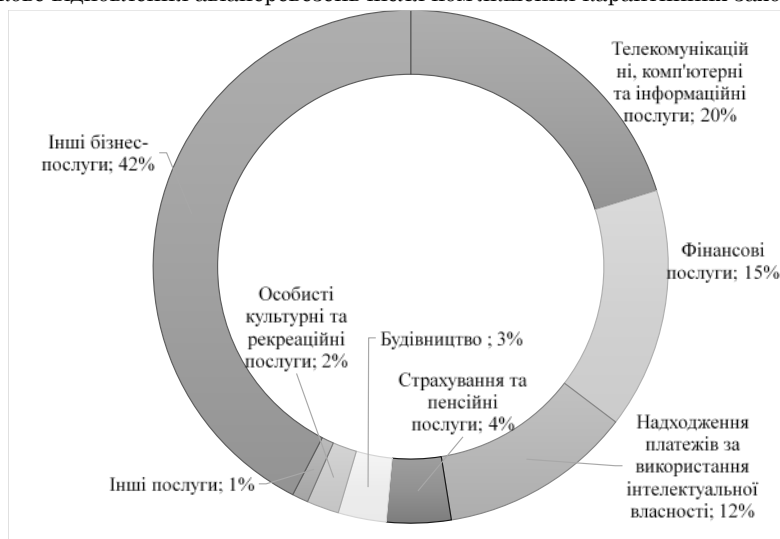

Рис. 2. Експорт інших комерційних послуг за секторами у 2019 р.
(відсоткове значення)
Складено автором за [3].

Пандемія COVID-19 має відносно негативний вплив на торгівлю послугами. Усі провідні експортери й імпортери обмежили закордонні поїздки та ввели соціальне дистанціювання всередині країни. Люди фізично не могли надавати послуги чи користуватися послугами через карантин, або локдаун. На відміну від товарів, послуги неможливо виробити, покласти на склад і продати пізніше. Недоотримана виручка від скасованих авіарейсів, бронювань, спортивних подій, походів до ресторану втрачена і не може бути повернена. Усе разом – це понад 40% світового експорту послуг, який напряду постраждав від коронавірусу.

Особливо це стосується туризму. Коронавірус мав безпрецедентний вплив на попит і пропозицію на цьому ринку. Туристичний експорт США в березні був на 53% меншим порівняно з аналогічним місяцем минулого року, а у квітні – на 73%. Видатки Китаю на туризм у ці місяці зменшилися на 60%.

Втім є одна сфера послуг, якій пандемія, схоже, навіть пішла на користь. Це ІТ-послуги, попит на які виріс через збільшення кількості людей, які працюють з дому. Якщо в березні падіння обсягів торгівлі в найбільших експортерів послуг сягало 15% (а у квітні навіть більше), то в тих країнах, де значну частину експорту становлять ІТ-послуги, падіння було м'якшим або взагалі не сталося. В Ірландії (51% експорту послуг – у сфері інформаційних технологій) був зафіксований ріст на 8%, в Індії – на 1%, в Україні – на 3% [5].

Таким чином, так звана коронакриза перевернула світову економіку, а саме сегмент комерційних послуг. Багато компаній, сервісів, які надавали послуги не витримали локдауну та вимушені були зачинитися спочатку на невизначений час, а потім і назавжди, багато послуг вже втратили своєї значущості чи взагалі більше не потрібні. І саме ці події напштовхують на думку, що показники скорочення обсягів торгівлі комерційними послугами через пандемію 2020 будуть історично великими, наслідки яких ми будемо спостерігати ще й надалі.

Література: 1. Григорова-Беренда Л. І. *Теорія і практика зовнішньої торгівлі: навчальний посібник* / Л. І. Григорова-Беренда, М. В. Шуба. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2016. 136 с.; 2. *World trade statistical Review 2019* [Електронний ресурс]. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/fts2019_e/fts19_toc_e.htm; 3. *World trade statistical Review 2020* [Електрон. ресурс]. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/fts2020_e/fts20_toc_e.htm; 4. *Основні тренди міжнародної торгівлі 2020: огляд знакових подій* [Електрон. ресурс]. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investitsiyi/osnovni-trendi-mizhnarodnoyi-torgivli-2020-oglyad-znakovih-podiy.html>; 5. *Глобальна торгівля під час коронакризи: могло бути гірше* [Електрон. ресурс]. URL: https://lb.ua/economics/2020/08/06/463343_globalna_torgivlya_pid_chas.html

УДК 331.556.44-042.72:[616.98-036.21:578.834COVID-19](536)

Іщенко М.О., Котова Д.В.
ВПЛИВ COVID-19 НА ПРАЦЮ МІГРАНТІВ
У МІСТАХ ПЕРСЬКОЇ ЗАТОКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Як відомо, країни Перської затоки є одним з найбільших центрів тяжіння міжнародної міграції робочої сили. Проте світова пандемія COVID-19 внесла серйозні корективи в налагоджені процеси, то ж не лише працівники-мігранти відчували корінні зміни, але й уряди приймаючих країн були змушені пристосовуватись до нових умов функціонування ринків і систем. Саме питання впливу пандемії на життя і умови праці мігрантів в окремих містах країн Перської затоки – Дубаї (ОАЕ) та Джидді (Саудівська Аравія) – присвячене дане дослідження.

Перш за все, у результаті COVID-19 серйозно постраждала зайнятість мігрантів у різних галузях, відповідно близько 52,5% респондентів-мігрантів повідомили про зниження доходів в обох досліджуваних містах. Зокрема, у Дубаї 83% респондентів повідомили про втрату робочих місць у різних сферах, включаючи роздрібну торгівлю, сферу гостинності, будівництво та інші сфери обслуговування. Раптова зупинка туристичних потоків в Дубаї призвела до того, що багато хто став безробітним. На противагу цьому, лише 35% респондентів-мігрантів у Джидді повідомили про втрату або часткове зменшення доходів під час пандемії COVID-19 у різних галузях промисловості. При цьому, переважна

більшість побоюється, що із посиленням пандемії їх статус зайнятості може змінитися через відносно низьку ділову активність в обох досліджуваних містах Перської затоки [1].

У відповідь на виклики і загрози COVID-19, були посилені заходи контролю і обмеження пересування населення, у т.ч. мігрантів в містах Дубай та Джидда. Зокрема, був застосований поліцейський контроль над внутрішньою мобільністю мешканців емігрантів, з метою обмеження розповсюдження вірусу, особливо в багатолюдних житлових районах. Хоча уряди Дубаю та Джидди публічно забороняли орендодавцям виселяти орендарів до кінця карантинних обмежень, цей захід не вирішив житлового питання, через відсутність роботи і, відповідно, джерел доходів для іноземних мігрантів.

Оскільки пандемія продовжує посилюватися в досліджуваних містах Перської затоки, значно зросло навантаження на систему охорони здоров'я та медичних служб. Зокрема, уряди ОАЕ та Саудівської Аравії надали можливість безкоштовного лікування пацієнтам COVID-19 незалежно від імміграційного статусу. Проте, у деяких останніх дослідженнях зазначалося, що іноземні емігранти, які не мають документів, неохоче звертаються до медичних установ, незалежно від стану здоров'я, через ризик ідентифікації; арешту, штрафів або депортації [2].

Світова пандемія також змінила потоки грошових переказів від мігрантів з досліджуваних міст Перської затоки до їх країн походження – Пакистану, Філіппін та Єгипту. У той час як деякі мігранти, які працюють у життєво важливих секторах (наприклад, медицина, фармацевтика і т.д.) і які не відчули змін, спричинених пандемією, продовжують регулярно переказувати грошові кошти, в переважній більшості випадків відбулося значне падіння обсягів грошових переказів через скорочення заробітної плати, відсутності заощаджень або борги у приймаючій країні. Наприклад, для міста Дубаї середній обсяг грошових переказів зменшився з 1 903 еміратських дирхамів (до COVID) до 866 (під час COVID), тобто на 54%. Натомість переказ грошових переказів з Джидди змінився значно менше – на 19% – з 3122 саудівських риялів (до COVID) до 2535 саудівських риялів (під час COVID), що обое має суттєві наслідки для їх сімей, а також для економіки країн [3].

Таким чином можна зробити висновок, що COVID-19 значно вплинув на статус, умови життя і праці мігрантів у окремих містах Перської затоки – Джидді та Дубаї, а також викликав значні проблеми для урядів приймаючих країн. І хоча місцеві уряди системно і послідовно проводять державні, економічні та фінансові заходи для захисту та підтримання стабільності ринку праці, зростання рівня безробіття серед іноземних працівників не уникнути. Цей ризик буде підсилений процесами локалізації, репатріації, безробіття і ризиками для здоров'я населення, що вимагатиме розробки нових багаторівневих форм внутрішньої і зовнішньої політики на місцевому рівні, регіонального і глобального управління міграцією, що спричинить значні зміни для економіки країн Перської затоки, а також для країн походження мігрантів у довгостроковій перспективі.

Література: 1. *Gulf Labour Markets and Migration (GLMM) (2020). Data and Documents* [Electronic resource]. – URL: <https://gulfmigration.org/>. 2. *Gulf Health Council (2020). The GCC Countries Face COVID19: A Report which Clarifies the Efforts of the Gulf Cooperation Council Countries to Stop the Spread of COVID19 and Limit the Expected Negative Economic Effects on the Countries of the Gulf Region* [Electronic resource]. – URL: <http://ghc.sa/arsa/Documents/The%20GCC%20Countries%20Face%20COVID-19.pdf>. 3. *Migration and Remittances Data* [Electronic resource]. – URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/migrationremittancesdiasporaissues/brief/migration-remittances-data>.

336.227.3(4-6ЄС)

Каверіна К. О.
ЧОРНИЙ СПИСОК ПОДАТКОВИХ ГАВАНЕЙ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Шолом А. С.

Щороку кількість світових коштів зникають в компаніях-обгортках та не оподатковуються, а отже країни втрачають податкові кошти з державних бюджетів. Це позбавляє країни, а особливо ті, що розвиваються, важливих ресурсів для фінансування основних державних послуг, а саме: освіта, охорона здоров'я, розвиток інфраструктури, наукові розробки та інше. З огляду на глобальний характер недобросовісної податкової конкуренції, важливо працювати над поліпшенням міжнародного податкового управління. Тому дослідження інвестиційної діяльності в податкових гаванях та міждержавне регулювання таких зон є надзвичайно актуальним.

Вивчення питань, що стосуються податкових гаваней займалися Ю. Б. Іванов, Е. В. Давискиба [1], Л. М. Саргсян [2] та ін., та попри це, практичні основи податкових гаваней все ще лишають не досить дослідженими, що посилює актуальність даного питання.

Метою даного дослідження є визначення значення чорного списку Європейського союзу, його ролі у сприянні антиофшорній політиці, недоліки, що виникають на шляху реалізації процесу лістингу та методи їх вирішення.

Податкова гавань – це невелика держава або територія, яка проводить політику залучення позикових капіталів з-за кордону шляхом надання податкових та інших пільг. Іноді знижене оподаткування поширюється лише на деякі види доходів, а іноді звільнення від прибуткового податку є повним [3].

Дані Міжнародного Валютного Фонду показують, що 40% світового об'єму прямих інвестицій є фантомними. Вони проходять через пусті корпоративні обгортки в податкових гаванях без реальної економічної діяльності в реальності [4].

В 2017 году ЄС вперше було опубліковано чорний та сірий список податкових гаваней, що не здійснюють співробітництво з ЄС в цілях оподаткування. Списки

складаються урядами держав-членів групи Кодексу поведінки в області оподаткування підприємств, тобто секретної групи урядових експертів. Експерти перевіряють треті країни за трьома критеріями: прозорість, справедливе оподаткування і схильність до плану BEPS. Країни, що не відповідають жодному з цих критеріїв, занесені в чорний список, якщо вони не зобов'язуються проводити реформи, вони тимчасово додаються до «сірого списку» або до списку для спостереження.

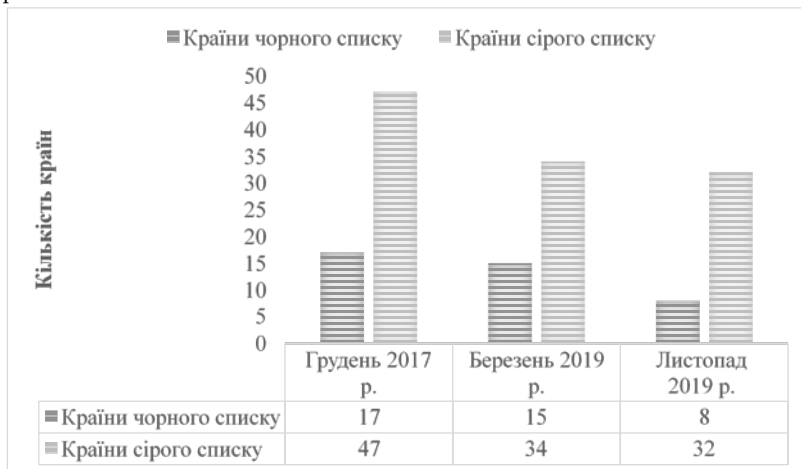

Рис. 1. Динаміка податкових гаваней чорного та сірого списку ЄС
Джерело: складено за даними [6].

Для складання списків урядом ЄС було оцінено понад 200 потенційно шкідливих податкових притулків до грудня 2019 року. В останньому огляді 2019 року в листопаді 8 країн потрапило до чорного списку, а 32 – в сірий список (рис. 1). Їх кількість поступово зменшується, що свідчить про те, що політика ЄС стосовно податкових гаваней являється успішною.

До чорного списку увійшли Американське Самоа, Бахрейн, Барбадос, Гренада, Гуам, Південна Корея, Макао, Маршаллові острови, Монголія, Намібія, Палау, Панама, Сент-Люсія, Самоа, Тринідад і Тобаго, Туніс і Об'єднані Арабські Емірати.

Протягом 2019 року Європейський Союз почав вносити деякі незначні поліпшення в критерії та процес лістингу, та все ж процес внесення податкових юрисдикцій до чорного чи сірого списку не являється досконалим. П'ять з найгірших податкових притулків у світі – Швейцарія, Сінгапур, Гонконг, Джерсі і Маврикій – в даний час не перебувають ні в чорному списку, ні в сірому списку через недоліки критеріїв ЄС для податкових притулків і методології, що застосовується. Крім того, жоден з десяти найагресивніших корпоративних

податкових притулків, представлених в «Індексі корпоративних податкових притулків» Мережі податкового правосуддя, не віднесений в лістинг взагалі [5].

Для того, щоб покращити процес віднесення податкових гаваней до чорного списку ЄС, Комісія та Рада повинні посилити критерії включення в список шляхом:

- включення економічних показників, які можуть допомогти краще визначити країни, які сприяють ухиленню від податків і з приводу яких було доведено, що вони непропорційно залучають прибуток з інших країн;

- додавання режимів нульового і низького оподаткування як критерію для виявлення податкових притулків і їх занесення в чорний список, тому що вони завжди будуть залучати компанії, які ухиляються від податків.

ЄС має розглянути питання щодо підтримки мінімальної ефективної податкової ставки на справедливому рівні. Введення такої мінімальної ставки зменшило б мотивацію для компаній переводити прибуток у країни з низьким або нульовим податком. В даний час пропозиція щодо мінімальної ефективної податкової ставки обговорюється на рівні ОЕСР в рамках процесу BEPS (Ерозія бази та переміщення прибутку) 2.0 [6].

Висновок. Відповідно до факту, що фірми використовують податкові притулки для уникнення сплати податків, публікація чорного списку ЄС несе за собою позитивні наслідки для світової економіки, оскільки країни змушені уникати використання компаній-обгорт. Але список має допрацьовуватися та оновлюватися, щоб стати ексклюзивним. Оскільки такі відомі офшорні центри як Бермуди, Британські Віргінські острови та Кайманові острови не розглядалися Європейським Союзом. Для відстеження та виявлення шкідливих податкових практик, ЄС повинен розширити свою оцінку агресивного податкового планування та забезпечити надійні подальші дії і контрзаходи.

Література: 1. Иванов Ю. Б., Давыскиба Е. В. Системы налогообложения зарубежных стран: учебное пособие. Харьков: ИД «ИНЖЭК», 2006. 224 с.; 2. Саргсян Л. М. Политические аспекты процессов деофшоризации мировой экономики: двойственная роль США и Великобритании // Мировое и национальное хозяйство. 2017. №4(43). С. 1-12; 3. Голиков А.П., Черномаз П.А. Международные экономические отношения: словарь-справочник – Харьков: ХНУ, 2007 – 200 с.; 4. Damgaard J., Elkjaer T., Johannesen N. The rise of phantom investments // Finance&Development. 2019. №56/3. P. 11-13; 5. Off the hook: how the EU is about to whitewash the world's worst tax havens [Electronic resource]. – URL: <https://www.oxfam.org/en/research/hook-how-eu-about-whitewash-worlds-worst-tax-havens>; 6. EU tax haven blacklist review [Electronic resource]. – URL: <https://oi-files-d8-prod.s3.eu-west-2.amazonaws.com/s3fs-public/2020-02/2020-02-17%20Oxfam%20background%20briefing%20-%20EU%20tax%20haven%20list.pdf>.

Капарник М. / Kaparnyk M.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN-TURKISH INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

ISMA Graduate School of Information Systems Management, Riga, Latvia
Scientific supervisor: Professor, Dr Sci in Economics Vitalina Babenko

Ukraine and Turkey have gone from the usual relations of neighbors to a strategic partnership. The countries are developing political dialogue, interacting in international organizations and in the security system. In this regard, the development of Ukrainian-Turkish international economic relations is of particular relevance and arouses interest for research. The economic interests of these neighboring countries intersect in the spheres of transport, energy, aircraft construction, mutual tourist flows and cultural and humanitarian exchanges. It is of fundamental importance and there are grounds to speak of the complete "economization" of cooperation.

The parties consider the most promising areas to be such industries as metallurgy, mechanical engineering, chemical, food, textile industries, shipbuilding, automotive, production of building materials [1]. There are about 600 Turkish enterprises operating in Ukraine, while 327 companies with Ukrainian capital are registered in Turkey. The volume of Turkish investments in Ukraine reached 140 million US dollars (according to Turkish indicators - 179.2 million US dollars). One of the central spheres of bilateral interaction is cooperation in the energy sector [2]. The interests of the two countries in the energy sector are close: the need to diversify energy supply, security of energy sources, more active use of their transit potential, exploration and production of their resources, etc. Speaking about the prospects for the further development of Ukrainian-Turkish relations, one should take into account that the factor influencing their dynamics will develop in the internal political situation in Ukraine and Turkey [3]. It should be noted that the reverse in the democratic transit of Ukraine, the lack of transparency in government decision-making and business conduct cannot be applied to regional organizations as regional players and the establishment of a system of relations with neighboring countries [4]. Significant transformations in the internal political situation and foreign policy of Turkey are also important.

To implement the most desirable scenario for the development of bilateral relations in Turkey, it is advisable to coordinate their efforts to make fuller use of their interaction. For a more adequate use of the potential of economic cooperation, it is necessary to eliminate technical problems, intensify the creation of an FTA on mutually acceptable conditions, and more actively lobby for Ukraine's interests in Ukrainian-Turkish trade and economic relations.

References: 1. Sidorov, V.I., Babenko, V.A., Petuhova, V.O. (2016). *The Forecasting of the Development of Integration Processes in the Global System of International Trade*. Science

of the XXI century: current directions of development: *Sat. scientific Art. IV International extramural scientific-practical Conf. The 85th anniversary of Samar. state econ. Univ., Sep 30 2016* [editor: G.R. Khasaev, S.I. Ashmarina (ed. Ed.) And others.]. Samara: Publishing house Samar. state econ. University, 2, 159-161; 2. Babenko, V. O., Petuhova, V. O., Perepelitsia, A. S. (2017). Forming of informatization strategic prospects for Ukraine in conditions of world economy globalization. *Scientific Bulletin of Polissia*, Vol. 1, No. 2 (10), pp. 24-34. doi: 10.25140/2410-9576-2017-1-2(10)-24-34; 3. Sidorov, V.I., Babenko, V.A., Petuhova, V.O. (2016). The Forecasting of the Development of Integration Processes in the Global System of International Trade. *Science of the XXI century: current directions of development: Sat. scientific Art. IV International extramural scientific-practical Conf. The 85th anniversary of Samar. state econ. Univ., Sep 30 2016* [editor: G.R. Khasaev, S.I. Ashmarina (ed. Ed.) And others.]. Samara: Publishing house Samar. state econ. University, 2, 159-161; 4. Babenko, V. O., Petuhova, V. O., Perepelitsia, A. S. (2017). Forming of informatization strategic prospects for Ukraine in conditions of world economy globalization. *Scientific Bulletin of Polissia*, Vol. 1, No. 2 (10), pp. 24-34. doi: 10.25140/2410-9576-2017-1-2(10)-24-34. 5. Sidorov, V., Babenko, V., Bondarenko, M. (2017). Researching factors of innovative activities of agrarian business of Ukraine under globalization of the world economy. *Innovative technologies and scientific solutions for industries*, No. 2 (2), pp. 70-76. doi: <https://doi.org/10.30837/2522-9818.2017.2.070>

УДК 339.98:330.564.2-021.254

Касьян С. А., Полуніна А. Л.

СУЧАСНИЙ СТАН НЕРІВНОСТІ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ СВІТУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Сучасний етап світового розвитку характеризується нерівномірним розподілом доходів. Поляризація багатства і бідності поглиблюється не тільки в масштабах окремих країн, а й на світовому рівні. За даними Організації економічного співробітництва та розвитку, 20% світового населення розвинених країн споживають 85% світових багатств, а розрив у душевих доходах між промислово розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, потроївся [5].

Стратифікація доходів населення обумовлена відмінностями в рівні оплати праці та соціальних виплат, здібностях і підприємливості, майновим станом тощо. На диференціацію доходів населення впливають такі чинники, як динаміка реальних доходів, темпи зростання інфляції, величина витрат на соціальні потреби, криза виробництва, складна ситуація на ринку праці, низька продуктивність і оплата праці найманих працівників [2].

Зміни в доходах населення і зростаюче економічне і соціальне розшарування населення призводять до негативних наслідків, серед яких можна виділити недостатній рівень зайнятості, особливо некваліфікованих працівників, виникнення прошарків людей, які перебувають за межею бідності, скорочення середнього класу. В результаті поділу населення на багатих і бідних виникають

міжрегіональні та міжнаціональні розбіжності, соціальна напруга, зростає рівень невдоволення і розчарувань.

Таблиця 1

Нерівність доходів населення окремих країн світу та груп країн
за рівнем людського розвитку у 2018 р.

Країна	Нерівність в доходах, %	Нерівність доходів (2010-2017 рр.)			
		Найбідніші 40% населення	Найбагатші 10% населення	Найбагатший 1% населення	Коефіцієнт Джині
Країни з дуже високим рівнем людського розвитку (група 1)					
Норвегія	12,7	23,1	22,3	8,4	27,5
Німеччина	17,7	20,7	24,8	11,1	31,7
Канада	18,2	18,9	25,3	13,6	34,0
Велика Британія	17,0	19,7	25,4	11,7	33,2
США	26,6	15,2	30,6	20,2	41,5
Японія	6,3	20,3	24,7	10,4	32,1
Група 1 в цілому	19,3	18,2	27,6	14,9	-
Країни з високим рівнем людського розвитку (група 2)					
Іран	19,7	16,6	30,9	16,3	40,0
Бразилія	36,7	10,6	41,9	28,3	53,3
Китай	27,4	17,0	29,4	13,9	38,6
Україна	8,5	24,5	21,2	..	25,0
Південна Африка	57,7	7,2	50,5	19,2	63,0
Група 2 в цілому	27,9	16,6	31,1	..	-
Країни з середнім рівнем людського розвитку (група 3)					
Ірак	12,7	21,9	23,7	22,0	29,5
Індія	18,8	19,8	30,1	21,3	35,7
Замбія	48,6	8,9	44,4	..	57,1
Пакистан	17,2	21,1	28,9	..	33,5
Група 3 в цілому	19,6	19,4	29,9	..	-
Країни з низьким рівнем людського розвитку (група 4)					
Коморські Острови	56,0	13,6	33,7	..	45,3
Нігерія	28,2	15,1	32,7	..	43,0
Лесото	41,1	9,6	40,9	..	54,2
Ємен	21,8	18,8	29,4	15,7	36,7
Мозамбік	28,4	11,8	45,5	..	54,0
Нігер	16,4	19,6	27,0	..	34,3
Група 4 в цілому	25,0	16,4	32,1	..	-

Складено авторами за джерелом [2].

Протягом останніх десятиліть нерівність зростає у світі, спостерігається нерівномірний розподіл доходів населення. Країни, що розвиваються, характеризуються більшою нерівністю, ніж економічно розвинені.

У найменш розвинених країнах частка найбідніших 40% населення складає 17,6, найбагатших 10% населення – 31,1, нерівність у доходах – 22,5%. Для порівняння у країнах OECD відповідно частка найбідніших 40% населення складає 18,0, найбагатших 10% населення – 28,0, найбагатшого 1% населення – 14,2, нерівність у доходах – 20,9%. У світі в цілому розподіл найбідніших 40% населення складає 17,7, найбагатших 10% населення – 30,2, нерівність у доходах – 23,3% [2].

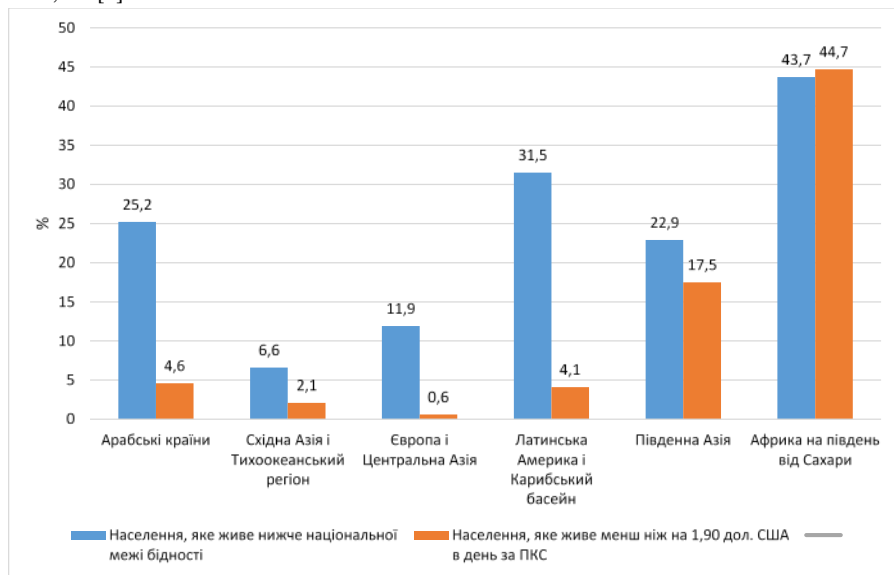

Рис. 1. Нерівність доходів населення та частка найбідніших 40% і найбагатших 10% населення в різних регіонах світу у 2018 р.

Побудовано авторами за джерелом [2].

Коефіцієнт концентрації доходів Джині характеризує ступінь нерівності в розподілі доходів населення. Високі показники коефіцієнту Джині уповільнюють зростання економіки країни і погіршують добробут населення. За даними ООН, у 2018 р. коефіцієнт Джині в Україні становить 25,0, навіть «краще», ніж у Норвегії, яка посідає перше місце за рівнем людського розвитку, тобто за цим показником Україна знаходиться серед європейських лідерів. Водночас, розмір валового національного доходу на душу населення в європейських країнах, США один з найвищих, у той час як в Україні він складав у 2019 році 7994 дол. США, що в 5-7 разів менше, ніж у Великій Британії та США [6].

За даними Е. М. Лібанової, доходи 10% найбагатших і 10% найбідніших українців з врахуванням тіньових доходів відрізняються у 40 разів, а в результаті запровадження карантину українці стали біднішими на 10% [3].

Загальною світовою тенденцією є поступове зниження коефіцієнтів Джині в різних країнах, однак глобальна нерівність доходів залишається досить високою. Слід відзначити, що зусилля світової спільноти та політика скорочення нерівності призвели до позитивних зрушень протягом останніх кількох десятиліть. Дослідники Т. Хеллебрандт і П. Мауро прогнозують зниження глобальної нерівності та коефіцієнта Джині до рівня 61,3 з тенденцією зростання світового середнього доходу до 4 тис. доларів у 2035 р. [4].

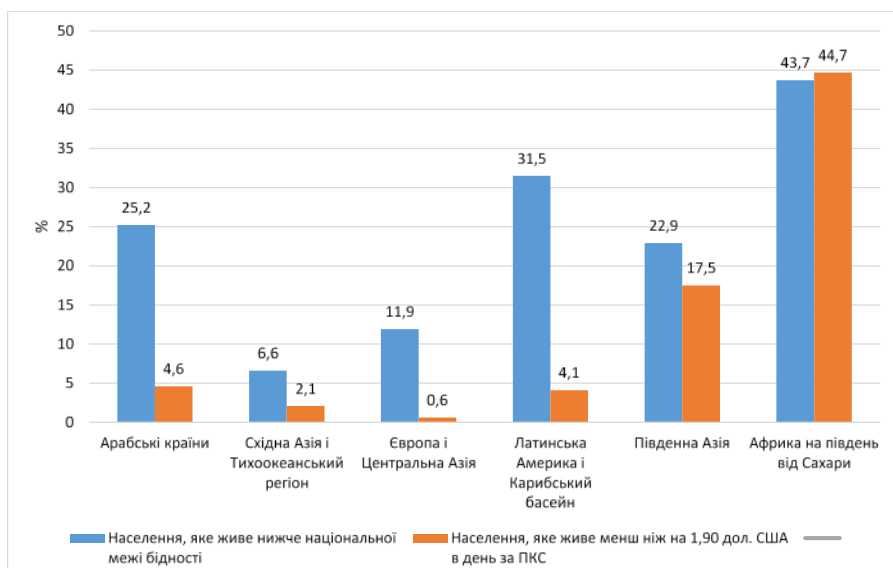

Рис. 2. Частка населення, яке живе нижче національної межі бідності, та частка населення, яке живе менш ніж на 1,90 дол. США в день за ПКС, в різних регіонах світу у 2018 р.

Побудовано авторами за джерелом [2].

Нерівність у доходах відрізняється за регіонами світу та часом. Латинська Америка є регіоном світу з найбільшою нерівністю доходів – 34,1, Африка на південь від Сахари займає другу сходинку цього антирейтингу – 27,6, за ними йдуть Східна Азія і Тихоокеанський регіон (25,6) і Арабські країни (25). Найнижчий показник нерівності доходів населення визначено в Європі і Центральній Азії (16,8). Найвищий рівень найбагатших 10% населення у 2018 р. спостерігається в Латинській Америці і Карибському басейні (у 2016 р. за цим показником лідером був Близький Схід), найнижчий – в Європі і Центральній Азії. Найбідніші 40% населення проживають в Арабських країнах (рис. 1).

Численні соціологічні дослідження стверджують, що чим більш демократичною є країна, тим менша в ній нерівність населення по доходах.

Сьогодні в світі майже 600 млн людей живуть за межею бідності (рис. 2). Бідність на рівні 1,90 дол. США в день за ПКС тісно пов'язана з багатовимірною бідністю. Найбільший показник індексу багатовимірної бідності спостерігається в країнах Африки на південь від Сахари (0,315), в Південній Азії він досягає значення 0,142. Найменше значення індексу відмічається в Європі і Центральній Азії – 0,004. Якщо нинішні тенденції зберуться, то в 2030 році майже 9 з 10 чоловік, що живуть в умовах абсолютної бідності, будуть жителями країн Африки на південь від Сахари [1].

Нерівність доходів визначається через нерівномірний розподіл матеріальних благ. Як відзначають експерти міжнародних організацій, після 1980 року майже у всіх країнах світу здійснювалося масштабне перетікання власності від державного сектора в приватний.

Прогрес у розвитку людства досягається різними шляхами. Світовий банк, експерти ООН рекомендують проводити політику, яка надає людям більше можливостей для працевлаштування, взяти на озброєння нові технології, сприяти зростанню заробітної плати, розвивати соціальні програми і розробити законодавство, спрямоване на боротьбу із забобами і дискримінацією щодо вразливих категорій населення.

Література: 1. Глобальний індекс багатовимірної бідності 2019. Аналіз тенденцій нерівностей. URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/global-multidimensional-poverty-index-2019.html>; 2. Доновідь про стан людського розвитку за 2019 рік. За межами доходів, за межами середніх показників, за межами проблем сьогодення: нерівність у стані людського розвитку в XXI сторіччі. URL; 3. Лібанова Е. М. В Україні формується спадкова бідність і посилюється нерівність. URL: <http://www.ukrlife.tv/video/ekonomika/v-ukraine-formi-ruetsia-nasledstvennaia-bednost-i-usilivaetsia-neravenstvo-ella-libanova>; 4. Hellebrandt T., Mauro P. The Future of Worldwide Income Distribution. Peterson Institute for International Economics Working Paper. 2015. № 15–7. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2593894>; 5. OECD. URL: <https://www.oecd.org/>; 6. World bank website. URL: <https://www.Worldbank.org/>

УДК: 330.3

Котов Д. А.

ІНСТИТУЦІЙНІ РОЗРИВИ ЯК НАСЛІДОК ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Зайцева А. С.

Сьогодні, як ніколи, наявні економічні розриви – це наслідок тісної інтеграційної взаємодії. Сучасні глобальні економічні виклики формують нові моделі та підходи до інституційних змін. Тому, постають закономірні питання: як

саме визначається процес економічної інтеграції, відбувається конструювання відносин, що стає рухомою силою в умовах глобалізаційних змін, що є інституційною основою цих змін. Зрозуміло, що саме поступовість в діях держав є характерною рисою інтеграційних процесів. У світовій практиці склалась така ситуація щодо інтеграційної взаємодії, котра розглядає цей процес з двох позицій: інституційної та функціональної.

Інституційна основа країн – членів ЄС у 2015 році вийшла на новий рівень – рівень економічного союзу, попередні рівні були представлені як спільний ринок, митний союз, шляхом поступових трансформацій в досить короткі терміни – 3-5 років.

Проблематикою інституційного розвитку, так мовити, створення та побудови інституційного дизайну соціально-економічних систем різних масштабів, західні вчені-економісти займались ще наприкінці XIX сторіччя, а саме Я. Тинберген, Е. Хаас, а також вітчизняні вчені С. Винокуров, А. Либман та інші. Траєкторія інтеграційних процесів сучасності формується навколо універсалізації такого явища, як економічна інтеграція [2].

Класична схема еволюції економічної інтеграції представлена в одній із фундаментальних робіт Б. Баласса. Саме ця робота взята за основу більшістю угруповань між країнами в світі. На сучасному етапі розвитку, минувши не одне десятиріччя побудови інституційної економічної інтеграції в різних країнах світу, накопичено багато досвіду функціонування таких угруповань, та саме зараз актуально говорити про побудову та існування інтеграційних треків, в рамках котрих сформовані законодавчі норми, ініціативи, правила, традиції, тощо.

Але, інтеграційний процес, як явище знаходиться в стані постійного розвитку, це свідчить про те, що інтеграційні процеси мають динамічний характер. Одночасно з цим, будь-який інтеграційний механізм, навіть той, котрий сфокусовано на економічній співпраці має невід'ємно політичну компоненту, оскільки його структура визначається перед усім взаємодією політичних сил (великих акторів), одночасно ці фактори є представниками агрегованих інтересів еліт, груп, класів, котрі вже, зазвичай, націлені на розширення існуючих зв'язків вже у побудованих ланцюгах. Розвиток інтеграційних процесів спирається на досить складну систему взаємозв'язків факторів на міждержавному або наднаціональному рівнях. Постановка цілей, визначення сфер співпраці, вибір інструментів та побудова інституціонального дизайну відбуваються по суверенному рішення учасників інтеграційного процесу. З цієї точки зору, за своєю природою і за ефектами та/або наслідками, інтеграція – це, перш за все, міжнародно-політичний процес, котрий викликає до інституційних змін, а останні в свою чергу залишають за собою інституційні розриви.

У складних інституційних системах неминуче виникають інституційні розриви – між суміжними інститутами, між правилами гри і правилами контролю, нарешті, між інституційними рівнями. Такий розрив означає, що не

забезпечена зв'язка між суміжними правилами, що нові і існуючі інститути не комплементарні.

Інституційні розриви, формуються в процесі економічної інтеграції та є одночасно неминучими з одного боку, оскільки суб'єкти даного процесу проходять цей процес вперше та стинаються з проблемою, котру треба вирішувати спираючись на світовий досвід послідовної інтеграції, а з іншого боку стоять ті, котрі вже пройшли певні етапи інтеграції та готові до переходу на нові складні рівні інтеграційної взаємодії.

Інституційний підхід до вивчення функціонування економічної системи, полягає у приділенні уваги до ролі соціальних, політичних і економічних інститутів. Інституційний розвиток економіки, по Д. Норта, відбувається під впливом взаємодії між інститутами і організаціями, коли перші визначають правила гри, а другі є «гравцями» [3].

В інших випадках інститутами називаються, власне, організації, тобто держави, уряду, фірми, так чи інакше, визначають функціонування економічної системи, в тому числі і юридичне закріплення традицій і норм економічної поведінки, що складаються історично.

Однією з причин інституційних розривів може бути розбіжність ступеня складності нового інституту і загального стану інституційного середовища. Висока ефективність розвинених ринкових економік багато в чому залежить від наявності таких інститутів, як кредитно-банківська система, фондовий ринок, страхові компанії, пенсійні фонди, але важлива не просто наявність цих інститутів, а їх функціонування. Ці інститути знижують ризики, мінімізують транзакційні витрати і забезпечують ефективний розподіл ресурсів. Всі ці інститути можна охарактеризувати як складні – оскільки їх функціонування засноване на взаємодії безлічі різноманітних агентів. У цьому контексті можна стверджувати, що ефективна економічна організація базується на складних інститутах. Однак, чим складніше інститут, тим більше виникає можливостей для опортуністичної поведінки, коли один з агентів використовує даний інститут на шкоду і всупереч інтересам своїх контрагентів. Це особливо небезпечно в інституційно нерозвиненому середовищі, в якому відсутні механізми, що припиняють подібну практику.

Інституційні розриви стають прямим наслідком інституційних реформ, особливо якщо при їх підготовці не враховуються складність і багаторівневість інституційної системи. При цьому, саме по собі виникнення розривів між інститутами не є трагедією, оскільки передбачити все заздалегідь неможливо, а здійснити комплексні зміни відразу на всіх рівнях тим більше неможливо. Але, якщо не прикладаються зусилля з подолання цих розривів, то можна потрапити в пастку часткових і непослідовних реформ, коли витрати для суспільства починають перевищувати вигоди. Додаймо, що в багатьох випадках існують групи гравців, зацікавлені саме в часткових перетвореннях [2].

З нашої точки зору, в процесі інтеграції виникають наступні найрозповсюдженіші інституційні розриви: 1) перевага економічної інтеграції по відношенню до політичного союзу, що призводить до встановлення ринкової моделі, при якій союз виявився окремим, а не вбудований в суспільство, громадяни в свою чергу, підпорядковувалися загальним економічним і політичним правилам; 2) передчасний процес конституціоналізації, кульмінацією якої стає відмова від підписання Конституційного Договору і небездоганий Лісабонський договір; 3) сучасні інституційні перетворення, які сприяли концентрації влади в руках наднаціональних інститутів і національних урядів на шкоду впливу самих громадян Союзу.

Література: 1. Balassa, B. (1961). *The Theory of Economic Integration*. Home wood, Illinois: Richard D. Irwin; 2. Беренда С. В. Конкуренция интеграционных хтреков: биполярна яконцепция для Украины / С. В. Беренда. – Saarbrucken: LAP LAMBERT Academi cPublishing, 2014. – 128 с.; 3. Норт Д. Институты, институциональньи еизменения и функционирование экономики \ Пер. С англ. А.Н. Нестеренко; предисл. и науч. ред.. Б.З. Мильнера. – М.: Фонд экономической книги “Начала”, 1997. – 180 с.; 4. Hellman J. *Winners Take All: The Politics of Partial Reform in Post-communist Transitions* // *World Politics*. 1998. Vol. 50. No. 2 P. 203-234. 5. Евразийский экономический союз [Электронный ресурс]: официальный веб-сайт – Режим доступа: <http://www.eaeunion.org>

УДК 339.13-027.543:339.166.2 УДК 339.13-027.543:339.166.2

Лисенко А. О.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ СИРОВИННИХ ТОВАРІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Мірошниченко Т. М.

Сучасна регіоналізація світової економіки і світогосподарських зв'язків на фоні загальної глобалізації мають істотний вплив на структуру міжнародної торгівлі, її географію, динаміку і тенденції.

Під сировиною, як правило, розуміють продукти видобувної промисловості і сільського господарства. Тому основними ринками сировинних товарів є: ринки продовольства, ринки сільськогосподарської сировини, ринки руд і металів, палива [1].

Попит і пропозиція на мінеральну та сільськогосподарську сировину в набагато більшому ступені, ніж на готову продукцію, залежить від кліматичних умов, природних запасів, політико-економічних криз, особливо в найважливіших сировинних регіонах країни.

У січні – вересні 2020 року ціни на більшість сировинних товарів (продовольчі і сільськогосподарські товари; мінерали, руди і метали, і енергоносії), на початку року мали тенденцію до зниження через слабкий попит, викликаного

уповільненням глобальної економіки в умовах пандемії коронавірусної інфекції (COVID-19). Після цього ціни на сировинні товари стали відновлюватися під дією різних факторів, в тому числі під впливом підйому промислового виробництва в Китаї, що призвів до зростання попиту на метали; і скорочення виробництва членами Організації країн – експортерів нафти, що призвело до обмеження пропозиції на ринку [2].

Рис. 1. Склад поняття «сировинні товари» в міжнародній торгівлі

Ціни на деякі продовольчі товари також зросли через перебої з поставками внаслідок вжиття заходів для пом'якшення потенційних наслідків пандемії для внутрішньої пропозиції і через зростання попиту через несприятливі погодні умови. У групі дорогоцінних металів ціни на золото мали тенденцію росту, оскільки інвестори обмежили ризик збитків в період невизначеності. [3]

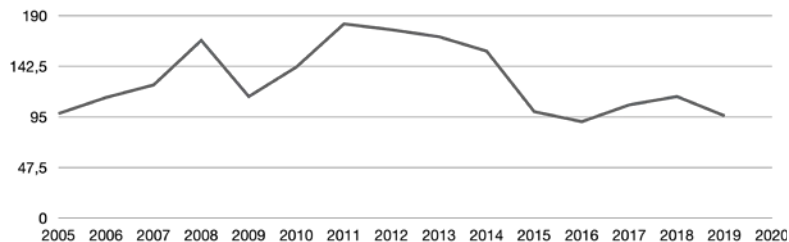

Рис. 2. Індекс цін на сировинні товари вільного ринку ЮНКТАД, всі групи (2015 рік = 100)

Джерело: Розрахунки ЮНКТАД з бази даних UNCTADstat.

Індекс товарних цін ЮНКТАД на вільному ринку по всіх товарних групах знизився в середньому з 114,2 пункту в січні 2020 року до 73,5 пункту в квітні 2020 року. Таке різке зниження було викликано в основному низькими цінами на нафту в товарній підгрупі, вага якої в цьому індексі досить високий. У травні 2020 року індекс для всіх груп змінив свій знижувальний тренд і в вересні 2020 року

піднявся до 98,1 пункту з огляду на потепління, що підвищуючого тренду у всіх підгрупах. За січень – вересень 2020 року індекс, розрахований для всіх груп, знизився на 12% в порівнянні з ростом на 0,5% за аналогічний період 2019 р. [3].

Відновлення торгівлі у другій половині 2020 року охопило більшість галузей товарів, за винятком секторів енергетики та транспортного обладнання. Значення торгівлі в цих двох секторах все ще було приблизно на третину нижчим у другій половині 2020 року порівняно з тим самим періодом 2019 року. Зокрема, тоді як відновлення торгівлі у III кварталі 2020 року в основному було зумовлене секторами, пов'язаними з товарами, попит на які збільшився завдяки COVID-19, тобто текстилю (включаючи засоби індивідуального захисту) та (домашньому) офісному обладнанню, відновлення набагато ширше базувалось у IV кварталі 2020 року, коли торгівля у більшості секторів зафіксувала позитивне зростання.

Міжнародні ціни на зерно у вересні продемонстрували сильне зростання через виробничі проблеми і скорочення запасів, в той час як міжнародні ціни на рис впали повсюдно на тлі уповільнення експортного попиту і продажів, а також наближення основних врожаїв в Північній півкулі [4].

Індекс ЮНКТАД для мінералів, руд і недорогоцінних металів знизився в середньому з 132 пунктів у січні 2020 року до 117 пунктів в квітні 2020 року внаслідок зниження цін на всі сировинні товари даної групи. Однак найбільший вплив на індекс зробило падіння цін на мідь і залізну руду, вага яких в цьому індексі дуже високий. У травні 2020 року низхідна тенденція змінилася на протилежну, і індекс виріс на 28%, досягнувши 153 пунктів у вересні 2020 року, багато в чому завдяки відновленню цін на залізну руду і мідь. За січень – вересень 2020 року індекс виріс на 16% і був майже на 9% вище, ніж у відповідний період 2019 року.

Паливний індекс ЮНКТАД знизився в середньому з 112 пунктів у січні 2020 року до 49 пунктів в квітні 2020 року під впливом різкого падіння цін на сиру нафту, що має велику вагу в цьому індексі, а також зниження цін на вугілля і природний газ. У травні 2020 року низхідна тенденція змінилася на протилежну, і індекс виріс на 65%, в середньому до 77 пунктів у вересні 2020 року, головним чином завдяки відновленню цін на сиру нафту. Не дивлячись на те, що з травня 2020 року ціна на вугілля продовжувала знижуватися, її вплив на індекс був мінімальним в зв'язку низькою вагою вугілля в групі сировинних товарів, включених в індекс. За січень – вересень 2020 року індекс знизився на 27% в порівнянні зі зниженням на 3,2% за аналогічний період 2019 року [3].

Отже, проаналізувавши світові сировинні ринки, спостерігається тенденція, що вказує на значні коливання цін в різних товарних групах, які обумовлені головним чином коливаннями попиту та пропозиції після спалаху пандемії і відповідними заходами, прийнятими в країнах. Такі коливання цін можуть мати наслідки для розвитку залежних від сировинного сектора країн, що розвиваються, як імпортерів, так і експортерів. COVID-19 глибоко вплинув не лише на світовий попит, але і на відносну конкурентоспроможність країн. Хоча експорт зменшився

для більшості країн, деякі країни виграли з точки зору частки світового ринку, оскільки їх економіки змогли краще подолати виклики пандемії.

Література. 1. Сергеев І.В., Веретенникова І.І. Економіка організацій (підприємств): навч. / Під ред. І.В. Сергеева.- 3-є вид., перераб. і доп. – М.: ТК Велбі, Вид-во Проспект, 2005.-560 с.; 2. Trade and development report URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/>; 3. UNCTAD commodity prices indices URL: <https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html> (Дата звернення: 15.03.2021); 4. Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2020b, Food Price Monitoring and Analysis Bulletin No. 8, 13 October.

УДК 338.12.017

Литвиненко К. І. / Lytvynenko K. I.
СУЧАСНИЙ СТАН ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ШВЕЙЦАРСЬКОЇ КОНФЕДЕРАЦІЇ /
THE CURRENT STATE OF ECONOMIC DEVELOPMENT
OF THE SWISS CONFEDERATION

VN Karazin Kharkiv National University
Scientific supervisor: Dr Sci (habil.) in economics, prof. Olena Dougal

Switzerland is a federal republic in Western Europe, composed of 26 cantons and had a de facto capital – Bern. It is a developed country that is not part of the European Union, has an area of 39, 516 km² and a population of 8,403,994 people [3].

Switzerland's economy is one of the most stable and competitive in the world, because of political stability and neutrality, a well-coordinated and transparent legislative system, low taxes and, of course, the Swiss franc. This permanence attracts investors from all over the world. Therefore, the banking and financial systems are central supporting the Swiss economy.

This country ranks first or is in the top in a number of international indicators, including human development. Switzerland is prosperous, has a modern market economy, low unemployment, a highly skilled workforce and a per capita GDP among the highest in the world.

The Swiss economy benefits from a highly developed service sector, led by financial services, and a manufacturing industry specializing in high-tech knowledge-intensive industries [5].

In order to gain access to the Union's single market and increase international competitiveness, the Swiss have aligned their economic practices with the European one, but some trade protectionism has persisted, especially in the agricultural sector.

The global financial crisis in 2008 and the economic downturn in 2009 decreased demand for Swiss exports and led Switzerland into recession. During this period, the Swiss National Bank introduced a policy of zero interest rates to stimulate the economy, as well as to prevent the appreciation of the franc, and in 2010 the Swiss economy began to recover [6].

In recent years, Switzerland has responded to increasing pressure from neighboring countries and trading partners to reform its banking secrecy laws by agreeing to comply with OECD regulations on administrative assistance in tax matters, including tax evasion. The Swiss government has also reconsidered its double taxation agreements with many countries to adhere OECD standards.

Economic and political stability, a transparent legal system, perfect infrastructure, efficient capital markets and low corporate tax rates make Switzerland one of the most competitive economies in the world. According to the 2017 Competitiveness Index, Switzerland ranks first among 138 countries, with a value of 5.8 points out of 7 possible.

The most important indicator of the state of the country's economy is GDP – in Switzerland it is equal to 705.55 billion dollars. USA, according to this indicator, the country ranks 20th place. For 10 years, its dynamics have been ambiguous, but positive [2, c. 248].

The Swiss economy follows the accepted model of the developed countries of the world and is divided into three sectors: agriculture, industry and services [1, c. 92].

In 2017, Switzerland has the following distribution by sectors of origin: services – 73.7%, industry – 25.6% and agriculture – 0.7%.

The main sector of the Swiss economy is services. Among the main services are tourism, insurance, pharmaceuticals, banking – Swiss banks make up a significant part of it, for example such important banks as Credit Suisse and UBS.

Switzerland also has one of the most competitive pharmaceutical industries in the world. Among the largest Swiss pharmaceutical companies – Novartis and Roche. The industry is dominated by the production of: machines, chemicals, watches, textiles, precision instruments.

The second-most important sector depends mainly on imports and exports. Despite the fact that in Switzerland there are such world famous and wealthy companies as Rolex, Nestlé and Swatch, most of the business is constituted of small and medium-sized enterprises. The watchmaking industry plays a major role in the growth of the Swiss economy and its becoming as a leader in the export of high-quality watches of various types.

Switzerland is not very famous for agriculture, despite the fact that the country has many picturesque mountains and green fields. Nevertheless, 60% of food products for the population of the country are produced by the agricultural sector. The country is extremely protective of its agricultural sector – high tariffs and large domestic subsidies encourage its domestic production.

According to the Organization for Economic Co-operation and Development, Switzerland subsidizes more than 70% of agriculture compared to 35% in the EU.

Switzerland satisfies all its citizens not only with all necessary products, but also with employment. The unemployment rate in Switzerland is quite low – 3.2%, the country ranks 98th place [4].

To describe the country's economy, it is also necessary to provide accurate data on its exports and imports.

Switzerland has many important international trade links, because of its favorable and advantageous location. The EU is Switzerland's main foreign economic partner. Switzerland has introduced its own economic practice in many European countries, which has helped to improve competitiveness.

Switzerland closely cooperates with the neighbors of the Eurozone in economic terms, because 60% of Switzerland's exports and imports go to the EU countries.

In 2017, Swiss export was \$ 313.5 billion, the main items were machinery, chemicals, metals, watches and agricultural products. The major partners were: Germany – 15.2%, USA – 12.3%, China – 8.2%, India – 6.7%, France – 5.7%, Great Britain – 5.7%, Hong Kong – 5.4%, and Italy – 5.3%.

Import amounted to \$ 264.5 billion, the main components were: machinery, chemicals, vehicles, metals, agricultural products, textiles, and partners – Germany – 20.9%, the United States – 7.9%, Italy – 7.6%, Great Britain – 7.3%, France – 6.8%, China – 5%.

Another very important indicator of country state is GDP per capita – in Switzerland it is \$ 83,162 and with this value the country ranks second in the ranking of countries for GDP per capita. For comparison, the GDP per capita of Bulgaria, a country with almost the same population (7,500,000 people) – 8,077 US dollars, which is 10 times less.

Final fact describing Switzerland as one of the most progressive and prosperous country is that this country spends approximately 16 billion on research and development every year.

Consequently, Switzerland is considered as a country with extremely developed economy, what is evidenced by its top-ranking by all indicators of economic well-being. The largest contribution to GDP, as well as the largest number of employees is accounted for service sector, which leads economy of the country. The main products for trade are machinery, chemicals, metals and agricultural products. Switzerland encourages its agricultural sector and invests large part of budget in study.

Resources: 1. Довгаль О. А. Інноваційна економіка: навч. посібник / О. А. Довгаль. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 148 с.; 2. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А. П. Голікова, О. А. Довгаль. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 465 с.; 3. Міграційні потоки у Швейцарію URL: <https://business-swiss.ch/2017/10/shvejtsariya-uvelichila-kvoty-rabochim-68permitam-2018/>; 4. Світовий атлас даних Кноема. Рівень безробіття Швейцарії URL: <https://knoema.ru/atlas/%D0%A8%D0%B2%D0%B5%D0%B9%D1%86%>; 5. The World Factbook Switzerland URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sz.html>; 6. FAOSTAT Switzerland URL: <http://www.fao.org/faostat/en/#country>

Луньова Д. В.
ТОРГОВЕЛЬНІ ВІЙНИ В МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к.г.н., доц Черномаз П.О.

В економічній історії кожної країни відбувалися зіткнення і війни як внутрішньополітичної, так і зовнішньополітичної спрямованості. Відповідно, суспільство, уявляючи наслідки цього лиха, прагне прийти до компромісу, але не завжди може впливати на рішення органів влади. Війна починається для досягнення певних цілей: політичних, ідеологічних, дипломатичних, психологічних та ін. В епоху розвитку інноваційних технологій і прямої залежності людей від грошових коштів найбільш руйнівною і поширеною є торговельна війна, яка значно впливає на фінансово-бюджетну сферу держави. Проаналізувавши історичні наслідки торговельних війн, можна стверджувати, що існують два ймовірних результати торговельної війни – втрата країнами економічного статусу в певній сфері або їх повне розорення.

Мета торговельних війн – забезпечення інтересів національної економіки країни при створенні сприятливих умов боротьби з країнами-конкурентами на світовому ринку. Тому в якості знаряддя виступає державна система торговельно-політичних і юридичних заходів, що вживаються на національному рівні [1, с. 3-4]. Таким чином, торговельна війна – це суперництво двох або більше країн з метою впливу на зарубіжні ринки або запобігання економічному втручання в національну економіку при використанні імпорتنих мит, квот та інших інструментів регулювання торговельних відносин для зниження кількості конкурентоспроможного імпорту.

Існує два основні види ведення торговельних війн:

- Наступальні, коли економічний суб'єкт прагне до збільшення частки власного прибутку від збуту товарів. Суб'єкт робить це з метою витіснення з ринку інших учасників торгових відносин.
- Оборонні, коли економічний суб'єкт прагне до збереження поточного стану внутрішнього ринку. Країна усіма доступними методами хоче підтримати ті частки ринку, які є чинними.

Незважаючи на те що торговельні війни асоціюються з сучасністю, у них є своє історичне минуле. Так, одним з яскравих прикладів торговельних війн в X-XIII ст. може служити «Шлях із варяг у греки». На думку істориків, цей шлях був стрижнем держави Рюрика, адже по ньому було зручно привозити товари з Русі та Північної Європи до Візантії і у зворотному напрямі. А в силу того, що в основі «Шляху з варяг у греки» були річки і моря, то використання цього маршруту в ті часи було найбільш вигідним. Однак виникли складнощі, які не давали в бажаному обсязі постачати товари з одних країн в інші. Кочівники, які проживали

на цій ділянці шляху, прагнули захопити майно купців і стягувати велике мито за їх перевіз. В описаному випадку печеніги використовували такий метод, як контроль торговельних шляхів при економічній блокаді [3, с. 55-56].

Серед торговельних війн у XIX ст. історики особливо виділяють опіумні війни Франції, Англії та США проти Китаю. Справа в тому, що Китай в першій половині XIX ст. не бажав відкривати свої порти для міжнародної торгівлі. У 1839 р. уряд Китаю був змушений звернути увагу на зростаючу швидкими темпами наркоманію в країні. Опіумна залежність була пов'язана з ввезенням англійськими торговцями наркотику з Індії – тоді китайці негайно знищили поставки англійської опіумної контрабанди.

Великобританія не була готова до дій у Китаї та оголосила Першу опіумну війну, яку Китай програв і підписав Нанкінський договір, що встановлював для британської продукції сприятливі ввізні мита і відкривав для надходження товарів основні порти Китаю. А в 1856 р, після закінчення Другої опіумної війни, Англія і Франція отримали широкий доступ до торгової території Китаю. Саме таким чином, шляхом економічних маніпуляцій і насаджень, відбулося включення Китаю в світову економіку.

Але торгові війни набували й інший характер: обидві країни могли залежати одна від одної, як це було між США і СРСР. У 90-х рр. XX ст. в Радянському Союзі не було достатньої кількості продуктів харчування. Запасів з кожним місяцем ставало все менше, зростали черги в магазинах. Тоді генеральний секретар ЦК КПРС М. С. Горбачов підписав торговельну угоду з американським президентом Джорджем Бушем-старшим. Справа в тому, що американці вживали в їжу біле куряче м'ясо, а на внутрішньому ринку США окости особливим попитом не користувалися і їх часто утилізували. Оскільки утилізація харчової продукції не була раціональною, то глава держави вирішив експортувати їх в Радянський Союз.

Незабаром поставки американського м'яса використовувалися обома сторонами у вигляді важеля політичного тиску, оскільки саме на СРСР припадало до 40% експорту окостів з США. У серпні 2014 р ввезення м'ясної продукції зі США було заборонено російським ембарго. «Окости Буша» перестали поставлятися до Росії [2].

Таким чином, торговельні війни займають значне місце в світовій економіці та являють собою історичне явище, яке знаходить своє відображення в історії багатьох країн та продовжує активно функціонувати сьогодні. Торговельні війни мають величезний вплив на суспільство і завдають значної шкоди економіці «країни, що програє». Незважаючи на негативні наслідки, торговельні заборони і обмеження стимулюють виробництво всередині країни, створюють передумови взаємодії з економіками інших країн і приносять альтернативні варіанти вирішення економічних проблем. Історичні факти свідчать, що торговельні конфлікти, які розпалюються між економіками найбільших світових держав, в подальшому здатні руйнівно впливати на світову економіку в цілому. До того ж

торговельні конфлікти і суперництво здатні розпалити війну нового рівня, з використанням зброї, що призведе не тільки до збитків у фінансово-економічній системі країни, але й до людських втрат. Природа торговельних війн дозволяє зрозуміти, що необхідність їх контролювання та протистояння наслідкам конфліктних дій – обов'язок кожної держави. Отже, запобігання торговельним війнам входить у функціонал кожної держави і вимагає вдосконалення в законодавчо-правовій формі.

Література: 1. Глобальні тенденції і перспективи: світова економіка та Україна. Київ, 2018. 202 с.; 2. Гордеева Т. Міжнародні торговельні суперечки у сучасній регулятивній парадигмі. Міжнародна економічна політика. 2013. №2 (19). С. 110–111; 3. Серпухов М.Ю. Обґрунтування інтересів учасників торговельних війн в міжнародній економіці. Економіка розвитку. 2013. № 3 (67). С. 55–57.

УДК 339.97

Макарчук К. О.

СУЧАСНИЙ СТАН ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ІНДІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Однією з найпривабливіших країн Азії для іноземних інвесторів є Індія. Головне завдання цієї держави полягає в забезпеченні сталого розвитку. В економічній політиці Індії велика увага приділяється залученню прямих іноземних інвестицій. ПІІ залучаються у сектори економіки, пов'язані з високими технологіями. З цією метою урядом Індії створено в країні сприятливу атмосферу для бізнесу, надано іноземним компаніям безліч можливостей для зростання і отримання прибутку.

Динаміку притоку прямих іноземних інвестицій в Індію у 2001-2019 рр. представлено на рис. 1.1.

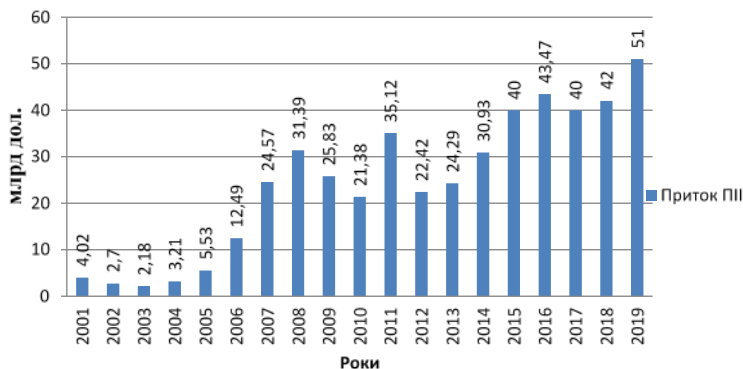

Рис. 1.1. Динаміка притоку прямих іноземних інвестицій в Індію у 2001-2019 рр., млрд дол. [1, 2]

Приток прямих іноземних інвестицій в Індію у 2001 р. досяг 4,02 млрд дол. та протягом семи років збільшувався та вже 2008 р. склав 31,39 млрд. дол. У 2009 - 2010 рр. ПІІ до Індії зменшились та дорівнювали 21,38 млрд дол., у 2011 році цей показник збільшився на 39,12% та склав 35,12 млрд дол. Різке падіння притоку ПІІ було характерно для 2012 р. (22,42 млрд дол.), але потім ситуація стала стабілізуватись та вже у 2019 р. цей показник склав 51 млрд дол. [2].

Для стабільного економічного розвитку Індії першочергове значення має зовнішня торгівля. Задля економічного розвитку країни вже на початку 1990-х років в рамках економічної лібералізації уряд Індія проводить активну зовнішньоторговельну політику з метою нарощування обсягів і розширення географії національного експорту. За допомогою розширення експорту країні реалізується більша половини виробленої в країні продукції на світовому ринку, формується валютна виручка як основа соціально-економічного розвитку. Збільшення експортних надходжень розглядається владою країни як необхідна умова вирішення завдання прискореного розвитку індійської економіки. Індія характеризується як одна з найкрупніших торговельних країн, цьому сприяє вигідне географічне положення країни (див. табл. 1.1) [3].

Таблиця 1.1.

Зовнішня торгівля Індії у період з 2012-2019 рр., млрд. дол.

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Експорт	289,56	336,61	317,54	264,38	260,32	295,84	324	323,25
Імпорт	488,97	466,04	459,36	390,74	356,7	444,05	509,27	478,88
Сальдо торгівельного балансу	-199,41	-129,43	-141,82	-126,36	-96,38	-148,21	-185,24	-155,63

Таблицю складено автором за матеріалами: [3]

Слід зазначити, що Індійський експорт у 2019 р. порівняно з попереднім роком не значно збільшився та у порівнянні з 2017 р. зріс на 9% до 323,25 млрд. дол. США.

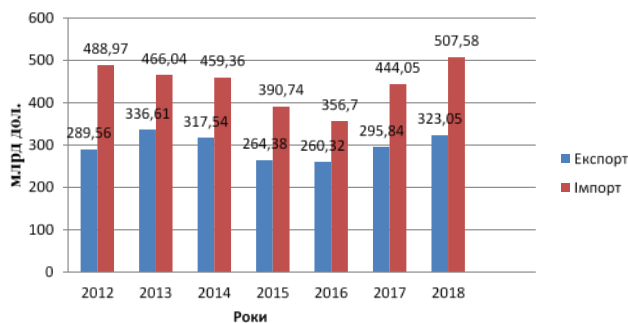

Рис. 1.2. Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі Індії з 2012-2019 рр., млрд дол. [3]

У зовнішній торгівлі Індії імпорт у 2019 р. склав 478,88 млрд дол., що на 6% більше ніж у попередньому році. Сальдо торговельного балансу у період з 2012-

2019 рр. має негативне значення [3]. З рисунку 1.2. можна побачити, що у зовнішній торгівлі Індії протягом багатьох років імпорту переважає над експортом.

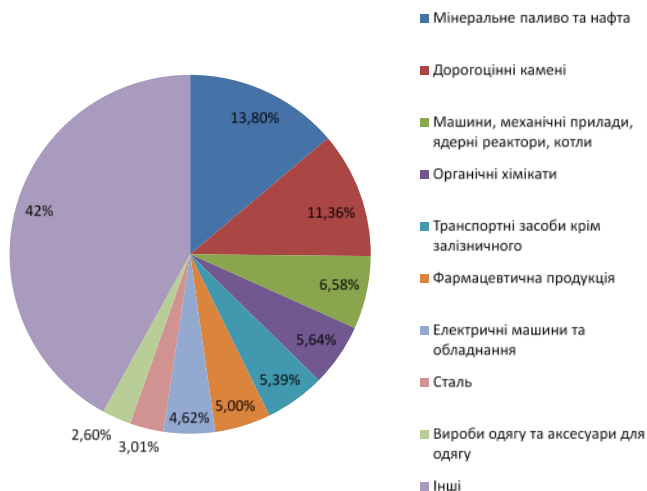

Рис. 1.3. Галузева структура експорту Індії у 2019 р., % [3]

На рис. 1.3 можна побачити, що в експорті Індії переважає нафта і мінеральне паливо – 13,8%, дорогоцінні камені – 11,36%, машина, механічні прилади, ядерні реактори, котли – 6,58% та інше [3].

Головними статтями імпорту у 2019 р. є нафта і мінеральне паливо – 31,9%, дорогоцінні камені та метали – 12,3%, електричні машини – 10,6%, автотransпорт та запчастини – 9,3% та інше [3] (рис. 1.4).

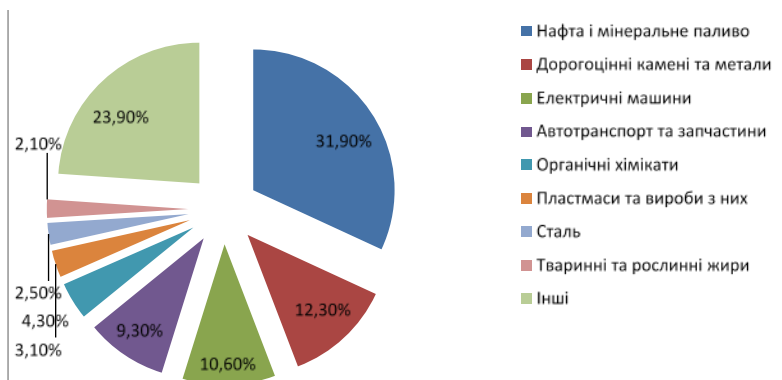

Рис. 1.4. Галузева структура імпорту Індії у 2019 р., % [3]

Протягом кількох років основними експортерами Індії були США (16,8%), ОАЕ (9,1%), Китай (5,3%), Гонконг (5,3%), Сінгапур (3,3%), Нідерланди (2,8%) та інші

[3]. Ключовими імпортерами Індії у 2019 р. були Китай (14,3%), США (6,47,3%), ОАЕ (6,3%), Саудівська Аравія (5,6%), Ірак (4,6%), Швейцарія (3,7%), Республіка Корея (3,6%) та інші [3].

У свою чергу, згідно з останньою доповіддю міжнародної неурядової організації Всесвітній економічний форум, за індексом глобальної конкурентоспроможності країн світу Індія у 2019 р. зайняла 68 місце у рейтингу. [4].

Торговий режим Індії є відносно відкритим, зовнішня торгівля важлива для економіки Індії. Індійський уряд докладає багато зусиль, щоб підвищити привабливість, конкурентоспроможність країни і інтенсивніше інтегруватися в світовий економічний простір.

Література: 1. Макачук К.О., Шуба М.В. Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку Індії: досвід для України [Електронний ресурс] URL: [file:///C:/Users/dns/Downloads/156715-362801-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/dns/Downloads/156715-362801-1-PB%20(1).pdf); 2. Доклад о мировых инвестициях 2020 год [Електрон. ресурс]: Конференція ЮНКТАД. Режим доступа: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2020_Overview_ru.pdf; 3. Trade map [Електронний ресурс]: Режим доступу: https://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProduct_TS.aspx?nvpr=1; 4. The Global Competitiveness Report 2019 [Електрон. ресурс]: Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

УДК 339.56(477:479.24)

Мамедов Е. К.

СУЧАСНИЙ СТАН ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА АЗЕРБАЙДЖАНУ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.*

Офіційно торговельно-економічне співробітництво між Україною та Азербайджаном розпочалось 1 січня 1992 р. під час укладення Договору про основи міждержавних відносин України та Азербайджанської Республіки, у якому Азербайджан визнав незалежність України, та основами якого були розвиток міждержавних відносин на основі принципів суверенної рівності та зміцнення договірно-правових основ взаємовідносин суверенних держав [1].

Між Україною та Азербайджанською Республікою укладено більше 130 двосторонніх документів. Перші кроки формування торговельно-економічних двосторонніх відносин були закріплені в Угоді про встановлення дипломатичних відносин між Україною та АР та Угоді між Урядом України і Урядом АР про вільну торгівлю. Азербайджан є для України одним з найважливіших партнерів у регіоні.

У таблиці 1 представлена динаміка і сальдо зовнішньої торгівлі товарами та послугами України з Азербайджаном.

Таблиця 1

Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі товарами та послугами
України з Азербайджаном, млн дол. США

	2015	2016	2017	2018	2019	2020 (6 міс.)
Товарообіг	390,3	320,6	803,7	853,6	825,4	384,5
Експорт	349,9	276,1	381,0	381,0	433,3	192,6
Імпорт	40,4	44,5	422,6	472,6	392,1	191,9
Сальдо	+309,5	+231,6	-41,6	-91,6	+41,2	+0,7

Джерело: [2]

Азербайджан та Україна продовжують динамічно розвивати торговельно-економічне співробітництво відповідно до потреб, можливостей та інтересів обох країн. Показники імпорту значно зросли впродовж останніх 5 років, що підтверджують показники сальдо. З майже постійними показниками експорту, підвищення імпорту з 2017 року значно збільшило й товарообіг. До цього періоду була характерною певна асиметрія у взаємній торгівлі.

Розвиток торговельно-економічного співробітництва України з Азербайджанської Республіки базується на принципах вільної торгівлі та ринкових відносин. За даними Державної служби статистики України, у 2019 р. загальний товарообіг між країнами склав 825,4 млн. дол., що на 3,4% менше показника за аналогічний період минулого року. Сальдо торгівлі залишається позитивним і становить 41,2 млн дол. США [2].

Важливість значення торговельно-економічних відносин між Україною та Азербайджаном обумовлено особливим геополітичним положенням обох країн. Обидві країни є членами Організації за демократію та економічний розвиток (ГУАМ), де Азербайджан є основною країною-енергопостачальником. Співробітництво Азербайджану та України в економічній та енергетичній сферах може зміцнити торгові і транспортні шляхів у напрямках «Схід-Захід» та «Північ-Південь» [3].

Рис. 1. Основні статті експорту товарів з України до Азербайджану, 2020 р., % [4]

Рис. 2. Основні статті імпорту товарів з Азербайджану до України, 2020 р., % [4]

Серед торгових партнерів Азербайджану Україна входить у другу десятку країн. Аналогічне становище займає і Азербайджан в географічній структурі зовнішньоторговельної діяльності України.

Український товарний експорт до Азербайджану є, переважно, сировинним (рис. 1). Імпортує Україна здебільшого паливо і хімікати (рис. 2), оскільки українська національна економіка є дуже енергоємною та потребує країн-експортерів з великими енергетичними ресурсами. В сучасних умовах важливість посилення двосторонніх торговельних зв'язків є надзвичайно важливим як для України в умовах пошуку альтернативних шляхів постачання енергетичних ресурсів, так і для Азербайджану для створення транспортного коридору до Євросоюзу з великим споживчим ринком енергоносіїв та у перспективі постачальником високотехнологічної продукції.

Таким чином, Азербайджан не є головним торговельним партнером України, однак на сучасному етапі співробітництво між країнами є дуже важливим та обсяг двосторонньої торгівлі дедалі збільшується. Так, з даних рис. 3 видно, що Азербайджан є основним експортером нафти та нафтової сировини в Україну в 2020 р. (64,52%) [5].

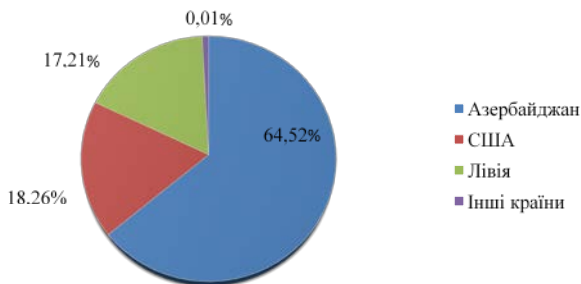

Рис. 3. Обсяги імпорту нафти і нафтової сировини до України в 2020 році, млн дол. США [5]

Отже, існуючі договірно-правові основи створюють ефективні правові, економічні передумови для подальшого розвитку торгово-економічного співробітництва обох країн [6]. Саме необхідність створення нових механізмів економічної взаємодії, покращення торговельно-економічних відносин в інтересах країн обумовлюють важливість налагодження повноцінного співробітництва між обома державами.

Література: 1. Договір про основи міждержавних відносин України і Азербайджанської Республіки [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/031_004#Text; 2. Офіційний сайт Посольства України в Азербайджанській Республіці [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://azerbaijan.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo>; 3. Сигов Ю. Азербайджан. Между Западом и Востоком (заметки российского журналиста). – Х.: Форт, 2010. – 288 с.; 4. Статистичний збірник "Зовнішня торгівля України товарами та послугами у 2020 році"

[Електронний ресурс] / Офіційний сайт Держстату України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 5. Україна імпортує нафту і нафтову сировину [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://surl.li/kymo>; 6. Наumenko M.I. Українсько-азербайджанське економічне співробітництво у період незалежності // Гілея: Збірник наукових праць. – К., 2010. – Вип. 42 (№12). – С. 119–128.

УДК: 339.5

Михайлюк В. Ю.
ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ ТА ПРОТЕКЦІОНІЗМ
ЯК ФОРМА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Зайцева А. С.

Зовнішня торгівля – це торгівля між країнами, де економіку кожної держави будують її суб'єкти, якими є підприємства, ТНК. Вони пов'язані з реалізацією об'єктів національного виробництва на зарубіжних ринках, а також зарубіжних об'єктів на національному ринку. До них відносять товари (готова продукція, сировина, напівфабрикати), продукти інтелектуальної власності (патенти, ліцензії, фірмові знаки та ін.) та послуги (міжнародний туризм, транспортні, страхові, посередницькі, будівельні операції тощо).

Зовнішня торгівля підрозділяється на експорт та імпорт товарів. Де сума експорту та імпорту створює зовнішньоторговельний оборот. Тому сукупність зовнішньоторговельних операцій між країнами світу має назву – міжнародна торгівля.

Вона є історично першим і найважливішим видом зовнішньоекономічної діяльності. Її зростанню сприяв активний розвиток транспорту (у далекі роки, коли перші люди почали торувати дороги між поселеннями щоб обмінюватися товарами), зв'язку, інформаційній комунікації, а згодом ще зниженню митних зборів та зміни політичного характеру.

Також слід зазначити, що зовнішня торгівля дає змогу країнам спеціалізуватися на тих видах діяльності, в яких вони мають порівняльні або абсолютні переваги (останнє існує більш у теорії), що надає змогу країнам збільшувати показник ВВП, який становить показником життя у них.

У зовнішній торгівлі є інструменти державного регулювання які поділяються на митні та не митні. Серед них розрізняються ті, які можуть та стимулюють експорт (Наприклад: прямі та непрямі експортні субсидії) та ті, що обмежують імпорт (до них відносять: квоти, ліцензії, мито). Усе це має назву – торгівельні обмеження.

Зовнішньоторговельна політика ділиться на дві різні форми які пов'язані між собою – лібералізація (яка ще має назву вільна торгівля) та протекціонізм.

Під вільною торгівлею або лібералізацією розуміється державна політика з мінімальним утручанням держави у зовнішню торгівлю, що розвивається на

основі вільних ринкових сил попиту та пропозиції, та де підприємства самі вирішують, які рішення зможуть принести найбільшої вигоди.

Якщо говорити про класичне розуміння, то лібералізація – це політика, коли митні органи не виконують кількісні чи інші обмеження щодо зовнішньоторговельного обороту, не застосовують імпорتنі та експортні ставки мита, а виконують лише контрольно реєстраційні функції. Таку політику швидше за все можливо побачити у країнах з розвинутою економікою, де немає проблем зв'язаних з необхідністю розширення своєї присутності на світовому ринку [1].

До основних тенденцій лібералізації зовнішньої торгівлі можна віднести:

- 1) розширення масштабів застосування регулюючих заходів як з боку урядів національних держав, так і наднаціональних економічних організацій;
- 2) координація та активізація міжнародної співпраці у напрямках багатосторонньої лібералізації зовнішньоторговельного обороту;
- 3) зниження рівнів обмеженості торгівлі між країнами на шляху розвитку міжнародної торгівлі.

Якщо говорити про ліберальну політику держав, у яких передбачається вільний рух між країнами товарів та послуг, а також відсутні торговельні бар'єри, то в цих країнах є як позитивні риси, так і негативні риси, які сприяють на економіку країни.

До позитивних рис вільної торгівлі можливо віднести:

- 1) значне посилення конкуренції у внутрішньому ринку, тим самим обмежується монополізм національних виробників;
- 2) вітчизняним підприємцям життєво необхідно удосконалювати виробництво, а також підвищувати якість продукції та обслуговування покупців й знижувати виробничі витрати і знижувати ціни;
- 3) підвищення добробуту населення, зокрема через розширення свободи вибору споживачів;
- 4) забезпечення більш ефективного використання наявних виробничих ресурсів країни, завдяки використанню переваг міжнародного поділу праці;
- 5) сприяння формуванню високих стандартів життя (цінування особистої свободи, наполегливості у здобутті гарної освіти, інноваційного підприємництва, міжнародних ділових контактів, широкого обміну досвідом тощо).

А також до негативної риси вільної торгівлі можливо віднести:

- 1) загроза для внутрішньої макроекономічної стабільності від циклічних коливань кон'юнктури світового ринку;
- 2) збут низькоякісної і морально застарілої продукції іноземних виробників;
- 3) нав'язування чужих для населення даної країни споживацьких смаків [2].

Проблема лібералізації зовнішньої торгівлі в розвинутих країнах вона ніколи не набуває самостійного характеру або особливого значення, говорячи про національне виробництво. Тому економічно розвинуті країни ставали на шлях лібералізації, тільки у тих випадках коли вони були впевнені в собі, та бажали зміцнення власних позицій у сфері міжнародних зобов'язань.

Якщо говорити про умови політики лібералізації, то в неї роль основного регулятора зовнішньої торгівлі здійснює ринок. Тоді у протилежній політиці – протекціонізмі вільна дія ринкових сил виключається. Так як економічний потенціал і конкурентоспроможність на світовому ринку у окремих країн різний, то й вільна дія ринкових сил частіше може бути трохи вигідною або навіть зовсім не вигідною для менш розвинутих країн. Підстава у тому, що необмежена конкуренція з боку більш сильніших держав може призвести до економічного застою і формування неефективної економічної структури в менш розвинутих країнах. Основні форми політики описані у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні форми політики протекціонізму

Назва	Означення	Приклади
Селективний	Направляється проти конкретної країни чи товару	Між Україною та В'єтнамом з приводу експорту пшениці у В'єтнам у 2015-2018 роки.
Галузевий	Захищає окремі галузі, перед усім сільське господарство.	Між Україною, ЄС та Південною Кореєю з приводу експорту виробів автомобілебудування в Україну.
Колективний	Здійснюється об'єднаннями країн проти держав, які в них не входять	Європейський союз, ОПЕК, міжнародна угода ГАТТ.
Прихований	Для відстоювання власних геополітичних та соціально-економічних інтересів країни завдяки застосуванню інституційних перешкод у зовнішній торгівлі без формального порушення міжнародних зобов'язань щодо інших країн.	Намагання США стримати імпорт якісних товарів (споживчих товарів та промислового обладнання) задля регулювання національного ринку. Виконується з 5 серпня 2013 року.
Наступальний (агресивний)	Може бути використаний задля посилення вітчизняного виробництва на зарубіжних ринках. Це часто примушує країн-експортерів погоджуватись на відкриття власного ринку або добровільно обмежувати експорт через загрозу введення таких обмежень на основних ринках збуту.	Конфлікт інтересів ЄС і США про використання енерго-ресурсів та застосуванням санкцій для його вирішення у 2017 р.
Неопротекціонізм	Розуміється політика, коли встановлюються адміністративні, кредитні, технічні, фінансові та інші бар'єри, які значною мірою ускладнюють пересування будь-яких товарів через кордони	«Стратегія цифрового зростання Данії» має на увазі перетворення Данії у світового лідера цифрової революції з метою зростання спільного добробуту всіх данців.

Джерело: складено автором за матеріалами [3, с. 173].

Проведення політики протекціонізму сприяє розвитку в країні певних галузей виробництва; часто є необхідною умовою індустріалізації аграрних країн; скорочує

безробіття. Однак усунення іноземної конкуренції послаблює зацікавленість вітчизняних виробників у впровадженні досягнень науково-технічного прогресу, підвищенні ефективності виробництва [3, с. 173].

На сьогоднішній день як і попередньому столітті, у багатьох країн є причини, а іноді навіть з'являються групи тиску, задля використання інструментів протекціонізму, на кшталт: економічні, політичні та соціальні причини. Тоді в таких випадках, основними аргументами за для обмеження зовнішньої торгівлі виступають: захист від демпінгу; захист молодих галузей; диверсифікація заради стабільності; збільшення внутрішньої зайнятості; необхідність забезпечення оборони [4].

Отже, правильне рішення в торговельній політиці це знайти оцю точку гармонії між двома політиками зовнішньої торгівлі: лібералізації та протекціонізму. У кожній з них є свої позитивні, а також негативні аспекти, які залежать від місця, часу і обставин їх використання.

Література: 1. Остроумова В.В. Лібералізація і протекціонізм у сфері зовнішньоекономічної діяльності як напрями державної політики URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54623/55-Ostroumova.pdf?sequence=1>; 2. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: моногр.: у 2 т. Т. 1 / Д.Г.Лук'яненко, А.М.Поручник, Л.Л.Антонюк та ін.; за заг. ред. Д.Г.Лук'яненка, А.М.Поручника. – К.: КНЕУ, 2015. – 812 с. 3. Міжнародна торгівля: Підручник. / За ред. Козака Ю.Г., Логвінової Н.С., Барановської М.І. –К.: ЦУЛ, 2011. – 512 с. 4. Політика протекціонізму як фактор підвищення конкурентоспроможності економіки країни. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3133>.

УДК 339.137

Недвиг І. В.

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ФРАНЦІЇ: ДОСЯГНЕННЯ Й ЗАГРОЗИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.*

Франція – одна з високорозвинених країн, що займають лідируючі позиції на світовій арені. Вона є найбільшою за площею країною Західної Європи з населенням більше 66 млн осіб, близько 80% якого є міськими жителями. Це обумовлено більш високим рівнем життя в міських поселеннях і більш розвиненою інфраструктурою.

Протягом тривалого часу показники розвитку економіки Франції знаходяться на високому рівні. Частково успіхи країни забезпечені її вигідним географічним положенням і значними природними ресурсами. Це сприяє розвитку сільського господарства і тваринництва, підвищення агрокультури. Всі ці фактори дозволяють Франції активно брати участь в міжнародній торгівлі і бути залученою в процес світової інтеграції [1].

Частка населення Франції в світі відносно мала, за останні 10 років вона не досягла 1%, лише прагнучи до нього. За 2020 рік населення Франції збільшилося приблизно на 293 тис. осіб. З огляду на, що населення Франції на початку року оцінювалося в 65 млн осіб, річний приріст склав 0,45%. В цілому по даному показнику Франція далека від лідируючих позицій, що в деякій мірі може сприятливо впливати на економіку країни: на душу населення припадає більший рівень ВВП, що сприяє більш швидкому та ефективному розвитку суспільства і, відповідно, держави в цілому (рис. 1).

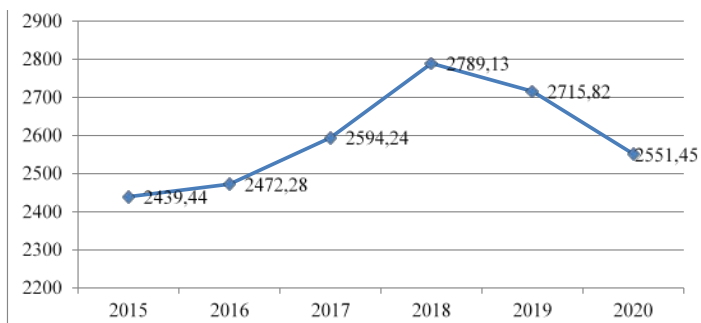

Рис. 1. Динаміка ВВП Франції за 2015–2020 рр., млн дол. США [4]

За період з 2015 по 2020 рік ВВП Франції збільшився з 2439,44 до 2551,45 млн дол. США. За останні 5 років він стрімко змінювався, через що економіка Франції втратила свою стійкість, що відбилося і на фінансових показниках. Збільшення обсягу ВВП в грошовому вираженні говорить про створення більшої кількості товарів і послуг або підвищення цін на них, що пов'язано з поліпшенням якості.

В країні обсяг ВВП на душу населення за 5 років змінювався досить стрибкоподібно і в цілому збільшився на 26%. Франція відстає від світових лідерів за цим показником. Однак його значення в порівнянні зі світовим є високим. Це говорить про те, що рівень життя населення у Франції значно вище, ніж в середньому по світу.

Франція – країна, що володіє великим обсягом ресурсів, тому в ній розвинені різні галузі господарства. Однак, більш докладно вивчивши галузеву структуру ВВП країни протягом усього періоду, можна помітити, що найбільша його частина зосереджена в сфері послуг. Так, в 2019 році на неї припадало 78,92% відсотка всього обсягу ВВП. При цьому приблизно 13% від ВВП становить торгівля разом з ресторанным і готельним бізнесом. Частково це обумовлено високим попитом на туризм, який має великий вплив на національну економіку. Також в країні розвинений транспорт, зв'язок та інші види послуг. В цілому за 5 років в області послуг показник виріс на 2,77% [2].

У той же час частина ВВП, що припадає на сільське господарство і промисловість, в період з 2015 по 2020 рр. скоротилася. Незважаючи на достатню

кількість ресурсів в даній сфері, вони стали менш затребуваними. Частка сільського господарства в структурі ВВП знизилася на 0,35%, промисловості – на 2,42%. При цьому у добувній промисловості спостерігається зниження показника за 5 років на 0,19%, в обробній – на 2,57%, в той час як у будівництві – підвищення на 0,35%.

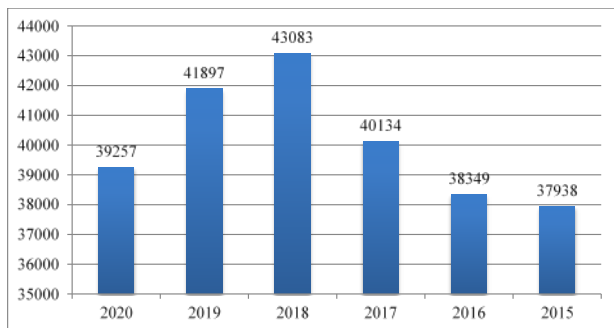

Рис. 2. Динаміка ВВП Франції на душу населення за 2015–2020 рр., дол. США [4]

Однією з головних причин падіння частки ВВП в аграрно-промисловому комплексі можна вважати те, що на сучасному етапі ключовим, рушійним сектором світової економіки є послуги, саме вони дають можливість розвитку інших секторів і прискорення темпів зростання національної економіки. Крім того, сфера послуг є більш прибутковою, ніж сільське господарство і промисловість, тому вона домінує над іншими сферами у Франції, прискорюючи темп економічного розвитку країни.

Таблиця 1

Топ-15 країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності, 2019

	Країна	Індекс
1	Сінгапур	84,8
2	США	83,7
3	Гонконг	83,1
4	Нідерланди	82,4
5	Швейцарія	82,3
6	Японія	82,3
7	Німеччина	81,8
8	Швеція	81,2
9	Велика Британія	81,2
10	Данія	81,2
11	Фінляндія	80,2
12	Тайвань	80,2
13	Республіка Корея	79,6
14	Канада	79,6
15	Франція	78,8

Джерело: [1]

Однією зі слабких сторін економіки Франції є високий рівень державного боргу, який за останній період тільки зростає. У 2017 році країна посіла третє місце у світі за цим показником, який дорівнював 87200 млн дол. США, її випереджали тільки США та Велика Британія. Можливою причиною цього зростання є прагнення до прискореного розвитку економіки, в яке держава вкладає власні і позикові кошти, а одним з несприятливих наслідків – підвищення рівня оподаткування в країні, що погіршує рівень життя населення.

Франція є однією з найрозвиненіших країн світу і постійно займає ведучі позиції у світі за індексом глобальної конкурентоспроможності. Так, у 2019 році Франція зайняла 15 місце за цим рейтингом, що забезпечується, головним чином, за рахунок якійсної освіти, розвиненої інфраструктури та успіхів в інноваційній сфері (табл. 1).

Франція є також важливим учасником інвестиційних процесів, що відбуваються по всьому світу. Так, за період з 2015 по 2020 рр. загальний обсяг припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) склав 17765 млн дол. США. При цьому найбільше збільшення спостерігалось в 2018 році, тоді показник виріс на 152,62% у порівнянні з попереднім роком.

У зв'язку з розвитком інтеграційних процесів в Європі за останні півстоліття посилилася торгівля між країнами-членами ЄС, завдяки усуненню торгових бар'єрів. Крім того, важливим фактором у підвищенні значущості європейської торгівлі є взаємодоповнюваність економік сусідніх країн [3].

Економіка Франції, перебуваючи на досить високому рівні, володіє значним потенціалом розвитку, перш за все за рахунок стрімкого розвитку технологій та інновацій. Крім того, підвищується можливість залучення іноземних інвестицій в найбільш ефективно функціонуючі сектори економіки. Франція відкриває для себе нові можливості розвитку шляхом більш тісної співпраці з іноземними державами, особливо з країнами Сходу, що допоможе не тільки підвищити міжнародну конкурентоспроможність країни, а й поліпшити внутрішнє соціально-економічне становище, створивши нові робочі місця, зменшивши рівень безробіття в країні.

При цьому, конкурентний розвиток економіки Франції, що веде до підвищення якості життя населення, і створює деякі загрози. По-перше, більш тісний контакт з іншими країнами призводить до збільшення чисельності мігрантів в країні, часто з низьким рівнем освіти, що, в свою чергу, викликає уповільнення темпів розвитку країни і невдоволення з боку корінного населення. Досвід останніх років показав, що ще одним негативним наслідком стало загострення конфліктів між корінним населенням і приїжджими, внаслідок чого зростає загроза терактів і розбоїв у країні.

Таким чином, досягненням Франція є високий рівень освіти населення, участь в найбільших інтеграційних процесах та лідируючі позиції в туристичному секторі. Загрозами є ослаблення положення під впливом неефективної міграційної політики, збільшення рівня державного боргу, що може привести до

погіршення економічної ситуації в країні. Проте Франція має можливість покращити конкурентоспроможності країни за рахунок розвитку технологій, залучення інвестицій в галузі, що розвиваються, які дозволять створити нові робочі місця, тим самим знизивши рівень безробіття в країні, а також є здатність на тісну співпрацю зі Східними країнами, для покращення міжнародної конкуренції Франції.

Література: 1. Державне і муніципальне управління зарубіжних країн [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gmi-countries.ru/>; 2. Конференція ООН з торгівлі та розвитку [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/>; 3. Організація економічного співробітництва і розвитку [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://oecd.org/>; 4. Світовий атлас даних [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knoema.com/>.

УДК 331.556.4

Однопозова А. Ю. УЧАСТЬ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСАХ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Григорова-Беренда Л. І.*

Актуалізація проблем трудової міграції пов'язана з тим, що в результаті міграційних процесів відбувається суттєвий відтік кадрів, в тому числі висококваліфікованих й призводить до втрати трудового, наукового, інтелектуального, культурного потенціалу певних країн, до числа яких належить Україна. Масштаби та напрямки міграції трудових ресурсів в Україні свідчать про нестабільність суспільного розвитку країни, рівня життя населення, стану економіки. Основним фактором, що обумовлює значні масштаби трудової міграції українців за кордон, є економічна ситуація в країні. Саме через економічну нестабільність, постійне зниження життєвого рівня населення, незабезпеченість робочими місцями, відсутність умов застосування своїх інтелектуальних та творчих здібностей, неможливість особистої фахової реалізації, низьку заробітну платню та постійну напружену політичну та економічну ситуацію в країні, невпевненість в завтрашньому дні щорічно з України виїжджає значна кількість працездатного населення.

Щоб дізнатися про можливі причини трудової міграції та причини тенденції пошуку кращих можливостей, а також замислитися над шляхами розв'язання цієї проблеми, у 2018 році Європейською Бізнес Асоціацією було розроблено щорічне опитування «Барометр щастя України». Інтегральний показник «Барометру» (або ж середнє значення за 9 факторами) у 2020 р. склав – 2,64 балів з 5-ти можливих за шкалою Лайкерта, де 1 – дуже погано, а 5 – дуже добре [10]. Ключові фактори, які оцінювали респонденти: рівень доходів, поточна робота, система охорони здоров'я, система освіти, соціальне життя та дозвілля, безпека, дотримання прав,

екологія, загальний досвід життя в Україні. Майже половина учасників опитування «Барометр щастя в Україні» є задоволеними своєї поточною роботою – 46%. При цьому 55% респондентів погоджуються, що їх рівень доходів достатній, але 45% вважають свій рівень доходів недостатнім для нормального життя. Більшість опитаних вважає свій рівень доходів достатнім для однієї людини, але за умови утримання дітей або літніх людей, або для здійснення значних покупок (машина або квартира) – він буде категорично недостатнім [1].

Важливе місце серед зовнішніх чинників розвитку економіки країни займає швидко зростаючий експорт трудових ресурсів – обсяги грошових переказів українських «гастарбайтерів» на батьківщину в кілька разів перевищують обсяг іноземних інвестицій. Разом з тим масова еміграція створює певні ризики для розвитку економіки. За даними Мінсоцполітики України, на постійній основі за кордоном працює 3,2 млн громадян країни, тимчасово – від 7 до 9 млн осіб [6]. Відповідно до огляду Global Economy Watch, у 2019 році Україна втратила майже 1,5% трудових ресурсів і є світовим лідером за цим показником [11]. Однак точної статистики, скільки українців емігрувало за останні роки, немає.

Зовнішня трудова міграція сформувалася в середині 1990-х років під впливом економічної ситуації в Україні. Пізніше обсяги трудової міграції стабілізувалися. Сплеск спостерігався також у 2014 р. у зв'язку з подіями на Сході України. Новий пік стався у 2017 р. завдяки введенню в дію безвізового режиму між ЄС і Україною.

Якщо раніше на роботу за кордоном виїжджали переважно мешканці західних областей України, то наразі географія походження «гастарбайтерів» розширилася на всю країну. Фахівці у віці до 35 років їдуть за кордон не лише через обсяг зарплатні, але й через відсутність в Україні роботи, що відповідає їх кваліфікації. Крім того, людьми рухає прагнення до безпечного і комфортного життя. Наразі серед трудових мігрантів переважає настрій «заробити та повернутися додому»: таких, за даними Міжнародної організації з міграції, близько 60% [3]. Їх мета – поліпшити свій матеріальний добробут або заробити на велике за розміром придбання і повернутися.

Таблиця 1

Динаміка обсягів грошових переказів фізичних осіб в Україну, млн дол. США

Показники	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Заробітна плата брутто	5183	5631	6731	9172	11192
Заробітна плата нетто	4318	4116	4794	6295	7702
Приватні грошові перекази в тому числі:	2171	2843	2741	2995	3186
- грошові перекази мігрантів, які працюють за кордоном більше року	1165	1013	906	996	858
- інші перекази фізичних осіб	1006	1830	1835	1999	2328
Перекази фізичних осіб загалом	6489	6959	7635	9264	11111
Обсяги грошових переказів, % від ВВП	4,8	7,6	8,1	8,2	8,5

Таблиця складена автором за матеріалами: [2, 5]

За даними Національного банку України обсяг приватних грошових переказів, що надійшли до України у 2019 р., склав майже 12 млрд дол. США, що в 4 рази перевищує надходження до країни іноземних інвестицій, а також більше щорічних надходжень від міжнародних фінансових організацій, ЄС та інших донорів [2]. Такий стан зберігається з 2012 р. Якщо десять років тому обсяги грошових переказів від мігрантів і прямі іноземні інвестиції були цілком порівняними, то за останні кілька років спостерігається значне переважання переказів трудових мігрантів. І справа не лише в стрімкому зростанні обсягів таких переказів, але і в різкому зниженні обсягів іноземних інвестицій з 2014 року (таб. 1, рис. 1).

Динаміка обсягів приватних переказів до України наведені на рис. 1.

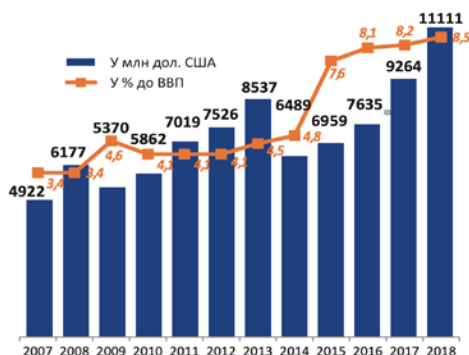

Рис. 1. Приватні перекази до України у 2007–2018рр., млн дол. США [5]

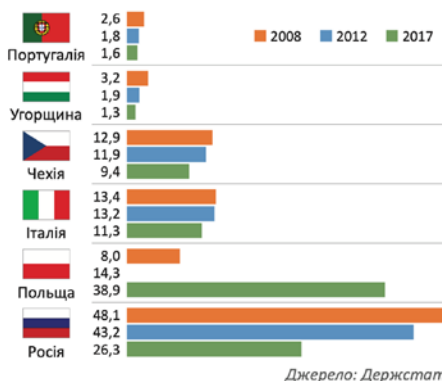

Рис. 2. Країни призначення трудових мігрантів за даними обстежень Держкомстату, % [5]

Країнами призначення для трудових мігрантів з України є передусім сусідні країни (Росія, Польща, Чехія), а також країни Південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія) (рис. 2). Порівняння даних досліджень Держкомстату України

демонструє переорієнтацію трудового міграційного потоку з раніше панівного східного напрямку (насамперед на Росію), на західний – країни ЄС, передусім на Польщу.

Найбільший обсяг приватних грошових переказів до України з-за кордону припадає на Польщу, Росію, Чехію та Італію. Перетворенню Польщі на основну країну призначення трудових мігрантів з України сприяв введений у Польщі 2008 р. порядок, згідно з яким українці можуть працювати 6 місяців протягом календарного року без оформлення дозволу на працевлаштування, а лише за заявою працедавця, зареєстрованою місцевою владою. Кількість українців, одночасно зайнятих у польській економіці, оцінюється у 900 тис. осіб. За оцінками Національного банку Польщі, вони забезпечили 11% зростання ВВП країни протягом останніх п'яти років [5].

Обсяги грошових переказів від трудових мігрантів до України за 9 місяців 2020 року зменшились на 2,5% порівняно з аналогічним періодом 2019 року. Якщо в січні-вересні 2019 року заробітчани переказали в Україну 8,7 млрд дол., то за цей же період 2020 року обсяг переказів склав 8,48 млрд дол. Ще на початку карантину НБУ прогнозував, що через пандемію та карантин перекази заробітчани у 2020 році можуть скоротитися на 2-3 млрд дол. Вірогідно, що цей прогноз не справдиться, адже українські трудові мігранти встигли пристосуватися до роботи в нових умовах [4].

Масове працевлаштування українців за кордоном, безумовно, має позитивні наслідки: це надходження валюти, підвищення рівня життя численних груп населення та цілих територій, зниження напруженості на ринку праці, засвоєння ринкової свідомості, цінностей та норм демократичного суспільства тощо. Приватні грошові перекази до України стабільно перевищують 10% ВВП і втричі – прямі іноземні інвестиції. Звичайно, лише частина з них спрямовується на розвиток бізнесу, але кожна гривня, витрачена в Україні, працює на її економіку [9].

Масовий від'їзд людей у віці до 40 років підсилює депопуляцію, загострює проблеми старіння і, відповідно, пенсійного забезпечення, створює проблеми економічного розвитку, викликані браком кваліфікованих працівників (наразі в Україні, поряд з масовим безробіттям на рівні приблизно 2 млн осіб, фіксується незадоволений попит на робочу силу, що заважає розвитку значної кількості підприємств). Для того щоб мати більше вигоди від трудової міграції необхідно намагатися одночасно розширювати для українців можливості легального працевлаштування за кордоном, заохочувати їх працювати в Україні, підтримувати за можливістю ширші контакти з тими, хто знаходиться в інших країнах, і переконувати їх у доцільності повернення.

Допомога в легальному працевлаштуванні за кордоном не лише переконає мігрантів в лояльному ставленні до них держави, а й сприятиме встановленню тісніших контактів з ними під час їх роботи в інших країнах, захисту їх прав за

кордоном і швидшому досягненню поставлених ними цілей, пов'язаних, зокрема, з накопиченням активів, що буде сприяти їх поверненню.

Після тривалого перебування за кордоном мігранти неминуче стикаються з різними проблемами та потребують допомоги в оформленні зароблених за кордоном пенсій, працевлаштуванні, відновленні та визнання документів, підтвердження результатів неформального професійного навчання, іноді психологічної адаптації тощо [9]. Зрозуміло, що, не зважаючи на всі зусилля, частина мігрантів не повернеться в Україну. З ними потрібно налагоджувати системні контакти, допомагати зберегти почуття українства. Ефективна співпраця з діаспорою сприятиме поліпшенню іміджу та посилення впливовості України у світі. Дуже важливо подолати в українському суспільстві негативні стереотипи щодо трудової міграції. За допомогою освітніх та комунікативних засобів потрібно наполегливо роз'яснювати, що міграція – це не проблема, яка потребує вирішення, а реальність, з якою слід рахуватися і яку необхідно упорядковувати.

Література: 1. 45% українцев вважають свій рівень доходів недостаточним для нормальної життя – опрос ЕВА [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/news/2020/04/28/659898/>; 2. Динаміка еміграції в країнах ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/euro-stat/web/asylum-and-managed-migration/data/database/>; 3. Зануда А. Як впливає на економіку України трудова міграція. BBCNews Україна. 27.03.2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43485101>; 4. Карантин майже не вплинув на перекази українських трудових мігрантів [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/11/2/666841/>; 5. Міграція в Україні. Цифри і факти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://iom.org.ua/sites/default/files/iom-ukraine_facts-ukr_2019.pdf; 6. На постійній основі за кордоном працюють 3,2 мільйона українців – Мінсоцполітики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/society/10387569-na-postiyniy-osnovi-za-kordonom-pracyuyut-3-2-milyona-ukrajinciv-minsopolitiki.html>; 7. Офіційний сайт державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 8. Тишкевич І. Чому уряд боїться проведення перепису населення в Україні // Хвиля. 26.04.2017 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://hvylya.net/analytcs/politics/pochemu-pravitelstvo-boitsya-provedeniya-perepisi-naseleniya-v-ukraine.html>; 9. Трудова міграція из України: влияние COVID-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zn.ua/SOCIUM/trudovaya-migraciya-iz-ukrainy-vliyanie-covid-19-357783_.html; 10. УКРАЇНА: БАРОМЕТР ЩАСТЯ 2020 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2020/04/UKR-Barometer-2020.pdf>; 11. Global Economy Watch [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.pwc.com/gx/en/issues/economy/global-economy-watch.html>.

Редько Н. С. / Redko N. S.
СУЧАСНА ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА КРАЇН ЄС
І МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ /
MODERN INDUSTRIAL POLICY OF THE EU COUNTRIES
AND POSSIBILITIES OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE

V.N. Karazin Kharkiv National University
Scientific supervisor: dr.sci. (habil.) in economics, prof. Matyushenko I. Yu.

Traditionally, industry is seen as a production facility for the manufacturing of goods consumed by society. However, the goods themselves, which have consumer value and meet the most diverse human needs, remain outside this perception. The service, which is actually an integral part of it, is also considered separately from the product. For example, a passenger service would be impossible without a vehicle as an industrial commodity. And the service of transportation of industrial goods would be unnecessary if they were not previously produced. The world uses the UN-developed international standard industry classification of all economic activities – ISICEA. According to this classification, industry is divided into two categories: the extractive industry, which extracts a variety of natural resources, and the processing industry, which processes these resources into final consumer goods [1].

The special role of industry in the economic development of the country encourages countries to pursue active industrial policies. By the term "industrial policy" we mean a set of strategic measures aimed at building a high-tech and diversified processing industry that will ensure structural change in the entire economy. In turn, structural change is a process of significant dynamic transformations that lead to quantitative and qualitative changes in the sectoral structure of the economy, in particular the emergence of advanced high-performance industries. They are needed to accelerate economic development and income growth.

At the dawn of the modern European Union, the main goal of industrial policy was mainly to preserve the industrial structure, but over the years the emphasis shifted to providing conditions for fair and equitable competition. Today, the main goal of EU industrial policy is to increase competitiveness, and the main tool is considered to be the creation of such conditions for business, which respect the basic market freedoms and fair competition.

Various actions are also being taken to increase the innovation of European industry. To this end, several projects have been implemented at the supranational level to develop cooperation between innovation clusters. The EU sees cluster policy as a key tool for increasing the competitiveness of industries and regions, increasing innovation capacity and economic development in the medium and long term.

Industrial policies, as such, also need to be innovative, for example, develop new, more liberal regulatory instruments that can give industry more freedom to find its own technological solutions.

In the EU, three groups of measures are used that have the most effective impact on the formation of the innovation system, namely:

- direct action measures: targeted budget subsidies, the provision of consulting and intermediary services, the formation of research and innovation infrastructure, direct financial support for the public sector of education and research;
- indirect measures: various types of tax credits, depreciation schemes, special tax credits for R&D investments, as well as schemes that reduce corporate tax arrears;
- triggering activities: mainly various measures to stimulate risk financing. To this end, the instruments of tax policy, banking legislation, legislation on the protection of intellectual property rights, state support and competition rules are actively used [2].

Currently, the main driver of industrial innovation in developed countries is Industry 4.0. Industry 4.0 is primarily about digital transformation in industry, but also in related production processes of energy, oil and gas, transport and infrastructure. The global market for industrial automation is about \$ 260 billion, and tends to grow from 8-9% per year. 4.0 technologies are rapidly taking their place in this market. According to reports from various analytical agencies, the global 4.0 technology market was about \$ 60 billion in 2017 and will grow to \$ 220 billion in 2025, which is about 1520% of annual growth [3].

In the EU, the transition to Industry 4.0 is particularly important in the context of reindustrialization plans. The EU manufacturing sector provides over 80% of exports and 80% of private research and innovation. Taking into account the reduction of the contribution of industry to the economy, back in 2012, the European Commission set a goal of increasing the share of industrial production in GDP to 20% in 2020 [4]. There is no doubt that Industry 4.0 is seen by governments as an important element in increasing the competitiveness of national industrial sectors and economies in general. Not only developed, but also many developing countries are competing today in the speed and volume of digitalization of industry, investing heavily in the transition to 4.0.

Ukraine is now behind all its main neighbors (Russia, Poland, Slovakia and Hungary). All these countries already have to some extent approved government programs for the development of Industry 4.0, in which countries invest funds and human resources.

At the same time, the chance to catch up with Eastern Europe still remains: most of these programs in these countries are ineffective precisely because of insufficient budgeting, superficially developed strategic guidelines, targeted programs and projects that determine operational efficiency, and unsettled consolidation of various stakeholders.

In order to implement an effective industrial policy of Ukraine, the following stages are necessary:

1. Creating a favorable business climate in the country: the development of Ukrainian industry requires basic reforms – judicial, regulatory, financial services, protection of intellectual property rights and more.

2. Priority attention to medium and high-tech sectors of industry. Policies should focus primarily on those sectors that produce the highest added value, create jobs in related industries, and are actively integrated into production chains.

3. Mass and rapid digitalization. In particular, within the framework of Industry 4.0 it is necessary to develop strategies for creating roadmaps for digitization of individual industries and enterprises, to ensure the transition to new digital standards, to conduct educational activities among enterprises, and so on.

4. The creation of high-tech industrial products requires appropriate viable infrastructure elements: technology and industrial parks, business incubators, R&D and technology transfer centers, accelerators and startup incubators, etc. [5].

At the same time, synchronous actions are needed to reform education, science, support cooperation in research and business, accelerate the use of new technologies in industry, and attract tools for regional and cluster development.

References: Базілевич Д. Інструменти промислової політики. Практичне керівництво для розробників / Д. Базілевич, В. Власюк. // Аналітичний центр «Industry 4Ukraine». – 2020. – С. 9; 2. Андрианов К. Н. Инновационный характер промышленной политики ЕС / К. Н. Андрианов. // *Financial journal*. – 2012. – №2. – С. 105–110; 3. Юрчак О. Landscape Industry 4.0 in Ukraine / О. Юрчак. // АППАУ. – 2019. – С. 17; 4. Ангел С. Какая промышленная политика необходима Украине для перехода к Индустрии 4.0? URL: https://ukrrudprom.com/digest/Kakaya_promishlennaya_politika_neobhodima_Ukraine_dlya_perehoda_k_Industrii_40.html?print; 5. Юрчак О. Де промисловість, її діджиталізація та інновації в програмах нової влади? / О. Юрчак // *INDUSTRY4UKRAINE*. – 2019. – URL: <https://www.industry4ukraine.net/bez-katego-riyi-uk/de-promyslovist-yiyi-didzhytalizacziya-ta-innovacziyi-v-programah-novoyi-vlady/>.

УДК 314.15-044.372:001.123](4-6ЄС)

Романовський Я. Є.

СУЧАСНА МІГРАЦІЙНА КРИЗА ТА ЇЇ НАСЛІДКИ В КРАЇНАХ ЄС

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. О. А. Довгаль*

Проблема міграції у наш час постає одним із наймасштабніших та серйозних викликів для людства. Вже багато років врегулювання міграційних питань стоять на перших місцях у порядку денному для багатьох країн світу і кожна з країн, котра потерпає від міграційних коливань приходить до висновку, що задля вирішення цих проблем зусиль окремо взятої держави недостатньо, адже перед фактом знаходить усе світове співтовариство.

У зв'язку з цим, роль координатора у вирішенні міграційних проблем, в першу чергу, мусить надаватись міжнародним організаціям, ключову роль серед яких, безумовно, мусить відігравати ООН, головним постулатом котрої є забезпечення добробуту в існуванні усіх країн на планеті водночас.

Більш за усіх міграційну кризу на собі відчувають країни ЄС, що пояснюється науковим фактом: міграційний рух завжди є одностороннім і географічно просувається з півдня на північ. Протилежну ситуацію важко віднайти і вона б вважалась винятком із правил. Таке правило міграційного руху обумовлене простим та історично обґрунтованим феноменом: найбідніші країни світу знаходяться на півдні, а найбагатші, у свою чергу, на півночі.

Тож задля того, щоб у південних країн була хоч якась можливість змінити ситуацію, а країнам Європи зберегти власну ідентичність та мати можливість розвиватись в незалежності від постійного потоку мігрантів, Генасамблея ООН ухвалила міграційний пакт[1].

Проте, хоча пакт і є одним з найважливіших документів, регулюючих міграційну діяльність, варто зазначити, що юридично зобов'язуючим він не виступає. Це варто мати на увазі, адже в іншому випадку його контекст міг би бути розцінений як той, що порушує суверенітет акторів світової політики. У своєму мікроблозі у Twitter, Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш привітав ухвалення міграційного пакту наступним чином: "Я вірю, що колективна дія заради загального блага є єдиним способом відновити довіру і рухатися далі" [2].

Однак, ніщо у світі не буває однозначним. Деякі країни та політичні сили дивляться на цей пакт щонайменше з побоюванням. Яскравим прикладом є Чилі, Польща, Австрія, Чехія та Хорватія. Керівництво зазначених країн мають спільну думку щодо документу, а саме стверджують, що його прийняття призведе до збільшення напливу нелегалів. Так, Австрія вважає, що правила, прописані у пакті, беззаперечно поставлять під загрозу суверенітет більшості країн.

З іншого боку, правозахисники стверджують, що заходи, про котрі йдеться у пакті, недостатні задля того, щоб захистити права мігрантів. Такі країни як Бельгія, Угорщина, Болгарія, Австрія, Ізраїль, Чехія, Словаччина, Швейцарія та Італія, взагалі прийняли рішення не брати участь у міжурядовій конференції ООН. До яскравого прикладу можна віднести адміністрацію колишнього президента США Дональда Трампа, котра покинула обговорення пакту ще наприкінці 2017 року.

Прикладом негативного відношення до пакту можна вважати і населення деяких країн – так, Європою пройшли масштабні за обсягом акції протесту.

Така різкість поглядів на прийнятий пакт пояснюється тим, що на сьогоднішній день існує дві діаметрально протилежні точки зору на міграційне явище. Перша свідчить про те, що динаміка розвитку держави тим сильніша, чим більше мігрантів вона приймає. Інша точка зору відстоює ідею збереження власної національно ідентичності і, таким чином, виступає проти збільшення притоку мігрантів. Саме прихильники цих двох точок зору приходили на протести, направлені проти прийняття пакту, причому по обидві сторони «барикад».

Міграційні питання так часто лунають з усіх щілин, що навіть ті люди, котрі є далекими від знання геополітики, не втратять можливості висловити власну думку та заінтересованість у необхідності, або ж навпаки, непотрібності притоку

мігрантів до власної країни. Але з наукової точки зору, сучасна міграційна криза зумовлена не тільки масовим напливом мігрантів у розвинені країни, а й втратою людського ресурсу державами, котрі розвиваються з низьким темпом.

Нажаль, яскравим прикладом можна взяти і Україну, котра щорічно втрачає величезну кількість корінного населення, котре у пошуках кращого життя покидає рідну землю та перебирається за кордон. Дуже важким є момент вирішення міграційного питання для України, адже держава знаходиться у постійному вирі нестабільності вже дуже багато років. Історично склалось так, що майже не покидають ті країни, де рівень життя вважається високим.

Посилаючись на рейтинг соціального прогресу, опублікованим суспільною організацією Social Progress Imperative, Україна знаходиться на 64 місці рейтингу, що нижче аніж у Куби та Йорданії[3]. Парадоксальним є те, що проблема міграції стоїть в Україні настільки ж гостро, наскільки постійним є використання її терміну у політичному колі з метою привернути увагу більш до власної персоналії, ніж до існуючої загрози втрати національної ідентичності.

У підсумку, важливо мети на увазі, що у Україні є усі шанси покращити ситуацію та зменшити відтік трудового капіталу, адже маючи європейський курс розвитку, мусить настати той момент, коли покидати країни вже не буде сенсу, адже вона зможе надати конкурентоспроможні перспективи на своїй території. Нажаль, не можливо звинувачувати людину, котра покидає країну через те, що вона хоче жити добре вже сьогодні, проте розглядаючи цей момент глобальніше, у довгостроковій перспективі міграційна криза в Україні мусить піти на спад.

Література: 1. *General Assembly Endorses First-Ever Global Compact on Migration, Urging Cooperation among Member States in Protecting Migrants [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <https://www.un.org/press/en/2018/ga12113.doc.htm>; 2. Гуттеріш А. *Twitter post [Електронний ресурс] / Антоніу Гуттеріш. – 2018. – Режим доступу: <https://twitter.com/antoniogeterres/status/1075487950513860609>*; 3. *Social Progress Tier [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу: <https://www.socialprogress.org/>*.*

УДК 339.92

Саввін Д. В.

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНИХ КРИЗ НА ФОНДОВІ РИНКИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Керівник: д.е.н., проф. Гончаренко В. В.*

У 21-му сторіччі фондовий ринок відіграє велику та вирішальну роль у збагаченні, та розвитку промислового сектору і національної економіки. Це є великою організованою та динамічною складовою ринку капіталу. В країнах з високим рівнем розвитку та країнах, що розвиваються під час останніх двадцяти років відстежувалося певне розширення фінансових ринків. Фондові ринки є

істотним інструментом під час формування рівня капіталу для того, щоб забезпечити інвестиційну безпеку завдяки ефективній мобілізації заощаджень. Фінансовий потік при торгівлі акціями за минулі двадцять років збільшився майже у 80 разів на світових біржах, а показник ліквідності – досяг відмітки 125% зросту. Таким чином сучасний світ крок за кроком, і день за днем розвивається у технологічному плані, структура ринку цінних паперів є складним елементом, а саме при використанні інструментів. За допомогою ІТ сектора зараз можна проводити мільярдні операції та витратити на це менше ніж 30 секунд, що звісно не може не підвищити волатильність фінансового ринку.

Своєю чергою фондовий ринок – це фінансовий механізм, за допомогою якого продавці й покупці цінних паперів проводять операції між собою. А економічна криза – це явище для ринкової економіки, що повторюється з певною періодичністю і в залежності від масштабів, може стосуватися, як певної держави, так і мати світове значення, яке супроводжується різким спадом виробництва, а в слідстві банкрутством підприємств, падінням валового національного продукту, масштабним зростанням безробіття, а часто і знеціненням національної валюти (девальвацією). Таке явище може повторюватися і виявляється у надмірному виробництві товарів і капіталу. Економічним кризам властиво охоплювати усі галузі й види діяльності, саме тому вони є багатограними та залежать від тривалості, середовища їх функціонування, і сфери, мають власну специфіку розповсюдження. Кризи можна поділити на види, які будуть досягати різні сторони, проте будуть однією складовою кризового процесу.

Рівень доходів населення залежить від рівня зайнятості. Високий рівень безробіття відіграє не малу роль у можливому зростанні споживання, купівельній спроможності та рівню реальних доходів населення. Під час кризи заборгованість підвищується, а кількість заощаджень та рівень доходу – зменшується. Проблема фінансової системи тісно пов'язана з попитом та рівнем споживання.

При зниженні добробуту, також знижуються інвестиції в фонди, а у цей період фонди відмовляються інвестувати в економіку. Такий фактор спричиняє проблеми з ліквідністю і знижує грошову масу. Ліквідність, яка зменшується, скорочує приплив капіталу в країни, які є на стадії розвитку, і спричиняє більш повільні темпи зростання економіки, якщо порівнювати з часом до цієї кризи. За період грудень 2019 – вересень 2020 р. ВВП країн ЄС зменшився на 12,1%.

Економіка країн падає не через пандемію, а через карантин, який введений у зв'язку з пандемією. І масштаб залежить від того, скільки триватиме карантин. Загальний обсяг ВВП – це сума споживання, інвестицій, державних витрат і експорту в окремо взятій країні. У деяких країнах більшу роль в прирості ВВП відіграє споживання. І тут і постає питання, що більше завдало удару? – Карантин. Люди менше працюють, звісно менше заробляють, і менше витрачають: усі заходи скасовані, а туризм заборонений. І все це призводить до зменшення споживання.

В першій половині 2020 року глобальні потоки прямих іноземних інвестицій знизилися майже на 49%, якщо порівнювати з 2019. Спад у цьому процесі зачепив всі форми прямих інвестицій. Своєю чергою кількість проектів знизилася на 38%. Також, важливішим джерелом інфраструктурних інвестицій, тобто транскордон-не фінансування проектів, зменшилося на 26%.

Таблиця 1

Вартість реального ВВП в стосунку до номінального ВВП
за минулий рік Європейського Союзу та вибраних країн в 2019-2021

	2019	2020*		2021*	
		Станом на 2019	Станом на 2020	Станом на 2019	Станом на 2020
Бельгія	1,4	1,0	-7,2	1,0	6,7
Німеччина	0,6	1,0	-6,5	1,0	5,9
Іспанія	2	1,5	-9,4	1,4	7,0
Франція	1,3	1,3	-8,2	1,2	7,4
Італія	0,3	0,4	-9,5	0,7	6,5
Нідерланди	1,8	1,3	-6,8	1,3	5,0
Польща	4,1	3,3	-4,3	3,3	4,1
Швеція	1,2	1,4	-6,1	1,0	4,3
Великобританія	1,4	1,4	-8,3	1,4	6,0

Джерело: складено автором за матеріалами [7]

Європейський Союз, який має 450 млн осіб населення постраждав більше за інших. Більш ніж половина смертей через пандемію припадають на країни ЄС. Своєю чергою ВВП країн ЄС зменшився на 3,5% у квартальному численні. Через те, що витрати є більшими, ніж доходи.

Перспективи на даному етапі залишаються непередбачуваними. Проте залежати вони будуть від певних факторів, таких як: ефективність політичних заходів, які мають призвести до поліпшення ситуації у зв'язку з пандемією і саме тривалості карантинних заходів. Інвестиції скоротилися у два рази. Бізнес більше не цікавлять інвестиції в розвиток, гроші людей перестають працювати на фондових ринках, а компанії не мають змоги збільшити свої запаси.

Дві головні складові ВВП розвинених країн, таким чином, тягнуть економіку на спад. В умовах обмежень і карантину допомогти може третя складова – державні витрати.

Проте перед початком 2020 року загальна вартість всіх акцій у світі не досягала і 70 трлн доларів, а зараз сума збільшилася майже на \$17 трлн доларів. За статистикою найбільший приріст відбувся на американському фондовому ринку. Приріст індексів США: Dow Jones Industrial – +22%, S&P 500 – +28%, NASDAQ – +35%. Отже, можна очікувати збільшення суми за папери в цьому році. Якщо подивитися на середній потенціал, то він становить 16.3%.

Крах цін ф'ючерсів на нафту WTI спочатку до 0 доларів за барель, а потім до -37 доларів за барель, через COVID-19, та початкову угоду від ОПЕК+, призвело до зниження майже на 300% від ціни. А саме через повну відсутність попиту,

нафту немає де зберігати, а цей процес неможливо зупинити так, щоб не відчуті на собі втрати.

Отже, зараз влада країн, які мають гроші є спонсорами економіки з власного державного бюджету. Влада виплачує з казни заробітну плату, пільги та субсидії для бізнесу. Проте втрати, які вже були виділені на боротьбу з пандемією оцінюють в майже 2 трлн доларів, сюди входять також антикризові заходи, а за даними МВФ вже обіцяні понад 8 трлн доларів, а це є десятою частиною світового ВВП. Якщо порівнювати з глобальною фінансовою кризою 11 років тому, то сума витрачена через пандемію вже вдвічі більша, а скільки вона буде ще тривати покаже час.

Література: 1. Калмиков О. Коронакризис в Европе будет хуже мирового. Придется потратить триллионы евро, но проблема не в деньгах. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.bbc.com/russian/features-52345671>; 2. Тобиас А., Наталуччи Ф. Кризис COVID-19 создает угрозу финансовой стабильности. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2020/04/14/blog-gfsr-covid-19-crisis-poses-threat-to-financial-stability>; 3. Amanat F, Krammer F (2020) SARS-CoV-2 vaccines: status report. *Immunity* 52(4):583–589. [Electronic resource]. – Access mode: <https://doi.org/10.1016/j.immuni.2020.03.007>; 4. Harvard Business Review, Understanding the Economic Shock of the Covid-19 Crisis, [Electronic resource]. – Access mode: <https://youtu.be/RK2IfGPSqO0>; 5. Ivanov D (2020) Predicting the impacts of epidemic outbreaks on global supply chains: a simulation-based analysis on the Sustainability Science 13 coronavirus outbreak (COVID-19/SARS-CoV-2) case. [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1366554520304300?via%3Dihub>. 6. van Kerkhof L, Lebel L (2006) Linking knowledge and action for sustainable development. *Annu Rev Environ Resour* 31(1):445–477. [Electronic resource]. – Access mode: https://www.researchgate.net/publication/275508032_Actionable_Knowledge_for_Environmental_Decision_Making_Broadening_the_Usability_of_Climate_Science. 7. Smigiel M., Łyjak J., Koronawirus a gospodarka UE. Wpływ na wybrane kraje unii europejskiej: 49-51. [Electronic resource]. – Access mode: https://newdirection.online/2018-publications-pdf/Koronawirus_a_gospodarka_Wplyw_na_wybrane_kraje_Unii_Europejskiej_Impact_of_the_covid_19_pandemic_on_selected_EU_countries-Maciej_Smigiel_Jakub_Lyjak-ND_Raport.pdf

УДК 339.162

Сапаров О. М.

АДАПТАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕЛЕКТРОННОЇ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ ДО УМОВ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Керівник: д.е.н., проф. Гончаренко В. В.

Ринок електронної комерції – це сектор економіки, який останнім часом динамічно розвивається завдяки активному впровадженню ІКТ у сучасне суспільство. Сучасні компанії поступово переходять до мережі Інтернет, щоб розширити свої можливості. Однак існує багато підприємств, які віддають

перевагу традиційній торгівлі. Пандемія коронавірусу COVID-19 суттєво вплинула на цю сферу, особливо на торгівлю B2C. Це було викликано необхідністю соціального дистанціювання. Слід зазначити, що цей зовнішньо-економічний шок має як негативні, так і позитивні аспекти для бізнесу, зокрема електронного бізнесу. Це також надало можливості для розвитку. Отже, існує необхідність обрати заходи для адаптації до нових екологічних обмежень та нових потреб споживачів, що забезпечують як виживання в існуючих умовах, так і процвітання.

У безпрецедентному кроці щодо боротьби з епідемією COVID-19 уряди у всьому світі співпрацюють з постачальниками технологій та охорони здоров'я в приватному секторі, щоб запровадити системи відстеження та спостереження, які загрожують конфіденційності людей.

Оскільки діяльність, яка традиційно виконується в автономному режимі, переходить в мережу через введені урядом обмежень, існує більше цифрових записів, що містять конфіденційні дані. Наприклад, багато споживачів, які створили нові облікові записи в Інтернеті для покупок основних товарів та послуг, повинні були розкрити особисту інформацію.

Ризик викриття конфіденційних даних, які в іншому випадку були б краще захищені, збільшився, оскільки працівники перейшли на роботу з дому, отримуючи доступ та передаючи дані в місцях, які можуть бути менш захищеними, та через мережі та платформи, які можуть бути більш вразливими.

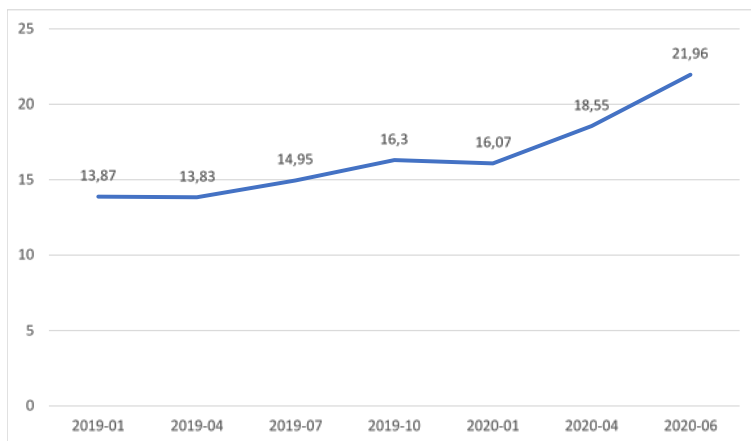

Рис. 1. Вплив COVID-19 на глобальний роздрібний трафік веб-сайтів електронної комерції 2019-2020, млрд. відвідувань
Джерело: складено автором за матеріалами [2]

Електронна комерція стає все більш популярною після спалаху пандемії коронавірусного захворювання 2019 г. Через політику ізоляції, для того, щоб

робити покупки, уникаючи можливого зараження COVID-19, споживачі почали купувати товари в Інтернеті. В результаті ринок електронної торгівлі різко виріс у всьому світі.

Очікується, що світова електронна торгівля пом'якшить негативний вплив COVID-19 на міжнародну торгівлю. Інтернет-покупки не обмежуються операціями в одній країні. Перебуваючи вдома, споживачі можуть замовити різні товари, включаючи імпорти. Отже, якщо ринок електронної торгівлі розвиватиметься в країні, негативний вплив COVID-19 на імпортований попит у цій країні зменшиться.

Підвищення рівня коронавірусу поступово призвело до змін у житті людей як позитивним, так і негативним чином. Рівний доступ до застосування різних цифрових інфраструктур вважається вкрай важливим саме зараз. Потреба у розвитку технологій полягає у відповіді на сучасні наслідки хвороби COVID-19. Зрозуміло, що швидке застосування нових технологічних методів для подолання поточної надзвичайної ситуації створило широкий цифровий простір та цифрову інфраструктуру. Навіть якщо існування цифрового розриву не є новим, нинішня катастрофа додала нового виміру вирішення нагальних питань.

Технології покращили дистанційне навчання серед студентів та їх викладачів. Через збільшення числа пацієнтів, інфікованих коронавірусом, багато країн видали припинення всіх навчальних занять в інститутах, щоб допомогти зупинити поширення коронавірусу.

За цей час технології надзвичайно покращили сервіси онлайн-розваг. Незважаючи на те, що особиста взаємодія була зменшена за допомогою карантинних заходів, спрямованих на запобігання розповсюдженню коронавірусу, були впроваджені різні способи залучення клієнтів в Інтернет. У всьому світі були створені різні платформи для об'єднання музичної та розважальної індустрій.

Державні організації, а також приватні організації запровадили технологію тривимірного друку, щоб забезпечити пом'якшення потрясінь від заборони експорту, що відповідають за засоби індивідуального захисту. 3D-друк корисний для створення макетів та виготовлення різних предметів на основі різних матеріалів та конструкцій. Це допомагає легко складати прості деталі на місці, навіть не вимагаючи повної закупівлі.

COVID-19 – зовнішньоекономічний шок, що потряс світову економіку на початку 2020 року. Пандемія все ще обмежує глобальний економічний розвиток. Нові реалії життя вимагають соціального дистанціювання та висувають нові вимоги до ведення бізнесу. Однак зараз ідеальний час для поступового розвитку електронної комерції та B2C.

З перспективою тривалої пандемії COVID-19, можливою появою в майбутньому нових інфекційних хвороб та прогресом цифрової трансформації, електронна торгівля, ймовірно, матиме все більше значення у внутрішніх та міжнародних операціях. Дійсно, електронна торгівля може відігравати значну роль у сприянні зростанню світової економіки, сприяючи глобалізації шляхом

розширеної торгівлі. Для досягнення здорового зростання електронного суспільства важливим є створення на основі правил вільного, відкритого, стабільного та прозорого середовища для ведення бізнесу в Інтернеті.

Література: 1. Куш Л. Адаптація електронної комерції B2C до умов пандемії COVID-19. *East European Scientific Journal*. 2020. URL: <https://archive.eesa-journal.com/index.php/eesa/article/view/117>; 2. Brough A. Consumer Privacy During (and After) the COVID-19 Pandemic. *American Marketing Association*. 2021. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0743915620929999>; 3. Coronavirus impact on retail e-commerce website traffic worldwide as of June 2020, by average monthly visits. *Статистичний ресурс Statista*. URL: <https://www.statista.com/statistics/1112595/covid-19-impact-retail-e-commerce-site-traffic-global>; 4. Hayakawa K. Can e-commerce mitigate the negative impact of COVID-19 on international trade? *IDE Discussion Paper*. 2021. URL: <https://ideas.repec.org/p/jet/dpaper/dpaper808.html>; 5. Nishant R. Technological advancement in the era of COVID-19. *SAGE Open Medicine*. 2021. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/20503121211000912>.

УДК 339.972:339.924(4-6ЄС)

Сапота Є. О.

ПОЛІТИКА ЗГУРТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИРІВНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄС

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач Касьян С. А.*

Європейський Союз, який об'єднує 28 країн Європи, є впливовим актором на міжнародній арені та одним з трьох основних і найбільш розвинених центрів сучасного світу поряд із США та Японією. Однак, територіальний розвиток інтеграційного об'єднання говорить про деякі економічні диспропорції, що посилюються з кожним розширенням ЄС. Останнє розширення ЄС на схід супроводжувалося появою в складі інтеграції великої кількості економічно відсталих регіонів. Надзвичайно важливим є подолання відмінностей в економічному потенціалі країн союзу. Тому дослідження відмінностей країн та ефективності заходів регіональної політики ЄС є актуальним.

Регіональні аспекти економічного розвитку досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: А. Вебер, Г. Валлас, М. Баур, Р. Мартінса, Д. В. Губенко, Л. С. Поліщук, М. С. Наумов тощо.

Регіональна політика ЄС (або політика згуртування) – це стратегія Європейського Союзу щодо підтримки «загального гармонійного розвитку» його держав-членів і регіонів. Вона спрямована на зміцнення економічної і соціальної згуртованості за рахунок зменшення відмінностей в рівні розвитку між регіонами.

Приблизно 32,5% бюджету ЄС на 2014-2020 роки (що еквівалентно приблизно 351,8 млрд євро протягом семи років за цінами 2014 року) спрямовується на фінансові інструменти, що підтримують політику згуртованості. Це друга за

розмірами стаття видатків у бюджетному звіті ЄС після асигнувань, що йдуть на реалізацію сільськогосподарської політики [1].

У 2018 році статистична служба Європейського союзу (Євростат) опублікувала свій останній фінансовий звіт з оглядом на ключові особливості бюджету ЄС. Для аналізу регіональної політики необхідно розглянути такий показник як операційне сальдо бюджету країн-членів, який розраховується Євростатом виходячи з даних щодо розподілу витрат ЄС за країнами-членами та внесків держав-членів в бюджет інтеграції. Цей тип бухгалтерського обліку показує конкретні фінансові витрати і вигоди, отримані від членства в ЄС кожною державою [2].

Таблиця 1

Відхилення норми витрат від національного внеску в бюджет ЄС в 2018 році

Країна	Національний внесок в бюджет (млрд євро)	Відхилення (млн євро)	% від валового національного доходу
Бельгія	3839,8	-487,6	-0,11
Болгарія	487,1	+1670,1	+3,01
Чеська Республіка	1720,1	+2390,0	+1,22
Данія	2541,2	-1198,6	-0,39
Німеччина	25266,7	-13405,9	-0,39
Естонія	210,2	+540,3	+2,15
Ірландія	2320,2	-314,5	-0,12
Греція	1487,7	+3352	+1,83
Іспанія	10313,9	+1856,9	+0,15
Франція	20573,5	-6192,6	-0,26
Хорватія	450,8	+661,1	+1,31
Італія	15215,1	-5059,4	-0,29
Кіпр	180,3	+77,9	+0,39
Латвія	234,0	+969,1	+3,31
Литва	355,8	+1705,5	+3,96
Люксембург	356,9	+18,5	+0,04
Угорщина	1075,8	+5207,4	+4,11
Мальта	102,6	+46,2	+0,41
Нідерланди	4844,7	-2460,5	-0,31
Австрія	3277,1	-1346,5	-0,35
Польща	3983,2	+12343,1	+2,59
Португалія	1699,4	+3268,6	+1,66
Румунія	1654,7	+3194,2	+1,61
Словенія	385,7	+532,2	+1,17
Словаччина	763,6	+1683,4	+1,90
Фінляндія	2018,3	-580,3	-0,25
Швеція	3303,5	-1524,8	-0,32
Велика Британія	13461,9	-6946,1	-0,29
ЄС	122123,7	0	0

Джерело: складено за даними [2]

Відповідно до таблиці 1, найбільшими країнами-донорами, що роблять чималий внесок в реалізацію політики згуртування, є Німеччина, Франція, Італія, Нідерланди та Швеція. Ці країни мають негативний показник операційного сальдо, що вказує на те, що вони вносять до бюджету ЄС більше, ніж

одержують від нього. Однак, слід зазначити, що така підтримка слабозрозвинених держав інтеграції в рамках регіональної політики не складає більше, ніж 0,4% особистого валового національного доходу країн-донорів. Таким чином, велика частина доходів бюджету ЄС припадає на Захід, що закріплює за ним роль не тільки економічного центру, а й ядром політичного впливу.

У той же час можна побачити, що найбільшими реципієнтами фінансових ресурсів ЄС є Польща (з показником 12,3 млрд євро), а також Угорщина, Португалія, Румунія, Греція, Литва, Іспанія, Чеська Республіка та Словаччина (з приблизним показником 1,7-5,2 млрд євро). Найбільшу користь з такої підтримки витягли Угорщина, Литва та Польща, чия вигода склала до 4,1% власного ВНД.

Таким чином, простежується певна суперечність між ефективністю реалізації регіональної політики, та рівністю країн в використанні коштів бюджету ЄС. Бюджетні кошти доступні для всіх країн-учасниць, але підтримка в основному зосереджена в державах, які найбільше потребують забезпечення стабільності свого економічного зростання.

Взагалі сенс регіональної політики ЄС повторює цілі Маастрихтського договору, а саме – забезпечення сталого розвитку країн союзу на базі рівномірного зростання господарств держав, та створення конкурентної ринкової економіки, що передбачає повну зайнятість населення та високий рівень життя. Таким чином, при аналізі результатів та ефективності регіональної політики доцільно використовувати показники ВВП на душу населення [3].

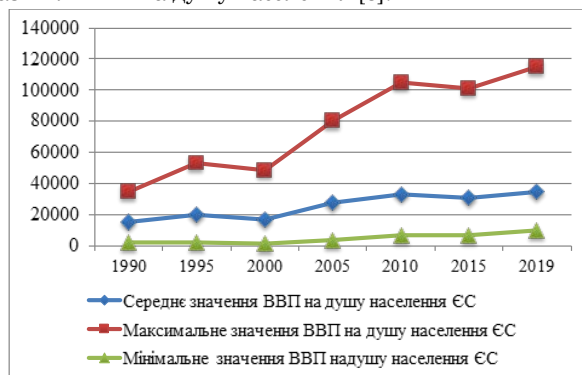

Рис. 1. Динаміка максимального та мінімального значення ВВП на душу населення ЄС відносно середнього показника 1990-2019 рр. (дол. США)
Джерело: складено за даними [4].

Як можна побачити на рис. 1, між максимальним та мінімальним ВВП на душу населення в ЄС є дуже великий розрив. Низькі темпи зростання економік відсталих країн роблять досить проблематичним зближення рівнів розвитку регіонів всередині союзу. За основу аналізу були взяті такі члени ЄС, як Люксембург (країна з максимальним показником – 114704 дол. США на душу населення) та Болгарія (країна з мінімальним показником – 9828 дол. США на

душу населення). Незважаючи на те, що обидві країни не знаходяться в стані стагнації і показують економічне зростання, все ще неможливо спостерігати зменшення диспропорцій в рівні життя між ними.

Таким чином, проаналізувавши дані ВВП на душу населення, за економічним розвитком країни ЄС можна диференціювати наступним чином:

- Перша група – це забезпечені країни, чий душевий показник становить більше 100% від середнього показника по ЄС (34919 дол. США на душу населення). Сюди можна віднести Люксембург, Данію, Австрію, Ірландію, Нідерланди, Фінляндію, Швецію, Бельгію, Францію та Німеччину.

- Друга група – це середні за рівнем розвитку країни, чий показник ВВП на душу населення коливається в межах 90-100% від середнього в ЄС. Безумовно, це Мальта, Кіпр, Іспанія та Італія.

- Третя група – це поєднання середземноморських країн, що перебувають у стані кризи (Греція, Португалія), та східних країн, що приєдналися до ЄС останніми (Болгарія, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Хорватія, Словенія, Словаччина, Румунія та Польща) [4].

Протягом останнього десятиліття регіональна політика згуртування стала одним із засобів досягнення цілей Європейського Союзу. На основі характеристики розподілу коштів та динаміки ВВП на душу населення інтеграції, можна стверджувати, що ефективність регіональної політики ЄС є не зовсім достатньою. Незважаючи на той факт, що країни продовжують нарощувати свій економічний потенціал, оцінка показників не свідчить про тенденції вирівнювання, що зумовлює необхідність пролонгації політики згуртування. Однак, необхідно зазначити, що відбувається процес підтягування найменш розвинених регіонів до середнього по ЄС рівня, що безумовно є успіхом.

Література: 1. Cohesion policy [Electronic resource]. – URL: [https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/c/cohesion-policy#:~:text=Cohesion%20policy%20is%20the%20European,its%20Member%20and%20regions.&text=174\)%2C%20the%20EU's%20cohesion%20policy,level%20of%20development%20between%20regions](https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/glossary/c/cohesion-policy#:~:text=Cohesion%20policy%20is%20the%20European,its%20Member%20and%20regions.&text=174)%2C%20the%20EU's%20cohesion%20policy,level%20of%20development%20between%20regions). 2. EU Budget 2018 [Electronic resource]. – URL: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/about_the_european_commission/eu_budget/financial_report_web.pdf. 3. Договір про Європейський Союз [Electronic resource]. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text. 4. World Bank Open Data [Electronic resource]. – URL: <https://data.worldbank.org/>.

Смаль К. В.

ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ СУЧАСНОЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В

Важливою глобальною проблемою у 2020 році стала загроза світової економічної кризи, яку економісти і політики все частіше порівнюють з кризою 2008 року та Великою депресією. У зв'язку з цим є актуальним дослідження факторів, які можуть призвести до виникнення глобальної світової кризи.

Першим фактором кризи, безумовно, стала пандемія, яка не тільки сповільнила виробництво у багатьох країнах світу, але і паралізувала ведення і розвиток, як малого, так і середнього бізнесу. Загострила проблеми охорони здоров'я і економічні механізми регулювання держав в планетарному масштабі. Тривалість і масштаби кризи COVID-19 будуть залежати від трьох змінних: як швидко і де поширюється вірус, скільки часу буде потрібно для успішної вакцинації населення і наскільки ефективними будуть дії осіб, які приймають рішення для пом'якшення наслідків кризи. Невизначеність, пов'язана з кожною з цих змінних, додатково посилює почуття тривоги, що є четвертою змінною, і буде визначати хід кризи. Економічні наслідки нового вірусу – це не тільки питання часу, але і питання політичного керівництва і координації, необхідної для мінімізації негативного впливу.

Другий фактор розкривається у попередженні Міжнародного валютного фонду (МВФ). Каталізатором кризи, як зазначає МВФ, послужить різке уповільнення світової економіки разом з величезними державними боргами. У звіті Конференції ООН з торгівлі і розвитку (ЮНКТАД) підкреслюється, що одна з головних загроз світовій економіці, – безпрецедентний рівень боргу. У листопаді 2019 року Міжнародний валютний фонд повідомив, що глобальний борг побив черговий рекорд – 188 трлн дол. США, це 230% вартості всіх товарів і послуг на планеті. Притому, що нестійкою економіка вважається вже при борзі, що перевищує 80% ВВП. Експерти фонду попереджають, що рекордні борги можуть перетворити сучасну економічну кризу в одну з найважчих і руйнівних в новітній історії. За оцінками МВФ, боргове навантаження розвинених економік досягла піку з часів Другої світової війни. У розвинених країнах обсяг зобов'язань зріс на 1,6 трильйона – до 177 трлн дол. США [1].

Наприклад, борг Японії складає 175% ВВП, Сінгапуру – 108% ВВП [1]. Втім, в цих країнах зобов'язання конвертовані в національну валюту і майже цілком належать внутрішнім інвесторам, і тому борг не такий сприйнятливий до зниження кредитного рейтингу з боку іноземних інвесторів і міжнародних рейтингових агентств.

Відзначається, що наймасштабнішу загрозу для світової економіки представляє борг США, який становить майже 70 трильйонів доларів, з яких 22 трлн дол. США (106% ВВП) припадають на державні позики. За підрахунками економістів, до 2028 року тільки на виплату відсотків Сполучені Штати будуть витрачати п'яту частину держбюджету [1].

Ситуацію ускладнює те, що майже 40% державного боргу США належить іноземним інвесторам. Найбільший кредитор США – Китай, втративши довіру до американських активів, розпродає «трежерис» (казначейський цінні папери). У Пекіні все частіше заявляють, що розглядають держборг США як ризикований актив, і послідовно знижують обсяг доларових резервів на користь японської ієни і південнокорейської вони [1].

Третім фактором за оцінкою Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) є уповільнення темпів зростання світової економіки в 2019-2020 році, а це є ознакою економічного спаду. У підтвердження цього найбільші інвестиційні банки стверджують, що ситуація на фондових ринках дуже нагадує 2008 рік [1].

У зв'язку з цим, особливий інтерес представляють дослідження швейцарського банку UBS Wealth Management. Вони відзначають, що до майбутнього економічного колапсу вже підготувалися багато крупних інвесторів, перевивши близько чверті своїх коштів з ризикованих активів (акції і високоприбуткові облігації) в готівку. Також на обвал ринку впливає торговий конфлікт між США і Китаєм та в цілому нестабільне політичне становище США [1].

Є також імовірність непрямих факторів, таких як різке падіння цін на нафту, що настало після того, як Саудівська Аравія і Російська Федерація не домовилися про скоординовані скорочення її видобутку. А раптове і значне падіння цін на нафту зазвичай є передвісником глобальної рецесії.

Таким чином, всі перераховані фактори вказують на настання глобальної економічної кризи. Деякі галузі (туристична, авіаційна) вже зіткнулися зі значними проблемами.

У даний час чітко проявилися синхронізовані спади, як правило, більш глибокі і тривалі, ніж економічні спади, що зачіпають окремі економіки, і особливо сильно впливають на відкриті економіки (такі, як ЄС).

Отже, необхідні скоординовані заходи щодо запобігання негативним наслідкам кризи. Ефективна відповідь на економічні наслідки кризи COVID-19 вимагає не тільки активних і цілеспрямованих вирішень макроекономічних проблем, але також ряду коригувальних заходів політики та інституційних реформ, необхідних для того, щоб закласти основи для майбутнього економічного зростання.

Найбільші країни «великої сімки» (США, Канада, Франція, Німеччина, Італія, Велика Британія і Японія) взяли на себе зобов'язання по стабілізації світової економіки в результаті пандемії, щоб запобігти можливій глобальній рецесії.

У зв'язку з цим, на додаток до скоординованих монетарних і фінансових заходів, найбільшу важливість представляє проблема, пов'язана з колосальним рівнем боргу, шляхом його реструктуризації. Рішення даної проблеми буде свого роду скоординованою міжнародною стратегією реструктуризації боргу, яка є необхідною в сучасному взаємозалежному світі. Як і у випадку з існуючими загрозами, пов'язаними з пандеміями і зміною клімату. Після нещодавньої фінансової кризи, Європейський Союз вже продемонстрував можливість проведення успішних реформ [2].

Таким чином, пандемія коронавірусу, безпрецедентні темпи зростання зовнішнього боргу країн світу та уповільнення темпів зростання світової економіки можуть призвести до виникнення глобальної економічної кризи.

Література: 1. *World Economic Outlook Update [Електронний ресурс] // International Monetary Fund. – 2020. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/06/24/WEOUpdateJune2020>*. 2. *Экономический кризис 2020 – прогнозы [Електрон. ресурс] // VseGoda. – 2020. – Режим доступу: <https://vsegoda.com/ekonomicheskij-krizis/>*.

УДК 339.5-042.3:339.9 339.13-027.543:339.166.2

Сядристий В. К.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ
СВІТОВИХ РИНКІВ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Мірошніченко Т. М.*

Сучасний стан світової економічної системи приводить до диверсифікації міжнародної торгівлі та посилення її впливу на світогосподарські процеси. Внаслідок видозмін у системі, виникають нові форми торгівлі, змінюється структурний склад та роль країн-учасників на світовій арені. Нові виклики, з якими стикається міжнародна торгівля, породжують нові умови її ведення. Не менш важлива є роль глобалізації, як драйвера руху міжнародних економічних відносин та світової торгівлі зокрема [1].

В світі існує безліч теорій та визначень явища міжнародної торгівлі. Її слід розглядати як центральний компонент комплексної системи світогосподарських зв'язків, що поєднує усі країни світу в єдину економічну глобальну систему. Окрім того, міжнародна торгівля – це обмін товарами та послугами між продавцями та покупцями. Саме тому, розглядаючи міжнародну торгівлю, важливу увагу слід приділити ринку товарів та послуг.

Товарний ринок за 2019 рік зазнав значних змін, адже світова вартість торгівлі товарами зазнала спаду у 3%. Це насамперед було результатом зменшення вартості торгівлі на двох основних товарних ринках – Європи та Азії, що формують майже 2/3 світової торгівлі товарами. Як можемо простежити зі статистичних даних, майже усі регіони зазнали спаду у розрізі торгівлі товарами

за 2019 рік. Найбільш різкий спад зазнали регіони Південної та Центральної Америки, а також Карибський басейн. Говорячи про світову торгівлю товарами, слід зазначити, що за 2019 рік в світовому експорті також відбулося скорочення на 2%, проте основні його категорії не зазнали суттєвих змін. За 2019 рік експорт нафти та гірничопромислової продукції знизився на 7,5%, здебільшого через істотне просідання цін на енергоресурси. У той же рік світовий експорт сільськогосподарської продукції зменшився на 1,5%, що в свою чергу менше, ніж загальний спад світового товарного експорту [2].

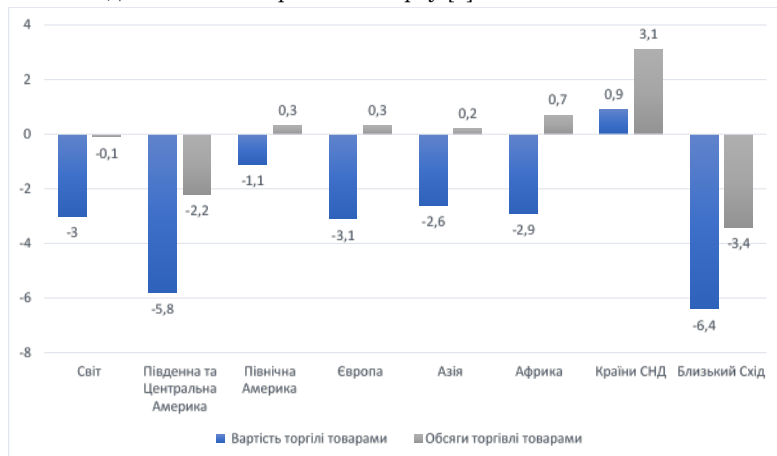

Рис. 1. Торгівля товарами за регіонами (річна зміна у %)

Говорячи про світовий ринок товарів, доцільно досліджувати і світовий ринок послуг, адже на сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі послуги є невід'ємним і важливим її компонентом. Світовий ринок послуг характеризується комплексністю і різноманіттям. Це система міжнародних відносин на основі обміну, об'єктом якого виступають різноманітні види послуг і функціонування якої здійснюється на основі міжнародного поділу праці [3].

Світова торгівля послугами характеризувалася позитивною тенденцією розвитку і за 2019 рік зросла на 2,1%. Цей показник значно менший за показник, котрий демонструвала торгівля послугами у 2018 році – 8,4%. Експорт транспортних послуг знизився на 0,8%, оскільки зменшилися обсяги експорту товарів. Окрім цього, економічна нестабільність та напружена ситуація у сфері торгівлі, негативно вплинули на сферу міжнародних подорожей та пов'язаних з нею витрат (рис. 2). У розрізі секторів послуг, в експорті комерційних послуг було зафіксовано найбільший експортний приріст, а саме 3,3% за 2019 рік. Цей приріст був підкріплений повільним, проте сталим розвитком в телекомунікаційному, комп'ютерному та інформаційному секторах послуг.

Комп'ютерні послуги, що становлять приблизно 81% усього сектора телекомунікаційних, інформаційних і комп'ютерних послуг демонстрували 11% у своєму

прирості, продовжуючи нарощувати свої об'єми починаючи ще з фінансової кризи 2009 року.

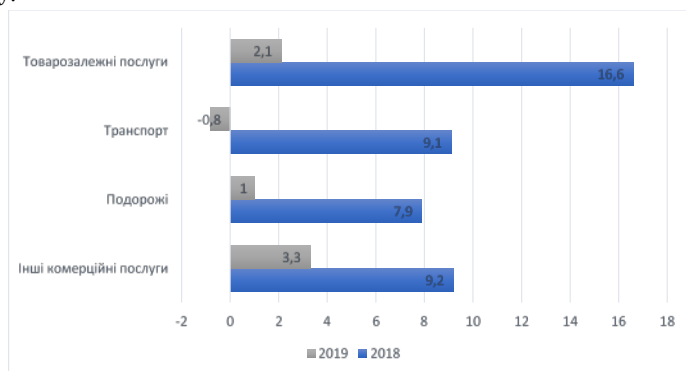

Рис. 2. Світовий експорт послуг у секторному розрізі (2018,2019 рр.,%)

У 2020 році, світова економічна система стикнулася з дуже складним для неї викликом – пандемією коронавірусу. Наслідки захворювання охопили усі сфери її діяльності, насамперед міжнародну торгівлю. Вона відчутно зазнала удару вірусу, та змушена буда видозмінюватися та пристосовуватися до нових умов. Диференціація світової торгівлі вплинула на країни та їх економіки. Торгівля товарами та послугами значно постраждала. Спад серед лідерів товарного експорту в квітні 2020 року коливався від 2% (Китайський Тайбей) до 61% (Південна Африка. Хоча деякі азіатські країни уникнули спадів в експорті, усе одно їх імпортерний приріст зберігався негативним. Наприклад, імпорт Китаю та Тайланду знизився на 14% і 17% відповідно у квітні 2020 року (рис. 3). Як бачимо, обсяги виробництва значно скоротилися, торгівля постраждала через приголомшливу зміну попиту та пропозиції на ринку. Внаслідок цього, перша половина 2020 року ознаменувала крах економіки, та торгівлі в цілому.

Не менш негативна ситуація склалася і на ринку послуг. На відмінну від товарів, послуги не підлягають продукуванню, зберіганню та продажу на пізніх етапах. Експорт зазнав збитків від скасованих авіа перевезень, не замовлених страв у ресторані чи навіть не заброньованих готельних номерів. Міжнародні бізнес відрядження, відпустки за кордон, культурні та рекреаційні заходи, усе це пов'язано із втратами у секторі послуг. Спад відбувся напряму від наслідків COVID-19, а саме через локдаун, дистанційних та кількісних обмежень проведення заходів, перешкоджаючи тим самим людям споживати або надавати послуги. У березні 2020 року експорт послуг зазнав різкого спаду, насамперед в країнах, що спеціалізуються на наданні послуг та їх експорті. Найбільших змін зазнав сектор послуг Італії в якому відбувся спад аж на 40% у порівнянні з березнем 2019 року. В середньому, в економіках, сектор послуг в яких становив близько половини глобального експорту послуг в 2019 році, було прослідковано падіння на 15% за період березня 2020 року.

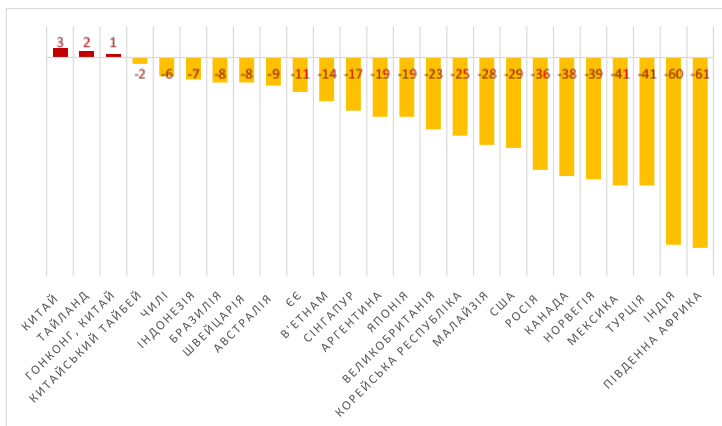

Рис. 3. Товарний експорт провідних учасників торгівлі за квітень 2020 року (річна зміна у %)

Проте, показники квітня 2020 року демонструють більш приголомшливі спади. В США, світовому лідері в сфері послуг, експорт понизився на 14%. У Великобританії, що посідає друге місце в експорті, спад сягнув 22% з урахуванням сезонних коливань. Приріст відбувався в тих економіках, в експорті послуг яких домінує ІТ послуги. У березні 2020 року, експорт послуг зріс в Індії та Україні на 1% і 3% відповідно. В Ірландії дані за I квартал 2020 року демонструють 8% приросту, підкріпленого збільшенням на більш ніж 15% експорту комп'ютерних послуг за перші три місяці цього ж року. Сфера ІТ послуг становила 51% експорту послуг в Ірландії за 2019 рік.

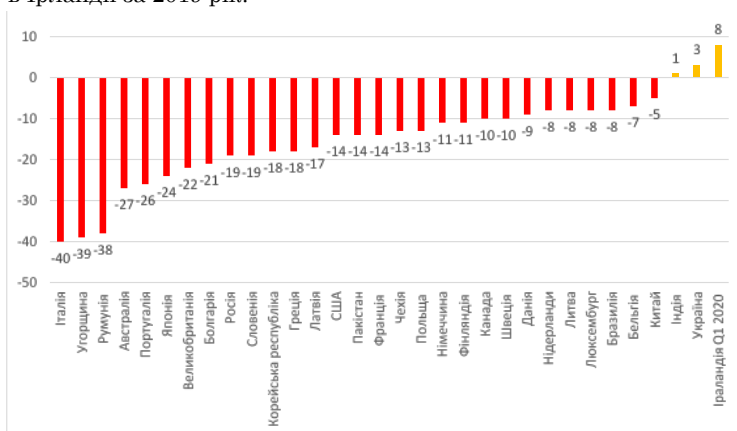

Рис. 4. Експорт послуг провідних учасників торгівлі за березень 2020 р. (щомісячна зміна у % в порівнянні з 2019 р.)

Криза спричинена пандемією COVID-19, дозволила фірмам, котрі інвестували в сферу комп'ютеризації, продовжувати активно і нормально функціонувати, зосередивши свою бізнес-діяльність в дистанційному форматі. Ця тенденція, котра вже прослідковувалася до пандемії, лише посилить функцію та роль ІТ послуг, завдяки таким прогресуючим напрямкам, як інфраструктура кібербезпеки, хмарні технології, розвиток сервісних платформ та створення віртуальних робочих місць, тощо.

Отже, ринок товарів та послуг відіграє важливу роль в структурі міжнародної торгівлі. Вони диктують правила та умови торгівлі, а також зміни на цих ринках впливають на економічну ситуацію в країні. Внаслідок пандемії сфера міжнародної торгівлі товарами та послугами зазнала значних змін та падінь. Проте, розвиток та вдосконалення ІТ сфери позитивно може вплинути на розвиток цих двох секторів, які в той чи іншій мірі залежать один від одного.

Література: 1. Дахно І.І. Міжнародна торгівля. 2003. URL: http://maup.com.ua/assets/files/lib/book/mz4_9.pdf. 2. World Trade Statistical Review 2020. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts2020_e.pdf; 3. Голиков А. П., Довгаль О.А. Світова економіка: підручник / А. П. Голиков, О. А. Довгаль. – Х.: за ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль, 2015.

УДК 330.341.12

Трофимченко К. С. / Trofymchenko K.
ОЦІНКА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ
В УМОВАХ «ЦИФРОВОГО» СВІТУ /
ASSESSMENT OF THE TECHNOLOGICAL COMPETITIVENESS
OF UKRAINE IN THE DIGITAL WORLD

Karazin Kharkiv National University
Matyushenko I. Doctor of Economic Sciences, Ph.D., Professor at the Department of
International Economic Relations of Artur Holikov

One of the main factors of industrial growth and the improvement of living standards in developed and developing countries is the continuity of technological change, improvement of innovation potential, and investment attractiveness. We live in the era of Industry 4.0, a “new economy” based on the development of technology, information, and knowledge. Considering that it replaces the “old economy” based on physical factors of production – labor, capital, and land, the search for effective mechanisms to increase both the technological and global competitiveness of Ukraine is a relevant issue for the study [4].

The development of high technologies of Ukraine is noted in the works of such Ukrainian scientists as V. Geyets, Y. Kindzersky, M. Kizim, I. Matyushenko [1], A. Salikhov, V. Seminozhenko, V. Khaustov, M. Yakubovsky, and others. However, with

the development of Industry 4.0, the problems of developing Ukraine’s technological competitiveness require further and more detailed study.

Therefore, the purpose of this study is to assess the technological competitiveness of Ukraine and develop recommendations for its improvement.

In general, technological competitiveness is the ability of a national economy to generate economic growth, productivity, and well-being on a long-term basis, through technological and innovative development. Such development requires an enabling environment for innovation and has the following elements: a high level of education; investment in R&D; a strong innovation infrastructure, including high-quality research and development institutions; extensive university-industry cooperation in science and technology development; intellectual property rights protection; high level of competition, and access to venture capital and financing [5].

So, in order to assess technological competitiveness, first of all, it is necessary to consider the export of high-technology products and their structure, as well as R&D expenditures and FDI inflows (% of GDP).

According to World Bank Data, in the structure of high-technology exports of Ukraine for 2019, the leading place is taken by products of aerospace industry (51%) and telecommunication equipment (25%). The lowest position in the structure of Ukrainian exports is occupied by office equipment – only 2%. It is also worth noting that the share of high-technology products is about 6% in the structure of Ukrainian merchandise exports, whereas in the EU this indicator averages 14% (Figure 1).

For 2013-2019, Ukraine’s high-technology exports were about 1.2-2.4 billion U.S. dollars. In comparison, the average for EU countries was stable around 23-26 billion U.S. dollars, which is 20 times more (!) than Ukrainian income [6].

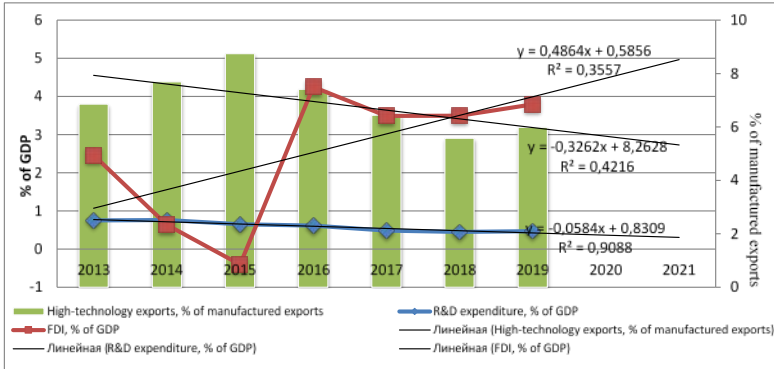

Figure 1. Dynamics of changes in R&D expenditures, FDI inflows, and the ratio of high-technology exports (% of manufactured exports) of Ukraine, 2013-2019
Source: own calculations based on [2; 6]

According to our calculations, Ukraine spends on average 0.59% of GDP on science and research development. The trend analysis shows a stagnant development trend, but with a negative bias, which is confirmed by the approximation coefficient ($R =$

90.8%). In our opinion, in order to remain competitive, countries need to improve the efficiency of their R&D base. This can be done by improving the relationship between science and industry. So, there is a need to strengthen the connection between universities and research centers, on the one hand, and the industrial sector, on the other one.

It should be noted that since the high-technology exports in Ukraine is 5.95% of manufactured exports, and the results of the trend analysis indicate a disappointing trend up to 2021, as indicated by the percentage of probability (approximation coefficient – $R = 42.1\%$), then this only confirms Ukraine's low technological competitiveness alongside, for example, the EU countries, where the rate is twice as high.

Since higher FDI inflows can ease capital constraints, boost production and employment, and increase overall productivity through positive productivity and technology transfer, we have also drawn attention to net FDI inflows from GDP (%) in Ukraine.

The net FDI inflows stood at 3.79% of GDP in 2019, and trend analysis shows a positive trend, with an approximation rate of 35.5%, but we believe that it will be if Ukraine adheres to global and regional investment agreements, continues trade and economic liberalization, adjusts its political situation, promoting openness, transparency, and stability, which will enhance investor confidence in the government and maximize the benefits of foreign direct investment [3].

Our research shows that Ukraine has a low level of technological competitiveness, but it has quite good prospects for development. Therefore, we can point out the following main instruments of foreign economic activity for enhancing the technological development of Ukraine:

1. Existing key high-technology industries should be actively supported through public financial support and increased development of research institutions to enhance domestic innovation capacity.

2. Joint ventures with foreign manufactures should be promoted, and close cooperative linkages between domestic firms and MNEs and large innovative companies should be established for joint high-technology development and regional innovation clusters.

3. Actively attracting foreign investment by facilitating market access for investors and easing government regulations, thereby encouraging the establishment of small enterprises, subsidiaries of MNEs, will carry out research and development on the territory of Ukraine.

4. Comprehensive support for high-technology exports through the implementation of State programs on facilitated taxation, licensing; co-financing of patents of products by domestic companies abroad; cost recovery; State insurance of contracts; subsidization of participation of Ukrainian innovative companies in international conferences and exhibitions, etc.

5. Increasing domestic innovation and high-technology exports through a multi-stage approach, starting with the sale of the products on the domestic market, and then on the market of the post-Soviet area and neighboring countries will become a testing platform for the export of knowledge-intensive products and their further sale on the world market.

Thus, it is possible to believe that only an integrated approach of the Ukrainian government, domestic producers and can bring the Ukrainian economy to a high level of innovation and technology development.

References: 1. Matyushenko I. Yu., Kostenko D. M. *Peredovi vyrobnychi tekhnolohii – kliuch do yakisnoi transformatsii i zrostantia vysokotekhnolohichnoho eksportu Ukrainy do 2030 roku* // *Business Inform.* 2016. № 3. С. 32-43. 2. Eurostat [Electronic Resource] / European Commission. – Official website. – Way of access: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>. 3. *Global Investment Competitiveness Report 2019/2020: Rebuilding Investor Confidence in Times of Uncertainty* [Electronic Resource] / World Bank Group. 2020. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33808/9781464815362.pdf?sequence=4&isAllowed=y>. 4. *Industry 4.0: the Future of Productivity and Growth in Manufacturing Industries* [Electronic Resource] / The Boston Consulting Group. 2015. URL: https://www.bcg.com/publications/2015/engineered_products_project_business_industry_4_future_productivity_growth_manufacturing_industries. 5. Janis Priede *Innovation as a key factor in the international competitiveness of the European Union* [Electronic Resource] // *European integration studies.* 2013. № 7. P. 212-221. URL: <http://eis.ktu.lt/index.php/EIS/article/viewFile/4228/2979>. 6. *World Bank Open Data* [Electronic Resource] / The World Bank. – Official website. – Way of access: <https://data.worldbank.org/>.

УДК 330.341.1:338.43(477)

Шинкаренко О. С. **СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ** **У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач Касьян С. А.

З кожним роком із збільшенням кількості населення зростають вимоги до виробників та потреби людства. Людська діяльність призводить до таких катастрофічних змін на землі, як глобальне потепління. Слід зазначити, що глобальне потепління впливає на економіку України, бо спричиняє затяжні посухи в різних регіонах, що призводить до розподілу спеціалізації вирощування різних видів культурних та технічних рослин, а, відповідно, кормова база також вплине на тваринний сектор господарства. Деякі регіони будуть зовсім не придатними для користування через високі температури, посухи та деградацію ґрунтів. Тому актуальність обраної теми є дуже важливою для визначення шляхів мінімізації втрат в первинному секторі економіки.

Технології постійно комбінуються і модернізуються для вирішення економічних питань людства. Велика частка країн у світі переходить від екстенсивного до інтенсивного розвитку в первинному секторі економіки. Україна теж розпочала процеси автоматизації, щоб збільшити об'єми певних видів сировини. Значна територія України знаходиться в степовій і в лісостеповій зонах, в яких переважають типові та звичайні чорноземи, вміст гумусу складає 8-15%, це позитивний фактор в умовах недостатнього зволоження. Для цих регіонів характерне вирощування тієї рослинності та виведення тваринництва, які витримують посушливі сезони та екстремальні температури в літній та зимовий періоди. Зважаючи на глобальне потепління, можна стверджувати, що даний природний комплекс повністю зміниться, а, як наслідок, гумусовий шар зменшиться і ґрунти втрачатимуть свою родючість. Це призведе до зниження врожаю, і занепад первинного сектору буде дуже стрімким. Виходячи з прогнозованої ситуації треба мати чіткий план щодо реалізації використання сучасних біотехнологій та впровадження нових систем технологій.

Зазначимо, що технологією, яка не є інноваційною, але відомою і досить дієвою проти глобального потепління, є крапельне зрошення. Воно забезпечує вигідне постачання води, мінеральних і поживних речовин задля вирощування різних рослинних культур. Поживні речовини та вода транспортуються в кореневу систему в потрібній кількості і в певний час. Технологія працює таким чином: вода та речовини транспортуються по всій земельній ділянці в крапельниці, що містять менші трубки-крапельниці. Кожна ділянка цієї системи з трубок випускає краплі, що рівномірно звожують та вносять речовини до кореневища кожної рослини, економлячи при цьому ресурси та капітал, гарантуючи високу аерацію [2].

Відносно методів меліорації визначають два перевірених методи, які ефективні у часи глобального потепління. Перший – полезахисна меліорація. Цей метод відноситься до агро-лісо-меліорації; другий – гідромеліорація, тобто зрошування (перевірений традиційний метод та дієвий в Україні). Інноваційною меліорація – це гумусна меліорація на основі каліфорнійських черв'яків. Гумусна меліорація – найкращий спосіб, що забезпечує стабільне зростання рослин й гарантує високі врожаї. Каліфорнійський метод відновлює родючість, покращує фізичні, хімічні та біологічні характеристики земель. Він використовується в основному в сільськогосподарських угіддях, особливо в посушливих регіонах [5].

Наступний сучасний та перспективний спосіб протидії глобальній проблемі – датчики контролю іригації. За технологією для покращення контролю та ефективності зрошення, проводять моніторинг вологості ґрунту, шукають наявних збудників захворювання рослин та тварин. Система технологічна, повністю адаптована та прив'язана до мобільних пристроїв. Також датчик може надавати користувачеві інструменти для реалізації та прийняття рішень щодо управління зрошенням [1].

Вимірювання електричною провідністю – це ще один ключовий технологічний метод збереження сільського господарства в умовах глобального потепління.

Вимірювання електричної провідності ґрунтів стає все більш важливим компонентом для ефективного зрошення. При поєднанні комплексних даних з інформацією датчиків електричної провідності можна регулювати рішення щодо часу поливу як по кількості, так і по швидкості. Дані з кожного одинарного датчика дозволяють комп'ютеру адаптувати спеціальний графік зрошування для кожного сорту та індивідуального виду рослини [1].

В умовах глобального потепління, особливо в регіонах, які й до того мали посушливий клімат, важливим є догляд за рослинами ще на первинній стадії розвитку, тобто починаючи з насінини. Важливо, щоб насінини знаходились в комфортних умовах. Фермери вже вивчають це питання і будуть використовувати його у найближчому майбутньому. Датчик «SmartFirmer» збирає дані про те, що відбувається з насінням. Технологія «SmartFirmer» робить збір даних та агрономічної інформації в межах посіву насіння без участі людини. Чутливість цих датчиків дозволяє показати стан насіння, дані вологості ґрунту, а також всю органіку, яка оточує насінину. Між іншим, дозволяє контролювати посадку та робити висновки щодо ґрунтового покриття [1].

Можна зазначити, що від кліматичних катаклізмів в достатній мірі може врятувати концентрація сухих добрив. Аплікатор сухих добрив «New Leader NL5000G5» з керуванням автоматичною системою може досягати високої точності застосування поживних речовин за допомогою спінера-розкидача. Спінер-розкидач направляє речовину саме під стебло та фіксує точку, в яку потрапляє добриво, помилки трапляються досить рідко і тільки з технічної точки зору. Це економічно вигідна технологія, яку спроможні купити держави зі середнім рівнем доходу [1].

Роботехніка може допомогти людям вирощувати якісні сорти овочів та фруктів в умовах глобального потепління. Можемо стверджувати, що українські фермери не готові ще придбати таке дороге устаткування, до того ж воно або в дефіциті, або ще розробляється. Але на перевагу цьому недоліку виступає те, що цей пристрій зможе замінити живу робочу силу і зробити прорив в первинному секторі економіки України, а також позитивно вплинути на виробництво сільсько-господарської продукції [1].

Глобальне потепління впливає також на свійські групи тварин: скотарство, птахівництво, свинарство, рибальство, бджолярство та кролівництво. Всі ці підгрупи мають уразливу чутливість до зміни клімату, вони чутливі до процесу акліматизації, а технологічно проводити процес реакліматизації дуже коштовно та небезпечно з біологічної точки зору. Тому існують технологічні методи, які пристосовують їх до нових умов існування та підвищують їх стійкість до посухи і нового клімату, що виникли внаслідок потепління. Генна інженерія – технологічний метод адаптації тварин, виділення гена із ДНК і вживляння його в організм чужорідної клітини. Він може підвищити імунітет та витривалість тварини [3].

За допомогою генної інженерії уже вивили штами мікроорганізмів, що продукують деякі незамінні кислоти. Процеси виведення штамів відбуваються постійно, каталізуються процес травлення комбікормів організмом свійських тварин, а також виводяться штами, що продукують гормони їхнього росту. І саме ці виведені гормони росту підвищують приріст живої маси молодняку великої та малої рогатої худоби на дорощуванні й вигодовіллі.

Наступний метод – гібридизаційна технологія, це отримання за допомогою клонування високоспецифічних антитіл імунної відповіді, що в свою чергу зменшить шанси вірусних хвороб [4].

Останнім часом в регіонах України, особливо в областях степової зони, говорять про вермикультуру. Це комплекс біоекономічного та біотехнологічного методу, який спеціалізується на промисловому виробництві гумусних добрив, а також на використанні дощових черв'яків червоної популяції, виведених у Каліфорнії. Технологія виробництва біогумуса не важка, зате ефективність що як найвищому рівні. Внесення такого типу речовини гарантує за 4 роки підвищення урожайності сільськогосподарських культур, якісного вологого ґрунту, а також дозволяє підтримувати вологу у найспекотніших регіонах [4].

Отже, можна зробити висновок, що Україна в цілому має високий і потужний природо-ресурсний та техніко-біологічний потенціал, який потрібно розширювати та покращувати в умовах поступової зміни клімату. Фермери вже починають визначати тенденції застосування сучасних технологій в сільське господарство в інших країнах та шляхи наслідування ним. Модернізація технології ґрунтується на постійному розвитку та залученню додаткових прямих іноземних інвестицій. Український первинний сектор економіки може бути конкурентоспроможним та вистояти кардинальні зміни клімату, якщо використовувати такі методи, як крапельне зрошення, підземний моніторинг насіння, вермикультура, роботизація ферм та такі біотехнологічні методи, як генна інженерія та гібридизаційна технологія.

Література: 1. Топ-10 найбільш інтригуючих сучасних технологій в сільському господарстві // Пропозиція- Головний журнал з питань агробізнесу. [Електронний ресурс]. URL: <https://propozitsiya.com/top-10-samyh-intriguushchih-sovremennyh-tehnologiy-v-selskom-hozyaystve>; 2. Крапельне зрошення змінить обличчя сільського господарства. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.netafim.com/ru-ru/drip-irrigation/>; 3. Краснокутський Н. В. Інноваційний менеджмент: підручник. [Електронний ресурс]. URL: <https://library.if.ua/book/4/467.html>; 4. Збарський В.К., Мацибора В.І., Чалий А.А. Економіка сільського господарства: навчальний посібник. К.: Каравела, 2010. С. 108-111. 5. Banov M., Tsovala V. BASIC METHODOLOGY AND MODERN TECHNOLOGICAL SOLUTIONS FOR RECLAMATION OF DISTURBED LANDS AND SOILS, 2019. [Електронний ресурс] URL: <https://www.researchgate.net/publication/340340309>

Шкарупа Т. С.
ВПЛИВ ШАНХАЙСЬКОЇ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ
НА ЕКОНОМІКУ КНР

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., доц. Баранова В. В.

Процеси глобалізації характерні для сучасної системи міжнародних економічних відносин. Для розширення можливостей двосторонніх економічних відносин країни вдаються до найрізноманітніших схем. Співпраця за філософією інтеграції є однією з найбільш поширених у світовій економіці. Саме тому, провідні експерти знаходяться у постійному пошуку нових форм інтеграційних проєктів, у яких зацікавлені країни могли би у повній мірі реалізувати власний потенціал, підняти національну економіку або покращити економічне становище усього регіону чи групи країн. Однією з таких форм економічної інтеграції є зони вільної торгівлі, що являють собою об'єднання країн з цілю усунення митних зборів та кількісних обмежень в торгівлі. Одночасно країни зберігають за собою автономність у проведенні зовнішньо-торгівельної політики щодо країн, які не є учасниками об'єднання. При цьому, все частіше функціонал зони вільної торгівлі виходить за межі принципу безмитної торгівлі товарами. Також, практикується гармонізація нетарифних обмежень, лібералізація торгівлі послугами, новими формами інвестицій та випадки вільного руху капіталу [1].

Напрями глобальної торгівлі та інвестиційні правила постійно диверсифікуються, щоб у повній мірі відобразити редизайн світового виробництва. Глобальна багатостороння система торгівлі СОТ поступово замінюється різними двосторонніми, багатосторонніми та регіональними інституційними механізмами торгівлі та інвестицій [6]. Саме країни Східної Азії все частіше привертають увагу до міжнародного економічного співтовариства завдяки їх динамічному економічному зростанню. Звичайно, одним із двигунів цього локомотива є Китай. Так, у 2013 р. рішенням Держради КНР була відкрита Шанхайська експериментальна зона вільної торгівлі (ШЗВТ). Діяльність ШЗВТ зосереджена на сфері послуг і міжнародній торгівлі. Перевагами для компаній-учасників є скорочення часу проходження митних процедур, спрощення документації для митних процедур, автоматизація доставки в межах митної зони і знижені мита. В межах ШЗВТ обсяг імпорту та експорту рік за роком зростає [2]. Зокрема, у 2014 р. частка ШЗВТ в експортно-імпортних операціях становила близько 700 млн юанів. Вже у 2018 р. по закінченні першого строку правління Сі Цзіньпіна частка ШЗВТ в експортно-імпортних операціях становила близько 1,2 трлн юанів (рис. 1) [3].

Слід зазначити, що ШЗВТ являє собою масштабний експеримент китайського керівництва з лібералізації деяких секторів економіки, які у минулому були закриті для іноземних компаній. На площі 29 кв. км. було послаблено державний контроль – від процентних ставок до дозволу іноземних інвестицій. Загалом

ШЗВТ складається із зони вільної торгівлі Вайгаоцяо (外高桥), митного логістичного парку Вайгаоцяо, безмитних зон порту Яншань (洋山港) та відомого міжнародного аеропорту Пудун (浦东) [5]. Так, у 2017 році в Шанхаї Китай відкрив нові території вільної економіки в таких містах, як Тяньцзінь і Гуанчжоу. В подальшому, це були міста – Далянь, Чунцін, провінції Сичуань, Шеньсі, Хенань, Хубей, Чжецзян, Ляонін, Хайнань. Разом вони складають вже 12 зон вільної торгівлі, запущених в період з 2013 по 2018 роки [4].

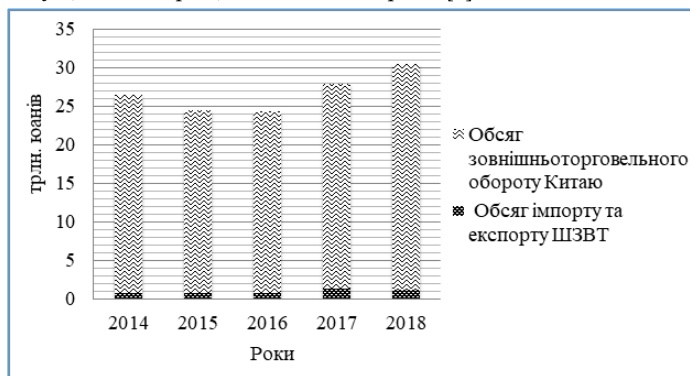

Рис. 1. Обсяг імпорту та експорту ШЗВТ відповідно до обсягу зовнішньоторговельного обороту КНР за 2014-2018 роки, трлн юанів

Загалом створення ШЗВТ стимулювало проведення певних економічних та політичних реформ в Китаї за наступними аспектами: інституційні інновації, поглиблення відкриття сфери послуг, сприяння торгівлі, дерегуляція фінансової сфери, законодавство та політичні гарантії. Під інституційними інноваціями мається на увазі експериментальний план трансформації державних функцій Китаю. У межах зони, зокрема, передбачається управління «негативними списками» для іноземних інвестицій (Negative list of foreign investment in China) [7]. «Негативний список» – це модель управління іноземними інвестиціями, яка створена в КНР та легалізована Законом «Про іноземні інвестиції КНР» від 1 січня 2020 р. Закон спрямований на спеціальні адміністративні заходи щодо доступу іноземних інвестицій до певних галузей або районів. Галузі, яких немає в списку, відкриті для інвестування для всіх підприємств і не потребуватимуть попереднього схвалення урядом КНР [8]. Також було прийнято систему реєстрації іноземних інвестиційних проєктів та підприємств з доступом до «єдиного вікна». Технологія «одне вікно» характеризується тим, що надання будь-яких послуг концентрується в одному місці, тим самим скорочуються терміни реєстрації. Інституційні інновації зони забезпечили більше інвестиційних можливостей для іноземних інвесторів та поглибили лібералізацію ШЗВТ.

За аспектом поглиблення відкриття сфери послуг було поглиблено рівень відкритості у 18 галузях: фінансові послуги, транспортні послуги, комерційні та торгові послуги, культурні послуги; суспільні послуги тощо. У сфері сприяння

торгівлі були організовані умови транспортування, переробки, зберігання та інших видів діяльності в зоні. Відповідно, ШВЗТ підтримала трансформацію та модернізацію торгової форми, розвиток офшорної торгівлі, фінансового лізингу, транскордонної електронної комерції та інших нових видів торгівлі.

На сучасному етапі, розвиток аутсорсингу підприємств з програмного забезпечення, інформаційного обслуговування та обробки даних є новими ключовими цілями ШВЗТ у майбутньому. Заходи з дерегуляції фінансової сфери передбачають поглиблення відкритості та інновацій у фінансовій галузі за допомогою наступних чотирьох заходів: створення нового режиму ведення бізнесу; запровадження незалежного механізму ціноутворення фінансових установ; заохочення та підтримка розширеного транскордонного використання юанів; встановлення валютного адміністративного механізму [7].

Таким чином, Шанхайська експериментальна зона вільної торгівлі вважається успішним експериментальним проектом уряду Сі Цзіньпіна. Оскільки створення ШВЗТ стало складовою національної стратегії активного відкриття Китаю і є великим кроком вперед у прагненні країни адаптуватися до нових світових економічних тенденцій та розвитку торгівлі. Відкриття ШВЗТ стало мотивацією для китайського уряду щодо реформування існуючої традиційної системи ведення міжнародної торгівлі в Китаї, що в свою чергу призвело до певних внутрішньо-політичних змін.

Література: 1. Костюнина Г.М. *Интеграционные объединения мира. Мировая экономика и международные экономические отношения: учебник*, 2008. URL: <https://mgimo.ru/library/publications/33997/>; 2. Шанхайская экспериментальная зона свободной торговли. *Город Шанхай*, 2013. URL: <https://ruchina.org/ftz-shanghai.html>; 3. В Китае принят документ по развитию зон свободной торговли. REGNUM, 2018. URL: <https://regnum.ru/news/economy/2526448.html>; 4. Портяков В.Я. *Политика внешнеэкономической открытости в Китайской Народной Республике: основные итоги и перспективы. Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право*, 2019. – № 1. – С. 44-64; 5. Жданов А. *Что мы знаем о Шанхайской зоне свободной торговли?* SCG Group, 2014. URL: <https://scsg.ru/ru/blog/chto-my-znaem-o-shanghaijskoy-zone-svobodnoy-torgovli/>; 6. Wang Zhan. *China (Shanghai) Pilot Free Trade Zone and the Future of Asia*. Shanghai Academy of Social Sciences (SASS), 2015. URL: https://www.ide.go.jp/library/Japanese/Event/Sympo/pdf/150223_final_report.pdf; 7. Dechun Huang. *Shanghai Pilot Free Trade Zone and Its Effect on Economic Growth: A Counter-Factual Approach*. Open Journal of Social Sciences, 2017. – № 5. – С. 73-91; 8. *Foreign Investment Law of the People's Republic of China*. The Ministry of Commerce of the People's Republic of China (MOFCOM), 2020. URL: <http://mg2.mofcom.gov.cn/article/policy/China/201909/20190902898870.shtml>

Глобалізація й регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин

УДК: 339.924 (976.2)

Бабенко Д. С.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Зайцева А. С.*

Інтернет, інтранет та екстранет підтримують глобальний зв'язок та співробітництво у реальному часі між працівниками, клієнтами, постачальниками та іншими бізнес-партнерами [1]. Це надає можливість співробітникам різних організацій, які мешкають у різних регіонах, працювати разом, як члени віртуальної команди, над бізнес-проектами розвитку, виробництва, продажу та підтримки товарів та послуг [2].

Рис.1. Використання компаніями Інтернет у бізнесі

Інтернет, World Wide Web і технології, що базуються на Інтернет, такі як інтранет та екстранет, надають можливість глобального зв'язку компаній із клієнтами та постачальниками [3]. Ось можливості застосування електронної торгівлі – маркетинг, закупівля, продаж і підтримка товарів і послуг за допомогою цих мереж [4]. Такі застосування передбачають інтерактивний порядок роботи із Web-сайтом компанії, електронний обмін даними (EDI) для передачі ділових документів, захист електронного передавання коштів (EFT) в платіжних системах [5] (рис. 1).

Завдяки Інтернет, маркетинг компанії та її продуктів і послуг стає інтерактивним процесом. Web-сайт компанії може зараз пропонувати більше ніж гіпертекстовий мультимедійний каталог товарів і допоміжний матеріал [6]. Інтернет та Web дозволяють компанії вести діалог із клієнтами за допомогою online дискусійних груп, дошки об'яв, електронних анкет, поштових переліків, листів з новинами та обміну електронною поштою [7].

Як вихід, важливим напрямком розвитку науково-технічного прогресу в світі є створення сприятливого середовища для формування інформатизації науково-технічного співробітництва. Для його ефективного розвитку потрібна інформатизація матеріально-технічного та фінансово-економічного характеру, що забезпечується на державному законодавчому рівні на основі певних заходів по підтримці інформатизації науково-технічного співробітництва.

Література: 1. Аналіз тенденцій світового досвіду побудови інформаційного суспільства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ecsor.com.ua/files/indicator_r1.pdf. E-Commerce Europe. European B2C E-com 2. merce Report 2014. URL: http://www.ecommerce-europe.eu/facts-figures.electcom/06-57452_Ebook.pdf. 3. Gauging ICT potential around the world. ITU releases the first global Digital Access Index 10/2016. 4. Science and Technology [Електронний ресурс] / U. S. Department of State. – Режим доступу: <http://www.state.gov>. 5. Transformation Pressures Accelerate. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gartner.com. 6. Babenko, V., Syniavska, O. (2018). Analysis of the current state of development of electronic commerce market in Ukraine. Technology audit and production reserves, Vol. 5, No 4(43). doi: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2018.146341>; 7. Парубець О.В. Інформаційно-інноваційна компонента у формуванні механізмів міжнародної торгівлі: автореф. дис. канд. екон. наук. К.: Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2018. – 21 с.

Буцхрікідзе Гурамі
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ КЛІМАТ ГРУЗІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Матюшенко І. Ю.

Після отримання Грузією незалежності у 1991 році, надзвичайно зросла актуальність вивчення проблем, пов'язаних з інвестуванням у економіку нової держави. Адже, якщо є інвестиції, а вони є тоді, коли в країні має місце сприятливий інвестиційний клімат, тоді легко сформувані висхідні тенденції соціально-економічного розвитку національного господарського комплексу, які є запорукою не тільки економічної, але і політичної незалежності. Сталий розвиток інвестиційного середовища Грузії, обумовлює необхідність подальшого вивчення даної теми.

На макрорівні інвестиції забезпечують фінансування механізму розвитку економіки країни. Відповідно до міжнародного досвіду, для стабільного економічного зростання інвестиції мають бути на рівні 15–30% валового національного продукту (ВНП), що забезпечується відповідними рівнями заощаджень [4].

Згідно із законом Грузії № 473 «Про сприяння та гарантії інвестиційної діяльності» інвестиції розглядаються з позиції їх економічного змісту, з погляду сфери виробництва, а саме: «інвестицією вважаються всі види власності та інтелектуальної власності або права, які вкладаються та використовуються з метою отримання прибутку від підприємницької діяльності, що здійснюється на території Грузії» [3].

Слід зазначити те, що економіка Грузії дуже інтегрована з міжнародними ринками. Грузія забезпечує безмитним доступом до ринку з 2,3 млрд. людей (надаються угоди про вільну торгівлю з Китаєм, Україною, Туреччиною, країнами СНД, Європейською асоціацією вільної торгівлі та Поглиблену і всеохопну зону вільної торгівлі з ЄС (ПВЗВТ/DCFTA) та інші). Таким чином, Грузія вже має більшість передумов, необхідних для того, щоб стати регіональним фінансовим та діловим центром.

Незважаючи на нестабільне політичне середовище у Грузії сьогодні, вона все одно має стабільний економічний розвиток; ліберальну та вільно-ринкову орієнтовану економічну політику; лише 6 видів низьких, рівних податків; суттєво зменшилася кількість ліцензій та дозволів; значно спрощені адміністративні процедури; доступ міжнародних ринків; вигідне географічне розташування; добре розвинена, інтегрована та багатомодальна транспортна інфраструктура; освічена, кваліфікована та за конкурентними цінами робоча сила є надійною основою для успішного ведення бізнесу в Грузії.

Грузинська економіка залишається на шляху стійкого економічного зростання. Економічний обсяг виробництва збільшився на 4,7% у 2018 році, в основному за рахунок зростання торгівлі, гостинності та нерухомості, транспорту

та фінансового сектору. У поєднанні з процвітаючим туризмом і зростанням експорту товарів та незважаючи на пандемію COVID-19 у світі, прямі іноземні інвестиції в Грузію, як передбачається, залишаться надійними.

Амбітні цілі країни – бути одним з найкращих інвестиційних місць на карті світу, відображені в численних різних визнаних міжнародних рейтингах, де Грузія зберігає сильні позиції. Наприклад, за даними Світового банку Грузія посідає 7 позицію у 2020 році за «Індексом простоти ведення бізнесу» (Doing Business) [8]. Іноземний бізнес робить значний внесок у грузинську економіку, і його велике становище для поглиблення зв'язків між Європою та Азією сприятиме подальшому підвищенню продуктивності країни – за рахунок передачі технологій, шляхом збільшення експортно-орієнтованих інвестицій та посилення регіональної конкуренції.

Грузія має диверсифіковану структуру ВВП, яка має хороші можливості для сталого зростання. Через девальвацію Ларі по відношенню до долара США загальний ВВП, вказаний в доларах США показує зниження тільки у 2020 році – визваний через ситуацію з пандемією у світі [1; 2].

Частка трьох найбільших секторів за даними прямих іноземних інвестицій (ПІІ) за секторами економіки у 2019 році становила 49,3%. Найбільше прямих іноземних інвестицій було здійснено у фінансовому секторі і становило 261,8 млн дол. США становив 20,6% від загальних прямих іноземних інвестицій. На другому місці енергетичний сектор, третє – готелі та ресторани [9].

Грузія має дуже гнучкий Кодекс законів про працю, і згідно з даними Heritage Foundation, Грузія займає 20 місце в світі за індексом трудової свободи. Усі основні конвенції Міжнародної організації праці (МОП) ратифіковані Грузією. Крім того, Грузія є членом Світової організації торгівлі (СОТ) з 2000 року.

Що стосується прикордонного контролю, всі іноземні мандрівники до Грузії користуються високодоступною та орієнтованою на обслуговування митною політикою та адміністративним протоколом. Митні збори майже відсутні, оскільки 90% товарів звільняється від імпорتنих тарифів, без кількісних обмежень. Середній час митного оформлення наразі складає близько 15 хвилин – один із найшвидших та найефективніших у СНД.

Грузія переважно виявилася вкрай бажаним місцем для секторів гостинності та нерухомості. Наразі сфери гостинності та нерухомості є одним з головних рушій економіки Грузії.

Слід нагадати, що грузинська транспортна економіка орієнтована на транзит. Вантажопотік в Грузії становить близько 50% транзиту [12]. Транспортні коридори вдихають нове життя в древній торговий шлях між сходом і заходом і сприяють поживленню грузинського транспорту.

Розглянувши ключові сектори інвестицій в економіку Грузії, перейдемо до деяких ініціатив уряду, який сприяє розвитку інвестицій. Одна з таких – «Industrial Component», метою програми є сприяння розвитку підприємницької культури по всій країні шляхом стимулювання створення нових підприємств та

підтримки розширення існуючих операцій. Щоб сприяти розвитку регіонального туризму в Грузії, Агентство пропонує програму «Host in Georgia», яка спрямована і підтримує місцеву готельну індустрію.

Наприкінці, уряд дуже активно підтримує розвиток вільних економічних зон країни. Зараз існує 4 таких зон.

Щоб краще продемонструвати привабливість інвестиційного середовища Грузії ми вирішили провести конкурентний аналіз інвестиційних середовищ між пострадянськими країнами – Грузією та Україною.

За даними стратегічного дослідницького інституту США, The Heritage Foundation, що займається широким спектром питань громадської політики без сумніву Грузія переважає в усіх компонентах. За показником свободи бізнесу Грузія має 85,3 пунктів, а Україна – 61,3. За показником фінансового благополуччя Грузія – 94,4; Україна – 83,9. Грошова свобода та свобода інвестицій показує найбільший розрив між країнами, який становить більше 40 пунктів. Право власності показує такі дані – Грузія 68,6 пунктів; Україна 47,5. За трудовою свободою Грузія також переважає Україну [11].

Отримані результати свідчать, що за показником економічної свободи Грузія переважає Україну. Для справедливості та надійності інвестування у державі повинно діяти верховенство права. За сприйняттям корупції у бізнес-секторі, де 1 – зовсім не корумпований, 5 – надзвичайно корумпований, Грузія має 2,4 пункти, а Україна – 3,9 [10].

На даний момент ставка корпоративного податку складає 15% у Грузії та 18% в Україні. Податок на прибуток у обох країнах дорівнює 20%. Треба зазначити, що у Грузії відсутній соціальний податок, тим часом в Україні соціальний податок працівника (ЄП) становить 3,6%, а соціальний податок роботодавця (ЄСВ) – 22%. ПДВ у Грузії – 18%; в Україні – 20%. Можна зробити висновок, що податків у Грузії набагато менше ніж в Україні [5; 6].

Згідно розділу «Поліпшення інвестиційного та ділового середовища» проекту уряду Грузії №400 17 червня 2017 року «Стратегія соціально-економічного розвитку Грузії Грузія 2020» визначається низка принципових проблем, яка залишається у певній галузі, що перешкоджає конкурентоспроможності приватного сектора та довгостроковому економічному зростанню. В даний час все ще існує проблема забезпечення вільної конкуренції на ринку. Інші питання, пов'язані з неплатоспроможністю, комерційними спорами та веденням бізнесу, також залишаються викликом [7]. Існуючі труднощі, як правило, погіршують підприємницьке середовище, знижують довіру інвесторів та роблять менш ефективними механізми, встановлені в інших сферах.

У рамках Угоди про глибоку та всеосяжну вільну торгівлю між Грузією та ЄС митне законодавство буде гармонізоване із законодавством ЄС. Зміни до Податкового кодексу Грузії будуть зведені до мінімуму.

Безмежний захист прав власності є одним із основних пріоритетів уряду Грузії. Для посилення захисту прав власності, гарантованих Конституцією Грузії,

важливо забезпечити незалежність судової влади та подальший професійний розвиток суддів.

Отже, проаналізувавши інвестиційний клімат Грузії, незважаючи на такі виклики, як нестабільна політична ситуація та проблеми незалежності судової влади у країні, за показниками статистичних даних ЮНКТАД, Світового банку, закону Грузії та України у сфері регулювання інвестицій, аналітичних оглядів уряду Грузії, все одно можна зробити позитивний висновок.

Грузія продовжує імплементувати Угоду про асоціацію між Грузією та ЄС та, як ми вже зазначили вище, гармонізує своє законодавство із законодавством ЄС.

Література: 1. Грузия – Темп прироста ВВП (% в год) [Електронний ресурс] // КНОЕМА – Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/Грузия/topics/Экономика/Национальные-счета-Валовой-внутренний-продукт/Темп-прироста-ВВП>. 2. Грузия – Уровень безработицы [Електрон. ресурс] // КНОЕМА – Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/Грузия/Уровень-безработицы>. 3. Закон Грузії «Про сприяння та гарантії інвестиційної діяльності» [Електронний ресурс] // Парламент Грузії. – 2019. – Режим доступу: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/33304?publication=15>. 4. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голикова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 602 с. 5. Налоговый кодекс Грузии [Електрон. ресурс] // Парламент Грузии. – 2020. – Режим доступу: <https://matsne.gov.ge/ka/document/view/1043717?publication=161>. 6. Податковий кодекс України [Електрон. ресурс]. – 2020. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 7. Стратегія соціально-економічного розвитку Грузії Грузія 2020 [Електронний ресурс] // Уряд Грузії. – 2014. – Режим доступу: http://www.economy.ge/uploads/ecopolitic/2020/saqartvelo_2020.pdf. 8. Doing Business [Електронний ресурс] // World Bank. – 2020. – Режим доступу: <https://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/country/g/georgia/GEO.pdf>. 9. Foreign Direct Investments [Електрон. ресурс] // Geostat – Режим доступу: <https://www.geostat.ge/en/modules/categories/191/foreign-direct-investments>. 10. Hardoon D. Global Corruption Barometer 2013 / D. Hardoon, F. Heinrich. // Transparency International. – 2013. – С. 35–38. 11. Index of Economic Freedom [Електрон. ресурс] // The Heritage Foundation – Режим доступу: <https://www.heritage.org/index/visualize?cnts=georgia%7Cukraine&src=country>. 12. Regional Logistics Hub [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://www.investin.georgia.org/en/keysectors/regional-logistics-hub>.

УДК 339.9:[316.485.26:316.776.23]-042.3

Дергачов А. К., Черномаз П. О.
ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН НА МІЖНАРОДНІ
ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

На сьогоднішній день, через активний процес інформатизації та надшвидкого розвитку інформаційних технологій, володіння інформаційними ресурсами і засобами розповсюдження інформації є одним із головних факторів ефективної політики держави у галузі міжнародних економічних відносин. Наразі

інформація відіграє домінуючу роль у прийнятті рішень у найважливіших державних сферах. Безумовно, що для розвитку людства інформаційні технології є вкрай необхідними, проте, водночас в умовах тотальної інформатизації суспільства жодна із держав не здатна у повній мірі гарантувати собі поле інформаційної безпеки, оскільки населення цієї держави може у будь-який момент стати об'єктом інформаційного втручання з боку іноземного суб'єкта. Слід констатувати, що процеси глобалізації неминуче загострюють, з одного боку, питання контролю інформації та інформаційного середовища, а з іншого боку – питання збереження національних інтересів у економічній сфері. Але найгострішою проблемою є встановлення інформаційно-психологічного впливу на вищий ешелон влади держави, суб'єкти якого можуть приймати недоцільні та навіть шкідливі рішення з точки зору державної політики та стратегії розвитку своєї країни. Тому володіння інформацією та здійснення контролю за інформаційним простором на міжнародній арені становить ефективний і дієвий засіб маніпулювання іншими суб'єктами у міжнародно-економічному розрізі. Саме через це інформаційна боротьба розгортається чи не на всіх рівнях сучасних суспільних відносин.

Можна впевнено стверджувати, що інформаційні війни є частиною проблеми глобального маніпулювання свідомістю людей заради особистої користі, що нині становить одну з основних загроз існуванню людства [1]. Під маніпулюванням розуміють приховане управління людиною проти її волі, що приносить ініціатору (суб'єкту управління) однобічні переваги [2, с. 4]. Розвиток науково-технічного прогресу, особливо інформаційних технологій, та глобалізаційних процесів уможливило настільки масове управління свідомістю, що практично кожна людина стає його об'єктом. Це наочно показують події в інформаційному просторі, пов'язані з виявленням в кінці 2019 р. в Китаї коронавірусу SARS-CoV-2, який поширився в глобальному масштабі, що призвело до значної шкоди світовій економіці.

За визначенням М.М. Рижикова, інформаційна війна – це всеосяжна цілісна стратегія, обумовлена зростанням значимості та цінності інформації у питаннях командування, управління та політики [3]. Сферою застосування інформаційних війн слід визначати: 1) інфраструктуру системи стратегічних об'єктів держави – телекомунікації, транспортні мережі, електростанції, банківські системи тощо; 2) шпигунство за промисловою зоною – розкрадання патентованої інформації, спотворення або винищення особливо важливих даних, збір інформації розвідувального характеру про конкурентів; 3) засоби, спрямовані проти окремої особи, зокрема, зламування особистих паролів політичних осіб держави, їх ідентифікаційних номерів, банківських рахунків, даних конфіденційного плану, пропаганда дезінформаційних процесів; 4) електронне втручання у військові процеси держави.

Інформаційні війни можна розподілити на такі складові частини:

1) психологічні операції, основною метою яких є застосування інформації для підриву психологічного стану суб'єктів економічної діяльності держави (працівники банків, державних органів, що здійснюють економічну політику держави та ін.);

2) електронна війна, що використовується для неправдивих дій однієї держави проти іншої;

3) дезінформація, що полягає у отриманні іншою державою неправдивої інформації про діяльність іншої держави в економічній сфері;

4) фізична руйнація, основною ціллю якої є негативний вплив на структурні елементи інформаційних систем, що тягне за собою руйнування їх технічної справності;

5) заходи для безпеки, які є латентною стороною інформаційних технологій, що проявляється в уникненні отримання іншою державою реальних даних про можливості та наміри ворожої держави за допомогою сторонніх чинників, як то вплив на інших міжнародних суб'єктів чи застосування фізичного або психологічного примусу проти посадових осіб інших держав;

6) прямі інформаційні атаки – спотворення реальної інформації чи надання неправдивої інформації, яку видає за реальну інший міжнародний суб'єкт.

Аргументовано видається думка провідного теоретика у галузі інформаційних війн Мартіна Лібікі, який у своїй книзі «Що таке інформаційна війна?» визначає сім форм інформаційної війни [4]:

1) командно-управлінська (знищення каналів зв'язку між командуванням і виконавцями);

2) розвідувальна (збір важливої і захист власної інформації);

3) психологічна (пропаганда, інформаційна обробка населення, деморалізація);

4) хакерська (диверсійні дії та атаки проти ворога шляхом створення спеціальних програм);

5) економічна (інформаційна блокада та інформаційний імперіалізм);

6) електронна (спрямована проти засобів електронних комунікацій – радіозв'язку, радарів, комп'ютерних мереж);

7) кібервійна.

Дієвим засобом захисту інформаційної політики держави є добре захищений інформаційний простір. Основними його чинниками є державна інформаційна інфраструктура, національна оборонна інформаційна інфраструктура, дієві засоби глобалізаційної інфраструктури. Засоби масової інформації в державі найчастіше підпадають під удар іноземного суб'єкта, зловживаючи свободою слова та вільною інформаційною політикою всередині держави. Наступним етапом є зростання кількості суперечок в економічній, політичній та ідеологічній галузях суперника. Слід визнати, що основне використання інформаційних технологій в економічній галузі – здійснення шпигунства через основні електронні системи держави, дезінформація. За таких умов захистити своє інформаційне поле зможе

та країна, якій вдасться організувати та удосконалювати національну оборонну інформаційну інфраструктуру. Якщо держава не здатна це зробити, вона втрачає стратегічний елемент – інформаційну перевагу.

Інформаційна перевага є одним із центральних понять у сфері інформаційної війни. По суті за нею визначається здатність державної системи забезпечувати безперервний процес своєчасного отримання реальної інформації, забезпечення нею свого населення та використання такої інформації у власних інтересах як захисного аспекту як усередині країни, так і за її межами. Проаналізувавши наукову літературу, можна дійти висновку, що для забезпечення умов досягнення інформаційної переваги слід вирішити п'ять основних завдань[5]. Першим завданням є створення інтегрованої та добре організованої автоматизованої системи управління, зв'язку, розвідки та спостереження, що повинно значно підвищити фундаментальні можливості вирішення наступних завдань. Другим завданням є забезпечення примусового циркулярного доведення до виконавців важливої інформації в реальному масштабі часу та отримання конкретної інформації за запитами виконавців із баз даних вищих інстанцій. Третє завдання спрямоване на вирішення питань адекватного співробітництва у розподілі інформації за погодженою домовленістю необхідними засобами сполучення, отримання та розподілу інформації в економічній сфері держави. Для вирішення четвертого завдання зусилля держави мають бути зосереджені на адекватному сприйнятті та аналізі інформації відповідними суб'єктами захисту економічної безпеки держави, що найчастіше покладається на збройні сили. Що стосується п'ятого завдання, то воно являє собою здатність використання систем в інтересах радіоелектронної війни, а також оперативної відповіді на фейкову інформацію в мережі Інтернет та у соціальних мережах. Таким чином, слід відзначити, що процес досягнення і використання інформаційної переваги є динамічним, і на цьому шляху необхідно враховувати як власні можливості, так і інформаційний потенціал супротивника. Отже, досягти інформаційної переваги можна не тільки підвищуючи цінність власної інформації, але й знижуючи інформаційний потенціал супротивника, що стає важливою особливістю ведення війни в інформаційну епоху [6].

Слід відзначити, що економічна сфера у цьому аспекті є критичною, тобто такою, яка однією з перших стає об'єктом інформаційного посягання держави-суперника. Основними об'єктами, які виступають постулатами безпеки, є інфраструктура банківських мереж і систем, системи управління в критично важливих для функціонування держави структурах в економічній сфері (енергетика, транспортні комунікації, телекомунікаційні та інформаційні мережі). Міжнародні економічні відносини та активна співпраця між державами при зростанні впливу інформаційних війн мають зосередити свою увагу та пріоритет на системи загальноекономічного аналізу та прогнозування економічного розвитку, прийняття відповідних контрзаходів на інформаційні технології та здійснення

міжнародної координації управлінських дій в економічній сфері між державами, зокрема, в умовах війни та надзвичайного стану.

Література: 1. Черномаз П.А. Роль духовного возрождения в преодолении негативных тенденций развития мирового хозяйства / П.А. Черномаз // Мир и Россия: регионализм в условиях глобализации: Материалы III Международной научно-практической конференции. Часть 1. Москва, 11-12 ноября 2010 г. – М.: РУДН, 2010. – С. 149-157; 2. Шейнов В.П. Скрытое управление человеком: Психология манипулирования / В.П. Шейнов. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, 2002. – 848 с.; 3. Рижиков М.М. Міжнародна інформаційна безпека: Сучасні виклики та загрози / М.М. Рижиков. – К.: Центр вільної преси, 2015. – 916 с.; 4. Garden T. The Technology Trap: Science and the Military / T. Garden – McLean, VA: Brassey's Defense Publishers, 2009. – 238 p.; 5. Манойло А.В. К вопросу о содержании понятия «информационная война»/ А.В. Манойло [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ashpi.asu.ru/ic/?p=1552>; 6. Экономическая и национальная безопасность: учебник/ под ред. Е. А. Олейникова. – М.: Изд-во «Экзамен», 2005 – 768 с.

УДК 331.556.44 (71)

Ізюм А. О.

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ МІГРАНТІВ НА РИНКУ ПРАЦІ КАНАДИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М. В.*

Канада є величезним пунктом призначення мігрантів з усього світу. Вона знаходиться на третьому місці після США та Саудівської Аравії за кількістю прийнятих осіб у 2020 році – Канада прийняла 284,39 тис. осіб, а у 2019 році – 313,6 тис. осіб [1; 6].

У цьому контексті моніторинг мігрантів на ринку праці має важливе значення для розуміння аспектів їхньої соціально-економічної інтеграції. Особливістю набуття статусу трудового мігранта в Канаді є умова заповнення онлайн форми, де особа має вказати рівень володіння англійської чи французької мови, рівень освіти, а також наявність запрошення від роботодавця та інше. Якщо потенційний мігрант не був запрошений на роботу на час заповнення анкети, то він має 30 днів, щоб зареєструватися в Канадському банку робочих місць, який порівнює попит та пропозиції робочих місць [3].

За офіційними даними Канадської статистичної агенції, іммігранти працездатного віку (15 років та старше) за останні 5 років надають перевагу роботі на професійній, науково-технічній та фінансовій установі. Страхування, нерухомість, оренда та лізинг – це ще одні сфери, яким мігранти надають перевагу під час вибору професії [7].

З рис. 1 можна побачити, що у частці зайнятості найбільше мігрантів працює у готельно-ресторанному бізнесі – 37,4%, фінансах, страхуванні та нерухомості – 33,7%, транспортуванні та логістиці – 32,5%. І навпаки найменше мігрантів

працює у таких сферах, як будівництво – 19% від загальної зайнятості, освітніх послугах – 17,6% та державному управлінні – лише 15,7%.

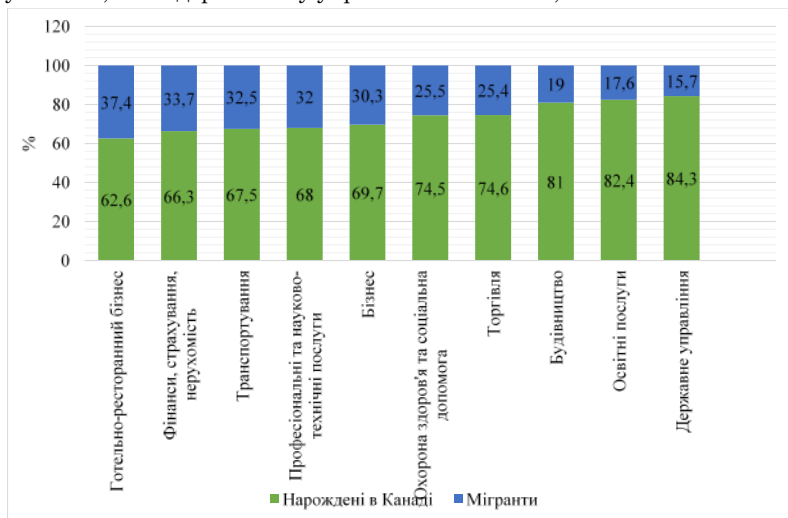

Рис. 1. Частка зайнятості мігрантів та народжених в Канаді за сферами господарства у 2020 році [7]

Провінції, до яких приїхало найбільше мігрантів у 2020 році, представлено на рис. 2.

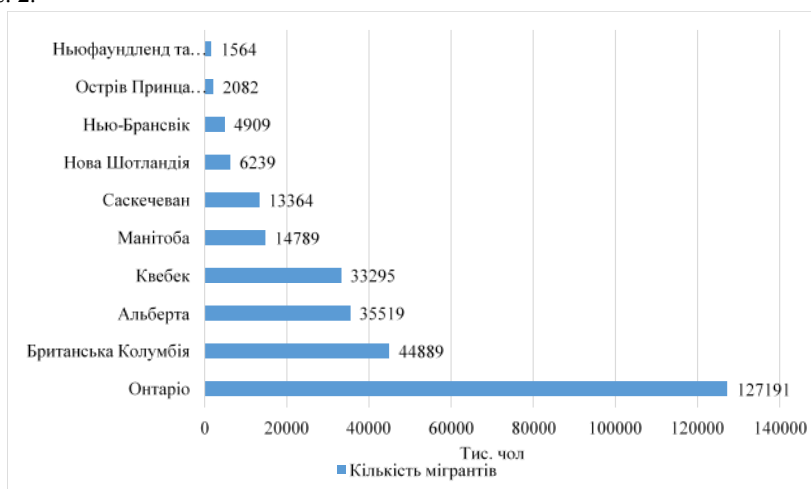

Рис. 2. Провінції за кількістю прийнятих іммігрантів у 2020 році [4]

Найбільше мігрантів приїхало до Онтаріо – 127 191 осіб, Британської Колумбії – 44 889 осіб та Альберти – 35 519 осіб. Це можна пояснити високим рівнем

розвитку й економічної активності, сприятливим кліматом, а також доступною вартістю житла у цих провінціях, що значно розширює можливості працевлаштування для мігрантів, що приїжджають до Канади. Найменше мігрантів у 2020 прийняли провінції Нью-Брансвік – 4909 осіб, Острів Принца Едуарда – 2082 осіб та Ньюфаундленд та Лабрадор – 1564 осіб. Через несприятливе географічне розташування та суворі кліматичні умови (особливо у Ньюфаундленді та Лабрадорі) ці регіони є найменш привабливими для мігрантів.

Порівняння частки зайнятості мігрантів та місцевого населення наведено на рис. 3.

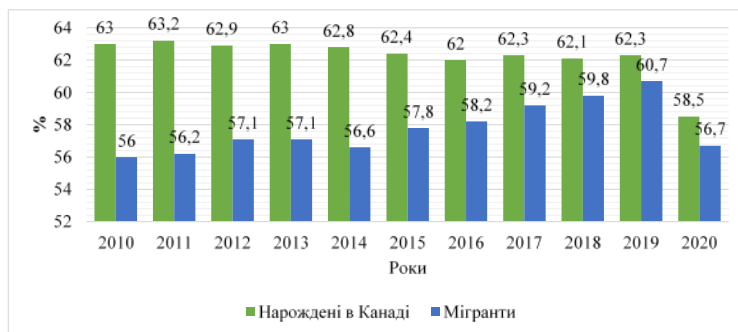

Рис. 3. Частка зайнятих мігрантів та частка зайнятого населення, народженого в Канаді [7]

На рис. 3 видно, що протягом 2010-2020 рр. серед постійних мігрантів більше половини були офіційно працевлаштовані. Розрив у рівні зайнятості між іммігрантами та канадцями скорочувався протягом п'яти років з 2014 року. У 2019 році розрив між часткою працевлаштованих канадців та іммігрантів склав лише 1,6%, що є найменшим показником за увесь період та свідчить про високу вмотивованість та конкурентоспроможність іммігрантів на ринку праці. У 2017–2019 роках приріст працюючих мігрантів щороку збільшувався, за винятком 2020 року, що пов'язано з пандемією Covid-19, (приріст був від'ємний -9,31%). У той самий час рівень зайнятості серед канадців поступово знижувався з 2013 року з незначним зростанням у 2019 році. Однак у 2020 році показник впав на 3,8%, сягнувши зайнятості у 58,5% серед місцевого населення. За даними Канадської статистичної агенції, збільшення зайнятості серед іммігрантів відбувалося завдяки особам працездатного віку від 25 до 54 років, які працевлаштовуються більше, ніж канадці. Це частково можна пояснити швидшим зростанням кількості мігрантів у порівнянні з народженими в Канаді. Іммігранти старшого віку від 55 до 64 років працевлаштовуються частіше, ніж ті, хто народився в Канаді цієї вікової категорії. Це пов'язано з тим, що іммігранти виходять на пенсію пізніше, ніж канадці, зокрема через нижчий рівень або відсутність фінансової підготовки до пенсії [7].

За останніми звітами Центру дослідження рівня якості життя населення виявлено, що протягом 13 років з 2006-2019 рр. іммігранти працюють краще, ніж канадці. За період, що розглядається, зростав рівень економічно активного населення (серед мігрантів) та рівень зайнятості. Хоча рівень безробіття серед іммігрантів знизився, але він все одно вищий, ніж серед постійного населення Канади. Заробітна плата, скоригована з урахуванням прожиткового мінімуму виросла, однак, вони досі заробляють 2,87-4,32 канадських доларів більше за годину, а це менше, ніж заробляють канадці. Місцеві роботодавці охоче наймають мігрантів – за середніми показниками іммігранти молодші та мають кращу освіту. До чинників, які цьому сприяли, також можна віднести наявність вищої освіти у мігрантів, визнання іноземних дипломів, наявність федеральних та провінційних програм для підвищення продуктивності праці серед мігрантів і широка поінформованість щодо канадського ринку праці [2; 5].

Таким чином, Канада займає третє місце у світі за кількістю прийнятих мігрантів. Вони надають перевагу роботі на професійній, науково-технічній та фінансовій установі. Найбільше мігрантів приймає провінція Онтаріо. Не дивлячись на те, що більшість роботодавців задоволена кваліфікацією мігрантів, однак, заробітна плата все ще залишається нижчою, ніж у канадців.

Література: 1. Международная организация миграции. Доклад о миграции в мире 2020 [Электронный ресурс]. – URL: https://publications.iom.int/system/files/pdf/final-wmr_2020-ru.pdf; 2. Centre for the Study of Living Standards. The improved labour market performance of new immigrants to Canada [Electronic resource]. – URL: <http://www.csls.ca/reports/csls2020-03.pdf>; 3. Government of Canada. Immigrate to Canada [Electronic resource]. – URL: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada.html>; 4. Immigration and Refugee Board of Canada [Electronic resource]. – URL: <https://irb-cisr.gc.ca/en/Pages/index.aspx>; 5. New immigrants performing better in Canadian labour market [Electronic resource]. – URL: <https://www.cicnews.com/2020/06/new-immigrants-performing-better-in-canadian-labour-market-0614864.html#gs.sayimj>; 6. Number of immigrants in Canada [Electronic resource]. – URL: <https://www.statista.com/statistics/443063/number-of-immigrants-in-canada/>; 7. Statistics Canada. The Immigrant Labour Force Analysis Series [Electronic resource]. – URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/catalogue/71-606-X>

УДК 336:658.2

Ковальова А. І.

МІСЦЕ РИЗИК-КОНТРОЛІНГУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Майборода О. С.*

Динамічні зміни та високі вимоги сьогодення, безумовно впливають на ефективність функціонування підприємства та вимагають антикризових заходів які направлені на наявність альтернатив, прояву чутливості до наявних змін

економічної ситуації, а також, повинні передбачати наслідки впливу відповідних рішень на життєдіяльність підприємства у майбутньому, прогнозуючи можливі ризики та їх наслідки. При цьому урахування факторів ризику в управлінні підприємством неможливо без реалізації контролю.

Наразі не існує точного і однозначного визначення поняття «контролінг». Велика кількість визначень поняття «контролінг» є наслідком активного розвитку даного напрямку в області теорії і практики управління. У наукових працях найчастіше зустрічається загальне трактування контролінгу, як цілісного механізму управління економічними аспектами підприємства, що спрямовані на визначення та формування прогнозу всіх сприятливих можливостей і ризикових ситуацій, пов'язаних зі зростанням прибутковості підприємства. Тобто головною метою контролінгу є вдосконалення системи управління розвитком підприємства [1].

Під ризик-контролінгом слід розуміти узагальнену систему методологічного, інформаційно аналітичного забезпечення прийняття адекватних управлінських рішень у процесі діяльності господарюючого суб'єкта в умовах підвищених ризиків та економічної нестабільності. Ця система повинна бути безпосередньо спрямована на своєчасне виявлення та нейтралізацію загроз і ризиків зовнішнього та внутрішнього характеру, що ускладнюють досягнення цілей ефективного розвитку компанії. Таким чином, ризик-контролінг, по суті, є основою для всієї системи управління організацією, а також виступає інструментом стратегічного менеджменту.

Проаналізувавши підходи вітчизняних авторів до трактування «ризик-контролінгу», можна виділити наступні основні аспекти даної категорії:

- підсистема контролінгу;
- інформаційно-аналітична підтримка ризик-менеджменту;
- координація планування та контролю ризиків [2].

Основною метою контролінгу вважається інформаційно-аналітична підтримка ризик-менеджменту на підприємстві для комплексного управління ризиками. Завданнями контролінгу для досягнення даної мети є:

- виявлення, аналіз і оцінка ризиків;
- розподіл ризиків і визначення бажаних значень показників;
- контроль ризиків;
- підготовка управлінської звітності щодо стану ризиків організації та передача інформації до керуючих підрозділів;
- створення системи для визначення, аналізу та оцінки ризиків;
- координація різних фаз процесу ризик-менеджменту всередині та між окремими ланками системи управління;
- консультативно-правова підтримка керівництва організації з питань, що стосуються управління різними ризиками [3].

Виконуючи ці завдання, ризик-контролінг здійснює на підприємстві певні функції, що відображені у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні функції ризик-контролінгу в системі управління ризиками

<i>Функції ризик-контролінгу</i>	<i>Вплив на систему ризик-менеджменту</i>
Контрольна функція	Визначення припустимих відхилень ризикових показників, здійснення контролю ризиків.
Інформаційна функція	Інформаційна підтримка ризик-менеджменту: збір та систематизація інформації щодо ризиків з метою мінімізації можливих втрат у майбутньому.
Методична функція	Розробка інструментарію ризик-менеджменту; формулювання критеріїв та вироблення альтернативних варіантів.

Джерело: складено автором за матеріалами [4].

Безумовно, ризик-контролінг необхідний для підвищення ефективності прийнятих управлінських рішень в рамках ризик-менеджменту та антикризового управління, але це є тільки частиною його функцій. В основному механізм контролінгу повинен бути орієнтований на загальну систему управління організацією (рис.1).

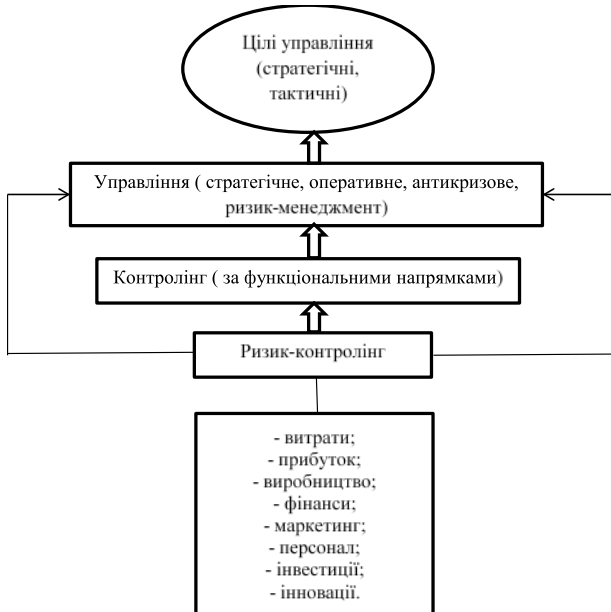

Рис. 1. Місце ризик-контролінгу в системі управління організацією

Складено автором за джерелом [4].

Якщо приймати до уваги певну стадію життєвого циклу компанії, представляється належним створити механізм ризик-контролінгу з пріоритетами в розвитку компанії, найбільш актуальними безпосередньо в даний період. Безсумнівно, що характерна риса організаційного розвитку на стадії динамічного

зростання бізнесу інакша, ніж на стадії зрілості або занепаду, відповідно різняться завдання і цілі управління, що детермінує значимість того чи іншого напрямку ризик-контролінгу в конкретний період часу. Проблеми управління інвестиційною діяльністю компанії можуть бути першочерговими при реалізації інвестиційних проектів, причому не тільки на стадії підйому, але і на стадії занепаду. У цьому випадку інвестиції в нові напрямки бізнесу або його модернізацію здатні ініціювати новий етап зростання організації. З цього випливає, що завдання контролінгу можуть бути в залежності від видів і напрямків діяльності господарюючого суб'єкта, на якому сконцентрована на даний момент система управління організацією, і, в свою чергу, визначають особливість відповідного призначення контролінгу [5].

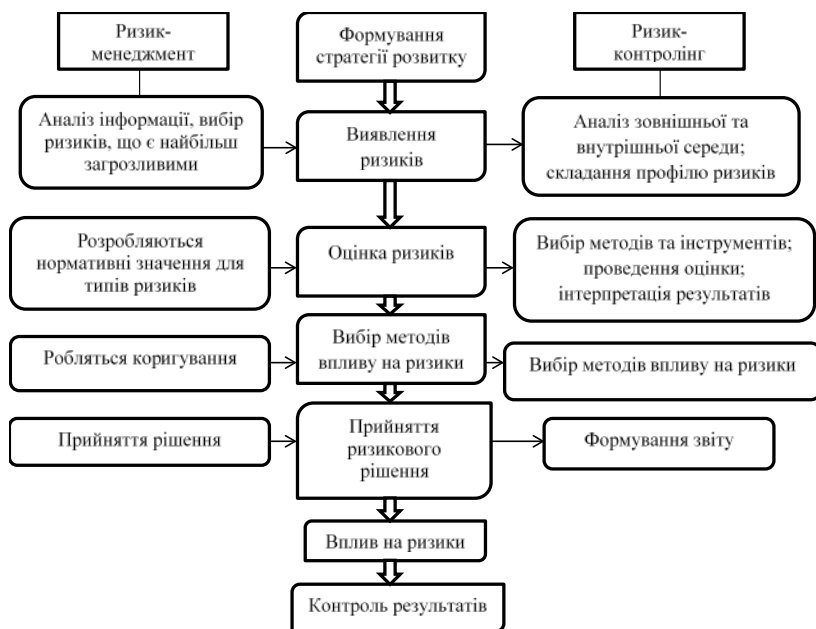

Рис. 2. Ризик-контролінг у системі ризик-менеджменту
Складено автором за матеріалами [4].

На помилкові оцінки майбутніх періодів дії організації можуть впливати проблеми і помилки, що виникли в період проведення аналізу та не були вчасно усунені. Вся система контролінгу спрямована на управління поточним аналізом базових і фактичних показників, щоб попередити і усунути помилки та відхилення, як в даний час, так і в майбутньому. Таким чином, провідна ідея концепції контролінгу лежить в посиленні ефективності управління стратегічними і тактичними ризиками організації шляхом створення методичної та інформа-

ційно-аналітичної системи, яка являє собою синтез елементів планування, обліку, контролю і аналізу в сфері управління ризиками.

Література: 1. Контроллинг: учебник / под ред. А.М. Карминского, С.Г. Фалько. 3-е изд., дораб. – М., 2013. 336 с.; 2. Атапина Н.В. Риск-контроллинг в системе управления рисками // Тенденции и перспективы развития современного научного знания: материалы X Международной науч.-практ. конференции, г. Москва, 7 апреля 2014 г. / Науч.-инф. издат. центр «Институт стратегических исследований». – М.: Изд-во «Спецкнига», 2014. – С.132-137; 3. Балдин, К.В. Риск-менеджмент: Учебное пособие / К.В. Балдин, С.Н. Воробьев. –М.: Гардарики, 2014. 285 с.; 4. Подходы к организации риск-контроллинга на предприятиях [Электронный ресурс] URL: <https://euroasia-science.ru/ekonomicheskie-nauki>; 5. Риск-контроллинг и его роль в управлении организацией [Электронный ресурс] URL: <file:///C:/Users/C881~1/AppData/Local/Temp/risk-kontrolling-i-ego-rol-v-upravlenii-organizatsiey.pdf>

УДК 339.54:339.923:061.1АСЕАН

Кочерга М. О.

ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ У МЕЖАХ АСЕАН ЯК ФОРМА ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ КРАЇН ПІВДЕННО-СХІДНОЇ АЗІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Резніков В. В.

Сучасний стан світової економіки досі характеризується панівною роллю глобалізації. Водночас спостерігається посилення процесів міжнародної економічної інтеграції та розвиток численних і різних за глибиною інтеграції, кількістю учасників та інституціональною основою інтеграційних угруповань, участь у яких ті або інші країни розглядають, зокрема, як інструмент забезпечення власного сталого розвитку, економічної безпеки та, як наслідок, підвищення міжнародної конкурентоспроможності, наприклад сприяння торгівлі та інвестиціям, удосконалення функціонування ринків, досягнення сприятливого політичного клімату тощо [1, с. 8, 15].

Так, однією з найбільших політичних, економічних та культурних міжнародних міждержавних організацій у світі є Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), що була започаткована у 1967-му році шляхом підписання т. зв. «Декларації АСЕАН» Індонезією, Малайзією, Філіппінами, Сінгапуром та Таїландом. Унаслідок поступового розширення організації наразі до АСЕАН входять 10 держав: Бруней (1984 р.), В'єтнам (1995 р.), Лаос та М'янма (1997 р.), Камбоджа (1999 р.) [2].

Найважливішими етапами торгово-економічної інтеграції в межах АСЕАН можна вважати ухвалення та набрання чинності таких міжнародних правових актів:

1977 р. – Угода про механізми преференційної торгівлі АСЕАН, що запровадила зону преференційної торгівлі в межах АСЕАН;

1992 р. – Угода про систему єдиного ефективного преференційного тарифу (СЕРТ) в межах зони вільної торгівлі АСЕАН (АФТА), що започаткувала зону вільної торгівлі між країнами-учасницями організації (тоді АСЕАН-6) – охоплює, відповідно до ст. 3 та 4, усі види промислової та сільськогосподарської продукції з різними термінами здійснення тарифної лібералізації та певними вилученнями [3, 4].

Відповідно до Угоди про торгівлю товарами в межах АСЕАН 2009-го року, імпорфтне мито на переважну більшість товарів у межах АСЕАН мало бути поетапно скасоване до 2015-го року [5]. Станом на 2019-й рік у межах АСЕАН імпорфтне мито було скасовано на 99% товарів [6].

Скасування імпорфтних мит як тарифна лібералізація в межах АСЕАН, незважаючи на значні зниження у 2009-му та 2015-2016 рр., позитивно вплинуло на розвиток торгово-економічного співробітництва між країнами Південно-Східної Азії (рис. 1):

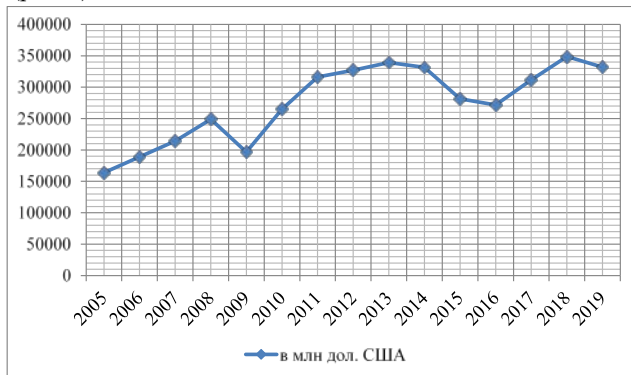

Рис. 1. Динаміка обсягів внутрішньорегіонального експорту АСЕАН протягом 2005-2019 рр.

Складено автором за матеріалами: [7]

Загалом рівень внутрішньорегіональної торгівлі АСЕАН протягом 2005-2019 рр., тобто до фактичного повного скасування імпорфтних мит на товари, зріс більше ніж у 2 рази, що свідчить про зміцнення торгово-економічного співробітництва та поглиблення інтеграційних зв'язків між країнами-членами АСЕАН.

Водночас структура країн-членів АСЕАН за їхньою питомою вагою у внутрішньорегіональній торгівлі є досить нерівномірною, що зумовлено, зокрема, економічною нерівністю країн-учасниць об'єднання та більш пізнім скасуванням митних тарифів у внутрішньорегіональній торгівлі для АСЕАН-4 – В'єтнаму, Лаосу, Камбоджі та М'янми (рис. 2):

Так, у межах зони АФТА провідні позиції у внутрішньорегіональній торгівлі посідають Сінгапур (незважаючи на зниження питомої ваги: 2005 р. – 42,3%; 2019 р. – 33,7%), Малайзія (2005 р. – 17,7%; 2019 р. – 20,7%) та Таїланд (2005 р. – 17,2%; 2019 р. – 18,9%). Нижчим є статус Індонезії як актора внутрішньорегіональної

торгівлі АСЕАН (2005 р. – 13,3%; 2019 р. – 12,5%); протягом досліджуваного періоду зросла питома вага В'єтнаму (2005 р. – 4,3%; 2019 р. – 7,5%). На решту країн АСЕАН припадають 6,7% торгівлі в межах об'єднання станом на 2019-й рік.

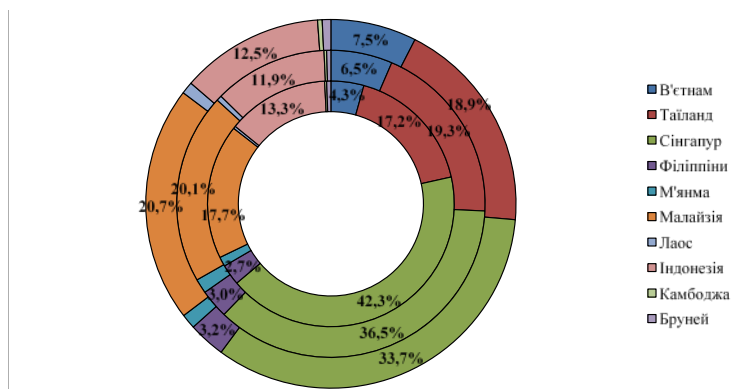

Рис. 2. Питома вага країн-членів АСЕАН у внутрішньорегіональній торгівлі в 2011 (внутрішнє кільце), 2015 (центральне кільце) та 2019 (зовнішнє кільце) рр.

Складено автором за матеріалами: [7]

Загалом протягом 2005-2019 рр. рівень експорту кожної країни-учасниці АСЕАН у межах об'єднання зріс: зокрема, В'єтнам – у 4,3 рази, Таїланд та Індонезія – 2,6 рази, Сінгапур, Філіппіни та Бруней – у 1,5-1,6 рази, Лаос – у 3 рази, Камбоджа – у 9,3 рази (розраховано автором за [7]).

Отже, АСЕАН як, зокрема, економічне об'єднання є одним із найбільш динамічних на сучасній міжнародній арені, володіючи багатим досвідом внутрішньорегіональної торгово-економічної інтеграції. Багатосторонні угоди про запровадження зони вільної торгівлі та внутрішньорегіональну тарифну лібералізацію, укладені не в останню чергу завдяки зусиллям зовнішньополітичних відомств держав-учасниць АСЕАН, дали змогу кожній із країн об'єднання суттєво наростити експорт у межах регіону та призвели до значного зростання обсягів внутрішньорегіональної торгівлі загалом. Водночас варто брати до уваги, що безмитна торгівля в межах АСЕАН стимулює надходження іноземних інвестицій у підприємства країн Асоціації та подальше нарощування експорту до країн-членів організації. Організація, особливо якщо врахувати наміри країн-членів у найближчі десятиліття перейти до спільного ринку як етапу економічної інтеграції, має серйозний інтеграційний потенціал, що свідчить про тенденцію до подальшого зростання торгівлі та поглиблення економічних зв'язків між країнами-учасницями загалом на основі внутрішньорегіональної кооперації і, як наслідок, покращення економічних позицій країн Південно-Східної Азії щонайменше в азіатському регіоні.

Література. 1. Шаров О.М. Економічна дипломатія: основи, проблеми та перспективи: монографія / Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ: НІСД,

2019. – 560 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-12/sharov_monografiya_ekonom_dyplomatiya_print_new.pdf; 2. Про АСЕАН. Офіційний сайт АСЕАН. URL: <https://asean.org/asean/about-asean/overview/>; 3. Правові акти АСЕАН. Офіц. сайт АСЕАН. URL: <http://agreement.asean.org/>; 4. Agreement on the Common Effective Preferential Tariff (CEPT) scheme for the ASEAN Free Trade Area (AFTA). URL: <http://agreement.asean.org/media/download/20140119155006.pdf>; 5. ASEAN Trade in Goods Agreement. URL: <http://agreement.asean.org/media/download/20140119034633.pdf>; 6. Fact Sheet of ASEAN Economic Community 2019. URL: <https://asean.org/storage/2012/05/41.-December-2019-Fact-Sheet-of-AEC.pdf>; 7. Trade Map. URL: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

УДК 339.138

Мажурна І. В.
МІЖНАРОДНІ СТРАТЕГІЇ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Харківський національний економічний університет імені С. Кузнеця
Науковий керівник: к.е.н., доц. Пархоменко Н.О.

У сучасному світі характерними складовими розвитку міжнародних економічних відносин є світовий розподіл праці та пришвидшення глобалізації, що сприяє виходу підприємств на світові ринки та поширенню світової конкуренції. Економічні, політичні, соціальні та технологічні умови у світі характеризуються невизначеністю та схильністю до швидких змін. Перед підприємствами встає складна задача – не тільки працювати в таких складних умовах, а й розвиватися на нарощувати свій потенціал. Підприємства постійно знаходяться під натиском конкурентів та вимушені постійно шукати шляхи до вдосконалення своєї продукції, розширення асортименту, підвищення якості товарів та послуг, а також оптимізувати управлінські та виробничі процеси. Таким чином, розробка стратегії відіграє важливу роль в діяльності будь-якого підприємства.

Формування міжнародної стратегії передбачає врахування елементів міжнародного маркетингу та стратегічного менеджменту. Отже, міжнародний маркетинг – це система заходів з організації виробництва та збуту продукції, надання послуг, орієнтована на задоволення потреб конкретних зарубіжних споживачів на основі дослідження і прогнозування міжнародного ринку [1, с. 24]. В свою чергу, міжнародна стратегія підприємства – це концепція скоординованих дій з розробки та реалізації комплексу міжнародних цілей підприємства [1, с. 24].

Згідно досліджень Дж. О'Шонессі, «стратегія маркетингу – це широка концепція того, як товар, ціна, просування і розподіл повинні функціонувати скоординовано, щоб подолати протидію досягненню завдань маркетингу» [2, с. 135].

Стратегічний маркетинг почав відігравати велику роль у діяльності підприємств у 70-і-90-і роки XX ст., коли підприємства ставали все більш

клієнтоорієнтованими, а конкуренція швидко зростала. З'явилися такі поняття як «стратегічний менеджмент», «соціально-етичний маркетинг», посилювався взаємозв'язок менеджменту та маркетингу.

Одним із засновників стратегічного маркетингу був відомий європейський маркетолог, професор Жан-Жак Ламбен. В своїй праці «Стратегічний маркетинг. Європейська перспектива», що була написана у 1994 р., він запропонував найбільш повний і систематичний виклад фундаментальних принципів маркетингу в тісному взаємозв'язку із загальною стратегією розвитку підприємства. Ж.-Ж. Ламбен пропонує таке визначення стратегічного маркетингу: «стратегічний маркетинг являє собою постійний та систематичний аналіз потреб ринку, що зводиться до розробки ефективних товарів, які призначені для певних груп покупців і мають особливі властивості, що відрізняють їх від товарів конкурентів і, таким чином, створюють для виробника стійку конкурентну перевагу» [3, с. 346].

Головною метою міжнародної стратегії є формування конкурентних переваг підприємства за рахунок використання вигідних можливостей ведення бізнесу у різних країнах, їх національних особливостей, міжнародної взаємодії, а також аналізу потенційних клієнтів та адаптування товару чи послуги до їх потреб.

Перед тим, як підприємство вирішить розпочати розробку власної міжнародної стратегії, важливо провести маркетингові дослідження, що встановлять готовність підприємства до розробки стратегії та його відповідність таким умовам:

1. Чітке розуміння необхідності виходу на міжнародний ринок;
2. Оцінка власних можливостей та ресурсів;
3. Розуміння того, на який саме зарубіжний ринок необхідно виходити.

Існує декілька етапів розробки міжнародної стратегії, що проілюстровано на рисунку 1.

1 етап: визначення мотивів виходу на зарубіжний ринок. Зазвичай, коли підприємство вже виконала ряд значних завдань на внутрішньому ринку та має стабільне становище на ньому, воно прагне виходити на нові ринки. Серед мотивів підприємства зазвичай визначають наступні: незадоволеність фінансовими результатами ведення господарської діяльності підприємства на внутрішньому ринку, наявність вільних коштів для інвестування, суб'єктивне бажання керівництва підприємства працювати закордоном та інші.

2 етап: аналіз потенціалу підприємства. На цьому етапі підприємству важливо визначити наявність власних ресурсів для успішної праці на новому ринку, наприклад: фінансові та трудові ресурси, виробничі потужності, наукові технології, маркетингові можливості.

3 етап: вибір напрямку розвитку підприємства. Підприємству потрібно проаналізувати, як саме воно планує розвиватись – обрати продукти або послуги, позиціонування, стратегію розвитку.

4 етап: підготовка переліку можливих ринків. На цьому етапі підприємство має зробити загальний аналіз декількох ринків, приділяючи увагу можливим

бар'ерам. Керівництву потрібно одразу відкинути варіанти ринків, що мають нездоланні бар'єри, або якщо підприємство не має ресурсів для виходу на певний ринок.

Рис. 1. Алгоритм розробки міжнародної стратегії підприємства

5 етап: проведення SWOT-аналізу та вибір ринку. Основною метою цього етапу є остаточний вибір зарубіжного ринку. Для цього підприємство здійснює SWOT-аналіз та оцінює сильні, слабкі сторони ринку, а також можливості і загрози. Серед усіх ринків обирається той, результати якого влаштовують керівництво найбільше.

6 етап: визначення конкурентних переваг. На цьому етапі важливо провести аналіз конкурентів на обраному ринку та визначити конкурентну перевагу. Наприклад, це може бути унікальна властивість товару чи послуги, що ще не представлена на ринку, або певні характеристики підприємства – великий досвід діяльності, результати діяльності, унікальна супровідна послуга або товар до основного продукту.

7 етап: формування стратегії продажу товарів/послуг. Підприємству необхідно вибрати спосіб виходу на зарубіжний ринок відповідно до потреб споживачів.

8 етап: підготовка ресурсів до виходу на ринок. Керівництво повинно провести усі підготовчі процеси для того, щоб успішно запустити роботу на новому ринку.

9 етап: вихід на зарубіжний ринок. Коли підприємство вже прийняло основні стратегічні рішення, воно розробляє практичний план виходу на зарубіжний ринок.

Отже, міжнародні стратегії мають важливе значення для діяльності підприємств у сучасному світі, яка ускладнюється швидкими темпами глобалізації, науково-технічного розвитку, та посилення конкуренції в умовах політичної, економічної та соціальної нестабільності. Існує дев'ять етапів розробки міжнародної стратегії, якою зазвичай користуються підприємства, та яка має а меті підготувати комплексний аналіз даних, що допоможуть підприємству вийти на світові ринки.

Література: 1. *Международный маркетинг: тексты лекций* / С.И. Барановский. – Минск: БГТУ, 2014. – 126 с.; 2. Дж. О'Шонесси. *Конкурентный маркетинг: стратегич. подход* / пер. с англ. под. ред. Д.О. Ямпольской – Санкт-Петербург: Питер, 2002. – 864 с.; 3. Ламбен Жан-Жак. *Стратегический маркетинг. Европейская перспектива*. Пер. с французского. – Санкт-Петербург.: Наука, 1996. – 589 с.

УДК 339.187.44:334.012.61-022.56(430+44)

Михалевська С. С.
ОСОБЛИВОСТІ ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ СИСТЕМ
НАЙБІЛЬШИХ ПІДПРИЄМСТВ НІМЕЧЧИНИ І ФРАНЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Коваленко Р. С.

Міжнародний франчайзинг – це система розподілу на основі партнерських відносин, що дозволяє новим підприємцям використовувати сталу концепцію бізнесу за окрему плату. Термін франшиза описує кооперативну систему розподілу між існуючою компанією-франчайзером – та одним або кількома засновниками компаній-франчайзі. Франчайзер надає своїм партнерам по співпраці право використовувати бізнес-концепцію, розроблену на основі угоди про франшизу [1].

Розвиток франчайзингового бізнесу є перспективним у контексті глобалізаційного процесу у світі. За показниками валового обороту франчайзингових систем, кількості франчайзерів та франчайзі, а також кількості людей, що мають справу з франчайзинговими послугами, можна визначити масштаби розширення франчайзингу в національних та глобальних економіках.

Привабливість франчайзингу та його розвиток для малого бізнесу та фізичних осіб-підприємців пропонує стабільний прибутковий бізнес, а для відомих компаній можливість розширюватися та утверджувати свої позиції на ринку.

Німеччина та Франція є провідними країнами світу та входять до трійки провідних європейських франчайзингових країн.

На рисунку 1 показано розподіл франчайзингової системи в Німеччині.

Кількість франчайзингових компаній швидко зростає з року в рік.

Рис. 1. Класифікація секторів німецького франчайзингу у 2020 р., %
Джерело: складено автором за [4].

Франчайзинг готельного бізнесу та навчання – це формат бізнес-франчайзингу. Франчайзі в цьому форматі отримує не тільки право продавати товар або послугу або надання послуги (як це передбачено товарним франчайзингом), але й концепцію ведення всього бізнесу (від реєстрації бізнесу, форми персоналу, способу надання послуг, обслуговування клієнтів та навчання персоналу рекламним та маркетинговим рекомендаціям).

Як у сфері послуг, так і в готельному бізнесі існує багато компаній та напрямків, в яких вони працюють. Одним із напрямків обслуговування є навчальна галузь. У Німеччині Duden розвивається як франчайзингова компанія. Він створив франчайзингову систему під назвою Інститут навчальної терапії імені Дудена. Ці інститути успішно підтримують дітей та молодь з труднощами в арифметиці, читанні та письмі або слабкими знаннями англійської мови. Перший у своєму роді інститут був створений у 1992 році, а з 1995 року бізнес почав функціонувати та відкриватися нові франчайзингові інститути. В даний час існує 46 франчайзі в 86 містах.

Як і всі інші франчайзингові компанії, Duden має певні вимоги:

– Сума інвестицій – 50 000 євро. Сума інвестицій залежить від індивідуальних витрат на початковому етапі, а також від рівня орендної плати та ситуації із вартістю на місці розташування франчайзі;

– Вступний внесок – 12 000 євро;

– Поточна плата – 11,50%.

Однак цікаво, що розмір власного капіталу та плата за рекламу визначаються індивідуально. Загальна плата за рекламу визначається в системі разом із франчайзинговими партнерами на основі запланованих національних маркетингових заходів (максимум 1%) [2].

Система франшизи Інституту навчальної терапії імені Дудена пропонує можливість заснування власного інституту. Завдяки ноу-хау материнського інституту, великому теоретичному та практичному навчанню, широкому спектру матеріалів, навчальній програмі для найкращих співробітників та бренду «Duden» бізнес отримає прибуток

Працюючи із загальною концепцією та послідовними матеріалами, а також злагодженою комунікаційною діяльністю, клієнт отримує найкращі послуги з впровадження інтегративних методів навчання [3].

Франчайзингова система Франції дещо відрізняється від Німеччини, і розділилась наступним чином (рис. 2):

AccorHotels є однією з найбільших готельних мереж Франції. Мережа включає понад 4000 готелів, курортів та резиденцій, а також 2500 ексклюзивних приватних квартир. Німеччина є лідером на ринку у цій мережі та містить понад 360 готелів. AccorHotels існує з 1975 року. Роком заснування франчайзингової системи є 1995 рік. З цього часу 54 компанії стали франчайзинговими партнерами в мережі. AccorHotels має більш ніж 40-річний досвід роботи у таких сферах, як дистрибуція, маркетинг, закупівлі, будівництво та дизайн, а також інновації,

забезпечення якості, сталий розвиток та власна система бронювання TARS. Франчайзинг з AccorHotels означає партнерство на рівних та вигідну інвестицію у майбутнє.

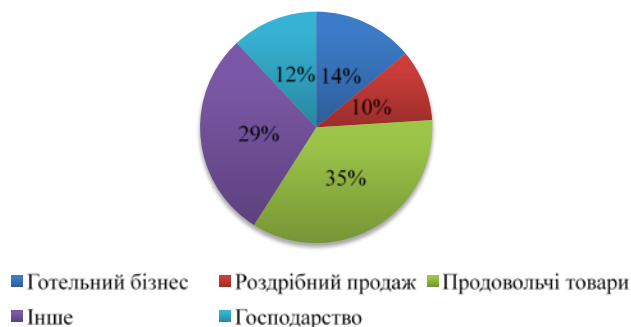

Рис. 2. Класифікація секторів німецького франчайзингу у 2017 р., %
Джерело: складено автором за [5].

Вимоги до партнерства з AccorHotels:

- Сума інвестицій: від 5 до 30 мільйонів євро, залежно від обраного типу;
- Власний капітал індивідуальний і залежить від типу;
- Вступний внесок – індивідуальний, 200-400 євро за номер, залежно від типу готелю;
- Роялті індивідуальне, як правило, відповідно до торгової марки або місцезнаходження: 4,5-5,5% чистого продажу;
- Рекламний збір – 1,50%, додатковий збір за розповсюдження – залежно від марки [3].

З цього дослідження можна зробити висновок, що франчайзинг є однією з найбільш перспективних форм організації та розвитку бізнесу. Завдяки франчайзингу невеликі компанії можуть виходити на зовнішній ринок, а великі – розширювати ринок збуту та закріплювати свої позиції. Сфера послуг є однією з найбільших галузей у розвинених країнах. У Німеччині та Франції галузь освіти та готельна індустрія швидко розвиваються.

Література. 1. Franchise definition – was ist franchising URL: <https://www.franchiseverband.com/wissen/franchising-definition/>; 2. Franchise System Duden Institute für Lerntherapie URL: <https://www.franchiseverband.com/systeme-finden/franchisesystem-detail-ansicht/duden-institute-fuer-lerntherapie/>; 3. Franchise System AccorHotels URL: <https://www.franchiseverband.com/systeme-finden/franchisesystem-detailansicht/accor-hotels/>; 4. German Franchise Association URL: <https://www.franchiseverband.com/aktuelles-erfahren/>; 5. Top 100 Global Franchises – Rankings URL: <http://www.franchise-direct.com/top100globalfranchises/>;

**Оділов Шохрухбек Абдурахім Угли,
Матюшенко І. Ю.
ЄС НА ШЛЯХУ ДО УНІТАРИЗОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ**

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Одним із витоків Європейського Союзу (ЄС) і головною рушійною силою процесу європейської інтеграції було і є інтеграція національних економік у спільний ринок із спільною валютою. Європейське об'єднання завжди було економічним проектом. Це тим більше дивує, що ЄС насправді не має права проводити незалежну економічну політику. Європейські договори цього не передбачають. Натомість держави-члени можуть координувати свою відповідну економічну політику лише в спільних інтересах. Тим не менше, навіть ЄС може відмовитись від економічної конституції та порядку, і він, безсумнівно, має власні інструменти для реалізації своїх економічних цілей.

ЄС має лише обмежений набір інструментів для ефективної та ефективної політики європейського економічного процесу. Її повноваження обмежуються координацією економічної політики держав-членів, хоча прогрес економічної інтеграції на внутрішньому ринку та валютному союзі робить спільну європейську економічну політику дедалі актуальнішою. Хоча основи та рамки європейської економічної конституції закладені з включенням концепції «соціальної ринкової економіки» до Лісабонського договору, ЄС все ще відмовляє у важливих інструментах для її реалізації. ЄС не має законодавчих повноважень у галузі податкової політики, за допомогою яких він могла б [1]:

- встановлювати стимули для податкової політики;
- гарантувати всебічні, рівні умови для діяльності компаній на внутрішньому ринку.

Така сама проблема обмежених або неадекватних повноважень існує у сферах фінансової та бюджетної політики, соціальної політики та політики зайнятості та освітньої політики. Навіть у ключовій сфері формування європейської економічної політики – регулюванні внутрішнього ринку – ЄС не може однаково втручатися у всі чотири ринкові свободи.

Впровадження «рекомендацій для окремих країн» в рамках Європейського семестру знову і знову показує, що регулювання обміну товарами на внутрішньому ринку в основному працює; але у сферах свободи послуг та вільного пересування людей часто формуються національні застереження щодо європейського регулювання.

Політика економічного процесу – це щоденна передача та імплементація економічної конституції з метою вирішення проблем, пов'язаних із формуванням економічної політики. Таким чином, це сфера державної політики. Отже, Єврокомісія несе відповідальність за ініціювання та керування політикою

європейських економічних процесів. Але її ресурси обмежені: вона повинна в першу чергу використовувати м'які інструменти координації та поєднувати свої ініціативи економічної політики з інструментами з інших областей політики. Вона може використовувати європейські бюджетні ресурси для стимулювання економічної політики або для санкціонування тих держав-членів, хто вагається. Вона також може використовувати свою свободу дій та автономію у зовнішньоторговельній політиці, а також європейську конкуренцію та контроль державної допомоги для досягнення цілей та завдань Співтовариства. Але остаточне обов'язкове рішення приймають керівники держав-членів Ради Європи. Потім вони повинні впровадити на національному рівні те, що було прийнято в ЄС. Якщо критика цих європейських заходів висловлюється у внутрішній політиці та формах спротиву держав-членів в окремих групах інтересів або національних парламентах, ентузіазм національних урядів щодо їх реалізації часто зменшується.

Це правда, що Єврокомісія змогла розширити сферу своїх дій за останні роки. Однак наступні константи продовжують ускладнювати досягнення узгодженого та ефективного вироблення європейської економічної політики:

а) Відсутність збіжності економік та економічної політики держав-членів. Національні економічні моделі та моделі зростання все ще відрізняються, починаючи від орієнтованої на пропозицію та експорт німецької моделі, яка базується на національній конкурентоспроможності, до все ще сильно економічного етатизму та орієнтованого на попит французького підходу. «Різновиди капіталізму» [2, 3] ускладнюють узгоджену європейську економічну політику та подальшу гармонізацію національних ринків послуг, соціальних систем і, отже, наднаціональну законодавчу діяльність. Крім того, з приєднанням нових членів – особливо менш конкурентоспроможних та структурно слабких економік Східної та Південно-Східної Європи – розбіжності зросли, а разом із ними вимоги до фінансових та протекціоністських механізмів компенсації;

б) М'яка координація економічної політики сама по собі – заснована на спільних цілях та юридично необов'язкових рекомендаціях – навряд чи є засобом зобов'язання держав-членів з їх неоднорідними інтересами до послідовної політики. Стратегії та пропозиції європейської економічної політики повинні неминуче залишатися фундаментальними, загальними та неспецифічними, без будь-яких додаткових стимулів чи санкцій, для досягнення широкої європейської придатності. Конкретні «рекомендації для окремих країн», отримані на основі стратегій, часто не відповідають конкретним національним проблемам та викликам, враховуючи різні моделі економічної політики економіки та зростання в країнах-членах. Існує невідповідність між необхідністю узгодити загальноєвропейські політичні рішення та конкретними потребами, вимогами та очікуваннями конкретних держав-членів та їх регіонів. У той же час обмежені стимули чи санкційні інструменти європейської політики економічних процесів, тобто європейське фінансування та суворе зумовлення підтримки викликають

традиційні захисні рефлекси у державах-членах залежно від ступеня їх впливу. Ті, хто надає фінансові стимули за рахунок своїх внесків до бюджету ЄС, наполягають на умовності та обмеженні підтримки, тоді як країни-члени-бенефіціари хочуть отримати якомога більшу підтримку без занадто жорстких умов;

в) Існуючі процедури та інструменти європейської економічної політики, що розвивається, стають дедалі політизованими. Як результат, Єврокомісія не може діяти як суто технічний виконавчий орган, але повинна враховувати різні політичні умови в ЄС та державах-членах. Справа не в тому, чи був дотриманий показник процедури розбалансування, критерії заборгованості національного бюджету чи виконання конкретної країни рекомендації щодо реформування ринків праці чи законодавства про соціальну політику, що в кінцевому рахунку визначає дії Єврокомісії. Швидше, вона повинна зважити наслідки своїх рішень для єдиного ринку та єдиної валюти для стабільності та згуртованості ЄС.

У сферах розвитку європейської політики економічного процесу Єврокомісія, яка вважає себе політичним актором, повинна підлягати демократичному контролю; її рішення та дії повинні підлягати відкритому та прозорому демократичному дискурсу, що переконує. Тому ще більша участь Європарламенту та національних парламентів у Європейському семестрі видається неминучою. Зрештою, це виходить далеко за межі суто адміністративного процесу, яким може керуватися нейтральний суб'єкт. Незважаючи на те, що парламенти вже поінформовані та залучені Єврокомісією та національними урядами, їх вплив на зміст та цілі формування європейської економічної політики обмежений.

Поточна загальноєвропейська та безпрецедентна криза, яка виникла в результаті пандемії COVID-19, створила можливості для змін. Держави-члени повинні були визнати, що – незважаючи на всі відмінності в своїх моделях економічної політики та вихідних точках – вони, тим не менш, нерозривно пов'язані, дійсно прикуті до єдиного ринку та єдиної валюти. Ще до пандемії ЄС вже сформулював дві цілі економічної політики – кліматичний нейтралітет та цифровізацію, важливість яких підкреслила криза. Таким чином, ЄС має цілі економічної політики, на які він може орієнтувати свою політику економічного процесу. Після перших коливань Єврокомісія використала шок держав-членів, щоб визначити свої політичні пріоритети; водночас вона намагалася поставити інтереси Європейської спільноти на перше місце.

Пандемічна криза, не з власної вини, а також масштаби та глибина її соціально-економічних наслідків настільки різкі та далекосяжні, що цю перерву можна використовувати для переорієнтації вироблення економічної політики на довгострокові цілі. Конфлікти між наполегливими силами та прихильниками змін, пов'язані з кожною зміною політики, замінюються кризою і частково нівелюються. На відміну від євро та боргової кризи десятиліття тому, коронаційний шок відкрив вікно для реформ.

Керівники як на європейському, так і на національному рівнях усвідомили, що лише посилення координації та дій Співтовариства можуть містити негативні

наслідки цієї кризи. Там, де саме знаходиться межа між європейською спільною базою та національними інтересами, доведеться обговорювати питання від питання до питання; залежно від окремого питання, воно може бути більш національним або більш європейським. Наприклад, взаємозв'язок між європейською промисловою політикою та жорстким контролем за конкуренцією з боку Єврокомісії, безумовно, призведе до суперечливих переговорів; те саме стосується переговорів щодо зближення національної податкової політики або щодо обсягу, форми та розподілу фінансових стимулів з європейського бюджету. Але стратегічна переорієнтація вироблення європейської економічної політики на зелене та стале зростання більше не буде сумнівною.

Ця тісна координація між Єврокомісією та державами-членами, а також вживані дедалі конкретніші заходи призведуть до подальшої унітарії європейської економічної політики. У 1962 р. Конрад Гессе відзначив тенденції унітаризації для ще молодого Федеративної Республіки Німеччина: концентрація завдань на федеральному рівні, унітаризація юрисдикції, значне зміцнення федерального уряду і, нарешті, прогресивна координація виконавчої політики на федеральному та штатному рівнях. Ці тенденції також були очевидними протягом певного часу в багаторівневій європейській системі [4] і вони будуть продовжувати набирати обертів. Навіть у тих сферах політики, де законодавча діяльність формально відповідає державам-членам, а ЄС має лише додаткові та координуючі повноваження, європейські настанови та рекомендації все більше домінують у регуляторній та законодавчій діяльності. Принаймні, вони надають шаблони, яких дотримуються або повинні дотримуватися законодавчі органи держав-членів. Вирішальна роль ЄС у створенні європейського внутрішнього ринку є безперечною, як і унітаризуюча тенденція того, що роль Європейської Комісії у керуванні процесами економічної політики стає все більш важливою.

За допомогою Європейського семестру Єврокомісія визначає політику держав-членів. Спільний інтерес держав-членів у захисті від глобальних викликів, використанні економічних переваг інтеграції та забезпеченні рівних умов на внутрішньому ринку переважає національну стурбованість з приводу втрати автономії економічної політики і проявляється повільними та обережними кроками до тіснішої та більш обов'язкової координації економічної політики. Тобто виконавча природа європейської політики є тривалим процесом.

Подібно як унітаризація ФРН не була суто процесом централізації, тенденція унітаризації в ЄС, схоже, не веде до централізації та наднаціоналізації. Швидше, механізми інтеграції та злиття європейської та національної політики стають очевидними. Унітаризація ЄС не означає закінчення економічної політики держав-членів або навіть смерті держав-членів, їх політичного підриву або підпорядкування наднаціональній європейській федеральній державі. Натомість розвиваються нові форми прогресивної взаємозалежності та взаєморозуміння. Цілі, визначені в ході довготривалих стратегій економічної політики ЄС, стають

відправною точкою та настановами для функціоналізації універсалізації економічної політики на європейському та національному рівнях.

Література: 1. Becker P. *A European Economic Policy in the Making. Success with Modest Means* / German Institute for International and Security Affairs (SWP). Berlin. 13 October 2020. 32 p. 2. Hall P. A. *Varieties of Capitalism and the Euro Crisis*. *West European Politics*. 2014. 37(6): 1223–1243. 3. Hall P. A. *The Economics and Politics of the Euro Crisis*. *German Politics*. 2012. 21(4): 355–371. 4. Tömmel I. *System-Entwicklung und Politikgestaltung in der Europäischen Gemeinschaft am Beispiel der Regionalpolitik / Die Integration Europas* // ed. Michael Kreile; Opladen: PVS Sonderheft 1992. 185–208.

УДК: 339.9(81)

Пивовар Д. О.
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ БРАЗИЛІЇ
В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.

Значущим актором сучасних міжнародних економічних відносин є Бразилія. Це одна з найбільших в світі демократій, п'ята за чисельністю населення країна, дев'ята за величиною економіка в світі і найбільша економіка Латинської Америки, на яку припадає близько 60% ВВП, 47% території і 49% населення Південної Америки [1]. Однак, незважаючи на те, що постійно відзначається величезний потенціал країни, для вагомого впливу в загальній системі міжнародних відносин, Бразилії до сих пір не вдалося використати свої географічні, територіальні та демографічні активи для забезпечення глобального лідерства [1]. Проте, це не скасовує той факт, що Бразилія є сильною регіональною державою як в політичному, так і в економічному вимірах. Усвідомлюючи, що самостійно просувати свої основні інтереси Бразилії важко, вона використовує широкую мережу економічних та політичних зв'язків для реалізації своїх пріоритетів.

Бразилія це країна, яка являється лідером Латинської Америки. Як ми бачимо з табл. 1, сукупний експорт з Бразилії склав 225 млрд дол. США в 2020 році. Скорочення поставок товарів в вартісному вираженні склало 6,04%. У порівнянні 2019 роком: Експорт товарів зменшився на 14,5 млрд дол. США.

Таблиця 1

Динаміка зовнішньоторговельної діяльності Бразилії, млрд дол. США

	2020 р.	2019 р.	2018 р.	2017 р.	2016 р.
Експорт	225,3	239,8	217,7	185,2	191,1
Імпорт	177,4	181,2	150,7	137,5	171,4

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Основними напрямками експорту товарів з Бразилії в 2020 році були направлені до Китаю з часткою 28% (63 млрд дол. США), США з часткою 13,2% (29 млрд дол. США), Нідерландів з часткою 4,49% (10,1 млрд дол. США) та Аргентини з часткою 4,34% (9,79 млрд дол. США).

Структура експорту з Бразилії в 2020 році була представлена наступними основними товарними групами: 13,4% (30 млрд дол. США) енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки; бігумінозні речовини; воски мінеральні, 11,7% (26 млрд дол. США) насіння і плоди; інше насіння, плоди і зерно; технічні або лікарські рослини для технічних цілей; солома і фураж 11,4% (25 млрд дол. США) руди, шлак і зола.

Щодо сукупного імпорту в Бразилії, то він склав 177 млрд дол. США в 2020 році. Скорочення поставок товарів в Бразилія в вартісному вираженні склали 2,14%. У порівнянні з 2019 роком: Імпорт товарів зменшився на 3,88 млрд дол. США.

Структура імпорту в Бразилії в 2020 році була представлена наступними основними товарними групами: 13,5% (23 млрд дол. США: енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки, воски мінеральні, 12,3% (21 млрд дол. США) електричні машини і устаткування та їх частини, звукозаписувальна та звуко-відтворювальна апаратура, апаратура для запису або відтворення телевізійного зображення і звуку, їх частини та приладдя, 12% (21 млрд дол. США) – реактори ядерні, котли, обладнання і механічні пристрої [2].

Провідним торговим блоком Південної Америки є МЕРКОСУР, відомий як спільний ринок Півдня, він покликаний забезпечити вільне переміщення товарів, капіталу, послуг між державами – членами. В МЕРКОСУР є абсолютний лідер – Бразилія, яка перевершує всі інші країни-учасниці разом. Динаміка зовнішньої торгівлі Бразилії в межах (табл. 2) дозволяє зробити висновок, що найбільший показник зовнішньоторговельного обороту серед країн-учасниць МЕРКОСУР в 2020 році є між Бразилією та Аргентиною – 20,2 млрд дол. США, а найменший з Уругваєм – 3,5 млрд дол. США.

Таблиця 2

Динаміка зовнішньої торгівлі Бразилії в межах МЕРКОСУР, млрд дол. США

Країни партнери	2020 р.		2019 р.		2018 р.		2017 р.	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Аргентина	9,7	10,5	14,9	11,1	17,6	9,4	13,4	9,1
Уругвай	2,4	1,1	3,1	1,1	2,3	1,3	2,7	1,2
Парагвай	2,4	1,3	2,9	1,5	2,6	1,1	2,2	1,2

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Двосторонні економічні зв'язки «нових індустріальних країн», Бразилії та Аргентини, досить міцні, але їх інтеграція зі слабкими країнами менш стійка. Важливим є те, що Бразилія виступає найкрупнішим світовим постачальником

кави, а разом з Парагваем вони експортують деревину тропічних порід і охоплюють практично третину цього сегмента ринку.

Щодо основних напрямів зовнішньоекономічного співробітництва Бразилії з країнами-членами Андської спільноти, то Бразилія історично є основним торговим партнером Болівії. Болівія експортує в Бразилію природний газ (98% від загального обсягу експорту), а експорт Бразилії в Болівію складає такі статті, як залізо, електричні провідники, трактори, локомотиви, дерев'яні меблі, рис. У 2020 році обсяг бразильського експорту в Болівію становив 1,4 млрд дол. США. Бразилія і Перу також в останні роки також мають тісну співпрацю, особливо в торговельно-економічній сфері. У 2020 році товарообіг між країнами склав 3,7 млрд дол. США (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка зовнішньої торгівлі Бразилії з країнами Андської спільноти
за 2017-2020 рр., млрд дол. США

Країни партнери	2020 р.		2019 р.		2018 р.		2017 р.	
	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт	Експорт	Імпорт
Болівія	1,4	1,3	1,4	1,6	1,5	1,2	1,4	1,3
Колумбія	3,1	1,4	2,8	1,7	2,5	1,4	2,2	1,0
Перу	2,2	1,5	2,1	1,8	2,2	1,6	1,9	1,9
Еквадор	0,832	0,81	0,904	0,112	0,836	0,131	0,653	0,144

Джерело: складено автором за матеріалами [3].

Варто зазначити, що Бразилія активно інвестує в економіку Перу, одним з позитивних наслідків цього є будівництво автомобільної дороги, яка дає Бразилії вихід до Тихого океану через територію Перу.

В цілому, показники зовнішньоторговельного балансу між країнами підтверджують те, що члени Андського Співтовариства мають значні переваги у вільному пересуванні товарів.

Одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики протягом останніх років було членство Бразилії в БРІКС. Участь в блоці дозволяє їй як розвивати відносини з іншими найважливішими регіональними державами, так і виступати з ними єдиним фронтом з актуальних для учасників об'єднання і всієї системи глобального управління міжнародних питань. Перспективним напрямком розвитку є співпраця в сільському господарстві, цей напрямок є одним з пріоритетних як для БРІКС, так і бразильської економічної політики. У контексті нової промислової революції і розвитку цифрової економіки особливо важливим стане саме напрямок співпраці в сфері цифровізації і впровадження ІКТ в сільське господарство.

Бразилія має позитивну тенденцію розвитку зовнішньої торгівлі з країнами ЄС. Необхідно відзначити, що завдяки спільним зусиллям торговельно-економічні відносини між ЄС і Бразилією за останні 10-15 років значно покращилися, ЄС і США являються другим і третім після Китаю торговими партнерами Бразилії. Європейські прямі інвестиції в Латинській Америці, а це

30% усіх інвестицій, що спрямовуються Європою в країни, що розвиваються, склали в 25,06 млрд дол. США. Основним одержувачем європейських вкладів стала Бразилія, на яку довелося 34%. Європейські ТНК широко представлені в регіоні і в Бразилії зокрема [4]. Зростання експорту Бразилії в Європу підсилює тезу про те, що це партнерство фундаментальне для Бразилії. У 2019 р. обсяг експорту з Бразилії в ЄС досяг 42,1 млрд дол. США, імпорт з ЄС до Бразилії – 34,8 млрд дол. США. [2].

Європейські ТНК, що діють у високотехнологічних галузях економіки, мають вагомий внесок в реструктуризацію промислового виробництва Бразилії, підвищуючи її технологічний потенціал. Прямі інвестиції з ЄС направляються в фінансовий сектор і банківську справу Бразилії, в торгівлю, в сферу страхування, на підтримку інфраструктури, а також розподіляються між приватними господарствами. Основою експорту Бразилії в країни ЄС поки що залишаються сільськогосподарські товари, мита на які є головною причиною зіткнень ЄС з Бразилією та її партнерами по МЕРКОСУР і в цілому з латиноамериканськими країнами. Бразилія є другою після США країною за обсягом поставок сільгосп-продукції в ЄС.

Українсько-бразильські відносини мають досить активний розвиток, сьогодні Бразилія є головним торговим партнером України в Латинській Америці. Основними товарами у структурі українського експорту до Бразилії є: електроприлади та мінеральні добрива. Бразильський експорт до України складався в основному з сировини та аграрної продукції, зокрема, з тютюну – 24,71%. Але у подальшій перспективі співпраці України і Бразилії не повинна обмежуватися тільки двосторонньої торгівлею, а й має передбачати амбітні плани спільного виходу на ринки третіх країн, зокрема в Латинській Америці, Азії, Африці та Європі. Отже, Бразилія, яка займає провідні позиції в світовій економіці і торгівлі, активну співпрацю з міжнародними партнерами та має вагомий внесок як країна-учасниця в рамках спільнот дозволяє передбачити перспективний розвиток Бразилії, де, спираючись на принципи здорової конкуренції, вона може досягти ще більшого успіху.

Література: 1. Олефір А. Тенденції розвитку міжнародної торгівлі послугами в умовах динамізації конкурентного середовища / А. Олефір, В. Тіпанов [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://irbisnbnv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbnv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=JRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Мер_2008_1-2_9.pdf; 2. World Trade Report 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/wtr20_e.htm; 3. Статистична інформація [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://trendeconpotu.ru/data/>; 4. Внешняя торговля ЕС: особенности на современном этапе. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/doklad/358.pdf>

Сліпченко Т. Є.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н. В.*

Електронна комерція – глобальне явище, яке зростає здоровими темпами майже в усіх країнах світу. Це пояснюється стрімким розвитком мережі Інтернет, який використовують для здійснення міжнародних торгових операцій. Що, у свою чергу, створює для підприємств новий інструмент маркетингу та середовище для ведіння бізнесу, а також спосіб для зниження витрат і розширення комунікації з партнерами, конкурентами та споживачами. Окрім електронної комерції, на світовому ринку з'явилися поняття електронного бізнесу та електронної комерції. Ці поняття відіграють важливу роль у економіці країн та є наслідком глобалізації міжнародного економічного ринку.

Глобальна електронна комерція стала необхідністю для стратегії побудови економіки. Ця платформа з самого початку пройшла довгий шлях і справила великий вплив як на B2B (система бізнес-бізнес «Busines-to-Busines»), так і на B2C (система бізнес-споживач «Busines-to-Consumer») аудиторію [6].

Спираючись на популярність та кількість продаж, концепція електронної комерції дуже швидко процвітає, і основна маса перемикається на цей цифровий ринок для задоволення своїх повсякденних потреб. Завдяки тому, що вся концепція стала можливою, кількість логістичних підприємств також збільшується і скорочує розрив між покупцем і продавцем (рис. 1).

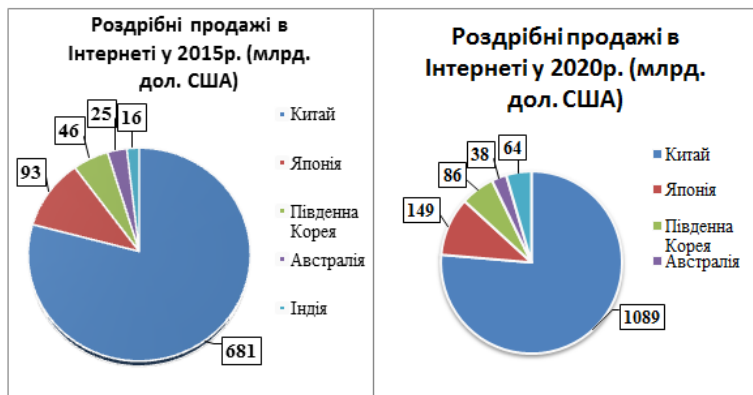

Рис. 1. Динаміка збільшення кількості роздрібних продаж у 2015 та 2020 рр. [2]

На рис. 1 наочно продемонстровано збільшення онлайн продаж за 5 років на 565 млрд. дол. США на світовому економічному ринку, що доказує важливість електронної комерції для населення [2].

З ростом глобалізації концепція електронна комерція набула свого розвитку не тільки в Сполучених Штатах Америки, центр тяжіння електронної комерції перемістився за межі західного світу і заробив своє ім'я майже у всіх куточках світу (рис. 2).

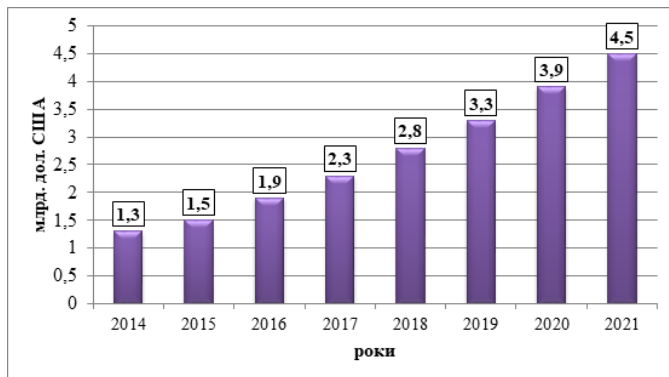

Рис. 2. Загальний обсяг продажів на платформі електронної комерції у світі 2014-2021 (млрд. дол. США) [4]

За даними Euromonitor International, до 2022 року на електронну торгівлю припадатиме 14% від загального обсягу роздрібних продажів. Графік зростання електронної комерції досить нерівномірний, і хоча електронна комерція досить добре проникла в Азіатсько-Тихоокеанський регіон, їй все ще потрібно п'ять років, щоб досягти вершини в європейських країнах. З іншого боку, електронна комерція в Сполучених Штатах Америки переживає невеликий занепад. Роздрібним торговцям також доведеться реалізувати різні стратегії цифрового маркетингу, щоб в найближчі роки зайняти лідируючі позиції в електронній комерції у всьому світі [4].

Отже, електронна комерція з кожним роком переживає безпрецедентне зростання. Щороку по всій земній кулі виникають нові ринки.

На сьогодні найбільшим ринком електронної комерції є Китай, який щорічно має продаж в Інтернеті 672 млрд. доларів США.

Китайський ринком електронної комерції очолюють дочірні компанії з електронної комерції групи Alibaba, а саме Taobao, Alibaba.com, Tmall тощо. З річним рівнем зростання 35% Китай також є одним з найбільш швидкозростаючих ринків електронної комерції. Частка електронної комерції в загальному роздрібному продажі складає 15,9%. Китай також є одним з найбільш швидкозростаючих ринків електронної комерції (35% річного приросту), що забезпечується різною наявною логістикою [3].

Після правління у світі електронної комерції більше десяти років, Сполучені Штати в даний час є другим за величиною ринком електронної комерції у світі. Очоловані гігантами електронної комерції Amazon та eBay, США спостерігають

зростання електронної комерції у всіх секторах, в цій країні першими з'являються інновації для електронної комерції.

Щорічні продажі в Інтернеті складають 340 млрд. дол. США, частка електронної комерції в загальному роздрібному продажі: 7,5% [5].

Логістика також відіграє важливу роль в бізнесі електронної комерції. Зростання електронної комерції та логістики засвідчив раптовий сплеск у тихоокеанських регіонах, зокрема в Південній Кореї та Китаї. Південна Корея була першою країною, яка зайняла перше місце в галузі електронної комерції та логістики та роздрібних продажів. Маючи одну з найкращих цифрових інфраструктур, цифрова революція підняла країну на нові висоти з точки зору електронної комерції, а також з точки зору кур'єрської та логістичної діяльності.

Незважаючи на те, що різні країни рухаються з різною швидкістю, позитивним моментом є те, що всі вони рухаються в бік зростання.

Глобальна електронна комерція B2B домінує над B2C, оскільки звичайна маса в значній мірі віддає перевагу простій спосіб повсякденному покупці. У B2B компанії з використанням віртуальних майданчиків отримують можливість обмінюватись інформацією, знаходити нових партнерів та постачальників у більш швидкий, зручний та дешевий спосіб. У B2C торгівля відбувається за рахунок залучення таких систем, як:

- web-вітрини, оформлених засобами web-дизайну;
- інтернет-магазинів, що містять всю необхідну бізнес-інфраструктуру для управління процесом торгівлі через back-office;
- ТІС (торгова інтернет-система) інтернет-магазинів, back-office яких повністю інтегрований з бізнес-процесами оффлайнової компанії [1].

Для просування свого продукту на Інтернет-платформі роздрібним продавцям потрібно розглянути їх стратегію залучення транскордонних покупців. Бренди не повинні боятися збільшення конкуренції шляхом розширення на міжнародному рівні. З огляду на це, бренди повинні бути готові вдосконалювати кожен аспект наскрізного досвіду онлайн-покупок від цільового призначення, способу локалізованого платежу, міжнародної доставки, митного оформлення, міжнародного повернення до відшкодування мита [5].

Застосування електронної комерції збільшує оперативність отримання інформації при міжнародних операціях, скорочує цикл виробництва та продажів, знижує витрати, пов'язані з обміном інформацією, сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності суб'єктів ведення міжнародного бізнесу. Обсяги операцій на ринках електронної комерції мають швидкі темпи зростання в країнах світового співтовариства.

Отже, електронна комерція створює глобальний торговельний майданчик, що значно збільшує рівень конкурентоспроможності компаній, розширює асортимент для покупців та стимулює до трансформації маркетингу, логістику, освіту та аудит. На платформі також створюються нові різновиди зайнятості: аутсорсинг та фрілансерство, що стимулюють збільшення нових робочих місць. Одним з

головних недоліків електронної комерції є її регулювання на законодавчому рівні та захист персональних даних.

Література: 1. О.М. Яценко, А.С. Грязіна, О.О. Шевчик *Електронна комерція як елемент глобальної торговельної системи. Світове господарство і міжнародні економічні відносини*, 2019; 2. A Global Comparison of E-commerce Business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dsim.in/blog/2019/01/16/a-global-comparison-of-e-commerce-business/>; 3. E-commerce as a Potential New Engine for Growth in Asia, 2019 International Monetary Fund; 4. Euromonitor International [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.euromonitor.com/>; 5. Global E-Commerce Market Ranking 2019 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: https://www.worldretailcongress.com/__media/Global_ecommerce_Market_Ranking_2019_001.pdf; 6. Khurana A. E-Commerce Basics: Types, Trends, and How Transactions Work. E-Commerce Basics, 2019 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.thebalancesmb.com/let-s-ask-the-basic-question-what-is-ecommerce-1141599>.

УДК 339.5

Узунова А. В.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВЕДЕННЯ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІЙН

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О. А.*

Торговельні війни в світі не є чимось новим. Скільки часу існує світова торгівля, стільки ж різні держави намагаються отримати в ній перевагу, при цьому прагнучи обмежити торгівлю інших країн, а самі зайняти їх місце.

Для того щоб зрозуміти суть торговельної війни, потрібно зрозуміти суть зовнішньої торгівлі. Вона складається з імпорту і експорту, тобто, з товарів, які ввозяться на територію країни і з товарів, які виробляються всередині країни і постачаються в інші країни. Головна мета будь-якої держави досягнення позитивного зовнішньоторговельного сальдо, тобто, коли доходи від експорту перевищують доходи від імпорту. І саме це і є основною метою торговельних війн.

Метою роботи є розглянути поняття, види та методи ведення торговельних війн та освітити декілька найбільш відомих випадків з історії.

У сучасному світі загострюються всі політичні, економічні, соціальні відносини між державами. Через це відбувається значне збільшення війн, як військового, так і економічного та економіко-політичного характеру, які суттєво впливають на економіку і політику держав. Одним з видів економіко-політичних війн є так звані торговельні війни. Їх метою є захист інтересів національних виробників, а також створення для них сприятливих умов для боротьби з конкурентами на внутрішньому і зовнішньому ринках. На державному рівні приймаються різні торговельно-політичні, юридичні, економічні заходи. Такі заходи завдають основний удар по фінансово-бюджетній сфері держав [1].

Сам термін торговельна війна сьогодні вже став звичним для світової спільноти. Її можна охарактеризувати як якісь непорозуміння або протиріччя, які

виникають між державами в сфері взаємної торгівлі. Під цим терміном слід розуміти торговельні обмеження, які застосовує одна країна, і відповідні заходи постраждалої від них іншої країни або декількох країн. Можна також сказати, що торговельна війна – це така зовнішньополітична дія будь-якої країни, яка спрямована на збереження своїх економічних позицій або на їх поліпшення за рахунок ведення жорсткої торговельної політики по відношенню до інших країн [2].

Визначення торговельної війни надав канадський економіст Г. Джонсон, який спеціалізувався на дослідженні проблем міжнародної торгівлі та міжнародних фінансів. Під торговельною війною Г. Джонсон розумів конфлікт двох і більше країн, в якому сторони домагаються переваг в економічних відносинах за рахунок тимчасового обмеження двосторонньої торгівлі. Тобто, в основному, причина виникнення торговельної війни, це коли одна країна не задоволена умовами, на яких вона веде торгівлю з іншими країнами. В результаті, починається конфлікт, мета якого змінити такі умови на свою користь [3].

Торговельні війни можна поділити на два види: наступальні і оборонні. Наступальні проводяться з метою захопити зарубіжний ринок, витіснити з ринку інших учасників торговельних відносин заради збільшення частки власного прибутку від збуту товарів. Оборонні навпаки проводяться з метою збереження поточного стану ринку.

До методів наступальної торговельної війни відносяться:

- демпінг;
- введення підвищених експортних квот;
- зниження експортних митних тарифів;
- використання надмірно високих митних ставок;
- заборона на ввезення певних товарів;
- використання особливого режиму стандартизації та сертифікації товарів, особливих санітарних норм [4].

До методів оборонної торговельної війни можна віднести:

- зниження імпорتنих квот;
- підвищення імпорتنих митних тарифів;
- введення технічних бар'єрів, які передбачають виникнення складнощів з відповідністю імпорتنих товарів національним стандартам і технічним умовам;
- введення нетарифних бар'єрів, які ускладнюють процедури ліцензування та збільшують митні формальності;
- введення інших методів протекціонізму [5, 6].

До учасників торговельної війни можна віднести:

- міжнародні організації, які займаються питанням регулювання міжнародної торгівлі;
- інтеграційні об'єднання країн, що проводять загальну торговельну політику;
- держави, які ініціюють торговельну війну;
- інші держави, які беруть участь у торговельній війні;
- підприємства, тобто, експортерів та імпортерів продукції;

– споживачів продукції або населення країн-учасників торговельної війни [7, с. 108].

Торговельні війни почали виникати з моменту появи міжнародних торговельних відносин і в міру розвитку системи міжнародної торгівлі їх наслідки стали набувати все більш широкомасштабний характер. Такі конфлікти нерідко призводили до економічних криз, викликали політичні та соціальні потрясіння, а в деяких випадках торговельні війни переростали в справжній воєнний конфлікт.

Щоб глибше розібратися і мати наочне уявлення про причини, методи, характер ведення торговельних війн та інші аспекти, потрібно звернутися до світової історії і розглянути найбільш відомі приклади. Сучасні міжнародні економічні відносини мають чимало прикладів торговельних війн, у яких беруть участь практично всі країни світу. Найчастіше, учасниками торговельних війн виступали США, Євросоюз і Японія. Це війни «нафтогазові», «курячі», «рибні», «автомобільні», «патентні», «фармакологічні», «сталеві», «соеві», «бананові», «сигаретні» та інші.

Класичний приклад торговельних війн – дві «опіумні війни», які в середині 1800-х років Франція, Англія та США вели проти Китаю. Суть цих воєн зводилося до того, що Китай відмовлявся відкривати свої порти для міжнародної торгівлі та купувати у британських компаній бенгальський опіум та інші товари. Перша «опіумна війна» була в період 1839-1842 років. Відбулася вона через незаконну торгівлю опіумом і завершилася поразкою Китаю та підписанням Нанкінського договору, згідно з яким для британської продукції встановлювалися сприятливі ввізні мита і для надходження товарів відкривалися основні порти Китаю. В результаті другої «опіумної війни» в 1856-1858 роках був укладений Тяньцзінський договір, згідно з яким Китай виплачував репарації, також було відкрито ще десять портів, легалізована торгівля опіумом, а іноземні торговці та місіонери отримали право вільно подорожувати по Китаю. Ці «опіумні війни» є яскравим прикладом використання в торговельних протиріччях військової сили. Однак в наступних торговельних конфліктах військова сила почала поступово відходити на другий план [8].

У 1993 році, почалася так звана «бананова війна» між Євросоюзом і країнами Латинської Америки. Щоб обмежити імпорт бананів у свої колонії в Африці і Карибському басейні, Європа ввела високі тарифи на імпорт бананів з Латинської Америки. Оскільки американські компанії володіли більшою частиною бананових ферм в Латинській Америці, США подали вісім окремих скарг в СОТ. У 2009 році ЄС погодився поступово знижувати тарифи на банани з Латинської Америки. Однак, тільки в 2012 році ЄС і 10 латиноамериканських країн підписали угоду, поклавши край 20-річній торговельній війні [6, 8].

У січні 2018 року США підвищили тарифи на сонячні панелі і пральні машини, імпортовані з Китаю. Через кілька місяців були введені мита на імпорт сталі та алюмінію з усього світу. Протягом 2018 року США підвищували мита до

25% на різні категорії товарів з Китаю. У відповідь Китай застосовував аналогічні заходи, накладаючи мита від 5% до 20% на імпорт з США. На початку 2020 року країни спробували укласти торговельну угоду, проте після першої її фази вони так і не зрушили. З початком епідемії COVID-19 відносини між США та Китаєм загострилися [9].

Причинами початку США торговельної війни проти Китаю можна вважати: негативне сальдо у зовнішній торгівлі, велика частина якого припадає на торгівлю з Китаєм, а також різке загострення протистояння двох найбільших економік світу в сферах високих технологій. Дана торговельна війна між двома масштабними економіками досі не припинена і вже набула затяжного характеру [9].

Іноді від введення країною методів торговельної війни може бути і позитивний ефект, наприклад:

- посилення внутрішнього виробництва і попиту;
- стабільне економічне зростання;
- збагачення та вихід на лідируючі мирове позиції

Однак, в більшості випадків відбувається все в точності навпаки, і такі заходи мають лише негативний ефект. Це підтверджує історія. Наприклад, у 1930 році, через закон Смута-Хоулі про тариф почалася велика депресія в США. Він був підписаний президентом США Г. Гувером. Законом було введено вкрай високі митні збори на більш ніж 20 тисяч іноземних товарів. Він був покликаний скоротити імпорт і стимулювати зростання внутрішнього виробництва. У відповідь інші держави підняли мита на товари з США. У результаті закони та тарифи, які були введені американськими торговельними партнерами в якості відповіді, сильно вдарили по ВВП США [10].

За даними Bureau of Economic Analysis, загальний імпорт в США впав з 5,6 млрд дол. США в 1929 році до 1,9 млрд дол. США в 1933 році, а експорт США впав з 5,9 до 2 млрд дол. США [11].

У XXI столітті торговельні війни не вщухають. Можна відзначити, що відмінною рисою саме сучасних торговельних війн є те, що вони перетворилися на інструмент геополітики. Європа, Азія, США – всі прагнуть прощтовхнути свої інтереси і захопити ринки збуту. Більш того, в силу посилення глобалізації і взаємозалежності країн у світовій економіці практично всі держави відчувають негативні наслідки торговельних війн.

Література: 1. Trade War [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу: [https://www.investopedia.com/terms/t/trade-war.asp#:~:text=A%20trade%20war%20happen s%20when,nation%20has%20unfair%20trading%20practices](https://www.investopedia.com/terms/t/trade-war.asp#:~:text=A%20trade%20war%20happen s%20when,nation%20has%20unfair%20trading%20practices;); 2. The balance “Trade Wars and their Effect on the Economy and You” [Електрон. ресурс]. – 2021. – Режим доступу: [https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/tariff_profiles_20_e.pdf](https://www.thebalance.com/trade-wars-definition-how-it-affects-you-4159973#:~:text=A%20trade%20war%20is%20when,similar%20forms%20of%20trade%20protectionism.&tex t=It%20depresses%20economic%20growth%20for,increase%20the%20prices%20of%20imp or ts; 3. Johnson H. Optimum Tariffs and Retaliation. // The Review of Economic Studies. 1953. Vol. 21, no. 2. Pp. 142–153; 4. World Tariff Profiles 2020 [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу: <a href=) 5. International Classification of Non-tariff Measures – 2019 [Електронний

ресурс]. – 2019. – Режим доступу: https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab2019d5_en.pdf; 6. Фадеева И.А. Торговые войны в мировой экономике как проявление дезинтеграционных процессов // *Kant*. 2019. №2 (31). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/torgovye-voyny-v-mirovoy-ekonomike-kak-proyavlenie-dezintegratsionnyh-protsessov>; 7. Серпухов М.Ю. Обґрунтування інтересів учасників торговельних війн в міжнародній економіці / М.Ю. Серпухов // *Економіка розвитку*. – 2013. – № 3. – С. 106-110; 8. Гордєєва Т. Міжнародні торговельні суперечки у сучасній регулятивній парадигмі / Т. Гордєєва // *Міжнародна економічна політика*. – 2013. – №2 (19). – С. 114 – 115; 9. Київський міжнародний економічний форум Торгові війни. США vs КИТАЙ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/torgovi-vijni>; 10. The balance What the Smoot Hawley Act Can Teach Protectionists Today [Електрон. ресурс]. – 2020. – Режим доступу: <https://www.thebalance.com/smoot-hawley-tariff-lessons-today-4136667>; 11. Bureau of Economic Analysis. National Income and Product Accounts [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://apps.bea.gov/iTable/iTable.cfm?reqid=19&step=2#reqid=19&step=2&isuri=1&1921=survey>

УДК 339.727:061.1ЄС

Шаповал П. В.
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ЯК НАЙБІЛЬШИЙ АКТОР
СВІТОВОГО РИНКУ КАПІТАЛІВ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Шуба М. В.

Міжнародний рух капіталу – це один із ключових компонентів міжнародних економічних відносин. Саме міжнародний рух капіталу з кожним роком усе більше впливає на процес розвитку усієї світової економіки, а саме на структуру міжнародної торгівлі товарами та послугами, науково-технічної діяльності, кредитно-фінансових зв'язків, що видозмінює структуру світового господарства та майбутнє його розвитку. Отже, міжнародний рух капіталу стає локомотивом розвитку усієї світової економіки.

Європейський Союз як інтеграційне об'єднання проводить активну політику, яка спрямована на активізацію інвестиційної діяльності. Ця політика визначається існуванням загалом т.зв. «чотирьох свобод», зокрема свободи руху капіталу, що, зі свого боку, є одним із чинників панівного положення Європейського Союзу на світовому ринку інвестицій. Відповідно до цього, активізація інвестиційної діяльності Європейського Союзу як найбільшого актора міжнародного руху капіталу набуває особливої актуальності.

Важливою складовою міжнародного руху капіталу є прямі іноземні інвестиції (ПІІ), які є однією з головних форм експорту приватного капіталу, що дає змогу інвесторам безпосередньо розпоряджатися та контролювати діяльність іноземної компанії. Відповідно до визначення МВФ, прямі іноземні інвестиції виникають лише в тому разі, коли закордонному інвестору належать щонайменше 25%

статутного капіталу акціонерного товариства (у чинному американському законодавстві – не менше 10%, у країнах-членах ЄС – 20%, у Канаді, Новій Зеландії та Австралії – 50%) [1].

Відповідно до Європейської комісії, прямі іноземні інвестиції – це вид транскордонних інвестицій, у межах яких інвестори, що мешкають в одній країні, мають довгострокові інтереси та великий ступінь впливу на резидентів в іншій країні (володіючи 10% або більше прав голосу) [2].

Слід зазначити, що ПІІ є рушійною силою конкурентоспроможності та економічного розвитку. Інформація про її розвиток з часом вказує на зовнішню конкурентоспроможність держави-члена ЄС та ефективність економічної, торгової та інвестиційної політики [2].

Країни на міжнародному ринку капіталів можуть виступати або як країни-реципієнти (отримувачі інвестицій, які імпортують капітал) або як країни-донори (країни-інвестори, які здійснюють експорт капіталу).

Відповідно до рис. 1, починаючи з піку у 2015 році, потоки прямих іноземних інвестицій ЄС в країни світу різко зменшилися протягом 2015-2019 рр. Однак, ЄС продовжує залишатися одним із головних інвесторів світу.

Варто зазначити, що в 2019 році загальний об'єм світових прямих інвестиційних потоків становив 1,09 трлн дол. США, понад 30% яких припадали на Європейський Союз.

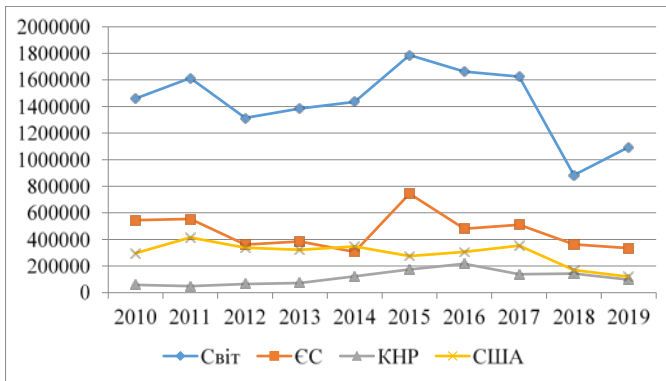

Рис. 1. Динаміка ПІІ закордон протягом 2010-2019 рр. (млн дол. США)

Складено автором за матеріалами: [3]

Аналогічна динаміка спостерігалася щодо потоків прямих іноземних інвестицій до Європейського Союзу. Відповідно до рис. 2, загальна частка імпорту прямих іноземних інвестицій в країни Європейського Союзу на 2019 р. становила 27%, що на 8% перевищує США. Загалом імпорт ПІІ до країн-членів Європейського Союзу спричинив створення нових виробничих потужностей, зростання імпорту нових технологій та збільшення кількості робочих місць.

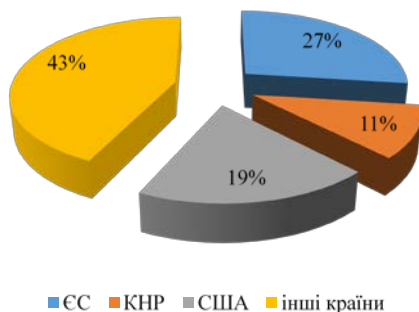

Рис. 2. Частка імпорту ППІ країн ЄС та інших найбільших інвесторів у 2019 р.
Складено автором за матеріалами: [3]

ЄС залишається найпривабливішим напрямком прямих іноземних інвестицій у світі та найбільшим інвестором. Однак у деяких випадках іноземні інвестиції можуть стати проблематичними, а саме коли іноземні інвестори прагнуть взяти під власний контроль європейські підприємства, діяльність яких має безпосередній зв'язок з важливими для інтеграційного об'єднання технологіями, інфраструктурою, ресурсами або конфіденційною інформацією [4].

Рис. 3 ілюструє провідні вісім країн за прямими іноземними інвестиціями Європейського Союзу у 2019 році. США було провідним місцем призначення прямих іноземних інвестицій у 2019 році (загалом 24% від загального обсягу). Крім того, серед основних країн-реципієнтів ППІ ЄС є також Велика Британія та Швейцарія, частка яких досягла 21% та 11% відповідно.

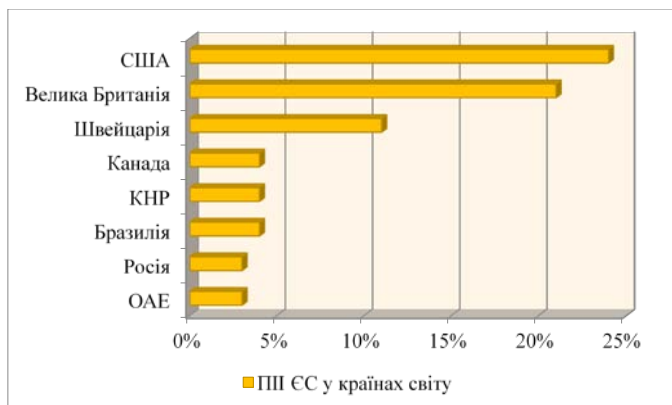

Рис. 3. Частка ППІ ЄС у країнах світу за 2019 р., %
Складено автором за матеріалами: [5]

Отже, ЄС має один із найбільш відкритих у світі інвестиційних режимів і є головним інвестором у світі та основним глобальним напрямком прямих іноземних інвестицій. Обсяги прямих іноземних інвестицій до ЄС переважають

навіть таких лідерів економічного розвитку, як КНР та США. Сприяючи економічному зростанню, створенню робочих місць, іноземні інвестиції дають змогу ЄС реалізувати важливі масштабні проекти, впровадити в країнах новітні технології та реалізувати окремі цілі свого розвитку. Наразі за допомогою внутрішньої політики та міжнародних угод ЄС прагне до подальшого поліпшення умов задля залучення більших обсягів іноземного інвестиційного капіталу.

Література. 1. Нікітіна А. В. Особливості та способи залучення прямих іноземних інвестицій на підприємства за умов глобалізації світогосподарських відносин. Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського. 2018. №22. С. 78–83; 2. Прямі іноземні інвестиції. Офіційний сайт Європейської комісії. URL: https://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/integration_market_openness/fdi/index_en.htm; 3. Потіки прямих іноземних інвестицій. Офіційний сайт ОЕСР. URL: <https://data.oecd.org/fdi/fdi-flows.htm>; 4. Прямі іноземні інвестиції: європейський досвід. Офіційний сайт Офісу публікацій Європейського Союзу. URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/eedadaf3-b864-11e7-ac8e-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-194061920>; 5. Об'єм прямих іноземних інвестицій на кінець 2019 року. Офіційний сайт статистичної служби Європейського Союзу. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20210219-2>.

Розвиток міжнародної логістики на сучасному етапі

УДК 005.932.4:330.341.1:004.75

Арабаджи А. О.

БЛОКЧЕЙН-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛАНЦЮЖКІВ ПОСТАВОК

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., доц. Баранова В. В.*

Глобалізаційні процеси призвели до більш інтенсивної торгово-економічної взаємодії між різними країнами світу та формуванню більш складних і диверсифікованих каналів руху товарів, послуг і капіталу, розвиток яких сформував багатомільярдну інтернаціональну індустрію. При цьому, стрімкий розвиток цієї галузі зберігає різного роду операційну неефективність, яка зумовлена складним характером операційних процесів в міжнародній торгівлі товарами і сировиною. Так, станом на 2020 р. ринок менеджменту ланцюжків поставок досяг об'єму в 17,79 млрд дол. та за прогнозами експертів має всі перспективи подвоїти ці показники у 2027 р (рис. 1). Як приклад, судноплавство і торгівля, як і раніше, значною мірою залежать від людських ресурсів, а їх швидкість і ефективність страждає від ручних і паперових процесів, які є дуже дорогими, повільними і схильними до помилок. Важливими, також, є проблеми відсутності довіри і координації між експортерами та імпортерами, особливо в країнах з ринковою економікою і розвинених країнах, що значно сповільнює й ускладнює численні процеси, пов'язані з торгівлею. Через нездатність звичних інструментів вирішити існуючі проблеми, протягом останніх років міжнародними компаніями активно розглядається запровадження інновацій з інших технологічних сфер діяльності. Досить актуальною є технологія блокчейну, принцип роботи якої має багато варіантів для подальшого впровадження.

Так, технологія розподіленого реєстру блокчейну (Distributed Ledger Technology, або DLT) значною мірою спрощує регулятивну звітність для самих компаній та регулюючих інститутів за рахунок автоматизації аудиторських записів. Принцип функціонування розподіленого реєстру полягає у створенні електронної системи баз даних, що розподіляється між декількома мережевими вузлами або пристроями [2]. Головною відмінною рисою технології розподіленого реєстру блокчейну (Distributed Ledger Technology, або DLT) є відсутність єдиного контролюючого органу. Тому технологія DLT дозволяє записувати і зберігати інформацію в мережі, яка одночасно є децентралізованою (дані зберігаються на

декількох серверах) і розподіленою (ці вузли взаємопов'язані і взаємодіють між собою). Всі транзакції, що здійснюються під час реалізації ланцюжка поставок, документуються та фіксуються у системі, дозволяючи спеціалістам користуватися цими даними в режимі реального часу. В свою чергу, це призводить до значної економії коштів та прискоренню процесів перевірки регулюючими органами через відсутність необхідності у звірці даних. До того ж, ключовою функціональною особливістю розподілених реєстрів, що базуються на блокчейні, є угруповання і організація всіх даних в ланцюжок блоків з криптографічним захистом. Ще однією особливістю, є те що в такі послідовні ланцюжки можна тільки додавати нові блоки даних, але не можна виправляти або видаляти вже існуючі записи. Це повністю нівелює «людський фактор» та запобігає виникненню проблем, пов'язаних з недосконалістю роботи людини.

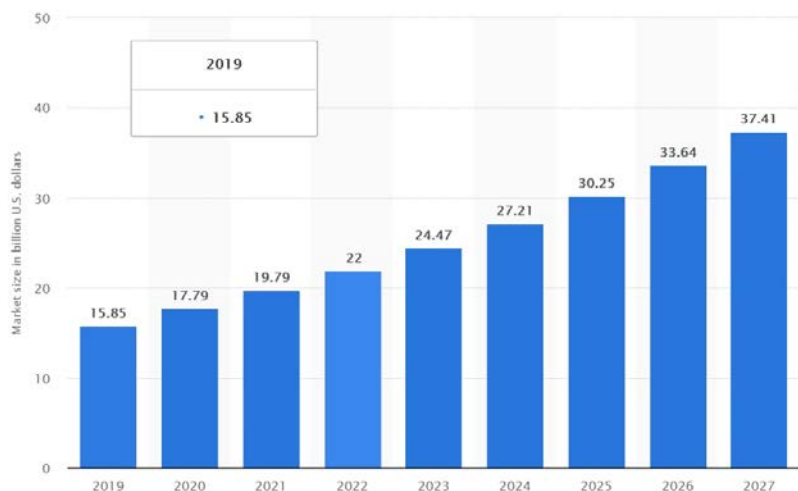

Рис. 1. Об'єм світового ринку менеджменту ланцюжків поставок за 2019-2027 роки, млрд дол. [1]

Крім того, блокчейн-технології, на відміну від інших видів DLT, як правило, є відкритими публічними мережами і не вимагають спеціального дозволу для доступу. Саме це дозволяє перейти на новий рівень комунікації між бізнесом та споживачами, адже тепер кожна людина отримує доступ до детальної інформації про походження і етапи транспортування тих чи інших товарів. Цей кейс вже активно реалізується американською електронною корпорацією IBM, що спеціалізується на виробництві комп'ютерів і програмного забезпечення. Компанією було створено власну блокчейн-мережу під назвою «Food Trust Blockchain», яка є єдиною мережею об'єднуючи учасників ланцюжка поставок продуктів харчування, і при цьому, пропонуючи контрольовану реєстрацію даних продовольчих товарів і загальний доступ до них. Результатом є комплекс рішень, які дозволяють підвищити безпеку і свіжість продуктів харчування, домогтися

більшої ефективності в організації ланцюжків поставок, мінімізувати відходи, поліпшити репутацію бренду і безпосередньо вплинути на економічні показники компаній-користувачів [3]. І це є перевагами застосування блокчейн-технології, завдяки чому, клієнтами проекту стали такі продовольчі гіганти, як Walmart, Nestle, Unilever і Dole Food.

Система блокчейн-технологій надає можливість і переваги, також, інтернаціональним компаніям, які нерідко розміщують свої підприємства у країнах, що розвиваються, запобігти випадкам нелегальних та антигуманних практик під час виробництва. Зокрема, Демократична Республіка Конго – центральноафриканська країна, спустошена затяжною війною, в результаті якої загинули мільйони людей. При цьому, країна регулярно фігурує в списку найбільш небезпечних країн світу. У ДРК існує серйозна проблема, пов'язана з неофіційними гірничодобувними підприємствами, що співпрацюють з закордонними компаніями, багато з яких наймають дітей. У зв'язку з цим блокчейн-розробники вже активно працюють над проектами, що зможуть надати світовим виробникам високотехнологічних пристроїв, таких як смартфони, гарантію того, що кобальт, який використовується в літій-іонних батареях, не буде добуватися дітьми. Такого ефекту вдасться досягти, перш за все, за рахунок правильної організації та своєчасної фіксації даних про всі етапи виробничого процесу. До того ж, це значно спростить компаніям роботу з обліку продукції і визначення місцезнаходження тих компонентів, які губляться під час транспортування.

Таким чином, технологія блокчейн з кожним роком привертає все більше уваги різних підприємств світу, що працюють над вдосконаленням системи організації міжнародного виробництва і логістики. Завдяки особливостям і певним перевагам розподіленого реєстру та криптографічного захисту даних, мережі блокчейн дозволяють швидко та точно відтворювати необхідну інформацію про процес транскордонних переміщень товару або грошей. Це надає можливість запобігати будь-яким фальсифікаціям або ненавмисним помилкам. Проте зважаючи на високу вартість створення подібної системи для використання в межах певного бізнесу, на сучасному етапі блокчейн-технології можуть бути реалізовані лише світовими гігантами галузі виробництва, що залишає при розробці систем для менших виробників простір пошуку більш дешевих і легких технологій.

Література. 1. Jake Frankenfield. Distributed Ledger Technology (DLT). URL: <https://www.investopedia.com/terms/d/distributed-ledger-technology-dlt.asp>2 (Last accessed: 15.03.2020); 2. Size of the global supply chain management market worldwide from 2019 to 2027(in billion U.S. dollars). URL: <https://www.statista.com/statistics/1181996/supply-chain-management-market-size-worldwide/> (Last accessed: 17.03.2020); 3. IBM. Annual report. URL: https://www.ibm.com/annualreport/?lnk=hpmex_buab&lnk2=learn (Last accessed: 17.03.2020).

Луценко Н. С.

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТРАНЗИТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Григорова-Беренда Л. І.*

З кінця минулого століття попит на міжнародні перевезення в світі суттєво збільшився і буде зростати надалі, що зумовлено, насамперед, зростаючою інтернаціоналізацією світового господарства і розвитком діяльності ТНК. Для забезпечення більшості господарських процесів підприємства потребують надійних транспортних систем. Оскільки Україна завдяки своєму географічному положенню може й надалі слугувати з'єднуючою ланкою для європейських країн та Сходу, важливо визначити проблемні аспекти в реалізації нею власного транзитного потенціалу з метою подальшого просування країни на світовому ринку логістичних послуг.

Серед європейських країн Україна за оцінкою 1998 року має найбільший показник транзитного потенціалу – 3,11 бали (інститут Rendall). На таку високу оцінку має значний вплив географічне розташування, і тому Україною проходять наступні міжнародні транспортні коридори: Критські (коридор № 3 Берлін – Вроцлав – Львів – Київ; коридор № 5 Венеція – Трієст – Любляна – Будапешт – Братислава – Ужгород – Львів; коридор № 9 Гельсінкі – Москва – Санкт-Петербург – Київ – Кишинів – Бухарест – Александруполіс), Європа – Азія, водні (Гданськ – Одеса; коридор Чорноморського економічного співробітництва), ТРАСЕКА (Європа – Кавказ – Азія) [1].

За даними Державної служби статистики України транзитні перевезення становлять 30,3% у структурі експорту, імпорту і транзиту вантажів. За видами транспорту у транзиті переважає трубопровідний (64,1% від загального обсягу транзиту). Частка залізничного транспорту складає 28,9%, автомобільного – 5,8%, морського – 0,8%, авіаційний – 0% [2]. Якщо врахувати наявність 7 міжнародних транспортних коридорів, що проходять територією України, та доволі низьку частку транзитних перевезень видів транспорту крім трубопровідного, то стає очевидним, що транзитний потенціал України є нереалізованим.

Частину транзитного потенціалу Україна втратила через загострення відносин та військовий конфлікт з Російською Федерацією. Протягом багатьох років Україна була основною транзитною країною для експорту російської сировини до Центральної Європи та Сходу. У 2016 році Російська Федерація обмежила транзит через її територію з території України (міжнародні транзитні перевезення в тому числі), що вплинуло на транзит до Середньої Азії [3]. Україна не виграла суперечку в СОТ з цього приводу, оскільки панель арбітрів вважає, що Росія має право обмежувати транзит через загострення ситуації в міждержавних відносинах [4].

Якщо говорити про вантажні перевезення, то альтернативою став «Новий шовковий шлях» (коридор Європа – Кавказ – Азія), маршрут якого проходив з Заходу до Китаю в обхід Росії. Проте даний проект зараз неактивний, оскільки був неконкурентоспроможний (дорожча ціна і більша кількість інтермодальних моментів у порівнянні з іншими варіантами доставки з Європи до Китаю).

Крім неактивного використання міжнародних транспортних коридорів, перешкодами для збільшення транзитного потенціалу в Україні є непрозорість та важкодоступність інформації, неефективна робота митних служб, недостатнє використання мультимодальних видів перевезень, слаборозвинута транспортна інфраструктура та матеріально-технічна база вітчизняних перевізників.

Україна потребує створення зручних інформаційно-довідкових центрів з доступом до необхідної інформації щодо перевезень для потенційних перевізників та суттєвого спрощення проходження митних процедур. Безумовно важливим є будівництво сучасних автомагістралей з якісним твердим покриттям. В цьому напрямку в 2020 році за проектом «Велике будівництво» спостерігається позитивне зрушення – відремонтовано понад 4 тис. км доріг державного значення. Звичайно, цього поки недостатньо, проте у перспективі збільшення кількості якісних автомагістралей допоможе технічно покращити проходження вантажів, а відповідно, і збільшити кількість транзитних перевезень. Оскільки залізничний транспорт займає друге місце у використанні для транзитних перевезень, то доцільним є звернути увагу на швидкісний рух. Швидкісний вантажний рух створює можливість збільшити маршрутну швидкість для більшості транзитних перевезень (контейнерні, контрейлерні, цінні вантажі і вантажі, що швидко псуються). Також, нарощування інтермодальних перевезень допоможе сформувати більш конкурентні пропозиції, оскільки за допомогою раціонально сформованих ланцюгів поставок можна буде ефективніше скомбінувати доставку «від дверей до дверей» з мінімальними затратами і в потрібний час.

Отже, Україна має значний нереалізований транзитний потенціал. Для покращення ситуації потрібно знаходити шляхи переорієнтації транспортно-логістичної системи на інші країни та вирішувати внутрішні проблеми з функціонуванням державних служб та недоліками інфраструктури. Оскільки розвиток транзитного транспорту – це не лише питання розкриття потенціалу України, а й забезпечення доступу країни на світові ринки.

Література. 1. Постанова "Про затвердження Концепції створення та функціонування національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні" [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-97-%D0%BF#Text>; 2. Статистичний бюлетень «Експорт, імпорт і транзит вантажів в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/08/Arch_eitv_bl.htm; 3. РФ продовжила обмеження транзиту через її територію з території України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=684d6db8-5b38-406a-989a-a3b2823034b9&title=RfProdovzhilaObmezheniaTranzituCherezYiTeritoriiZTeritoriiUkraini>; 4. DS512: Russia – Measures Concerning Traffic in Transit [Електрон. ресурс] – Режим доступу: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds512_e.htm.

Майборода О. Є., Белова В. О. /

Maiboroda O. Y., Bielova V. O.

**INFORMATION TECHNOLOGIES IN THE LOGISTICS ACTIVITY
OF THE ENTERPRISE**

V. N. Karazin Kharkiv National University

The current stage of the development of society is characterized by the growing role of information technology. They actively influence the state of political, economic, defense, and other components of state security. The need to use information technology is no longer in doubt because technology is one of the most dynamically developed areas of modern life. The use of new information technologies allows to increase the efficiency of the learning process, promotes the transition to continuing education, solves the problem of access to new sources of various compositions and forms of presentation of information.

Information technologies, allowing to intensify information processes, to increase the efficiency of use of the information resources saved up by society, provide to themselves steady and dynamic development. They integrate the achievements of basic and applied sciences, engineering knowledge, education, art, logistics. Free access to information is the basis of a democratic society, and modern technological advances provide the conditions for information interaction between people [1].

The term "information technology" originated in the late 70's of the twentieth century and became widely used through the use of the latest electronic technology for information processing. Information technology has always been an integral and essential part of human life, and its centuries-long development interdependent on the simultaneous development of science, art, production, and education.

At the present stage, the concept of information technology includes micro-electronics, computer and software production, communications and telephony, mobile services, providing access to the Internet and its information resources, as well as various cultural phenomena related to these areas of activity and rules (both formal and informal) governing these areas of activity [1].

Over time, the concept of technology has undergone significant changes, and if at first technology was considered as a simple skill, today it is a complex set of knowledge obtained primarily through valuable research.

The diversity of information technologies creates a need to develop theoretical and empirical classifications of technologies in logistics.

Such scientists as Gromov Yu. Yu., Didrich I.V., Aylamazyan A.K., Stas E.V. distinguish the following main classes of information technology in logistics by purpose: providing IT and functional IT [1, 2].

Muratova O.A. in her article offers the following classification of information technology in logistics [3]:

IT decision support – systems that automate large amounts of information. Such systems are aimed at finding solutions to everyday tasks of management and help to carry out effective management actions.

IT data processing solves structured tasks and is used at the executive level to automate daily routine operations.

IT expert systems use artificial intelligence. The systems accumulate a variety of knowledge in different areas and provide information (expert advice) to the organization's specialists to solve problems.

IT management – systems that focus on effective management. Their purpose is to provide information to all employees of the company, whose job responsibilities include decision-making. Technologies allow to provide data in the form of special management reports on a regular basis [3].

Logistics system is a set of limited subsystems and the problem of implementing information technology in the management of logistics systems most professionals consider individually for each of them [3, 6] (Fig. 1).

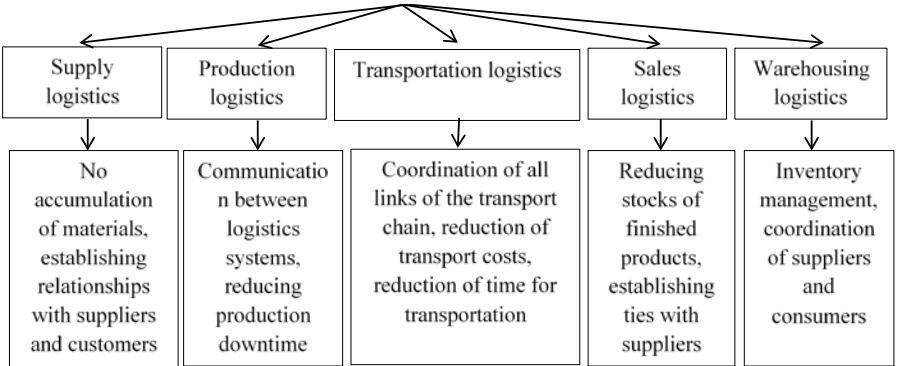

Fig.1. The main goals of the introduction of information technology in the logistics system. Source: compiled by the authors on the materials [3, 6]

In most developed countries, advanced IT technologies such as IoT, cloud technologies, mobile, GPS and analytical programs for the management of national and international supply chains and distribution systems are being actively implemented. At the same time, developing countries are in the process of upgrading supply chains and distribution systems by connecting to these advanced IT technologies, which are of the highest priority for service providers around the world.

IoT developments are widely used in the field of transport and logistics services. This applies to both individual divisions of enterprises and transport in general. With the help of IoT monitoring of storage conditions in warehouses and loaded vehicles and warehouses, management of individual objects in real time, etc. [5, 6].

It should be emphasized that, in addition to logistics, the largest costs will be incurred in discrete production and utilities, but the highest growth rates are also forecast by specialists in the utilities, consumer goods and retail sectors (Fig. 1).

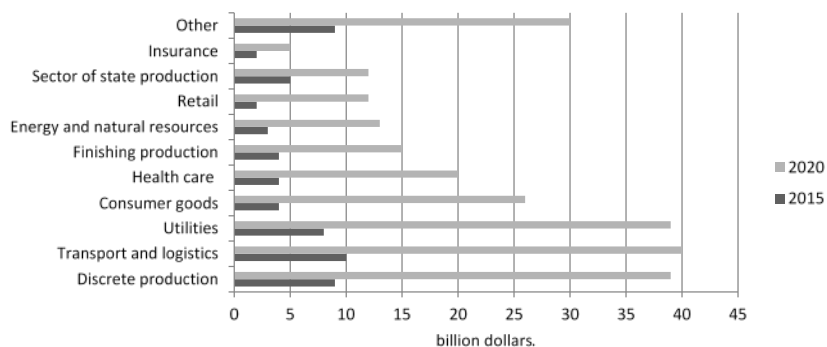

Fig. 1. Dynamics of IoT costs by industry in 2015-2020
Source: compiled by the authors based on materials [7]

Lytvyn O. I. claims that according to the degree of coverage of information technology management tasks are: electronic data processing, automation of management functions, decision support, e-office, expert support. Electronic data processing is performed using a computer without revising the methodology and organization of management processes in solving local mathematical and economic problems.

In the automation of management activities, computing tools are used to comprehensively solve functional problems, the formation of regular reporting and work in the information and reference mode for the preparation of management decisions.

IT decision support involves the extensive use of economic and mathematical methods and models, application packages (APP) for analytical work and forecasting, business plans, sound estimates and conclusions from the processes and phenomena of production and economic activity. This group includes and is currently widely implemented IT, called e-office and expert decision support. These two options for IT are focused on using advances in the latest approaches to automate the work of professionals and managers, creating the most favorable conditions for them to perform professional functions, quality and modern information services through an automated set of management procedures implemented in a particular workplace and office in general.

The e-office provides for the presence of integrated PPP, which provide a comprehensive implementation of the tasks of the subject area. Currently, e-offices are becoming more common, whose employees and equipment can be located in different rooms.

IT expert decision support is the basis for automating the work of analysts. In addition to analytical methods and models for the study of emerging situations, these employees are forced to use the accumulated experience in assessing situations, i.e. information that forms the knowledge base in a particular subject area [4].

Thus, modern information technology logistics covers all aspects of the enterprise. For the effective functioning of any enterprise in the market, management should analyze trends in technology, apply them and be able to innovate in the enterprise, because it is the key to success.

References: 1. Gromov YU. YU., I. V. Didrih, O. G. Ivanova, M. A. Ivanovskij, V. G. Odnol'ko. *Informacionnye tekhnologii [Information technologies]*. Tambov: FGBOU VPO «TGTU», 2015. p.260/; 2. Ajlamazyan A.K., Stas' E.V. *Informatika ta teoriya rozvitku [Informatics and development theory]*, 1989. p. 190; 3. Muratova E. A. *Klassifikaciya informacionnyh tekhnologij i edinoe informacionnoe prostranstvo v APK [Classification of information technologies and unified information space in agro-industrial complex]*// *Moscow Economic Journal*. 2019. №№9. p. 524-531; 4. Litvin O.I. *Informacijni tekhnologii [Information Technology] pub.* Dniprodzerzhynsk: Dniprodzerzhynsk State Technical University, 2012. p.83; 5. *The New IoT-Powered Supply Chain: How Smart Logistics Tracking is Creating a Leaner, More Agile Global Economy* [Electronic resource] URL: <https://www.sigfox.com/en/new-iot-powered-supply-chain-how-smart-logistics-tracking-creating-leaner-more-agile-global-economy>; 6. Olha Y. Maiboroda Et Al (2020). *The Global Value of Distribution Networks and Logistic Opportunities*, *International Journal of Economics and Business Administration* Volume VIII Special Issue 1, 2020. pp. 227-238 [Electronic resource] URL: <https://www.ijeba.com/issues/>; 7. *Spending on Internet of Things worldwide by vertical in 2015 and 2020 (in billion U.S. dollars)* [Electronic resource] URL: <https://www.statista.com/statistics/666864/iot-spending-by-vertical-worldwide/>

УДК 339.188.4

Майборода О. Є., Кучерява В. В.
КОНТРОЛІНГ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

На сучасному етапі економічного розвитку, діяльність будь-якого підприємства вимагає нових підходів щодо прийняття оперативних рішень. Це вимагає від керівництва пошуку новітніх підходів та інструментів щодо управління, які направлені не лише на виявлення негараздів у діяльності виробництва але і надають інформацію для керування головними бізнес процесами. Вирішення цих завдань не можливе без такого інструменту як контролінг.

Контролінг, в ролі окремої науки, почав своє існування досить багато років тому. Його призначенням було – розвиток управління в різній діяльності. Історичні факти підтверджують виникнення і розвиток контролінгу у Франції і Англії в 15 столітті. В ті часи існували "контролери", в обов'язок яких входило ведення обліку витрат товарів і грошових коштів.

Перш за все треба розуміти, що контролінг представлявся в певні періоди свого існування в різних для себе концепціях. Це концепції обліку, інформаційних систем та управління. Варто врахувати, що сама концепція контролінгу в управлінні підприємством здійснилася набагато пізніше через надмірні вимоги

до виробництва. Згодом сформувалися самостійні системи управління за допомогою виділення функцій управління, такі як: контроль, аудит і планування. А поки в період кінця 19 століття і початок 20 підприємства вимагали вдосконалення методів контролю та аналізу. На підприємствах США такі вимоги призвели до того, що повноваження зберігача грошей і головного секретаря, який має право здійснювати управлінські рішення, тому він був наділений консультативною важливою функцією, перейшли у встановлений підрозділ контролінгу. Підставами для відкриття контролінгу послуговували наступні чинники:

- суворі збори податків;
- різноманітні виділення коштів для здобуття цілей;
- світова економічна криза

Досить тривалий період часу управлінський облік, це була одна з перших концепцій контролінгу, вів матеріальну звітність, але через низку причин, наведених вище, стало ясно, що він не в повній мірі може виконати вимоги управління. Пізніше ж облік став всього лише додатковою ланкою в ланцюжку по проходженню перешкод в подальшому процесі [1, с. 5].

За часів економічної кризи 30-х років 20 століття в нестійкому положенні, в жорстких умовах конкуренції виникла гостра необхідність в залученні контролінгу на підприємства. Саме в ці роки формулюється тлумачення контролінгу групою вчених. Поступово створюються організації, інститути контролерів. Перший Інститут Контролерів був заснований в 1931 році в США.

У 50-х роках минулого століття почала проглядатися наступна концепція контролінгу, а саме інформаційна. Дана концепція надавала підприємству можливість узагальнювати функції аналізу і обліку з метою обґрунтування розміру і раціональних витрат ресурсів і коштів підприємства. Вона поєднує в собі взаємодію господарського обліку, методів дослідження економічних процесів і перспектив розвитку підприємства. Інформаційна концепція зовсім не усуває значимості обліку, як провідної функції виробництва. Саме в цей період часу помічається зацікавленість в контролінгу, як в глобальному управлінні, і вже починаючи з кінця 60-х років концепції контролінгу можна було зустріти в дочірніх підприємствах США. Поступово контролінг почав впроваджуватися в фірми Німеччини і повів за собою незворотні трансформації в середовищі підприємства. Для Німеччини властива особиста методика по встановленню контролінгу на своїх підприємствах. Слідом за цим, принципи контролінгу з управління підприємством були випробувані не тільки на території Німеччини.

Як і в 15 столітті функції контролю здійснювали контролери. Створювалися цілі відділи контролерів в обов'язок яких входило спостереження за фінансовою складовою підприємства, порівняння показників діяльності, оцінювання стану виробництва, надання інструкцій керівництву для запобігання похибок в діяльності. Ці відділи вважалися головними щодо забезпечення інформаційної системи.

Вже в 60-х роках минулого століття до першочергових завдань контролінгу відносилися співвіднесення запланованих показників з поточними, планування бюджету. Контролінг починає розвивати в собі оперативний рівень управління підприємством з причини невимірних змін оточуючих умов і прагнення вивести виробництво на новий рівень. Разом з оперативним рівнем управління підприємством контролінг став матеріалізувати стратегічні цілі і завдання, що поставило філософію контролінгу на ще одну сходинку вгору. Німецькі вчені провели своє спостереження і прийшли до висновку, що в великих підприємствах стоїть питання про налагодження взаємодії між різними підсистемами. Тому на німецьких підприємствах повсюдно ґрунтувалися відділи контролінгу.

Виходячи з цього, виявилось три різних рівня з управління: узгодження планування з певними цілями підприємства; процес становлення планів; розважливий рівень.

Величезне місце контролінгу відвели не тільки в загальнопромисловій галузі, але також і в економічній. Контролінг перетворився в окрему гілку, яка допомагає функціонувати підприємству. Тому його подальший розвиток викликано такими мотивами:

- збільшенням часу затвердження рішень у зв'язку з необхідною кількістю знань співробітників в сфері організації процесів;
- здійснення діяльності підприємства в ускладнених оточуючих умовах;
- трансформування першочергово важливих видів операцій у виробництві;
- розширення числа аргументів на шляху до вирішення поставлених завдань;
- обробка та застосування в системі управління великого потоку інформації.

В останнє десятиліття 20-го століття концепції контролінгу використовували підприємства Центральної Європи. Таким чином, контролінг поширився на більшість країн Європи і вніс свої корективи для сприятливого здійснення виробництва [5].

Але у нинішніх умовах прогресуючого світу знадобився значний розвиток контролінгу. Підприємства постійно потребують нововведень з організації та управління виробництвом, тому що з кожним днем зростають запити ринку, намагаються підвищити ефективність свого виробництва. З'являється логістичний контролінг, який виступає в якості багаторівневої форми організації підприємства. Дана діяльність є підконтрольною самій собі, яка надає злагоду підсистем, які підлягають загальному управлінню, упродовж життєвого циклу процесів виробництва [2, с. 44].

У таблиці 1 представлений рейтинг країн, збудований за показником LPI (індекс ефективності логістики) за 2018 рік. Дивлячись на дані в таблиці, можемо прийти до висновку, що країни, які наведені в ній, мають високорозвинену логістичну систему, що дозволяє їм бути конкурентоспроможними державами на світовій арені.

Таблиця 1

Глобальний рейтинг LPI ТОП-10 країн за 2018 рік

Країна	Рейтинг LPI	Оцінка LPI	Інфра-структура	Мит-ниця	Своє-часність	Міжна-родні переве-зання	Логіс-тична компе-тентність	Конт-роль
Німеччина	1	4,20	4,37	4,09	4,39	3,86	4,31	4,24
Швеція	2	4,05	4,24	4,05	4,28	3,92	3,98	3,88
Бельгія	3	4,04	3,98	3,66	4,41	3,99	4,13	4,05
Австрія	4	4,03	4,18	3,71	4,25	3,88	4,08	4,09
Японія	5	4,03	4,25	3,99	4,25	3,59	4,09	4,05
Нідерланди	6	4,02	4,21	3,92	4,25	3,68	4,09	4,02
Сінгапур	7	4,00	4,06	3,89	4,32	3,58	4,1	4,08
Данія	8	3,99	3,96	3,92	4,41	3,53	4,01	4,18
Велика Британія	9	3,99	4,03	3,77	4,33	3,67	4,05	4,11
Фінляндія	10	3,97	4	3,82	4,28	3,56	3,89	4,32

Джерело: складено авторами за матеріалами [6]

Логістика виступає показником результативності, що відображає системну невідимість підприємства та є однією з найважливіших складових в процесі розвитку країн. Відмінно злагоджені логістичні системи країни відображають її відкритість, практичність і привабливість до інших країн світу, оскільки вони можуть пристосовуватися до будь-яких подій, що відбуваються на ринку і зовнішньому середовищі. Слід підкреслити – одну з головних позицій займає контролінг в логістичних системах, як засіб виконання стратегічних цілей підприємства. Завдяки контролінгу в логістичній діяльності відбувається збалансованість процесів, відстеження крихких місць і ряд методів по їх ліквідації [4, с. 10-11]. У логістичному контролінгу проявляється розсудливість в аналізі потужності виробництва і відборі оптимальних засобів регулювання. Логістичний контролінг визначає продуктивність процесів, обґрунтовує утворення витрат при здійсненні матеріального потоку, матеріалізує рішення з логістики, підтримує фундаментальне становлення підприємства на базі об'єднання управлінських функцій, ідентифікує кореляцію між потоками, підсистемами і завданнями логістики [3, с. 88]. Таким чином, контролінг пройшов величезний шлях становлення від бухгалтерського обліку до провідної управлінської структури, розповсюджуючи свій вплив на всі сфери діяльності. Логістичний контролінг вносить величезний внесок в життєдіяльність логістики підприємства і в цілому його функціонування, несе за собою високий рівень рентабельності підприємства та економічне зростання, що, в свою чергу, дуже важливо для виходу на міжнародну арену.

Література: 1. Алієв М.І. Контролінг на підприємствах АПК: Короткий курс лекцій / М.І. Алієв // ФГБОУ ВПО «Саратовський ГАУ». – Саратов, 2017. – 66 с.; 2. Жилін Г.К., Попович С.Н. Концепція логістичного контролінгу у завданнях розвитку виробництва / Г.К. Жилін, С.Н. Попович // ДВНЗ «ПІТУ». – Маріуполь,

2018. – С.44; 3. Левкін Г.Г., Попович А.М. *Основи логістики* / Г.Г. Левкін, А.М. Попович // Директ-Медіа. – Москва-Берлін, 2015. – 387 с.; 4. Царьова О.С. *Організація контролінгу в логістичній системі виробничого підприємства: автореф. на здоб. наук. ступ. канд. економ. наук (08.00.05)* / Олена Сергіївна Царьова // СПбДЕУ. – Санкт-Петербург, 2013. – 24 с.; 5. *Виникнення і розвиток контролінгу* [Електронний ресурс] URL: https://studbooks.net/15646/finansy/vozniknovenie_razvitie_kontrollinga; 6. *Logistics Performance Index – World Bank Group* [Електронний ресурс] URL: <https://lpi.worldbank.org>

УДК 339. 138

Майборода О. Є., Поплавська К. О.
РОЗВИТОК ЕКСПРЕС-ДОСТАВКИ В ЛОГІСТИЦІ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

За останніх декілька років розуміння процесу доставки товару мультимодальним способом отримало більш чіткого розуміння на просторах СНГ. В сучасному світі жодна логістична компанія, будь-якої країни, не може обійтися без мультимодального перевезення товару. Трамбування мультимодального перевезення товарів можна охарактеризувати як: перевезення товарів в середині країни або за її межами, за допомогою як мінімум двома видами транспорту на умовах єдиного договору. Але, дивлячись на розвиток не тільки логістики як окремої науки але і торгівлі в цілому, то можна побачити, що такий напрямок як електронна торгівля стрімко розвивається, звісно до показників розвитку електронної торгівлі в Європі та США поступаються країни СНГ і Україна не виняток. Саме в напрямку електронної торгівлі логістика виступає однією з найважливіших ланок всього процесу доставки товару. В таких випадках доставка товару відбувається до конкретного споживача, що показує певний характер для всього ланцюга поставок [1, с. 238].

Якщо охарактеризувати транспортну складову української інтернет-торгівлі, то вона буде суттєво відрізнятися від електронного ринку США чи Європи. Різниця ж полягає в тому, що ці ринки прагнуть до експрес-доставки, адже умова швидкості доставки товару є пріоритетною. Саме перевага того, що інтернет магазин надасть розгалужений вибір доставки споживачу, тим більший відсоток потенційних клієнтів сформується.

На сьогоднішній день питаннями розвитку послуг щодо експрес-доставки займаються як зарубіжні так і вітчизняні вчені, серед яких А. Альбеков, Д. Вуд, П. Мерфі-мол, А. Колобова, О. Амеліницька та інші. Але, слід зазначити, питання становлення та розвитку послуг експрес-доставки на українському ринку є мало дослідженими у працях науковців, тому це питання залишається актуальним та потребують подальшого вивчення.

Експрес-доставка це – послуга транспортного характеру, яка дозволяє доставити товар в обмежений строк, в будь-який пункт призначення, до

конкретного споживача, при цьому товар може бути найрізноманітнішої категорії. Головним пріоритетом експрес-доставки є – час, тому недотримання цієї умови має наслідком втрати цінності даної послуги [1, с. 238]. Щодо експрес-перевізника, то він несе відповідальність за весь шлях доставки товару до отримувача з того моменту як він отримав її в розпорядження і до моменту передачі.

В силу розвитку логістики в Україні та вихід компанії на міжнародний рівень, слід розрізняти експрес-доставку, переважно це кур'єрські послуги, від надання транспортних послуг логістичних компаній. В цілому на ринку вони конкурують на одному рівні, але мають відмінності які слід розрізняти. Перше на що слід звернути увагу це – формат. Формат може бути представлений у вигляді B2B та/або B2C. Це значною мірою впливає на час, способи доставки та на обсяги товару.

Тобто, виходячи з вище викладеного, можна відмітити, що для експрес-доставки важливим і найголовнішим моментом ланцюга доставки товару є час, а для логістичної компанії важливу роль грає ще об'єми товару, котрий потрібно доставити від одного пункту до іншого, адже логістична компанія не буде перевозити пакет документів або дитячу іграшку фурою до конкретного покупця [2, с. 45].

На ринку України цей напрям представлено декілька служб експрес-доставки, найвідоміші з них є Нова Пошта яку використовує 55% населення України. Свого роду це – монополія на ринку експрес-доставок України, яка без перебільшень захопила весь ринок цього напрямку. Та, все ж таки є альтернативи цій компанії які представлені на рис. 1.

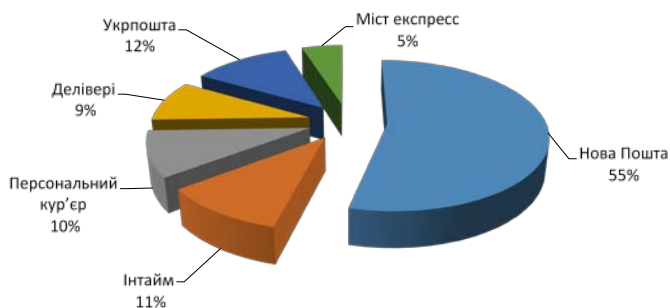

Рис.1. Найпопулярніші служби експрес-доставки по Україні за 2019 рік
Джерело: складено авторами за матеріалами [3].

Розвиток не тільки компанії Нова Пошта, яка виходить на міжнародний ринок, а і інших, має ряд факторів які впливають на ефективну і злагоджену роботу: своєчасне впровадження технологічного забезпечення складу, співробітників, місця роботи, офісів і т.і.; відкриття нових філіалів не тільки в великих населених пунктах; чітко сформульована стратегія компанії; матеріально-технічне оснащення компанії та контроль на всіх стадіях роботи. В таблиці 1

наведені особливості та відмінності притаманні певним фірмам експрес-доставки України.

Таблиця 1

Інформація про фірми експрес-доставки України, 2019 рік

	Нова Пошта	Укрпошта	Ін-Тайм	Міст-експрес
Відділення	2445	12870	645	2579
Час доставки на території України	1-2 дні	1-7 днів	1-2 дні	1-3 дні
Мобільний додаток	+	+	+	+
Міжнародна доставка	+	+	+	+
Фулфілмент	+	—	+	—
Доставка великогабаритних вантажів	+	+	+	+
Програма лояльності	+	+	—	—

Джерело: [3]

За даними приведеними в таблиці та на рисунку 2, можна побачити, що за кількістю відділень яке зростає у порівнянні з 2014 роком лідирують Укрпошта (2014 рік – 3528; 2019 рік – 12870 відділень), Міст Експрес (2014 рік – 145; 2019 рік – 2579 відділень) та Нова Пошта (2014 рік – 1365; 2019 рік – 2445 відділення). Щодо часу доставки, то найшвидше доставляє Нова Пошта та Ін-Тайм – 1-2 днів. Цікавим пунктом є – фулфілмент, котрий присутній у всіх компаніях окрім Укрпошти. Фулфілмент це – функція за допомогою якої компанія експрес-доставка відповідає за упаковку, зберігання та контактну інформацію про відправника і товар для отримувача. Також, при використанні цієї послуги можливі операції з переводом та оплатою платежів [4, 5, 6].

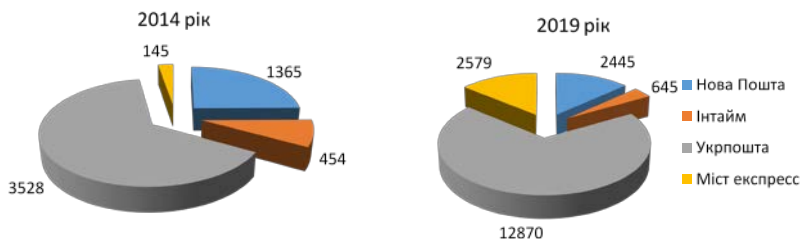

Рис. 2. Кількість регіональних відділень (одиниць) за 2014, 2019 роки щодо фірми експрес-доставки по Україні.

Джерело: складено авторами за матеріалами [4, 5, 6].

Отже, ринок електронної торгівлі постійно оновлюється і змушує учасників ринку виконувати нові «мультизадачі» швидше за конкурентів. Саме ці «мультизадачі» вимагають від компанії не тільки використання інформаційного оснащення, а і своєчасно виконану доставку фізичного товару.

Звертаючи увагу на швидкі темпи зросту експрес-доставки в світі, можна сказати, що в найближчому майбутньому це приведе до перенасичення ринку.

Тобто, мається на увазі що темп розвитку будуть знижуватись і тим самим буде падати цінова конкуренція між компаніями. Саме в таких умовах в лідерах залишаться компанії які своєчасно це збагнуть та будуть використовувати, в якості своєї конкурентної переваги, сучасні інформаційні та логістичні технології і використання сучасної науково технічної бази. Саме так і намагається діяти Нова Пошта на ринку української електронної торгівлі, а не достача конкурентів в даній області створює олігопольне середовище в Україні [2, с. 45-52].

Основна кількість підприємств які надають послуг експрес-доставки сприйняла останній кризовий період, а саме пандемію COVID-19, з найменшими втратами у порівнянні з іншими сегментами ринку, але говорити що наслідки кризи не торкнулися цієї галузі було б некоректно.

Подальший розвиток для всіх компаній експрес-доставок буде можливим тільки з урахуванням сьогоденних вимог до ведення бізнесу ураховуючи наслідків пандемії, та, з використанням сучасних методів логістики і впровадженням моделей теорії логістики щодо послуг експрес-доставки.

Література: 1. Чорнописець Н. В. Ринок логістичних послуг в Україні: динаміка та структур / Тези доповідей IX Міжнародної науково-практичної конференції “Маркетинг та логістика в системі менеджменту”. – Л.: В-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2017. – 238 с.; 2. Урванцева Т. А. Из пункта А в пункт Б. Географический анализ роста рынка экспресс-доставки грузов / Т. Урванцева; Логистика: проблемы и решения. – Харьков, 2018. – №1. – С. 45-52; 3. Україна в цифрах 2019. Статистичний збірник. К.:2019; 4. Офіційна сторінка компанії «Нова пошта» [Електронний ресурс] URL: <http://new.novapostha.ua>; 5. Офіційна сторінка компанії «Ін-Тайм» [Електрон. ресурс] URL: <http://www.intime.ua>; 6. Офіційна сторінка компанії «Міст Експрес» [Електронний ресурс] URL: <http://meestexpress.com.ua>

УДК 658.78: 330.356.3

Майборода О. Є., Терєбінська А. Ю.
ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СКЛАДСЬКОЇ
ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Складська система є з'єднувальною частиною різних логістичних систем. Процес складування має великий вплив на розвиток і ступень сервісного обслуговування, якого хочуть клієнти, звернувшись саме до цього підприємства. Ефективність складського логістичного регулювання визначається трьома характерними ознаками: розмір сподіваного сприятливого ефекту, перспектива його досягнення та вартість резервів, які використовуються для досягнення ефекту. Збільшення кількості процесів придбання, зберігання та відвантаження готової продукції і інших цінностей, безупинно вимагає забезпечення необхідними, спеціально обладнаними, складськими площами. На сучасному етапі господарювання ця ситуація вимагає постійного розвитку та підвищення

ефективності управління складським господарством, визначення економічного змісту складського господарства та забезпечення руху товарно-матеріальних цінностей у його межах, що зумовлює актуалізацію наукових досліджень у даному напрямі.

Для того, щоб система складування раціонально та економічно виконувала свої функції, необхідно виконання певного плану дій [1, 2]:

- 1) з'ясувати та сформулювати логістичну мету складської системи, що базується на функціонуванні складської мережі, та визначити зв'язки відповідно до зовнішнього середовища із транспортною логістикою;
- 2) встановити співвідношення механічного та технічного масиву складської мережі до сформульованої мети, а також факторів впливу на складську площу;
- 3) з'ясувати економічні, професійно-технічні й спеціалізовані обмеження, тобто, налаштування автоматизації складського приміщення, технології зберігання запасів, їх відвантаження, навантаження та бюджетні засоби підприємства;
- 4) зробити вибір альтернативної системи складування.

Щоб оцінити ефективність складської мережі, враховують показники, які можуть оцінити якість сфери обслуговування клієнтів і ефективність функціонування складської системи логістики підприємства.

Як принцип оцінки «масштабної» ефективності застосовується показник ефективності сервісу управління ланцюгом поставок. На цей обсяг мають вплив затрати на транспортні засоби та зберігання товару, список та асортимент на складській площі, дорожнє оснащення та вибір висококваліфікованих фахівців. Важливим фактором, який має вплив на параметри складу, є щільність товару, тобто співвідношення маси товару до об'єму упаковки. Тому доцільно вважати, що підприємства прагнуть щонайбільше підняти щільність готового товару [1, 2, 3].

Як принцип оцінки «стрункої» ефективності функціонування складу вважається показник, який бере до уваги складські професійно-технологічні процеси, експлуатування всієї ділянки складу, якості сфери обслуговування та корисність роботи складу у цілому (рис. 1).

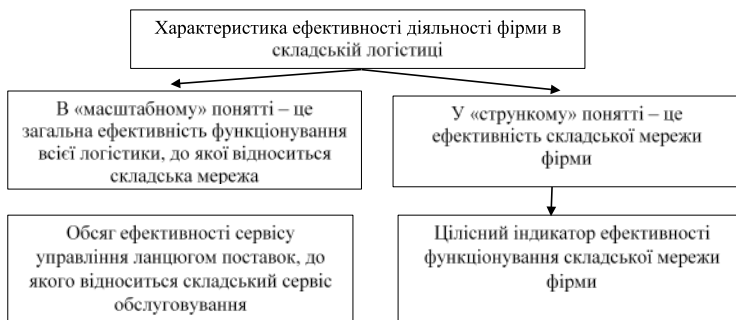

Рис. 1. Характеристика ефективності діяльності фірми в складській логістиці
Джерело: складено авторами за матеріалами [3, 6]

Вимоги до виконання логістичних функцій на кожному підприємстві можуть бути різними, залежно від того до якої конкретної сфери діяльності відноситься складська мережа даної фірми. Показники ефективності функціонування складу, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники ефективності функціонування складу

Показник	Властивості
Прибуток (доцільність) від логістичного функціонування	Співвідношення прибутку до витрат на логістичну активність підприємства
Вчасно завершувати замовлення	Співвідношення кількості готової продукції до кількості всіх заявок
Обсяг радісних споживачів	Співвідношення завершених замовлень без конфліктів та скарг до кількості всіх заявок
Обсяг якості замовлень	Співвідношення готової продукції без пошкоджень та додаткових затрат на виробництво до кількості всіх заявок
Свідчення про ефективність функціонування логістичних процесів	Співвідношення часу виконання одного логістичного процесу (складування) до всього часу логістичного ланцюга (зберігання, переробка, навантаження, відвантаження, транспортування)

Джерело: складено автором за матеріалами [3, 4, 5, 6, 7, 8, 9]

Також, для ефективної роботи всієї складської мережі необхідно враховувати вирішальну мету. Якщо організація є орендатором, то логічним буде врахувати, що головними показниками, що її будуть турбувати, це якість зберігання продукції, швидкість та вартість складських робіт. А якщо організація виступає власником, яка користується складською мережею в особистих потребах, то показники, що їй важливі, буде більше – це технічне оснащення складської площі, її ефективність роботи, економічність і раціональність роботи логістичних процесів, ефективна і прибуткова робота фахівців. Останній варіант – це, коли головною метою цього приміщення (складу) з самого початку, це пропонування площі в оренду, коли склад виконує переважно спекулятивну функцію, тобто був побудований задля надання в оренду [11].

Щоб оцінити повну ефективність функціонування складської мережі, треба розглядати склад не тільки з одного боку самостійно функціонуючої системи, але й з іншого боку – складська система має великий вплив на заключні висновки функціонування всієї логістичної системи організації. Показники ефективності складу наведені в таблиці 2.

Для оцінки ефективності активnodіючих складів використовуються техніко-економічні групи показників, які представлені трьома групами: I група – це показники, які показують ефективність роботи складу; II група – це показники, які показують на скільки ефективно й економічно застосовується вся площа складу; III група – це показники, які показують рівень зберігання продукції та бюджетні показники складської системи [3, 6, 8].

Таблиця 2

Показники ефективності складу

Показник	Властивості та продуктивність
Характеристика складського обслуговування та «щастя» клієнтів	Виконання заказів «точно в строк». Насиченість «щастя» клієнтів. Досконалість параметрів заказів. Досконала кількість запасів на складі. Чисельність скарг та повернення продукції, недостача запасів на складі, ріст цін. Неправильність виконання заказів та ситуації з пограбуванням. Оцінка клієнтів щодо характеристики складського обслуговування та її якості.
Володіння інвестиціями	Заохочення оборотного капіталу. Загальний рівень запасів. Якість циркуляції запасів. Експлуатація інвестицій у складську систему. Заохочення інвестицій у технологічне та автоматизоване обладнання у складській мережі.
Складські витрати	Кошти на контроль запасів. Кошти на переміщення запасів і готової продукції всередині складу. Кошти на обслуговування клієнтів та зберігання якості продукції. Кошти на технологічне обладнання в сфері процедури замовлень.
Термін виконання логістичних процесів	Термін на складові заклади. Термін на відновлення запасів. Термін обробки заказів клієнтів. Термін транспортування. Термін комплектації та упаковки готової продукції.
Рентабельність	Якість та чисельність прийнятих заказів. Ефективне використання всієї складської мережі (площі). Чисельність операцій у сфері вантажопереробки на годину. Всеосяжні складські витрати на кількість товарообігу. Всеосяжні складські витрати на кількість інвестицій в складське обладнання та складські запаси капіталу.

Джерело: складено автором за матеріалами [9]

Всі показники діючих складських мереж є найважливішою частиною всієї логістичної системи в цілому. Взагалі всі ознаки ефективності складської системи можуть бути в чисельній формі, яка має великий вплив на зріст правдивості та відвертості логістичних операцій на складській мережі та ухвалення вірних управлінських рішень щодо вирішення проблем. Вдосконалення методів вимірювання та поліпшення якісних чинників направлено на підвищення рівня управління складом і, як результат, зменшення рівня витрат та підвищення ефективності складських процесів.

Література: 1. Костюк О.С. Ефективне функціонування складської системи підприємства // Вісник національного університету «Львівська політехніка», Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2010. No 691. С. 59-65; 2. Сумець О.М. Методика оцінки

ефективності функціонування складу в транспортно-логістичній підсистемі логістичного утворення // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Харків: ХНТУСГ, 2012. Вип. 123. С. 271-281; 3. *Improving Warehouse Efficiency: Let's Get Back to Basics* (2019). [Electronic resource] URL: <https://innovecs.com/blog/improving-warehouse-efficiency>; 4. Дыбская В.В. Управление складированием в цепях поставок М.: Альфа-Пресс, 2009. 720 с.; 5. Тараненко Ю.В. Аналіз ринку логістичних послуг // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Вип.12. С. 219-222; 6. Niemczyk, A. (2016). *Logistics Management-modern development trends*. [Electronic resource] URL: http://wsl.com.pl/tl_files/wydawnictwo/publikacje/logistics_management_2016Logistics_Management-modern_development_trends_part1_chapter_5.pdf; 7. Panek P. (2019). *European logistics and warehousing: The outlook for 2019*. [Electronic resource] URL: <https://www.whitecase.com/sites/whitecase/files/files/download/publications/european-logistics-and-warehousing-the-outlook-for-2019-19-web.pdf>; 8. Richards G., (2014), *Warehouse Management: A Complete Guide to Improving Efficiency and Minimizing Costs in the Modern Warehouse*, 2nd Edition, Kogan Page, London, Philadelphia, New Delhi; 9. Vidanapathirana, Gihan & Jayaratne, Pradeepa. (2016). *Enhancing the Efficiency of Inventory Management in FMCG Industry*. [Electronic resource] URL: https://www.researchgate.net/publication/326413690_Enhancing_the_Efficiency_of_Inventory_Management_in_FMCG_Industry.

УДК 338.47:005.932:004](477)

Носатенко О. Д. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Гончаренко В. В.*

Сучасний тренд «цифровізації» включає в себе ряд технологій, що забезпечують ефективний супровід функціонування потоків логістичних систем і включає модернізацію мережі мобільного зв'язку та інтернет, а також появи відповідних елементів інфраструктури. З точки зору економічних систем даний процес пов'язаний з виконанням доданої вартості за рахунок переходу з аналогових технологій на цифрові [2].

Віддалене виробництво, процеси створення «цифрових» продуктів і, разом з тим, мобільні інтернет-сервіси забезпечують компоновку і наповнення простору рішень в ефективному управлінні економічними системами. Цифрові сервіси, в доповненні до вже існуючих рішень, оптимізують витрати транспортної логістики в процесі зняття протиріч між виробництвом і споживанням товарів і послуг.

Мобільність, як сервіс, сьогодні є основним трендом у розвитку транспортних систем міста та формує каркас ідеологічних рішень обслуговування пасажиро- і вантажопотоків. З моменту появи ідеї у пасажирів про переміщення до її реалізації, починаючи з послуг транспорту загального користування і включаючи обслуговування за іншими ділянками колії, сервіси дозволяють економити витрати

в процесі здійснення замовлення транспортного засобу. Мобільні сервіси для туристів забезпечують можливість замовлення гостинці і надання інших послуг. Обслуговування вантажопотоків, в свою чергу, прямо пов'язане з включенням навігаційних технологій і автоматизованих систем управління в логістичних системах. Законодавчо сьогодні встановлені правові норми використання даних технологій в організації процесу доставки вантажів.

Транспортна логістика збагатила свій арсенал системою екстреного реагування при аваріях, що є вже обов'язковою процедурою для вводу в експлуатацію транспортного засобу та установкою «тривожної кнопки» в новий автомобіль. Така система стає серйозним інструментом контролю і управління потоками вантажів і пасажирів. Таким чином виникає необхідність пошуку адекватних моделей і методів збору, накопичення та аналізу «великих даних».

Структура інформації, безумовно, включає як якісні так кількісні показники функціонування потоків транспортної логістики, для врахування впливу яких, на наш погляд, необхідно використовувати математичний апарат теорії нечітких множин (система нечіткого виведення СНВ). Апробація даного математичного інструментарію показує свою ефективність і адекватно оцінює досліджувані системи. Дане рішення стає можливим шляхом впровадження програмних продуктів в комплексі з уже існуючими рішеннями в автоматизовані системи [1].

Раніше в ряді опублікованих робіт ідея створення логістичних центрів була ключовою і цього аспекту був присвячений значний обсяг дослідження. Розробка зазначеної навігаційної системи знімає питання з практичною реалізацією моделей функціонування подібних центрів, при цьому з'являється можливість контролю руху практично всіх реально працюючих компаній в сфері доставки вантажів і пасажирів.

Вже впроваджені системи стеження за потоками, доповняються відсутніми елементами, а це справжня картограма вантажо- і пасажиропотоків з відображенням обраних схем і маршрутів доставки. Отримання статистичних даних про величину, структурою і складом потоків дозволяє не тільки оцінювати, але й прогнозувати їх динаміку. Перспективними, на наш погляд, є штучні нейронні мережі [1,2]. Акцентоване увага до систем штучного інтелекту дозволяє нам говорити про актуальність даних підходів і продовження досліджень по їх використанню в розробці прогнозних моделей функціонування вантажо- і пасажиропотоків. Можливість навчання мережі дозволяє отримувати прогнози з високою точністю, що і дає нам підставу говорити про доцільність практичного застосування існуючих моделей прогнозування і роботі по їх модернізації [2].

Впровадження в практику роботи подібних технологій дозволить розробити заходи щодо усунення логістичних обмежень і створити конкурентоспроможні єдині інститути експорту.

Література: 1. Філатов С.А. Вплив цифрових технологій на ефективність та розвиток агрологістики в Україні / С.А. Філатов, Л.М. Головенко. // Вчені записки Університету «КРОК». – 2018. – №49. – С. 151–160; 2. Стратегія сталої логістики та

УДК: 658.7 (100)

Опарій С. В.
СВІТОВИЙ ДОСВІД В СФЕРІ ЛОГІСТИЧНОГО АУТСОРСИНГУ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Зайцева А. С.

Поняття аутсорсингу отримало широке поширення в світі. Розвитку концепції логістичного аутсорсингу посприяла глобалізація та глобалізаційні перетворення. Сьогодні існує безліч визначень терміну аутсорсинг. Більшість авторів сходяться на думці, що аутсорсинг – це передача організацією певних бізнес-процесів або виробничих функцій на обслуговування іншій компанії, що спеціалізується у відповідній галузі. Однак, визначити поняття аутсорсингу в логістиці досить важко, це обумовлено через те, що багато логістичних провайдерів стали використовувати термін в маркетингових цілях. Термін аутсорсинг зараз може бути застосований до будь-якої проміжної логістичної операції, а не тільки для всього процесу перевезення.

Отже, відмітимо, що проаутсорсинг в логістиці правомірно говорити, тільки тоді, коли на аутсорсинг віддається вся логістика в цілому, так званий комплексний аутсорсинг або один з логістичних функціоналів: складська логістика; транспортна логістика; митна логістика; логістичне адміністрування; застосування ІТ-технологій тощо. Основна мета аутсорсингу в логістиці полягає в прагненні організації до заощаджень на логістичні витрати. Поеднання власних інструментів логістики та аутсорсингу дозволяє компаніям мати більш гнучкий підхід в управлінні, підвищувати якість обслуговування, тим самим мати конкурентні переваги.

В сфері застосування логістичного аутсорсингу у світі, світовий досвід можна умовно розділити на наступні напрямки:

1) транспортні послуги, котрі компанія-замовник замовляє в тому випадку, якщо сама може здійснювати експедирування. У даній ситуації провайдер здійснює тільки перевезення вантажу, а оформлення документів і супровід вантажів компанія здійснює власними силами;

2) митне оформлення – послуги по роботі з митними органами в правовому полі;

3) транспортні і експедиційні послуги досить затребувані, оскільки включають повну координацію вантажоперевезення;

4) надання складських послуг – це оренда обладнаного приміщення (складу), особливо це актуально для тих компаній, товари якої прямують різними країнами світу;

5) координація процесу закупівель, упаковка / перепакування товарів, тощо – подібна послуга призначена для компаній, що мають у своїй організаційній структурі досить розгалужені філіальні (торгові) мережі;

6) комплексні послуги зазвичай це єдиний логістичний оператор, який має у своєму розпорядженні всі ресурси, необхідні для реалізації повного логістичного бізнес-процесу по всьому логістичному ланцюжку «компанія-клієнт».

Дані послуги затребувані, як правило, такими компаніями, котрі мають досить складний алгоритм поставок і мають декілька проміжних етапів. Це послуга з руху товарів від виробника до споживача, тому нинішній аутсорсинг пропонує логістичні послуги пакетами. На розвиток логістичного аутсорсингу в світі впливає низка факторів: глобалізація, територіальне розширення постачальницьких, збутових мереж і торгівлі; складність управління ланцюжками постачання; диференціація попиту; застосування аутсорсингу як бізнес-моделі окремого суб'єкту господарювання. Досвід показує, що найбільш ефективне управління логістикою можливо тільки при системному підході до всієї логістики компанії. Передача на сторону окремих логістичних сервісів або навіть функцій не тільки не дозволяє досягти максимально можливого ефекту за рахунок синергії, але і може негативно позначитися на всій логістичній системі в цілому, з огляду на переривання інформаційного потоку або відсутності аналізу впливу різних ланок ланцюга поставок одна на одну.

Враховуючи досвід, подальшими перспективними напрямками розвитку логістичного аутсорсингу є: входження країн в світову спільноту для припливу інвестицій і міжнародного співробітництва; формування ринкового простору логістичного аутсорсингу в сфері бізнесу, регіональних, кластерних утворень; зростання частки логістичного аутсорсингу не тільки на міжнародному, а й на внутрішньодержавних, регіональних рівнях; впровадження нових логістичних технологій аутсорсингу з використанням глобальних мереж Інтернету; подальша реалізація стандартів якості логістичного аутсорсингу.

Література: 1. *Аутсорсинг в бизнесе и государственном (муниципальном) управлении: учеб. пособие.* – Томск: Изд-во Том. ун-та, 2015. – 172 с.; 2. Левкин Г.Г., *Логистика: теория и практика* / Г. Г. Левкин. – Ростов н/Д: Феникс, 2009. – 221 с., ил. – (Высшее образование); 3. Гуторов О.І., *Логістика: навч. посібник* / О.І. Гуторов, О.І. Лебединська, Н.В. Прозорова / Харк. нац. аграр. ун-т. – Харків: Міськдрук. 2011. – 322 с.; 4. Kawa A. *Fulfillment service in e-commerce logistics. Logforum.* 2017. № 13 (4). С. 429–438; 5. *Германия как европейский центр логистики.* URL: https://export.by/europe_logistics_center.

Патлах І. С., Майборода О. Є.
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОТИДІЇ ЕФЕКТУ «БИЧАЧОГО БАТОГА»
НА ПРИКЛАДІ МОДЕЛЮВАННЯ СИТУАЦІЇ У «BEERGAME»

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Міжнародна логістична діяльність – одна з найактуальніших тем сучасних міжнародних економічних відносин. З усіма наявними обмеженнями дуже важко зберігати інформаційний логістичний потік ефективним. Однією з тем в логістиці, що широко обговорюються та потребують вирішення – це ефект «бичачого батога».

Такий ефект характеризує ситуацію на ринку, коли незначні зміни в попиті кінцевого споживача (покупця) призводять до відчутних відхилень у замовленнях інших учасників логістичного ланцюга – постачальників, виробників, субпідрядників і т.і. [1]. Ефект «бичачого батога» негативно впливає на рух інформаційних та матеріальних потоків в логістичній діяльності, тому його необхідно визначати та правильно позбавлятися, адже таким чином існує прямий ризик невиконання замовлення клієнта або отримання збитків.

У чому може бути причина цього негативного явища? У таблиці 1 ми розглянули найбільш відомі причини виникнення ефекту «бичачого батога». Задля наочного розгляду проблем цього ефекту часто використовується програма під назвою «Beergame», яку вперше описав Пітер Сенге в своїй книзі «П'ять дисциплін» [2].

Кожна ланка «Beergame» являє собою учасника логістичного ланцюга – починаючи з виробника, оптового торговця, дистриб'ютора і закінчуючи рітейлером. За кожною роллю грають справжні люди, тому це моделювання якнайкраще підходить для вивчення даного ефекту.

На рисунку 1 приведена наглядна схема програми «Beergame».

Таблиця 1

Причини виникнення ефекту «бичачого батога»

Причина	Зміст
Накопичена помилка прогнозування	Недостатня домовленість у ланцюгах логістичних поставок. Замовник не розрізняє замовлення задля задоволення поточних потреб і задля поповнення запасів. Або просто помилка розрахування страхових запасів.
Консолідація замовлень	Допоки буде зібрана достатня кількість вантажу для спрощення процесу перевезення, продукт може виявитися вже непотрібним.
Цінова політика та коливання цін	Зміна цінової політики також може вплинути на зацікавленість у товарі та взагалі на бажанні його купувати, як у рітейлера – так і у кінцевого покупця.
Невідповідність установленим термінам і обсягам виробництва або поставок	Більше про людський або технологічний фактор – пропущений дедлайн або спад виробництва може також спровокувати ефект «бичачого батога».

Джерело: складено авторами за матеріалами [3].

Подальший аналіз нашої роботи було отримано за допомогою програмного продукту консалтингової компанії в області бізнес-логістики MA system [5], і всі графіки, наведені нижче на рисунках 2-6, є власним авторським досвідом гри.

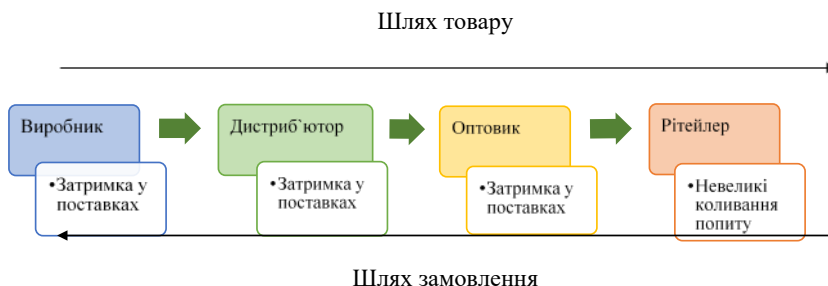

Рис. 1. Схема проведення модельної програми «Beergame»
Джерело: складено авторами за матеріалами [4].

На рисунку 2 приведені результати «Beergame» після 50 взаємодій з усіма учасниками гри.

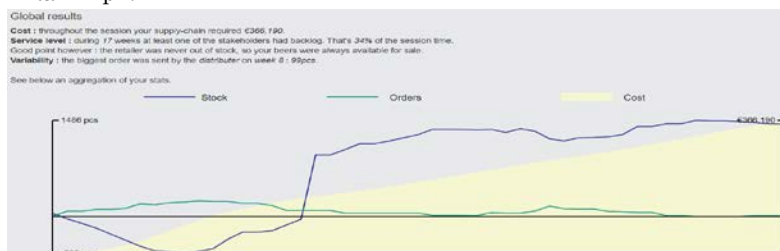

Рис. 2. Загальні результати експерименту «Beergame»

З графіка видно, що на початку запасів на складах не було зовсім, чого не скажеш про останню третину експерименту. Це пов'язано з тим, що на початку виробник не виробляв поставки в необхідному обсязі, тому у багатьох ланок почала зростати заборгованість по замовленнях, а не запаси на складах. Однак після різкої зміни поставок, весь цей відкладений попит заповнився товаром на складах. Учасники гри не встигли стабілізувати ситуацію, і в кінці вийшла велика вартість зберігання запасів на складах – 366 190 євро.

Рис. 3. Результати експерименту зі сторони виробника

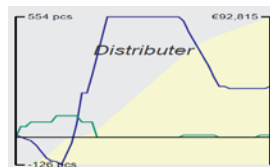

Рис. 4. Результати експерименту зі сторони дистриб'ютора.

На самому початку гри виробник зіткнувся з проблемою величезного зростання попиту і малою пропозицією. Згодом, коли товар вже прибув, попиту стало менше, і на рисунку 3 видно, що виробник зупинив випускати товар, коли на складі залишився надлишок. На початковій стадії ринок відчував дефіцит продукції, а в кінці вже надлишок через непостійний попит і запізнення з постачанням.

Як тільки виробник не міг з якихось причин доставити запит дистриб'ютора, почала зростати заборгованість по замовленнях. А коли товар прибув, на 4 графіку видно, що запас на складі не зменшується навіть при стабільних продажах. Через сильні коливання в замовленнях, вартість зберігання товарів виявилася зовеликою, тому навіть зменшування замовлення не допомогло «збити» запас з високого рівня до кінця експерименту.

Рис. 3. Результати експерименту зі сторони оптовика

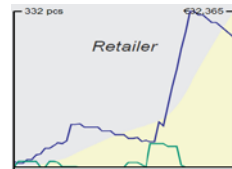

Рис. 4. Результати експерименту зі сторони ритейлера.

Ситуацію з оптовиком можна побачити на рисунку 5. Йому відразу був відправлений запит на товар, який виявився більше наявного на складі, тому утворився борг по замовленнях. Щоб покрити недостачу, довелося замовляти товар у ланки вище, але через затримки на інших ланках, заборгованість тільки зросла. А коли товари прибули, ми можемо побачити велетенський скачок запасу на складі.

Рітейлер на рисунку 6 вирішив діяти виключно за стратегією «управління за відхиленнями»: зменшився склад – більше замовив і навпаки. Однак, вже на перших тижнях ланки вище почали надсилати величезні партії товарів, на які не було попиту, через що замовлення припинилися. Нестабільність запасу першим часом пояснюється непостійністю попиту і критично невеликим запасом, а в подальшому – величезними поставками, які приходили з запізненням.

В середньому замовлення «верхній» ланці перевищують середні замовлення від нижчестоящих ланок в 1,5–2 рази. Стратегії в обсягах замовлень і поставок від учасників були досить нестабільні на початку і досить однозначні під кінець імітації. Пов'язано це з неможливістю доставки товарів на самому початку через відсутність на складах, а потім різкого зростання запасу через поставки від виробника.

За результатами проведеного дослідження пропонуються такі методи зниження ефекту «бичачого батога»:

а) забезпечити інформацією сповна. Саме її нестача призводить до фінансових втрат, тому традиційні методи прогнозування створюють ефект батога;

б) зменшити час виконання. Чим довше замовлення виробляється, тим більший і помітніший прояв цього ефекту. Для цього ланцюжок повинен бути оптимізований за часом і вимагати мінімуму затрат на нього;

в) локальна оптимізація. Необхідно розуміти, що кожна ланка може переслідувати свої цілі, і саме вони можуть послабити ефект. Наприклад, можна ввести премії для співробітників.

Отже, модельна програма «Beergame» ідеально підходить для вивчення результатів ефекту «бичачого батога». У ході проведення експерименту були помічені серйозні проблеми з інформаційними потоками, у результаті яких на графіку було видно переповнення складу у всіх його учасників. Менше за все постраждала ланка рітейлера, який найближче взаємодіє з кінцевим покупцем, а найбільший скачок виявився на графіку виробника, що доводить ефект «бичачого батога». Задля протидії цьому ефекту ми запропонували різні варіанти, а саме – забезпечення повної інформативності, зменшення часу виконання (підвищення ефективності логістичних перевозок), а також локальну оптимізацію.

Література: 1. Елескин С.Э. Эффект бычьего хвоста в логистике. *Логистические системы в глобальной экономике: материалы IX Междунар. науч.-практич. конф., г. Красноярск, 21-22 марта 2019 г. Красноярск 2019. С. 324-327*; 2. Сенге П. Пятая дисциплина. *Искусство и практика обучающейся организации. «Манн, Иванов и Фербер (МИФ)», 2006. 403 с.*; 3. Jianhua Dai, Shibiao Li, Shengbo Peng *Analysis on Causes and Countermeasures of Bullwhip Effect. MATEC Web of Conferences. 2017. № 05018. Pp. 1-6*; 4. Пивна гра та ефект бичачого хвоста. URL: <https://tocpeople.com/2013/04/pivnaya-igra/>; 5. Програмний продукт консалтингової компанії в області бізнес-логістики МА system. URL: <https://beergame.masystem.se>.

УДК 658.7:656.2

Трепітова О. О.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИЧНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Зайцева А. С.*

У сучасному світі швидкої глобалізації та інтернаціоналізації, розвиток міжнародної логістики займає одне з найважливіших місць серед чинників, які впливають не тільки на економічний розвиток окремої країни, але й на світове господарство.

Значення логістики у процесі ведення міжнародного бізнесу є дуже великим. Витрати на логістичні операції складають близько 30% від кінцевої ціни товару, який буде реалізований за кордоном. Це приблизно на 15% більше ніж кінцева ціна, реалізована всередині країни. Перш за все, це митні витрати, витрати на

транспортування та складування, витрати на посередників, без яких важко уявити якісну організацію транспортування вантажу.

Транспортно-логістичний сектор економіки є рушійною силою для всіх сфер виробництва. Однак, треба відмітити, що майже всі галузі стикаються з колосальними змінами, зумовленими технологічними інноваціями, зміною сподівань споживачів, суворими правилами та непередбачуваними обставинами, наприклад, як пандемія COVID-19 [7]. Особливо ці проблеми торкнулись виробництва. Для того, щоб налагодити логістичну систему та оптимізувати її роботу, перш за все треба налагодити процес виробництва. Наприклад, різке підвищення цін на електроенергію та підвищення податків, викликають нестабільність економічного стану підприємств, внаслідок чого вартість кінцевої продукції постійно виростає, що призводить до втрати споживача та неспроможності малого та середнього бізнесу продовжувати роботу. Рішенням логістичних проблем у час нестабільності економічної ситуації у сучасній Україні є налагодження логістичного ланцюга на всіх етапах виробництва, адже саме на підприємстві, як на мікрологістичній системі, відчувається загострення проблем логістики.

Після виробництва товару стає питання щодо налагодження складської логістики. У складській логістики України низький рівень виробничо-технічної бази складського господарства, недостатньо якісне технологічне обладнання з обробки товару, низький рівень автоматизації та механізації складських приміщень. Стратегія зберігання будь – якої продукції повинна бути направлена на якісне фізичне зберігання та відповідні технологічні супровідні операції з ними. Потрібне чітке визначення ефективного співвідношення між обробкою замовлення та витратами на заповнення складу, розміщення складських приміщень, проведення чітких розрахунків з визначення розмірів зон комплектації необхідних заказів та їх зберігання, розрахувати необхідну територію облаштування складського приміщення та розміщення запасів у ньому [5].

Логістика розподілу вміщує у собі проблеми повільного переміщення заказів від виробника до їх кінцевих споживачів, невисокого рівня якості обслуговування споживачів, відсутності спланованої стратегії розвитку систем розподілу та організованих товарних ринків.

Підприємству важливо обирати засіб транспортування, який доставить товар без пошкоджень. Наприклад, при перевезенні виробів будівельної кераміки виробник використовує парафін в якості захисного шару та пінопластовий прошарок між кожною одиницею товару. Це зменшує ризик появи подряпин або сколів. Для оптимізації системи управління логістичними процесами необхідно приділяти увагу не тільки мінімізації витрат на транспортування та час перевезення, але й на те як це впливає на інші логістичні операції. В умовах сучасної економіки виробник має поєднувати декілька замовлень в один для однорідних типів вантажів [1].

Інформаційна логістика грає важливу роль в оптимізації як роботи підприємства, так і в процесі доставки товару, але вартість цього виду послуг дуже

велика. У більшості компаній програмне забезпечення маршрутного керування парком дає змогу перевізникам виконувати доставку товару ефективніше, оминати затори на дорогах або враховувати обмеження на дорогах за часом доби та типом транспортного засобу. В свою чергу, через розвиток інформаційних технологій постає питання захисту інформації, яка використовується в логістичній галузі. Надзвичайно необхідно на сьогодні створити нові технології, які дозволять логістичним компаніям реагувати на виникаючі світові проблеми, такі як пандемія.

У 2020 році міжнародна логістика страждає від кризи, викликаной через вибух вірусної пандемії COVID-19. Внаслідок її зростання багато ланцюгів поставок припинились, були розірвані або змінені. Цей досвід дає змогу переглянути стратегію щодо розвитку ланцюгів поставок, збільшити пристосованість, адже дуже небезпечно мати залежність від окремих постачальників. [8].

У висновку можна сказати, що проблема розвитку логістичної системи в Україні та її вихід на міжнародну арену залежить від освоєння сучасних технологій на всіх ланках логістичного ланцюга: від виготовлення сировини для виробництва товарів, складування до передачі товару кінцевому споживачу у необхідній якості з найменшими витратами грошей та часу. Саме розробка нових технологій, автоматизація та покращення інформаційної логістики на всіх етапах логістики дає змогу збільшити попит на ці послуги.

Література: 1. Бажин І.І. Логістика [Текст]: Компакт-підручник. Харків: Кон-сум, 2003, 181 с.; 2. Бауерсокс Д. Дж., Клас Д. Дж. Логістика. Інтегрований ланцюг поставок: М.: Олімп-бізнес, 2001, 640 с.; 3. Гаджинский А. М. Основы логистики: Учеб. допомога. М.: ІОЦ «Маркетинг», 2003, 192 с.; 4. Корпоративна логістика. 300 відповідей на питання професіоналів / За заг. і науч. ред. проф. В.І. Сергеева. М.: ИНФРА-М, 2004, 976 с.; 5. Макаренко М.В., Канке А.А. Закупівельна та розподільна логістика: Учеб. допомога. М.: ГУУ, 2003, 623 с.; 6. Прокоф'єва Т.А. Проектування і організація регіональних транспортно-логістичних систем: навчально-методичний комплекс. М.: Изд-во РАГС – 2009, 235 с.; 7. <https://cftl-ctl.ca/the-7-greatest-challenges-for-the-transport-and-logistics-industry-in-2021/>; 8. <https://www.supplychaindigital.com/supply-chain-2/avetta-providing-covid-19-risk-management-supply-chains>; 9. <https://fleetroot.com/blog/top-10-challenges-facing-logistics-companies-in-2019/>

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА
І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
Матеріали XVI науково-практичної конференції
молодих вчених 2 квітня 2021 року**

Українською та англійською мовами
Текст подається в авторській редакції

Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна
Підписано до друку 01.04.2021. Формат 60×84/16.
Умовн.-друк. арк. 10,5. Наклад 100 прим.

Надруковано: ХНУ імені В.Н. Каразіна
61022, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009